BIBLIOTECA NAZ.
XXVI
A
23
NAPOLI
XVI
E
3
S. 65. 24
BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXVI
A
23
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

APOLOGETICUS
EORUM QUI HOLLANDIÆ Weſtfriſiæque & vicinis quibuſdam nationibus ex legibus præfuerunt ante mutationem quæ evenit anno CIƆ IƆ CXVIII.

SCRIPTUS

AB HUGONE GROTIO I.C.
Antehac Fiſci Hollandici, Zelandici, Weſtfriſici Advocato, ac poſt adſeſſore oppidi Rotterodamenſis, & inter curatores reipublicæ Hollandicæ ac Weſtfriſicæ delegato.

Cùm refutatione eorum quæ adverſus ipſum, atque alios acta ac judicata ſunt.

PARISIIS,
CIƆ IƆ CLXV.

Digitized by Google

HOLLANDIÆ,
WEST FRISIÆ
vicinarumque nationum rectoribus ſuperioris atque inferioris gradus, populoque omni

Hugo Grotius Salutem.

VEtus hoc dictum à majoribus noſtris ad nos devênit: mendacium utcunque celeres curſus habeat, tandem tamen à veritate deprehendi: cui conſentit illa Græcorum ſententia, veritatem Temporis eſſe filiam. Quamobrem nihil eſt quod miretur quiſquam, ſi defenſio innocentiæ noſtræ quarto demum anno prodit poſt mutatam apud nos rempublicam, noſque per injuriam condemnatos. Jure proditum eſt, impedito tempora cauſis fatalia non labi. Ego quo minus juſta mea in lucem proferrem impeditus varie fui: primum

Hagæ per menſes novem, dum omni hominum aditu intercludor: deinde Lupeſteinenſi cuſtodia, quæ ut dominantibus libitum intendebatur, etiam ſupra quam aut ſententia ferebat, aut federatorum procerum decreta. Poſtquam his vinculis divina me beneficentia exſoluit, tempore opus fuit ad ea conquirenda quorum ſubſidio cauſa non tam mea, cujus nihil niſi miniſterium fuerat, quam eorum quorum ſub poteſtate fueram, indigebat. Adde jam quod quæ vitia efficiunt ut acta & ſententia ipſo jure nulla ſint, atque ea præſertim quæ juri publico adverſantur (cujus generis multa admodum indicabuntur) quovis tempore, dum tricesimum intra annum, detegi poſſunt, ita ut nec provocatio deſideretur: ſed ea ſatis ſit ad eorum, quorum intereſt, notitiam perduci: quod factum videmus in cauſa Wilhelmi Arauſionenſium Principis, Comitumque Egmondani & Hornani. Jam vero & hoc apparet ademptam nobis fuiſſe provocandi libertatem, quando judices dati ſunt in

nos

nos ab iis quibus dandi jus non fuit, & quorum res agebatur. Præſcriptio fori qua remitti poſtulabamus aut ad Proceres Hollandiæ & Weſtfriſiæ, ut ſummas noſtras poteſtates, aut ad proprios cujuſque judices ſecundum patriæ oppidorumque leges, admiſſa non fuit: ſed & inanis erat reddita, dejectis contra leges illis, quibus nos actuum noſtrorum rationem reddere & jus & æquum fuerat. illæ igitur viæ cum nobis ſine facto noſtro obſeptæ ſint, reſtat hæc quam inimus unica ad veritatem iis omnibus aperiendam qui ſub affectibus animum non habent, etiam poſt futuris. Ea vero hæc eſt. Inter doctores ejus religionis quæ Reformatæ nomen obtinet, tum apud nos, tum alibi ſententiarum quædam varietas fuit, ſuper prædeſtinatione divinæ, gratiæ amplitudine atque efficaciæ modo, & de perſeverandi certitudine, quod editis libris manifeſtum fit. Eorum numerus qui prædeſtinationem certa ſub lege, Gratiam univerſitati hominum expoſitam, efficaciam non ineluctabilem, & perſeverandi certitudinem non

ſine conditione aliqua ſtatuunt, cùm aliqui pridem fuiſſent Trajecti, Goudæ, Hornæ, atque alibi, inquirendi ſtudio ſumpſit incrementa: his oppoſuerunt ſe alii prædicantes eam opinionem cum verbo Dei & conſenſus formulis pugnare, atque illos paſtorali munere dejicere, aliiſque cenſuræ Eccleſiaſticæ notis inurere aggreſſi ſunt. tum qui accuſabantur, premebanturque verbis ſe defendere. Hollandiæ & Weſtfriſiæ proceres ſecuti conſilium, primùm ſuperioris judicum apud ſe conſeſſus, deinde etiam Britanniæ Regis, ore enuntiatum perſcriptumque, cum ſatis appareret, ſi qua ſuper illis controverſiis ex plurium paſtorum ſententia definitio fieret, non abituram rem ſine divortio, corpus ipſum Reformatæ religionis, ipſamque rempublicam non modice afflicturo, multoſque magiſtratuum, ut jam de civibus privatis compluribus virtutis & patriæ amantibus nihil dicam, animo eſſe ita propenſo in eam quæ accuſabatur ſententiam, ut ejus damnationem ſalva religione neque probare poſſent, neque ei poteſtatis ſuæ

vim

vim accommodare, optimum factu judicarunt edicere paſtoribus, ut in iis controverſiis alter alterum ferrent, neque tractarent id argumentum niſi temperatè & quatenus ad pietatem conduceret, manente fraternæ caritatis inter ipſos vinculo. Utque abrupta omnia illarum quæſtionum vitarentur, neque novis pateret aditus, alia atque alia deinceps facta ſunt decreta, quæ viris pie doctis, domi foriſque compluribus placuere. Sed enim paſtorum aliqui cum certam ex definitione victoriam animo præcepiſſent*, neque ad eam via legitima pervenire poſſent, intercedentibus decretis quæ dixi, clandeſtinis cœtibus atque arcano inter ſe federe plebem ad ſeceſſionem Eccleſiaſticam ſuſcitarunt, atque, ut ei auctoritatem adderent, apud oppida quædam & nonnullas nationes vicinas in id laborarunt, ut res deduceretur ad communem Synodum, quam ipſi, quaſi ſeptem federatæ nationes una natio forent, vocant nationalem, quod nolentibus erat Hollandiæ rectoribus pleriſque, Trajectinis quoque & Tranſiſalanis &

 parti

parti Geldriæ, metu malorum quæ ex definitionibus naſci ſolent. Eidem ita cenſebant, ab eis nationibus quas iſtæ controverſiæ minus occupabant cogiſe non poſſe, ut tali ad definiendas quæſtiones conventui indicendo accederent, quando ſingulæ nationes etiam poſt fedus Trajectinum inter ipſas initum, quomodo cætera ſupremi imperii, ita etiam jus ordinandi Eccleſiam & ſacra publica ſibi exceperant, teſtante id fcedere ipſo, actiſque poſterioribus & more ad ultima hæc tempora continuo. Neque eo minus teſtabantur velle ſe perſtare in religione reformata, hac lege ut in iſtis controverſiis diſſentiendi libertas permitteretur: cui ſine turbis populique motu cum modo uſurpandæ conditiones variæ proponebantur. Sed pendente hac deliberatione qui paci mutuæ adverſabantur aliquot in locis templa invaſere, alibi ejecere diſſidentes, quin & jus illud oppugnarunt quod in Hollandia æque ut apud populos vicinos magiſtratus exercuerant antiquitus & ad id tempus exercebant, veniendi in partem ſuffra-

fragiorum, quoties de ſacro munere mandando agitur. Fuere & qui acerbis declamationibus & libellis famam attentantibus rectores plebis objicerent odio, atque etiam vim in eos facerent. Mauritius Arauſionenſium Princeps cum diu ſe quietum in his controverſiis continuiſſet, arcanis quorundam artibus in Oldenbarneveldium Hollandiæ aſſeſſorem (advocatum vocant) florentiſſimæ pridem apud conventum auctoritatis, à quo olim cum induciæ fierent, diſſenſerat, magis magiſque concitatur: Simul de forma reipublicæ, cui minus ſe immiſcuerat hactenus deſtrictus negotiis militaribus ea docentur quę neque cum legibus, neque cum moribus congruebant. Tandem igitur quę pro ferēda ſententiarum diverſitate ab Hollandię proceribus decretaerant, improbare incipit, deſertiſque templis publicis aggregare ſe iis qui ſeceſſerant: Etiam proceribus Hollandiæ ignaris præcepta dedit ordinariis militibus ne ſe moverent in negotiis quæ ex eis controverſiis orirentur, cum aliter ſentirent Hollandiæ proceres,

res, ſuis nimirum decretis obſequium à milite deberi & tutelam oppidorum rectoribus, locisque publicis adverſus vim qualemcanque ac ſeditionem. Ea re moti magiſtratus nonnulli oppidorum ubi aut nulla, aut ſuſpecta rectoribus, ob ea quæ dixi, præſidia erant, ex decreto procerum Hollandiæ cuſtodias oppidi ſui auxere atque ordinavere, quo jure & antehac uſi ſæpius fuerant nihil contradicentibus proceribus Federatis aut præfecto qui idem ordinariorum militum eſt magiſter. Fecerunt idem in ſua terra proceres Trajectini: tamque hi quam illi profeſſi ſunt habituros ſe hunc militem ſuis impendiis extra communia rei bellicæ onera. Sub idem tempus duo judicum, ad quos ab oppidis provocatio eſt conſeſſus, incipiunt contra decreta procerum Hollandiæ decernere iis literis quibus quos viſum in jus vocabant. id vero Hollandiæ proceres non jure factum & judiciariæ poteſtatis terminos excedi, pronuntiant, ut & ante hęc tempora ſępius. Nationes nonnullæ à Principe Mauritio aliiſque impelluntur ut communem Synodum

Synodum quam nationalem vocari diximus conventus Federatorum nomine indicant, & militares oppidorum cuſtodias diſſoluant. Opponunt ſe huic molitioni tum Hollandi, tum Trajectini proceres, teſtati non licere Federatis ex majoris partis ſententia ſeſe intercedentibus iis in rebus quicquam conſtituere. Pergunt illi Synodum indicere, vocatis etiam aliarum gentium Theologis, nec aliis tamen quam quos conſtaret accedere illis placitis quibus victoria deſticabatur. Rejectæ conditiones quas Hollandi aliique ferebant ad res placide tranſigendas. Atque interim Princeps Mauritius cum nonnullis ex conventu federatorum legatis Trajectum proficiſcitur, invitiſque ejus nationis primoribus cuſtodiam exarmat: quod ne fieret, legati ab Hollandia fruſtra laboraverant quibus à ſuis proceribus injunctum erat, ut Trajectinis primoribus pro virili adeſſent, & ſi res exigeret, ordinarium militem ſibi merentem monerent nequid invitis proceribus Trajectinis per vim attentaret in rebus

ad internum ejus nationis regimen e-
juſque ſecuritatem pertinentibus ut
quæ nationes ſeorſum ſingulæ penes ſe
retinuiſſent. Rex Galliæ intellectis a-
micorum diſſidiis, Boſſizium ad ipſos
allegat, qui conſequenter his quæ per
Maureriuni ejuſdem Regis ordinarium
legatum acta hactenus fuerant, auctor
eſſet omnium quæ ad concordiam
ſpectabant: ejuſque ſpe adducti oppi-
dorum in Hollandia rectores, ut cu-
ſtodias dimitterent. Vix id factum erat
cum octo homines procerum Federa-
torum nomine aſſumpto à quibus man-
datum ad eam rem non habebant, capi
jubent Oldenbarneveldium (quem
Hollandiæ proceres non multo ante in
tutelæ ſuæ fidem receperant) Hoger-
betiumque & me. Adverſum id Hol-
landiæ proceres & noſtrorum oppido-
rum rectores querelas exponunt. Cum
diu detenti in carcere & interrogati
ſubinde eſſemus, tandem nomine Fe-
deratorum procerum judices in nos
dantur. neque profuit nobis ex patriis
legibus moribuſque docere nullam Fe-
deratis primoribus in eos eſſe juriſdi-
ctionem,

ctionem, ipſoſque judices multis de cauſis ſuſpectos eſſe. Pergitur in propoſito, neque data nobis recoſcendi quæ in quæſtione perſcripta erant, neque juſta noſtra patefaciendi, neque probandi facta ad defenſionem pertinentia, neque teſtes refellendi, neque aliorum conſilio utendi poteſtate, fertur ſententia mortis quidem in Oldenbarneveldium, perpetui vero carceris in nos, in univerſos bonorum publicationis. Anno poſt, inauditis nobis, ſecuta eſt ſententiæ interpretatio qua in Majeſtatem peccaſſe pronuntiamur. Vere profiteri poſſum in ſententia contra me multa poſita extra verum, multa quæ diſertè à me negata ſunt, quædam quorum plane ignarus eram, quædam de quibus nec interrogatus ſum, tantum abeſt ut auditus me defenderim. Et hoc & alia multa liquidò apparerent, ſi quæ ad interaogationes ſingulas in quæſtione reſpondi, ea integra atque ſincera in lucem proferrentur, quod ut fiat obnixè poſtulo, Ante nos captos Trajecti nobiles urbiſque rectores, dum capti detinemur per Hollandiam,

decu-

decuriones, conſules, oppidani judices tempore non ſuo deſtituuntur, ſuffectis aliis contra leges ſanctiſſimas ipſis quondam Hollandiæ Comitibus juratas & per multa ſecula piè cultas. Antequam haberetur dumque habetur Synodus quam Nationalem vocabant, multi paſtores qui Prædeſtinationem docebant conditione ſubnixam (Remonſtrantes appellari mos erat) munere ſuo dejiciuntur. Ex iiſdem alii ad Synodum vocati jubentur cauſam dicere apud adverſarios qui jam ante ſeceſſione, declamationibus in templo, Synodoque, libris etiam ſcriptis ipſos prædamnaverant, neque tamen permittitur ipſis ſuam tueri & contrariam ſententiam oppugnare amplius quam Synodo, id eſt adverſariis æquum videretur. Ejecti Synodo damnantur, ſequitur edictorum ſævitia adverſum damnatæ jam ſententiæ cœtus, ſtipiſque collectionem ad alendos paſtores qui patria expulſi aut relegati ſi redeant, perpetuo carceri mancipantur, illectis perpræmia delatoribus, Diſcutiuntur cœtus inclementius etiam

quam

quam ferunt edicta, vi ſæpe non incruentâ, magno cum dolore ingentis numeri optimorum virorum Chriſtianæ pietatis patriæque amantium. Ita ſe habet res geſta, profiteor nunc ego non poſſe à me probari ſpretam ferendi ſe mutuo æquitatem procerum Hollandiæ decretis definitam, paſtorumque condemnationem & quæ eam ſequuntur. Quæ omnia æquis agendi rationibus præverti arbitror fuiſſe rectius, cum illa utilia publico Principique Mauritio eſſe non poſſint, quorum ſalus ac gloria, ni fallor, in prona civium voluntate conſiſtit, eorum maxime qui Patriæ devoti addictique ſunt, quales eſſe judico eos qui magiſtratu ſunt demoti, multaque millia triumphatæ nunc ſententiæ. Attamen in omnibus eis quorum accuſor nihil actum à me eſt privato ſtudio, ſed juſſutum Hollandiæ procerum, tum rectorum oppidi Rotterodami, quibus ego, non Federatis proceribus, non alii mortalium cuiquam ſacramentum dixeram: Quibus proinde cum parui nulla à me læſa eſt Majeſtas, ſed ſummis inferioribuſque

buſque poteſtatibus id tributum quod naturæ & muneris neceſſitas exigebant. Si quis habere ſe putabat quod de eis quæ ut aliorum miniſter feceram quereretur, non ego eram conveniendus, ſed quibus in me erat imperium. Quod ſi etiam feciſſem aliquid privato auſu (quod ita non eſt) tamen non ab adverſariis eram judicandus, neque à conquiſitis in me judicibus, nec à quoquam qui à Federatis proceribus accepiſſet judicandi poteſtatem, ſed à perpetuis meiſque judicibus ut jubent communes patriæ & oppidorum propriæ leges pro quibus arma olim ſumpſimus. Animum meum quod attinet, coram Deo & humano genere teſtor non alium eum fuiſſe, quam legitimam reipublicæ formam ſub qua natus educatuſque eram tueri, & Eccleſiæ unitatem procurare amica, & cum præceptis divinis non pugnante compoſitione, quam ad rem multa à me ſunt propoſita, multa etiam tum in parato habita cùm in carcerem abducerer. Qui de propoſito meo ſecus judicant, injuriam mihi faciunt, neque ulla juſta ratione nituntur.

tuntur. Vita mea labe notaque caruit. Qui meæ functionis tempore oppido Rotterodamo præfuerunt,ſciunt quam pro ejus oppidi ſalute & commandis laboraverim. Curatores fiſci teſtari poſſunt quam acriter & ſine gratia ac metu rem fiſcalem defenderim. Conſeſſibus judicum Hollandiæ nota eſt integritas mea in perſequendis delictis. Qui me in conventu procerum Hollandiæ & in conſeſſu curatorum reipublicæ Hollandicæ vidêdere, meminiſſe poſſunt quis labor meus fuerit ut per parſimoniam & veſtigalium augmenta ærario ſuccurreretur. Neque ignorat Princeps Mauritius quam ipſius deſideriis ſatisfecerim in privatis negotiis quæ mihi committenda judicavit. Etiam qui in Federatorum conventu mecum unâ fuere rogantur animo repetant quam à me collata ſint omnia quæ pertinere poterant ad collocandam in tuto rem contra vim hoſtium, ad provehenda commercia per Indiam, Americamque, ad amicitiam recte colendam cum regibus, aliiſque ſociis ac federatis, Quam cordi mihi fuerit gloria

ria reipublicæ & eorum quæ pro republica fortiter ſunt facta, peculiariter etiam Principis Mauritii laus atque fama, teſtari poſſunt libri partim à me vulgati, partim quos necdum editos amicis videre contigit. Pro his officiis ſi præmium exſpectaſſem, fuerat id quidẽ non ſine exemplo. Sed nunquam eo reſpexi, contentus meo ſalario & honeſti nominis mercede. Quæ vero mihi gratia repenſa eſt? Quod per menſes novem cum morbis graviſſimis tenerer, in arctiſſima cuſtodia habitus ſum ita ut nec conjugem, nec amicos ſemel conſpicere liceret: Quod rei habitu in id auditorium deductus ſum in quo juris publici dignitas me tuente ſteterat. Quod uni deinde cubiculo incluſus & militum copiis circumſeptus ſum etiam uxori erepta interdum procedendi libertate: Quod facultates exiguæ, & ſi ullæ cujusquam in omni populo honeſtè partæ mihi & quinis liberis ademptæ ſunt: Quibus eunctis unum eſt gravius quod popularium exterorumque aures impleta ſunt falſo rumore, quaſi prava adverſus patriam conſilia ſuſcepiſſem,

piſſem,quia pleriq;adduci non poſſunt, ut credant ita quenquã tractari qui quæ egit, bona fide egerit. Neque intra me ſtat injuria:ſed ad propinquos atque affines immeriti odii ac calumniæ pars redundat,qui tanquam hoſtes publici ac proditores non uno in loco dictis ac factis impetuntur. Contra hæc omnia ſolatium mihi in Deo poſitum eſt & in bona conſcientia, & in exemplo pluriũ optimorum civium qui nullius peccati, ſed ſolidæ virtutis ergo ſimilia pertulerunt. Prodiit nuper incogniti ſcriptoris Latinus liber qui ait me ob acceptas injurias ſi non corpore at animo cum Rege Hiſpaniæ futurum. Longe id à vero abeſt.ſcio omnem ultionis cupiditatem Chriſtianis interdictam.Regi Hiſpaniȩ nec debeo quicquam, nec debere deſidero.Corpore in Gallia ago:atque dum ibi agam,fidem Regi atq; obedientiam ut par eſt, præſtabo: patriæ interim, quæ Regis amicitia præcipuè opus habet, ſervabo eum quem antehac animum, ſollicitum pro ipſius ſalute, libertate atque commodis, paratumque operam ei navare ſi qua futura ſit utilis.

lis. Pro quo affectu nihil expeto, niſi ut vos omnes, quiqui eſtis cujuſcunque ordinis ac gradus (neque enim ignoro etiam in rectoribus multos eſſe quibus vera eorum quæ in cauſa noſtra geſta ſunt, notitia pravis aliorum artibus ſubducta eſt) exutis præjudiciis de meis aliorumque factis ita judicetis, ut de veſtris judicari ipſi velletis: Eamque obrem Deum ſupplex veneror, ut mentem vobis illuſtret, quo veritatem conſpiciatis, & ſinguli proſuis partibus id faciatis quod jus & æquum poſtulaet, præſertim verô ut rationes inveniatis concordiæ, quæ, ſi unquam, hoc tempore maximè neceſſaria eſt. Eos vero qui aliter quam ego & mihi impoſitæ poteſtates ſenſerunt antehac, amicé oro atque obſecro quæ à me dicentur ne in ſuam injuriam dicta interpretentur (quem animum à me abeſſe aperte teſtatum cupio) ſed tanquam partem neceſſariam defenſionis quam à me res ipſa extorquet. Quos intra ſines tam anxie me continui, ut multa nec levis momenti, neque lucem exiguam huic

cauſa

cauſæ allatura in tempus præſens omiſerim, quod ea proferri non poſſent, niſi quidam qui cæteris multum exſtant deſignatius tangerentur.

CA-

CAPITA LIBRI.

I.

DE ſummo imperio quod penes quamque nationem eſt in Belgico-germania. *pag.* 1

II.

Quod jus ſummis poteſtatibus circa ſacra competit id in Belgico-germania eſſe penes nationis cujuſquè proceres. 13

III.

Qualem ſacrorum reformationem tueri propoſitum fuerit proceribus Hollandiæ & Weſtfriſiæ. 27

IV.

An mutuo ſe ferre in controverſiis de prædeſtinatione diſſidentes fas fuerit, fieri ne id ipſum potuerit & an ex uſu fuerit. 34

V.

Convocationem Synodi ad definiendas controverſias non modo illegitimam fuiſſe, ſed & tranquillitati procurandæ in idoneam. 48

Quibus

VI.

Quibus modis Hollandiæ & Weſtfriſiæ vicinarumque nationum proceres componenda cenſuerint Eccleſiæ diſſidia & quæ conſilia in eam rem ſint data. 53

VII.

De uſu legis Eccleſiaſticæ anni CIↃ IↃ XCI. 73

VIII.

De jure majoris partis in conventu Hollandiæ. 83

IX.

De his quæ acta ſunt contra pacem mutuam in Eccleſia ejuſque ſuaſores ut ad mutandum reipublicæ regimen perveniretur. 88

X.

De oppidorum cuſtodiis. 103

XI.

De ſacramento ducum & militum qui continentur in Notitia militari Federatorum. 114

XII.

De his controverſiis quæ cum judicum conſeſſibus inciderunt. 124

XIII.

De his quæ vitio aut inique geſta ſunt circa noſtri capturam. 133

De

XIV.

De his quæ vitio aut inique geſta ſunt poſt nos captos ante datos judices. 139

XV.

De his quæ vitio aut inique acta ſunt in dandis judicibus. 142

XVI.

De his quæ vitio aut inique ſunt acta poſt datos judices. 155

XVII.

De his quæ vitio aut inique geſta ſunt circa ipſam ſententiam. 161

XVIII.

De his quæ vitio aut inique in nos acta ſunt poſt ſententiam. 164

XIX.

Notæ ad ſententiam in me pronuntiatam cum indicatione multorum quæ ibi dicta contra veritatem. 171

XX.

De mea notitia cum aliis pariter damnatis. 279

APO-

APOLOGETICUS EORUM QUI HOLLANDIÆ WESTFRISIÆQUE, ET VICINIS quibuſdam nationibus ex legibus præfuerunt ante mutationem quæ evenit anno M. DC. XVIII.

CAPUT PRIMUM.

De ſummo imperio quod penes quamque nationem eſt in Belgico germania.

QUI res novare inſtituunt ad conſilii exitum pervenire non poſſunt, niſi amotis civibus qui præſentem ſtatum tuentur: qoud ipſum ſpecioſè fieri nequit, niſi aliquid ipſis objectetur; at verò quoties vita eorum civium probro caret (quod genus ferme præſentibus maxime contentum eſt) quod ipſis objiciatur reperiri haud facile poteſt extra ea quæ in republica acta ſunt: quæ ipſa criminis colorem ut recipiant, aſſerendum eſt alium fuiſſe civitatis ſtatum quam revera fuit. Ita Hiſpani, & eorum clientes cum Belgico-germaniam externo dominatu vellent opprimere, perſuaſum ibant hominibus, antiquitus ea loca fuiſſe ſub libero, & incuſtodito unius imperio, cum contra Principum poteſtas inibi devincta ſemper fuiſſet legibus, & procerum poteſtate. Atque hoc falſo obtentu peractum eſt, ut legum defenſores per delegatos judices (qui exinde ſanguinarii conſeſſus nomen accepere) damnarentur Majeſtatis. Falli ſæpè hac in re multos haud mirum eſt adeo, cum ad pernoſcendum civitatis cujuſque ſtatum, penitus opus ſit ejus populi jura ac mores tenere. Polybius ſummi

 judicii

judicii ſcriptor tradidit ſua ætate Græcis aliiſque gentibus externis creditum Romæ ſummam fuiſſe Senatus poteſtatem, quod apud Senatum audirentur legati, atque ab eo reſponſum acciperent. Quare mirandum non eſt, ſi nunc ab extraneis quibuſdam creditur Belgicogermaniæ nationibus legatos nationum, quibus Federatorum procerum nomen eſt, ſummo jure præeſſe quod in eo Federatorum conventu audiuntur legati, reſponſáque accipiunt: quodque nomine Federatorum maxime ad Reges, Principes, atque civitates literæ perſcribuntur. Sed quemadmodum Polybius oſtendit penes populum, non penes Senatum fuiſſe ſummam imperii Roma, ita apud nos vere dicitur ſummum imperium non penes illos eſſe legatos nationum qui Federati proceres dicuntur, ſed penes cujuſque nationis primores, quæ quidem nationes ad opem mutuam fœdere connectuntur; ita ut in Federatorum procerum poteſtate ea ſint omnia quæ ad communem defenſionem pertinent, aut quæ nominatim ex federis formula, aut conſenſu peculiari ad eum conventum deferuntur: manentibus rebus cæteris penes ſingularum nationum primores. Multi de Helvetiis putarunt omnes ſub uno imperio contineri: itidem de Rhetis. Sed rerum gnari Bodinus *a*, Simlerus atque alii nos docent cuique pago jus in ſe ſummum eſſe, ſed ipſos inter ſe pagos arcto federe devinciri. Atque hoc diſcrimen unius civitatis quæ multas ſub ſe partes complectitur, ut Gallia Normanniam, Britanniam Armoricam, Campaniam, aliáſque, & plurium civitatum inter ſe federatarum, ut apprimè neceſſarium ad dijudicandum imperii cujuſque ſtatum, nobis commendatur ab iis omnibus qui de republica ſcripſerunt. Exemplo ſint magnæ urbes Græciæ, puta Athenæ, Thebæ, Corinthus: iis ſingulis in ſe plenum erat imperium: neque tamen eo minus adverſus vim Perſarum inter ſe colligabantur: *b* atque ad communia federis negotia inſtitutus erat Amphictyonum conventus. Ita plerique Italiæ populi Regum Romanorum ævo jus in ſe ſummum habebant: ſed inter ſe atque cum populo Romano federe erant devincti. Neque aliter rem ſe habuiſſe apud noſtros

a *Bod. lib.* I. *cap.* 3. *b* *Sig. de antiq. jur. Ital. lib.* I. *c.* I. *lib.* III. *c.* 114.

ſtros populos tum Principum tempore, tum poſt ſumpta pro libertate arma, & credidi ſemper, & jam anni ſunt duodecim cum publice ſum profeſſus in libro cui nomen feci de antiquitate reipublicæ Batavicæ, pro quo Hollandiæ proceres eo tempore gratias mihi habuerunt, addito & munere: neque Federati primores ullum offenſi animi ſignum dedere. Quanquam verò totus is quem dixi liber id quod dixi me ſenſiſſe apertiſſimè teſtatur, unum tamen locum præ cæteris inſignem apponam: *Ordinum autem federatorum conventu cum ſenatu, per quos, ſalva cujuſque populi majeſtate, ea quæ ex federe ſunt communia explicantur, Amphictyonico conventui ad amuſſim reſpondet.* Verè teſtari & hoc poſſum, quandiu conventui Hollandiæ interfui, ſemper poni extra controverſiam audiviſſe me jus ſummum cujuſque nationis, nulla inter ejus conventus membra hac ſuper re orta diſſenſione, niſi menſe uno aut altero priuſquam nos caperemur, quo tempore delegati nonnulli oppidorum Hollandiæ, & Weſtfriſiæ, poſtquam clam & injuſſu eorum à quibus delegati erant cum aliis nationibus coierant, ab illa vetere ſententia nonnihil diſceſſerunt. Argumenta quæ me alióſque impulerunt, ut plane ita quemadmodum dixi ſentiremus, iſta ſunt.

Principio notum eſt, nationes quæ nunc in uno ſunt fœdere, antiquitus non ſub unius Principis fuiſſe imperio, niſi quod Hollandia & Zelandia eoſdem ſemper Principes habuêre. Nam Geldria ſuos habuit Tutores primum, deinde Comites, poſtremò Duces: quorum jus, controverſum tamen, à Carolo Burgundo emptum cum eſſet, non manſit penes ejus poſteros, ſed tandem multorum jura certaque poſſeſſio ad Carolum Imperatorem ejus nominis quintum pervenerunt. Idem ab Epiſcopis Trajectinis indeptus eſt civile regimen Trajectinæ & Tranſſialanæ. Friſii tum qui intra Lavicam, tum qui ultra Lavicam ſunt, liberam olim rempublicam ſine Principe habuêre: donec illi Saxonem præfecti hæreditarii vocabulo, hi Comites primum Tranſamaſianæ, deindè Celdrum, Principes accepêre, quorum jus idem ille Carolus Quintus ut ſibi transcriberetur effecit; tamque ipſe, quàm filius ejus Philippus apud nationes ſingulas ſolemniter in principatus poſſeſſio-

ſeſſionem introducti ſunt, & in leges cujuſque nationis jurarunt, & à ſingulis viciſſim obſequii ſacramentum accepêre. Ipſe Carolus Imperator cum anno CIↃ IↃ LV. principatu abiret, in allocutione ad nationum legatos dixit: *Quanquam ea eſſent diverſa atque ſeparata* (hæc ipſa ſunt verba) *ab iis tamen unum conſtitui corpus, atque ejus corporis membra debere opem inter ſe ferre mutuam. Nam abſque tali concordia atque conſpiratione partium, promptum hoſtibus fore ipſas invadere; quod ſi manerent inter ſe colligatæ, & aliæ aliis auxilio, experimentis compertum quid poſſent in externa vi repellenda.* Acta publica & annales nos docent circa annum CIↃ CCCCXLI. ab Hollandis adverſus civitates ad mare Balthicum proprium ſuſceptum eſſe bellum, cum interea Brabanti, Flandri, atque alii eiſdem Principibus domus Burgundicæ parentes populi cum iiſdem illis civitatibus pacem haberent.

Neque mutavit res ex quo pro libertate parentes noſtri arma ceperunt. Neque enim initio ſumpta ſunt ea arma decreto omnium Belgico-germaniæ nationum in conventu communi, ſed Hollandorum ac Zelandorum, quibus pauci ex viciniis ſocios ſe addiderant, cum Geldri interim, Trajectina, Friſiacis Lavicam, Tranſiſalana, Friſia trans Lavicam manerent ſub præfectis Hiſpanicis. Hollandiæ autem & Zelandiæ primores, cum anno CIↃ IↃ LXXIII. ſcriberent ad primores Belgico-germaniæ totius non aliter quam amicos atque fratres eos ſalutant. Ac ſub idem tempus in literis ad Regem Hiſpaniæ diſertè ſcribunt: *Nationes haſce, cum olim diverſis Principibus regerentur, matrimoniis, pactis, hæreditatibus veniſſe ſub domum Burgundicam primum, deinde per nuptias Auſtriacæ familiæ, ac potentiſſimo Hiſpaniarum regno connexas: ſed dicta ſemper lege ut quæque natio ſua jura, legéſque & proprium regimen ita uti antiquitus retinerent.* Poſt anno CIↃ IↃ LXXVI Hollandiæ Zelandiæque primores & eorum ſocii, quo tempore cum primoribus aliarum Belgico-germaniæ nationum fedus inibant, cui nomen eſt paci Gandavenſi: caverunt *ut Wilhemus Princeps Arauſionenſis Hollandiæ Zelandiæque & ſociorum terris imperaret uti imperabat*, id eſt ne ſubeſſet præfecto communi: *item ne quæ edicta, præcepta in ius vocandi, vocationeſque in jus valerent, ni Princeps Arauſio-*

ſionenſis, aut conſeſſus judicum, magiſtratiſve locorum auctores fierent. Proinde cum poſtea aliæ nationes Matthiam Auſtriacum præfectum feciſſent, eique addidiſſent conſilium, Hollandi tamen & Zelandi decreverunt ſe ipſius Matthiæ conſiliive juſſibus non parituros: ſicut & teneri ſe negarunt eis nominibus quæ illis temporibus facta ſunt à communi Belgicogermaniæ conventu: tantum abeſt ut ad id tempus Hollandiæ rectores ſummum imperium contribuere voluerint cum cæteris nationibus.

Neque vero Trajectino federe quod factum eſt anno CIↃ IↃ LXXIX. de ſummo nationis cujuſque imperio quicquam imminutum eſt. Quanquam enim fert fedus, nationes omnes inter ſe vinciri colligarique ac ſic una natio eſſent, hoc ipſum tamen quouſque ſe porrigat, ſequentia indicant, ne ſcilicet divellantur à ſe invicem, ſed auxilio ſint alia alii. Neutiquam verò id fuiſſe propoſitum, ut miſceretur ſumma imperii; primùm ex ipſa voce liquet federis inibi uſurpata. (eſt enim fedus multorum ſummo imperio utentium pactio) deinde ex eo quod non omnes nationes deinceps una natio futuræ dicantur, ſed junctæ velut ſi una natio eſſent: quæ comparationis verba oſtendunt rem ipſam aliter ſe habere cum nihil ſibi ipſi comparetur. Idque ipſum clariùs multo intelligi poteſt, ſi conferas verba primi federis icti inter Hollandos Zelandóſque anno CIↃ IↃ LXXVI *ubi dicitur rem belli inter federatos dirigendam ea concordia atque conſenſione, quaſi eæ nationes atque oppida unius duntaxat oppidi reſpublica eſſent.* Euincunt idem verba ejus capitis quod primum eſt in Federe illo Trajectino: *quod tamen ſine fraude ſit legum, libertatis, juris & morum cujuſque nationis, oppidi, partium ſingularum, ac civium: quæ federati ſanguine, facultatibus, opeque omni defendent ac propugnabunt adverſus vim à quocunque illatam.* Cùm enim probatum ſit inter jura nationis cujuſque fuiſſe ſummum intra fines ſuos imperium ſequitur ſub juris, morumque vocabulo, hoc etiam comprehenſum: ac proinde ad ejus tutelam nationes alias aliis obligari: tantum abeſt, ut ſub communi fœderatorum nomine juſtè quicquam attentari poſſet adverſus ſupremam ſingularum nationum poteſtatem, ſequens uſus idem edocuit: nam cum Agrippinenſi

pinenſi colloquia actum nihil eſſet, promiſerunt Hollandi & Zelandi opem ſe aliis nationibus laturos, quemcunque illæ Principem legiſſent, dum ipſæ manerent quo erant ſtatu. Poſt id nationes nonnullæ ſine aliarum aſſenſu cum Duce Andino egerunt, eique regimen ſui detulerunt. Edicto anno CIↃ IↃ LXXX quo Rex Hiſpaniæ pronuntiatur principatu Belgico-germaniæ excidiſſe, primùm diſcriminantur res communis regiminis à rebus imperii civilis, judiciorumque, & aliarum rerum ad nationem quamque ſpectantium: additurque in rebus ad nationis cujuſque proprium regimen pertinentibus utendum titulo ac ſigillo cujuſque nationis: in iis verò quæ communis eſſent regiminis rurſus diſcrimen ſtatuitur inter Hollandos Zelandoſque & inter cæteros: dicitúrque per Hollandiam ac Zelandiam præſcribendum actis nomen Principis Arauſionenſis, ac procerum Hollandiæ & Zelandiæ uſque dum Senatus inſtitutus eſſet: per cæteras autem terras in rebus ejuſmodi præſcribendum nomen Ordinum federatorum. Federe quod cùm Duce Andino fuit initum continebatur, ut Hollandi Zelandique manerent in quo erant ſtatu, quod & peculiari cautione proprius explicatum. Et quanquam illico ſub id tempus Senatus eſt inſtitutus, Hollandi nihilominus & Zelandi teſtati ſunt ſe ei Senatui ulterius ſubjici nolle, quam in tributis communibus & re militari. Eidemque populi ſeorſim à cæteris Wilhelmo Principi Arauſionenſi ſub vocabulo ſummi magiſtratus jus quaſi dictatorium detulêre, qua ſuper re inſiurandum ab ipſis, & Principe Wilhelmo præſtitum eſt coram primoribus federatis. Dux quoque Andinus edicta & juſſa omnia à ſe ſuove conſilio profecta mittere ad Wilhelmum Principem ſolebat ut per Hollandiam Zelandiamque ſub ejus nomine publicarentur. Amplius dicam: anno CIↃ IↃ LXXXIII Hollandiæ & Zelandiæ primores ſine nationibus cæteris cum Wilhelmo Principe egerunt de Comitis poteſtate ipſi deferenda certis ſub legibus: cumque aliæ nationes ægrius id ferrent, Hollandi literis ſuis datis VI Maii anni ejuſdem notum fecerunt, & jus ſuum & rationes cur id aggreſſi eſſent. Deinde verò poſtquam cum Regina Angliæ pactiones initæ erant, & nationis cujuſque ſigillis firmatæ, poſtquam

iti-

itidem ſub Comitis Liceſtrii præfectura ſuper reipublicæ adminiſtratione graves ortæ erant controverſiæ: Hollandiæ proceres anno CIↃ IↃ LXXXVII edictum operâ Franciſci Franconis, qui tum Gandavorum magiſtratuum agebat adſeſſorem conſcripſerunt, multa in eo differentes de ſummi imperii poteſtate, quæ & olim, & nunc quoque penes ipſos eſſet: orationes quoque eodem tempore multas habuêre juris nationum ſingularum tuendi ergo, de quibus infra agendi erit copia: Quin & federis primores in oratione quam XXX Auguſti anni CIↃ IↃ LXXXVII ad Comitem Liceſtrium habuerunt, ajunt ita ſibi videri *utendum ſigillis federatorum procerum in rebus ad nationes univerſas pertinentibus: in iis vero quæ ſingularum eſſent propria, utendum nomine & ſigillis nationis cujuſque.* Poſt Liceſtrii abitum, uſurpatum ſemper ut qui conventum Hollandiæ ingrediuntur, *jurent ſe jura, libertatem, leges, moréſque Hollandiæ defenſuros, imperiis atque decretis procerum Hollandiæ pro viribus parituros.* Sic & quæſitores, & judices ſacramentum dicunt Comitatui Hollandiæ, nulla federatorum procerum adjecta mentione. Oppidani quoque magiſtratus & corporati armigeri, cæterique municipes in verba jurant procerum Hollandiæ & Weſtfriſiæ. Exemplo ſint quadraginta viri (id curatoribus oppidi nomen eſt) Lugdunenſes: *Iurant ei fidem ſe ſervaturos Comitatui, ſummoque magiſtratui Hollandiæ Zelandiæ & Weſtfriſiæ, eiſdémque nationibus atque oppido ſuo, eidem Comitatui, ſummo magiſtratui, nationibus atque oppido ſeſe parituros.* Sunt oppida alia, ubi adduntur hæc verba, *& cæteris qui cum ipſis fedus habebunt:* Sed id acceſſionis vim habet, poſtquam proceres Hollandiæ atque Zelandiæ ſuis nominibus ſpeciatim primo loco ſunt nuncupati. Inſignia etiam Hollandiæ procerum, ut & aliarum nationum corona ornantur, qualis eſſe ſolet neminem ſuperiorem ſe agnoſcentium. Quod ſi animo repetere libeat partes omnes atque indicia ſummæ poteſtatis quæ ſtatuunt rerum civilium periti, videbimus ea quoque penes ſingulas reperiri nationes.

Principio enim à proceribus nationis cujuſque, leges conduntur & edicta ſuper omni negotio civili, inconſultis primoribus Federatis, quod innumeris exemplis liquet. At contra quæ leges à Federatis procedunt, ad

nationum ſingularum primores diriguntur non jure imperii, ſed cum rogatu ut eas publicati ſinant. Si quid nuper aliter fieri cæptatum eſt, ut ſcilicet præcepta aliqua aut tributorum poſtulata, omiſſis primoribus populi cujuſque, ad oppida mitterentur, novum id ſane eſt, & inter novatæ reipublicæ argumenta habendum.

Ad judicia ut veniam, olim ante Caroli Burgundi tempora, ſuprema judicia intra unamquamque erant nationem, poſt conſenſu nationum inſtitutus eſt Machlinienſis judicum conſeſſus, ad quem perferri lites civiles ſolebant ex aliis populis per appellationem, ex aliis vero via ſupplicationis, prout ſinguli pepigerant. Poſt ſumpta verò arma, etiam poſt pacem Gandavenſem jus ejus conſeſſus per Hollandiam Zelandiamque deſiit. atque ejus in locum ſuffectus eſt conſeſſus Magni nomine, qui judicia ultima per Hollandiam & Zelandiam regit. Ejus conſeſſus judices, ut & judices antiquioris conſeſſus qui nunc ſub illo magno eſt, ſed itidem per omnem Hollandiam Zelandiamque jus dicit, juramentum dicunt proceribus Hollandiæ ac Zelandiæ, mandatiſque jubentur eorundem edictis atque præceptis parere, in quibus mandatis federatorum procerum nulla mentio exſtat. At Geldri, Trajectini, Friſii Ciſlavicani, Tranſiſalani, & Tranſlavicani ſuprema judicia ſeorſim quique penes ſe habent, ac ſi quis rebus judicatis læſum ſe putat primoribus nationis ſuæ ſupplicat: neque ullus hactenus communis inter federatos conſeſſus judicum fuit conſtitutus. Iidem illi judices jus reddunt nomine ac vice ſummæ poteſtatis, non nationum univerſarum, ſed ejus nationis nationumve à quo quibuſve conſtituti ſunt, quod certum ſignum eſt, proceres federatos ab eis ut ſummam poteſtatem non agnoſci.

Criminum indulgentiæ, & quæ alia beneficiorum nomine veniunt à nationis cujuſque primoribus dantur, aut à præfectis, ſed nomine primorum & poteſtate ab eis conceſſa.

Tum verò Hollandiæ Weſtfriſiæque primores fiſcum habent peculiarem, cujus procuratio eſt penes Rationales qui Comitatui Hollandiæ ſoli jurejurando obligantur. Par uſus apud cæteras nationes. Sic & nummi cudendi penes ſingulas jus.

Acci-

Accedit nominis indicium. nam Federatæ nationes vocantur. in qua appellatione primum illud intelligitur plures eſſe reipſa nationes, non unam in partes multas diſtributam: federatarum verò vox indicat arcto federe eas inter ſe nexas: quomodo & Germaniæ federati Principes dicuntur. Proinde in pactis quoque induciarum continetur, haberi ab Archiducibus Federatas nationes pro liberis nationibus atquè proceribus. Libertatis autem nomine certum eſt deſignari jus imperandi ſummum. Nunc quoque primores nationum ſingularum ubi ad Federis primores ſcribunt, ſocios ſe vocant, non autem ſubditos, ut ſolent oppidani magiſtratus, quoties nationis ſuæ rectoribus ſcribunt. Ultima Meteranorum annalium editione, quo anno CIↃ IↃ CXIV prodiit, relectáque, & aucta eſt ab iis qui nunc eminentem in republica locum obtinent, hæc apparent verba: *Quod jus ſummum Imperii in commune attinet, id nationes ſingulæ penes ſe retinuerent, tum in negotiis civilibus, tum in juredicundo, ſalvis etiam legibus, moribus, ac libertate.*

Quamquam vero poſt eam quæ anno CIↃ IↃ CXVIII contigit, mutationem reipublicæ; qui mutationis ejus fuêre auctores, domi foriſque rem aliter credi voluerunt quam ipſa ſe habet, ita ſe tamen implicitos in hac cauſa ſentiunt, ut libere profari non audeant. Nam in oratione quam procerum Federatorum legatus juſſu ipſorum habuit ad Galliæ Regem de iiſdem federatis proceribus agens, ait eos aut eſſe, aut ab eis referri ſummam poteſtatem: quæ anceps locutio ſatis oſtendit prius illud, ipſos ſcilicet federis primores ſupremam eſſe poteſtatem, vero conſentaneum non eſſe. Sed verum eſt eos qui ad conventum federatorum legantur vicem ſuſtinere eorum à quibus legati ſunt, idque duntaxat in rebus quæ ex federis formula, aut conſenſione ſpeciali communi conventui attribuuntur. Cancellario Pecquio anno CIↃ IↃ CXXI menſe Martio, à Federatis proceribus pro reſponſo datum eſt, ſummum imperium ac poteſtatem Federatarum nationum extra controverſiam eſſe penes ipſos Federatos proceres, & penes proceres cujuſque nationis. Sicut verò juris notiſſimi eſt non poſſe duos ejuſdem rei dominos eſſe in ſolidum, ita & hoc conſtat iiſdem in locis plures ſive homines

mines ſeorſim ſumtos, ſive cætus non poſſe habere jus imperii ſummum, quia ea ſummi natura eſt ut nihil illud non modo ſuperet, ſed & exæquet. Quare ſi imperium ſupremum eſt penes proceres nationis cujuſque, fatente ipſo Federatorium conventu, non poteſt idem imperium propriè eſſe penes Federatos proceres: ſed, tantum jus ut diximus ordinandi res, quæ ex federis formula aut conſenſione ſpeciali communi conventui attribuuntur: ita ut quæcunque illis attributa nominatim non reperiuntur in iis jus ſummum maneat penes nationes ſingulas jure ipſo civili quod nunquam mutationem pro facta habet in probetur, præſertim in iis quæ regalia vocantur circa quæ verba quantumuis generalia effectu carent niſi ſpecialis nominatio acceſſerit, omniaque ea recepta intelliguntur quæ non apparent tranſlata.

Ad id quod à nonnullis dici audio, firmiorem fore rempublicam, ſi nationes uni ſummo imperio ſubeſſent: reſponſum in promtu eſt, de ſumma poteſtate judicandum, non ex eo quod privatus quiſque utiliſſimum judicat, qua ſuper re ſæpe diſcrepant hominum ſententiæ, ſed ex legibus moribuſque. Nuſquam verò quiſquam reperiet à nationum ſingularum apud nos primoribus, jus imperii ſummum aut abdicatum, aut cum aliis communicatum. Quod ſi etiam id utile videretur (quia ſuper re multa tum in quæſtione juris ipſius, tùm ex prudentiæ regulis eſſent conſideranda) faciendum certè id eſſet libero conſenſu, non per vim oppreſſis iis qui præſentem ſtatum ut bonos cives decet, tuentur, eique obedientiam exhibent.

Prudentiæ auctores nos docent non ſtatim mutandas leges, præſertim quæ de imperio ſunt, etiamſi in melius itura ſit mutatio, quia ut poſt Ariſtotelem & Thucydidem apud Dionem Auguſtus monet, non tantum prodeſſe correctio poteſt, quantum nocet innovatio auctoritatem detrahens, quæ ævo radices agit. *Conſuetudinis mutatio*, inquit Auguſtinus, *quantum utilitate adjuvat, tantum novitate perturbat.*

Sunt qui putant utile futurum ſi totus orbis, præſertim Chriſtianus, uni poteſtati pareat. Sed ridentur ab aliis talia commenta. Nam perfectum in re quaque intelligi debet, non nuda contemplatione, ſed inſpecto

quid

quid materia ferat, aut recuſet. Plato cum unum ei in quaque re optimum videretur, omnia voluit efficere communia: ſed reprehendit eum Ariſtoteles, oſtenditque unum illud ab ipſo ultra modum intedi. Carolus Imperator, princeps adeo præpotens, operam dedit (ut nonnulli narrant) quo tota Belgico-germania in unam imperii formam coiret etiam ſub iiſdem legibus, nummis, menſuris, ponderibus, rebuſque aliis ejuſmodi: quale erat quod olim Aratus in diverſis Græciæ urbibus effecerat. Sed hic diverſitas ſitus, ingenii, aliæque circumſtantiæ id vetabant. Certè nec ille, nec filius ejus Philippus (qui Albanicæ præfecturæ temporibus idem egiſſe dicitur) ad exitum perducere id conſilium potuerunt: ac proinde dubitare licet, an conantibus rem tantorum Regum viribus ſuperiorem, negotium melius ſit ſucceſſurum. Etiam Iſthmum, ſive Achaicum, ſive Arabicum perfodere res præclara videbatur, ſed qui aggreſſi id ſunt in conatu ſuo defecêre. Natura vim ſibi inferri non patitur. In civilibus negotiis optima eſt magiſtra experientie. Ea docuit imperio manente pedes nationes ſingulas, & belli arbitrio penes Federatos, nationes ſibi tuendis ſufficere. Si qua inter nationes controverſa exoriuntur, multæ ſunt componendi rationes ſive judiciis ordinariis ejus nationis unde petitur, ſive compromiſſo facto in nationes quas negotium non tangit, aut in præfectos quoties ipſi quoque partes non fecerunt, ſive in communes amicos atque ſocios quorum refert rempublicam ſalvam eſſe.

Inſtituta verò hæc mutatio ſine maximo damno Hollandiæ & Zelandiæ abire non poteſt, quæ magnitudine terrarum, oppidorum, atque hominum numero, & tributorum modo cæteras univerſas æquant, imò ſuperant: quamobrem æquum ſemper viſum eſt, ut in his quæ communicata ſunt, nationi Hollandicæ ſemper jus aliquod eximium daretur. Nam in Federis Senatu habet hæc natio tres ſenatores, præter quod & curator ærarii & quæſtor hactenus indidem fuerunt: cum aliæ nationes habeant binos, aliæ ſingulos. Ad res maritimas regendas habent Hollandi tres conſeſſus, Zelandi & Friſii ſingulos, alii populi nullos. In rerum Indicanarum diſpoſitu Hollandia habet tria Collegia: Zelandia unum duntaxat. Par Hollandiæ privilegium

datum eſt in ſocietate Americana. Compara jam quam iniqua futura ſit proportio in ſummo imperio ſi id Federatorum conventui permittatur. Hollandia & Weſtfriſia, quæ multo plus dimidio in commune conferunt, ibi ſententiam unam duntaxat dicent juxta nationes minimas etiam illas quæ ſanguine atque opibus Hollandicis ad fedus reductæ ſunt. Ut igitur ad conventum talem alia deferantur, quam quæ ad tutandos communiter fines ſpectant, ab omni æquitate abit. Qui divitiis pollent apud nos ſi cum pauperibus nuptias faciant, non ſine pactis ad eas veniunt, ne ſcilicet Hollandici mores bonorum introducant communionem. Sic ergo Hollandi quoque fuerant facturi, ſi cum nationibus cæteris regiminis inire voluiſſent ſocietatem. Atque vel hinc facile eſt animadverſu, quo animo erga Hollandiam ſint affecti, qui cum nati ſint extranei, Hollandos de poſſeſſione dejecerunt, ut ſe pro Hollandis venditarent.

Neque tamen aliæ nationes quarum hoc commento gratia captatur, blandiri ſibi debent quaſi longum ex hac mutatione commodum ipſas maneret. Non eo tendunt iſtorum hominum ſtudia, ſed legitimis magiſtratibus jus ſuum eripi oportuit, ut deinde nationi eriperetur. Sic & nationes ſingulæ jure ſuo ſpoliando fuerunt, ut res quæ in federatorum conventu tractari ſolebant, ad paucos pertraherentur, & ſæpe eos ad quos ex legibus id minimè pertinebat, qui in cives optimos Principis animum exaſperantes, cuncta ſibi vindicant, ignaris ſæpe proceribus Federatis, proceribus nationum, & magiſtratibus. Diu ne id manſurum ſit, ſcit Deus; ſed tale regimen noſtris non congruere ingeniis anno CIƆ IƆ LXXXVI & anno CIƆ IƆ LXXXVIII ſolidis argumentis à proceribus demonſtratum eſt.

Hoc defendere, non eſt fedus diſrumpere, ſed fedus religioſè obſervare. Viderint an fedus non diſrumpant illi qui non ſtant federis legibus, quas inter prima eſt nationum ſingularum jus tueri, in quo jure præcipuum eſt ſummum arbitrium in res cujuſque nationis. Non eſt initum fedus ut jura confunderentur: ſed ut inviolata melius defenderentur communi auxilio. Hollandi veteres dicere ſolebant cuique ſuum ad pacis tutelam eſſe optimum; & iniquo commercio amicitias diſſolui.

Caput II.

Quod ſummis poteſtatibus circa ſacra competit, id in Belgico-germania eſſe penes nationis cujuſque proceres.

QUi de republica ſcripſerunt omnes, ſacrorum arbitrium inter præcipuas partes numerant ſupremæ poteſtatis. Quare cùm probatum ſit ſummum imperandi jus penes unamquamque eſſe noſtrarum nationum, ſequitur penes eaſdem ſeorſum eſſe jus de religione publica ſtatuendi, ut quæ pars non ſit communis defenſionis: quippe cum innumera exſtent exempla Principum ac civitatum, quos ad mutuam opem fœdus junxerit, cùm opinionibus ac ritibus ſacrorum diſſiderent: quomodo & nunc fœdus eſt inter Venetos, & noſtras fœderatas nationes univerſas. Quanquam ergo probandi onus non nos ſpectat qui id aſſerimus quod communis ratio juris exigit, ſed eos qui contrarium defendunt, tamen ut cumulatè ſatisfiat legentium deſiderio, probabimus verum eſſe id quod nos dicimus.

Hollandiæ & Zelandiæ proceres ſumptis pro libertate armis, ſimul templa publica aperuerunt his qui religionem ſequebantur, quæ Reformatæ nomen obtinet: Atque adeo in Fœdere quod inter ipſos initum eſt anno CIƆ IƆ LXXV perſcripſerunt, ut Princeps Wilhelmus tanquam earum nationum præfectus, *jus haberet de conſenſu procerum ſuper uſu religionis ſtatuendi id quod pro temporum ratione oppidorumque ingenio ad tranquillitatem publicam & populi commoda optimum judicaret, ſine divini niminis detrimento.*

Poſt pacem Gandavenſem idem ille Princeps Wilhelmus rogatus à nationibus aliis ut in Hollandia Zelandiaque in Romanenſium gratiam aliquid conſtitueret, reſpondit ſemper nihil ſe ejus rei poſſe niſi volentibus Hollandiæ & Zelandiæ proceribus. Sic & univerſæ Belgico-germaniæ proceres in literis ad Atrebates & Hainavios ſcriptis circa annum CIƆ IƆ LXXXIX plus

plus ſemel profeſſi ſunt nihil ad ſe pertinere, quam ſacris legem Atrebates & Hainavii intra fines ſuos ponerent.

Jam verò quid federe Trajectino anno CIↃ IↃ LXXIX. hac de re cautum ſit, ſatis vulgo notum eſt: verba ſic habent. *De religione Hollandi & Zelandi id faciunto quod ipſis videbitur. Cæteris nationibus liberum eſto ſequi pacem religionis, uti antehac concepta eſt, aut ita conſtituere ſeorſim aut univerſim ut ad quietem ac ſalutem nationum, oppidorum, partiumque ſingularum, & tutelam juris ejus quod cuique tum ſacerdotum, tum aliorum competit, pertinere arbitrabuntur: neque aliis nationibus altas hac in re impedire fas eſto: hac tamen lege ut privatis ſingulis maneat religionis ſuæ libertas: neque in quemquam eo nomine inquiſitio accuſatiove ſit, prout pace Gandavenſi conſtitutum eſt.* Manifeſta ſunt verba quæ Hollandis Zelandiſque liberrimum de religione arbitrium, neque aliarum nationum voluntati obnoxium addicunt.

Qui ad hæc dicunt, quanquam verba ita ſunt concepta, mentem tamen fuiſſe cavendi Reformatæ religioni tantum, injuriam faciunt eis qui federi concipiendo adfuerunt, quaſi minus ex fide actum ab eis eſſet. Neque verum eſſe quod ajunt, vel hinc liquidò apparet, quòd poſt fedus factum Federati peculiari interpretatione, quæ ſcripta eſt Calendis Februarii anni CIↃ IↃ LXXIX. teſtati ſunt etiam illis nationibus federi liberum eſſe adſcribi, quæ ſolam Romanenſem tutari vellent religionem, & quidem hac adhibita ratione: *Quia neutiquam ea mens ſit paciſcentium, ut nationi oppidove alteri jus ſit ſe immiſcere negotio ac ſacris alterius, quo ſcilicet major concordia inter nationes ſervetur, & præcipua auferatur diſſidiorum materia.* Quo argumento apparet quicquid poſt id tempus à nationibus in cauſa ſacrorum eſt conſtitutum, id non profectum eſſe ex alicujus antecedentis obligationis neceſſitate, ſed ex liberrimo ipſarum jure.

Quod ipſum docetur federe poſt id tempus inito cum Duce Andino, cujus caput XII. ita Imperat. *Spondeat Dux ſacra, pacemque religionis habiturum ſe quo nunc ſunt ſtatu, aut ita quomodo poſthac cujuſque nationis proceres conſtituturi ſunt.*

Sunt qui cavillantur intelligenda hæc de jure totius

reli-

religionis alicujus puta Romanenſis, aut reformatæ recipiendæ, non de jure conſtituendi ſuper controverſiis in hac vel illa religione orituris: quod plane abſurdum eſt, cum non poſſit non jus in partes habere, cui in rem totam jus competit: neque ratio patiatur quod minus eſt ei negari, cui quod majus eſt permittitur.

Dicunt alii poſt fedus Trajectinum mutationem hac in re factam. At prompta eſt reſponſio, non doceri quidquam ea in re novatum à nationum proceribus: ſine quorum ſpeciali conſenſu nemo nationes potuit obſtringere. Quam ad rem & illud pertinet, ne omnia quidem federis Trajectini capita cenſeri vim habere obligandi, ſed ea demum quæ à nationum proceribus ſunt approbata: ut inter cætera apparet exemplo capitis quinti de paribus oneribus ubique ſuſcipiendis: quod obſervatum nunquam eſt.

Contra verò nunquam diſceſſiſſe nationes à libero ſacrorum arbitrio, tam clarè, ut nihil vel in ſpeciem poſſit contradici, apparere mihi videtur ex mandatis ſub quibus Principi Mauritio anno CIↃ IↃ XC præfectura Trajectenſis delata eſt, quarum initium ita habet. *Primum Princeps per oppida agroſque Trajectinos defendito, defenditque curato veram Chriſtianam Euangelicam religionem, ſecundum leges quas proceres Trajectini fecerunt, facturive ſunt: quando ea eſt procerum ſententia, arbitrium ſacrorum ex decimotertio federis Trajectini capite ad ſe pertinere. Ita tamen ne in cujuſquam animum inquiratur, neve ſcrutari domos liceat, niſi gnaris volentibuſque proceribus, aut eorum delegatis: neve ſua de re ſacrorum perſuaſionis ergo. (ſiquidem Dei ea dono conceditur) cuiquam injuria moleſtiave inferatur.* Data ſunt hæc mandata conſciis approbantibuſque proceribus federatis, atque etiam peculiariter Hollandiæ primoribus, addita promiſſione proceres Trajectinos eis in rebus tutandi: unde apparet omnes eos, ipſumque Principem ita tum ſenſiſſe ad id tempus, ad annum ſcilicet CIↃ IↃ XC. jus ſacrorum ex federe manſiſſe penes nationis cujuſque proceres, quo ipſo corruant neceſſe eſt argumenta omnia quæ petuntur ex actis geſtiſque ante annum CIↃ IↃ XC: ut quæ, judicibus proceribus federatis, proceribus Hollandiæ & Trajectinis eam vim habere nequeant ut de eo quod dixi nationum jure quicquam imminuerint.

Quin

Quin anno quoque CIↃ IↃ XCV. cum proceres nationum partis Hiſpanicæ Lisfeldium & Maſſum miſiſſent, ſciſcitaturos in quas leges cum Federatis nationibus conveniri poſſet, reſponſum eis eſt per Principem Mauritium: *Jus de ſacris ſtatuendi manſurum penes nationes ſingulas, ita ut aliæ ſe ei negotio non ingererent*, quod repetitum eſt in literis quas Federati proceres anno CIↃ IↃ CII ſcripſere.

Paſtoribus in quaque natione annuæ mercedes ſolluuntur ex ærario ſuæ nationis, non ex communi ærario federatourum; in Zelandia etiam obedientiam juramento promittunt primoribus Zelandiæ.

Adde quod de Eccleſiis, & Eccleſiarum negotiis leges ferre eorum ſit, qui religionis publicæ habeant arbitrium, cum alterum ex altero pendeat, atque ab eadem poteſtate originem ducat. Hollandiæ proceres non conſultis nationibus aliis pridem mandata dederunt conſcribendi leges Eccleſiaſticas: quę cura renouata eſt anno CIↃ IↃ XCI. Etiam Trajectini proceres ejus argumenti leges concepêre. In Zelandia anno CIↃ IↃ XCI leges ejuſmodi plane confectæ publicatæque ſunt, pugnantes (quod notandum eſt maximè) in rebus non paucis cum canonibus Synodi communis ex terris Federatorum quæ Hagæ coierat, nationalis nomine. Etiam Tranſiſalanici primores anno CIↃ IↃ XCV eadem de materia leges ediderunt, quæ facta ſunt omnia ne conſultis quidem nationibus cæteris.

Anno CIↃ IↃ XCVII pleræque nationes in communis Synodi evocationem conſenſerant: ſed cum nationes nonnullæ, ac poſtremo Trajectini ſoli diſſentirent, ne tentatum quidem eſt decernere quicquam ex majoris partis ſententia, quia ſcilicet hæc res in earum eſſet numero quæ ad commune federis non pertinerent, niſi ex ſpeciali nationum conſenſu, quomodo res omnes quas nationes ſibi receperunt, ad communem deliberationem referri poſſunt ſine ullo juris detrimento. De ſtatu publico religionis inter proceres federatos, aliud quam quod jam dixi conſultatum, didiciſſe non memini. Id certum habeo nullum poſſe adferri exemplum decreti antehac facti in negotiis ejus generis ex ſententia partis majoris. Proinde dicere non poteſt conventus federatorum ſe jus aliquod his in rebus

velut-

velut poſſidere; cum per ea quæ liberè fiunt; nemini poſſeſſio acquiratur,quod juris eſt minimè controverſi.

Amſtelodamenſes, & aliorum aliquot oppidorum in Hollandia rectores, quibus ſæpe cum nobilitate, & aliis Hollandiæ rectoribus diſconueniebat: ſuper ordinandis hiſce Eccleſiæ controverſiis, nunquam tamen in Hollandiæ conventur dixerunt hanc reni non ad Hollandiam, ſed ad commune federis ſpectare ante poſtrema tempora,cum ab hominibus illis qui ex his controverſiis quæſtum facere & voluerunt, & fecerunt, & facere ne nunc quidem deſinunt, quæſiti ſunt colores ad pingendum novum hoc, neque auditum antehac commentum.

Ex oppido Amſtelodamo delecti aliquot ad præſcribenda ea quæ conſideranda viderentur ſuper oratione apud ipſos habita mandatu procerum Hollandiæ; diſputant an ſummis poteſtatibus in negotio religionis imperare aliquid liceat ſine paſtorum conſenſu: ac proinde controverſiam movent generalem ſuper jure ſummarum poteſtatum, non definitam, an proceres Hollandiæ hac in re jus ſummarum poteſtatum obtinerent? Non motam ab Amſtelodamenſibus eo tempore proceribus Hollandiæ controverſiam de ſacrorum arbitrio, certum indicium eſt, quod dilecti illi in eo ſcripto ajunt, ea regula prius poſita (de jure ſcilicet ſummmarum poteſtatum) videre ſe facilè vix ullo colore oppugnari poſſe decreta, quæ de rebus Eccleſiaſticis aut eſſent facta, aut poſthac poſſent fieri. Si tunc id ſenſiſſent Amſtelodamenſes, arbitrium ſacrorum penes nationes eſſe univerſas, certe etiam, illa regula conceſſa rectè potuerant decretis contradicere, ut factis ab iis qui in ea re ſummum imperium non haberent.

Ex quo fuere qui rem hanc alio voluerunt deflectere, adferri eam in rem cœpit primum caput deliberationis Iunio anni CIↃ IↃ LXXXIII. perſcriptum ab aliquot nationum legatis, quo proponitur an non ex uſu ſit decimumtertium Federis Trajectini caput ita mutare, ut nationes habeant perſtandum in Euangelica Reformata religione, nec mutandum in ea quicquam niſi de communi Federatorum conſenſu. Ex quo capite id primùm apparet, ex formula Traje-

ctini

ctini federis licuiſſe nationibus ſingulis etiam citra ſociorum conſenſum mutare aliquid in negotio religionis: & eo quidem magis, quia dicitur in eo capite deliberationis *verba federis ita concepta, ut quæ tum nationes Romana ſacra ſectabantur, jus haberent ab eis diſcedendi, ſi id ipſæ è re ſua eſſe arbitrarentur.* Ipſæ inquam, non aliæ: jus autem quod ipſæ habebant, id aliis denegare non poterant, cum fedus illud ſit æquale. Additur ſuper hac deliberatione factum à proceribus Hollandiæ decretum. Sed principio, non hoc decreto dicitur omnino approbatum quod proponebatur: ſed hoc tantum: *ut Euangelica Reformata religio, cujus publicè uſus erat permiſſus receptuſque, & quæ tum publicè in uſu erat, ubique intra Federatorum fines defenderetur, neque publicè docendi, aut ſacra faciendi ſecundum religionem aliam jus permitteretur: tum verò ut etiam aliter ſentientes adſcribi federi poſſent, uti verba habebant capitis propoſiti.* Sed nationes aliæ ſuper hac re ſæpius ampliarunt, ita ut conſtitutum nihil ſit. Proinde non poteſt hæc ab Hollandis dicta ſententia ipſos obligara, cum nihil ſuper eo contractum ſit. Atqui, inſtant nonnulli, quæ tum mens Hollandorum fuerit apparet. At mens ſua neminem obſtringit, & ob juſtas rationes rectè mutatur. Olim mens fuit Hollandiæ proceribus manere in ſola religione Romanenſi: non tamen devinxerunt ſe ne inde abſcedere liceret. Adde quod multum differt habere animum religionem aliquam tutandi ope communi, & animum habere judicium omne atque arbitrium ſuper ea religione aut abdicandi, aut cum aliis communicandi. Nam quomodò id cuiquam fiat probabile, proceres Hollandiæ qui hoc ipſo tempore judicabant in fedus recipiendas nationes non Reformatæ religionis, ademtum ſibi jus voluiſſe quod aliis concedebant? Quatenùs autem mens primorum Hollandiæ fuerit Reformatam religionem defendere, infra diſſertandi erit locus.

Adfertur & conſilium perſcriptum de novo Senatu inſtituendo, quo continetur ut is qui tum erat inſtituendus ſenatus *curaret ut Federatæ nationes manerent, atque continerentur in mutua conſenſione atque amicitia tum in iis quæ federibus ante factis continebantur, tum in rebus aliis: imprimis verò nequid concordiæ noxium orìretur in negotio Reformatæ Euangelicæ religionis à nationibus ſingulis receptæ:*

receptæ: atque ea in re ne quid ſenatui imperare liceret, aut imperari, novarive aliquid permittere. Additur placuiſſe hoc proceribus Federatis. Sed primò notandum eſt, dici Reformatam religionem à nationibus ſingulis receptam, quæ vox diſtribuentis ſignificationis ſatis oſtendit nihil ea in re communiter factum, ſed ex proprio cujuſque jure: deinde cum proceres Federati ad id certè tempus nihil pro poteſtatis ſuæ jure ea in re poſſent decernere, quicquid ejus à Federatis approbatum eſt, non alio animo eſſe approbatum, quam ſi & nationes auctores fierent. Jam verò nationes neque id conſilium, neque eum ſenatum ratum habuerunt: ac proinde totum hoc manſit effectu vacuum. Plane autem à juris ratione abhorret vim tribuere acceſſioni, cum principale non ſubſiſtit. Fac etiam vim habuiſſe, fuiſſet tamen hoc mandatum à nationibus conſentientibus ſenatui datum: non contractus inter nationes: cui conſequens eſt id mandatum non diutius vim obligandi fuiſſe habiturum quam mandantibus placeret, quæ omnium mandatorum natura eſt. Neque vero ſenatui jus permittitur imperandi nationibus: imo jure imperandi ipſis adempto ſola cura atque inſpectio ipſis permittitur, quæ hortando, conſulendo, ſuadendo, ſine ullo imperii majoris jure expediri poteſt.

Hoc conſilium cum evanuiſſet, conſultatum eſt de ſenatu inſtituendo trium nationum Hollandiæ, Zelandiæ & Trajectinæ in cujus ſenatus mandatis, caput etiam de religione factum eſt, in quo illud de ſingulis nationibus repetitum eſt, neque tamen hoc caput tam latè patet quam illud de quo jam egimus. Ait enim *dandam à ſenatu operam ut in negotio Evangelicæ Reformatæ religionis concordia retineretur.* Solvendo huic argumento & hoc facit, cùm ipſo ſenatu extincta eſſe mandata, ut quæ diſſoluto eo cœtu ſubſiſtere nequirent: atque in ejus locum ſubrogatum eſſe eum qui nunc quoque eſt ſenatum: cujus mandata poſt graves turbas Liceſtrianorum temporum concepta ſunt relectis diligenter mandatis veteribus, ac de induſtria omiſſum eſt negotium religionis, quia nationes ſingulæ ſenatui commune federis referenti arbitrium ea de re nollent permittere: illud quoque repetitum volo quod paulo ante dixi, etiam ſi manſiſſet is cœtus, tamen mandatis

cœtuſ

cœtui datis non conſtrictos mandatores ne quid immutarent: cum nihil ſit certius quam multa confesſuum mandata multis in partibus immutata: deinde curam etiam ei commendari poſſe, cui nullum concedatur imperium.

Etiam hoc adfertur, poſt initum fedus Trajectinum, Reformatam religionem concorditer admiſſam, ſed hoc ad rem non facit. Multi enim qui ſummum in terris ſuis imperium latos aut anguſtos intra fines obtinent, poſſunt ejuſdem eſſe religionis, ſine ulla tamen obligatione quæ impedimento ſit quominus ſuper ſacrorum re ſeorſim ſine aliorum conſenſu quod viſum eſt, conſtituant. Quotquot Reges Reformata ſacra amplexi ſunt antè Romanæ religionis fuere, mutarunt tamen ſacra ſine conſenſu eorum qui ejuſdem Romanæ erant religionis. Elector Palatinus, ac poſt eum Brandeburgicus, aliique plures cum antea idem ſenſiſſent, quod alii qui Auguſtana dogmata profitentur, propriorem quæ dicitur reformationem in terras ſuas induxere. Proteſtantes Germaniæ. Principes qui ſe ejuſdem dicunt religionis, ſinguli tamen ut viſum ipſis, edunt profeſſionis ſuæ formulas. Etiam Helvetiorum pagi Proteſtantes unius ſunt religionis. neque tamen eo minus Bernates ſuper controverſia prædeſtinationis ex uſu ſuo ſtatuerunt. Quod ſi iſti argumento vis aliqua eſſet, ſequeretur Regi Magnæ Britanniæ aliiſque Principibus qui reformati habentur, jus non eſſe in religione immutandi quicquam ſine conſenſu Federatorum procerum Belgico-germaniæ, Helvetiorum, Genevenſium, atque aliorum.

In formula quæ concepta eſt anno CIƆ. IƆ LXXXIII pactionis cum Andino renovandæ inſertum fuit, à Duce ſtipulandum, ne ipſe, neve qui in ipſius eſſent miniſterio, quicquam innovarent in re religionis, quod ipſum tranſlatum eſt in pacta quæ anno CIƆ IƆ LXXXIV concepta erant, ut fierent cum Galliæ rege: ſed hinc inferri non poteſt à nationibus jus aliquod communis federis tributum, imo contra cenſeri debet id fuiſſe conſilium, poteſtatem hanc, atque libertatem penes eos relinquere, penes quos fuerat hactenus.

In federe cum Anglia (quod & ipſum à nonnullis in hanc rem adduci memini) nulla inveniuntur verba quę

aut

aut Federatos proceres, aut nationes ſingulas aliquatenus obſtringant: ſed hoc cavetur ut Anglicani auxilii præfectus eſſet Reformatæ religionis: ut præſidiorum rectores jurarent veram Chriſtianam religionem ſe defenſuros: ut Angli qui pars futuri eſſent ſenatus Federatorum, veræ Chriſtianæ eſſent religionis, per quæ omnia jus aliquod proceribus Federatis in Anglos quæſitum eſt, non aliis in proceres Federatos, aut nationum ſingularum primores. Imo contra ibi dicitur neque præfecto, neque ſenatui jus fore mutandi quicquam in fraudem Chriſtianæ religionis, aut juris, legum, morum ac conſtitutionum, aut univerſarum facturi eſſent: unde liquet ſummum imperium in religionem, non minus quam in rempublicam manſiſſe ubi fuiſſet, ac proinde penes nationes ſingulas.

Quæ pacta ac federa facta ſunt cum principibus externis de ope mutua: ſiquis religionis ergo vim perpeteretur (nam & hoc argumento uſus quoſdam memini) nemini contrahentium arbitrium ſacrorum adimunt, imo verò tenetur Princeps quiſque ſibi ſervare hoc jus, quod ne privati quidem abdicare aut transferre poſſunt, acceptandi ſemper veritatem quæ ipſi ex divinis oraculis demonſtrari poſſit. Germaniæ Principes Proteſtantes tam Smalcaldico quam Naumburgico federe inter ſe colligati ſunt: attamen imperium de ſacris ſibi quiſque retinuit. Nunc quoque Euangelici Germaniæ Principes cum proceribus patriæ noſtre Federatis ſocietatem certam inierunt. Sed quis eſt eorum Principum qui conceſſurus ſit liberum ſe non eſſe in negotio religionis, ſed obſtrictum nequid ea in re facit nolentibus proceribus Federatis Belgico-Germaniæ.

Quod in juramento præfectorum aliorumque militari poteſtate fungentium poſitum eſt, fidem ut præſtent communibus proceribus penes fedus & tutelam veræ Chriſtianæ religionis (aut ut aliæ formulæ habent reformatæ) manentibus, eo ſpectat ut in voce communium procerum ambiguitas vitaretur, quia id nomen ſibi præſcriberent, qui Hiſpanicarum erant partium, qui nullo certiore ſigno dignoſci poterant, quam publicæ religionis, quæ hic atque illic in uſu erat, quatenus ſcilicet Reformata religio conſpectu ipſo à Romana diſ-

diſcerni poterat, puta eo quod imaginibus aliiſque multis cæremoniis careat. At ſub cujus imperio ſit publicus religionis ſtatus, ac cui jus ſit interpretari, quæ dogmata ad religionem reformatam pertineant, hinc certè colligi non poteſt.

Neque cum his quæ defendimus pugnat, quod bello ſuperatis oppidis nonnullis impoſita eſt neceſſitas acceptandi Reformatam religionem: quippe id non aliunde eſt profectum quam ex belli jure quo validior quiſque aliis quas vult leges præſcribit. Quanquam vero capta quoque loca poſtea in partem venerunt publicæ libertatis, notum tamen eſt in ipſa pactione imponi ipſis potuiſſe conditiones quæ ab aliis exigi, neque jus, neque ratio pateretur. Et juſta hac in re Hollandis quærendi data eſt occaſio, quod ipſi qui in aliis ad fedus retrahendis præcipui fuerunt, ita retractis æquiparantur.

Omnia verò quæ jam adferri in contrarium diximus argumenta non earum eſſe virium ut probent nationibus ſummum jus in religionem non competere, ipſi Zelandi agnoverunt. Nam cum in cauſa Conradi Vorſtii ad Hollandiæ primores literas ſcriberent, teſtabantur non eſſe ſibi propoſitum quicquam ipſis præſcribere; aut ſe ingerere in alienam rempublicam, ſed amicis amicum conſilium dare. Deinde verò oratione ea quæ ipſorum nomine eſt habita menſe Majo anni CIↃ IↃ CXVII, qua legati ipſorum dicunt toto animo optatum ab ipſis, ut primores Hollandiæ mutua inter ſe conſenſione rationes inveniſſent componendorum Eccleſiæ motuum: teſtantes iterum nolle ſe curioſos eſſe in vicinorum republica, ſed eam permittere ſapientiæ ac prudentiæ procerum Hollandiæ: ſed quòd facerent, id à ſe fieri tanquam ab amicis conſultoribus. Adferebant etiam peculiaria federa inter Hollandos Zelandoſque inita, quæ omnino neque nationes cæteras, neque jus Federatorum contingebant; nullam mentionem facientes federis Trajectini, aut ullius juris Federatorum. Neque verò proceres Federati unquam contradixerunt tot decretis quæ ab anno CIↃ IↃ CVII ad annum CIↃ IↃ CXVII Hollandiæ proceres fecerunt: neque conſtitutioni quam proceres Trajectini ex Synodi ſuæ conſilio fecerunt, neque edicto publi-

publicato à primoribus Tranſiſalanæ, neque interdicto facto in Geldria. Imo tantum id abeſt, ut cum Noviomagenſes conqueſtum veniſſent apud proceres Federatos de his quæ in rebus Eccleſiæ apud ſe non rectè, neque ordine facta eſſent, Geldriæ legati qui in conventu erant Federatorum, dixerint negotium hoc ad ſuam nationem pertinere, quo dicto remiſſionem negotii obtinuerunt. Notant hæc omnia Zelandi, ac propterea ante indictionem Synodi communis nuper habitæ, proceribus Hollandiæ obtulerunt cautionem eam rem juri ipſorum fraudi non fore. Princeps Mauritius, Comes Wilhelmus, & nationum legati idem à ſe intelligi ſatis oſtenderunt, cùm etiam poſt Synodum indictam commendarunt nationibus recognitionem Federis Trajectini, atque in eo capitis decimitertii ad religionem ſpectantis. Qui cum & illud convenit quod legati nationum complures indictionem Synodi non ex jure ſuo defenderunt, ſed à neceſſitate quæſiverunt patrocinium: quæ tamen imaginaria neceſſitas facilè aliis legitimis & benignis rationibus evitari potuit, ut infrà patefiet.

Reperti ſont homines tam improvidi qui hoc non dixêre tantum, ſed tanquam firmum argumentum protulerunt, fœdus Trajectinum fundari in religione plane contra XIII caput, & ſecutam ejus interpretationem, cujus ante meminimus. Aliter longe loquebantur Hollandiæ proceres anno CIƆ IƆ LXXVI cùm Amſtelodamenſibus ſcriberent: *in religione quidem inter nos, voſque aliquid eſt diſcriminis: ſed non ejus momenti hæc res eſt, ut propterea de re ſumma quæ regimen, jura, libertatem, leges, ſalutemque publicam complectitur, diffidere debeamus: eoque minus cum profeſſi ſimus, ſemper atque etiamnum profiteamur arma à nobis religionis cauſa ſumpta non eſſe.* Atque poſt id tempus, rectores Lugduni Batavorum in oratione perſcripta anno CIƆ IƆ LXXXII: *non in hoc inter ſe devinctas nationes ut unam certam religionem ſolam foverent.* Quæ belli cauſa eſt, ea ſit neceſſe eſt & federis cauſa, cùm non in aliud initum ſit fedus, quam ut communi ope id defenderetur cujus ergo ſuſceptum erat bellum. Bello autem quæſita fuit tutela regiminis Belgico-germanici juxta leges moreſque avitos adverſus novum dominatum Hiſpanicum, ſimulque

que liberum jus Deum colendi ex animi ſententia, in quo haud dubiè præcipue comprehenditur religionis Reformatæ libertas. Verum hoc eſſe apparet ex ſupplicatione nobilium, apologetico Principis Wilhelmi adverſus accuſationem procuratoris regii qui prodiit anno CIƆ IƆ LXVIII, edicto Principis ejuſdem explicante cauſas ob quas arma ſumpſiſſet, mandatis quæ idem multis hominibus dedit ad opem ſollicitandam, apologetico ejuſdem pro expeditione anni CIƆ IƆ LXXII, decreto procerum Hollandiæ facto menſe Iulio anni ejuſdem ad arcendam vim Albani, literis quas proceres eidem anno CIƆ IƆ LXXIII proceribus Federatis ſcripsêre, & literis alteris quas dicti Princeps & proceres ad Regem Hiſpaniæ misêre, poſtulatis eorundum procerum, Zelandorumque, & Principis in colloquio Bredano anni CIƆ IƆ LXXV, pace Gandavenſi, apologetico quo Regina Angliæ defendit auxilia a ſe lata Belgico germanis anno CIƆ IƆ LXXVII, pace religionis conſtituta anno CIƆ IƆ LXXVIII, conſilio Senatus dato XIII Januarii anni CIƆ IƆ LXXIX, apologetico dicto Principis anni CIƆ IƆ LXXX, edicto anni CIƆ IƆ LXXXI quo Rex Hiſpaniæ pronuntiatur jure in Belgico germaniam excidiſſe, altero apologetico qui à Regina editus eſt anno CIƆ IƆ LXXXV, reſponſo quod proceres Federati dedêre Archiduci Erneſto anno CIƆ IƆ XCIV multiſque aliis actis, decretis, literis, quæ memorare longum foret: quæ nimis diſertè cauſam armorum nos docent, ac proinde & initi federis, quam ut aliud hominibus rerum intelligentibus poſſit perſuaderi: quod tamen nunc ſunt qui conantur homines alioqui vitæ tenore ac moribus ſatis patefacientes, quam parum ipſis cordi ſit religio, id eſt Dei reverentia & Chriſtiani hominis officium: conantur autem maximo reipublicæ malo: nam id cum dicunt, quid dicunt aliud quam ingentem terras noſtras habitantium partem, utpote alienam à receptis in publicum ritibus, nulla de cauſa ferre onera quæ ferenda ſunt, neque eorum quicquam intereſſe ſalvam eſſe rempublicam.

Inſtatur tamen, firmum eſſe vinculum religionis unitatem: ſed præterquam quod jam ante diximus regendam rempublicam non ex cujuſque opinionibus de eo quod optimum atque utiliſſimum videatur, ſed ex legi-

legibus publicis, notandum & hoc eſt, in vita humana ad id quod optimum eſt, ſæpe non poſſe perveniri. Optimum haud dubiè foret non in Belgico-germania tantùm, ſed in univerſo orbe unam duntaxat eſſe religionem, eam ſcilicet quam ſuſpitator noſter de cœlo detulit: Sed humana infirmitas erroribus, conſuetudine, affectibus abrepta facile hinc exorbitat: quod cum commonſtrare alii volunt, cum ſuperindicto ab initio ſic non erat, eos tum differre ut rerum novarum ſtudioſos, turbatores quietis publicæ, peſtes populi, factu id quidem proclive eſt: ſed ſupra quod iniqua eſt ea agendi ratio, à noſtris damnata ſæpiùs, ſæpe ad bonum publicum nihil ea via proficitur, quod experientia quidem abundè docuiſſe nos debet. Vir bonus ac ſapiens Camerarius ait mendosè dici diverſas de rebus divinis ſententias turbamenta eſſe reipublicæ, cum ea inde potius naſci ſoleant, cum quis ſuæ ſententiæ libertate non contentus aliis negotium faceſſit. Wilhelmus Princeps Arauſionenſis olim Franciſci Balduini Juriſconſulti nobilis opera libellum conſcribi fecit, qui & rationibus & exemplis probat conſiſtere poſſe quietem publicam etiam ubi ſacra ſunt diverſa. Id verò nunc quæritur (ut jam ſepoſita juris quæſtione, quod utile eſt tantum ſpectemus) quoties ſententiarum diſcrepantia inter magiſtros, plebemque exoritur (quod ſæpe humana ope impediri nequit, ſive quia vult Deus veritatem in lucem perducere, ſive quia humana duritia monſtratæ veritati cedere contumaciter recuſat) potiuſne tum ſit nationes ubi orta eſt ea diſſenſio, omnino cogi ſe aptare ad normam nationum cæterarum, magno populi ſui cum incommodo, cum labe commerciorum atque opificiorum, cum vulneratione animorum, an verò ſit rectius proceres cujuſque nationis (qui optimè ſciunt quà ſe calceus urgeat) quantum lex divina permittit, quieti publicæ conſulere, & ad oppidorum, locorumque ingenia jus temperare, ut jubent mandata Principi Wilhelmo data belli initio, & fedus factum ſub idem tempus.

Eos qui ſupremo utuntur imperio, quales ſunt nationes Belgico-germaniæ ſingulæ, cum aliis pari jure utentibus arbitrium rerum divinarum communicaſſe non reperio: illud contra reperio ſæpe ſummarum

poteſtatum beneficio minoribus poteſtatibus indultam ſacrorum libertatem. Ita Romani populo Judæo, Imperator Carolus V. cum Germaniæ conventu, Electoribus, Principibus, ac civitatibus liberis, Rex Galliæ oppidis nonnullis & nobilibus in univerſum, id juris conceſſit.

Præterquam verò quòd Belgico-germaniæ nationum ſingularum ob rem ipſam refert plurimum, ut arbitrium Religionis penes ſe retineant eo animo, ut eo nihil minus præſtent quod Deo debent obſequium, & ſociis quam dederunt fidem: ita momentum hoc habet etiam ad aliarum rerum conſequentiam. Eſt enim ſummum imperium, quod coronæ comparari, eaque imagine depingi ſolet, ejus naturæ, ut parte àmiſſa ſubſtantiam ſuam amittat. De præcipiti loco qui cadit, non in medio hæret, ſed ſubito dè ſummo in infimum decidit. Rem autem hanc non eſſe ſine conſequentiis ipſæ minores nationes ſatis perviderunt. Nam cum novi Hollandiæ rectores menſe Novemb. anni CIƆ IƆ CXVIII, ne plane jus patriæ projicere viderentur, poſtularunt ut Hollandiæ legati qui ad communum nationum Synodum erant ituri, ob ingentem numerum Eccleſiarum Hollandiæ (nam ad quingentas is exit,) jus haberent trium, aut certè duarum ſententiarum, recuſatum id eſt à nationibus aliis propter exemplum, quia (ſic habent acta) in negotiis ad conventum federatorum ſpectantibus, nationi cuique non niſi jus unius ſententiæ eſſet. Magna illis gratia debetur, qui olim, cum inſtitueretur Senatus federis, conſeſſus de rebus maritimis, aliique, curam geſſerunt ut Hollandiæ pro ſua magnitudine ratio haberetur, neque ſe illo colore quem nunc adhibitum diximus, paſſi ſunt eludi. Cui digitum concedis, ſæpe manum attrahet.

Ultra dicitur, ſi libertas ſacrorum unicuique nationi permittatur multa inde incommoda ſequi. Sed vetus, verumque verbum eſt: aliud eſſe incommoda oſtendere, aliud refellere argumenta. Nam res humanæ ac præſertim publicæ ejuſmodi ſunt, ut vix quicquam ſtatui poſſit, quod incommodis omni ex parte careat. Ex majoris partis ſententia inter nationes conſtituere quicquam in religionis negotio, magnis hoc quoque incommodis non caret: ut jam ante demonſtratum eſt, & ipſo

ipſo rerum experimento certius fore conſtabit. At ſi relinquas libertatem, proceres nationis quiuſque etiamſi ſociis obſtricti non ſint, non deſinunt obſtricti eſſe Dei verbo, rationi & utilitati publicæ, ſicut & in aliis rebus civilis imperii non ſociis, ſed legibus patriæ & bono publico obligantur. Quin etſi nulla orta eſſet aut exſpectari poſſet de religione controverſia, tamen ad honorem ſpectat procerum cujuſque nationis ut quam tuentur religionem, eam noſcantur tueri non aliorum imperio aut metu, ſed ſua ſponte. Neque verò tanto functionis ſuæ tempore ita ſe geſſerunt, ut aut pro contemptoribus pietatis, aut pro inimicis boni publici haberi mereantur. Etiam Liceſtrianis temporibus peregrini quidam præ ſe tulere ardentius ſtudium religionis, quaſi genuini legitimique rectores eam rem frigidiùs curarent: ſed res docuit ambitionis & avaritiæ id fuiſſe obtentus. Suo contentum eſſe non exigua veræ pietatis pars eſt.

Caput III.

Qualem ſacrorum reformationem tueri propoſitum fuerit proceribus Hollandiæ & Weſtfriſiæ.

ET olim, & temporibus noſtris ubique ferme terrarum magnum diſcrimen annotari potuit inter eos qui in republica, & eos qui in ſacriis muneribus occupantur circa controverſias de rebus divinis. Nam hi quidem magni eas omnes ſolent pendere, ut in quibus ars ipſorum & quicquid ſupra cæteros eximium habent, conſiſtat. Illi contra intenti in quietem civitatis, putant in rebus ejus generis ſæpe incolumi lege divina, eſſe æquitati & conceſſioni mutuæ locum, unde ſæpe accidit, ut à ſacrorum profeſſoribus magiſtratus traducantur tanquam quibus divina veritas non ſatis cordi ſit: contra ſacrorum magiſtri à magiſtratibus tanquam duri, & intractabiles.

Hoc ipſum diſcrimen jam ab initio bellorum in Hollandia ſe aperuit. Princeps Wilhelmus & Hollandiæ recto-

rectores non tantùm inquiſitionem in hominum animos, & ſanguinaria edicta exhorruerunt, ſed cum jam ante centum plureſque annos pii doctique plure animadverſis erroribus,quos longi temporis incuria in Chriſtianitatem inuexerat, reformationem deſideraſſent, id eſt emendationem, repoſitionemque rei in ſtatum priſtinum,& ipſi animo in id propenſo fuêre:ſic tamen ut non arctè nimis ſe alligarent ſententiis in quibus inter eos ipſos qui reformationẽ urgebant, diſconveniebant. At paſtores ſtudio in præceptores ſuos quorum voce aut libris profecerant,annitebantur eorum dogmatis quantum poſſent auctoritatis circumdare. Hæc intentionis diverſitas non parum augmenti inde accepit, quod rectorum plerique cognitionem errorum qui ſe in ſacra inſinuaverant, Eraſmi Rotterodamenſis ſcriptis debebant, qui ad pacem & æquitatem totus ferebatur. Paſtores contra inſtitutionem ſuam maximè hauſerant è ſcriptis Calvini, & aliorum ſua placita animoſiùs defendentium. Huic rei id conſequens fuit ut reformationis aut Reformatæ religionis vox aliter à reipublicæ moderatoribus,aliter à paſtoribus Eccleſiæ ſumeretur:nam hi quidem eo nomine intelligebant conſenſionem cum magiſtris ſuis circa dogmata quævis; illi verò Dei cultum à mendis gravioribus purgatum, & in ſenſu ſuper controverſis placitis non nimis anguſtis finibus conſtrictum. Cui ambiguitati vitandæ ſæpe reipublicæ rectores Chriſtianam religionem aut Euangelicam dicere maluerunt,aut certè Reformatæ vocabulum addita voce Euangelicæ explicare, ut qui religionem alligare ſoli Euangelio, id eſt Chriſti dogmatibus vellent,non multis adſcititiis interpretamentis. Ita videmus in federe quod Hollandi & Zelandi anno CIƆ IƆ LXXVI fecere agi de tuendo uſu Reformatæ Euangelicæ religionis, & inhibendo uſu ſacrorum Euangelio pugnantium, hac tamen lege ne cui ob animi ſui ſententiam, negotium exhiberetur. Idem conſpicere eſt in legibus ſub quibus Principi Wilhelmo anno CIƆ IƆ LXXXI poteſtas quædam quaſi dictatoria delata eſt. In federe quod cùm Anglia initum eſt anno CIƆ IƆ LXXXI mentio eſt veræ Chriſtianæ religionis: quæ verba etiam in ſacramento militis navalis reperiuntur: & in mandatis præfecturæ Hollandicæ datis Principi Mauritio.

Quan-

Quantum Principi Wilhelmo diſplicuerit paſtorum quorundam nimius rigor, inter cætera intelligi poteſt ex literis quas Aldegondius, inter Principis amicos id temporis gratia & conſilio primus, belli primordio ſcripſit: ubi ſic ait. *Princeps certè partim ſuo, partim Ordinum nomine mecum expoſtulavit, quaſi id agatur ut imperium Eccleſiaſtici ſibi in conſcientias arrogent, & ſuis legibus ac inſtitutis ſubjicere ſibi reliquos ſtudeant, laudavitque dictum monachi qui nuper fuit, excipientis ad ea quæ tum ſibi objiciebantur, haud æque noſtrorum ollam calefactam fuiſſe, atque illorum quos tantopere inceſſeremus: videre ſe plane antequam par ſæculorum labatur, parem utrobique imperii Eccleſiaſtici fore rationem.* Idem ille Princeps cum annotaſſet ea quæ durè ac rigidè acta erant in Synodo Middelburgenſi anni CIↃ IↃ LXXXI, & ſecutam inde animorum offunſionem, Hollandiæ primoribus denuntiavit, ni in tempore obviam irent, prævidere ſe & religionis reformatæ & reipublicæ exitium, quæ ipſa verba inſerta ſunt primis mandatis quæ Hollandiæ proceres dederunt à ſe delegatis ad concipiendas leges ſuper negotiis Eccleſiarum, in quibus & hoc additur: *Spectandum hoc in iis legibus ut incolumis eſſet Chriſtiana libertas, & ne decretis atque conſtitutionibus materia calumniæ, ac diſſidia tum in religione, tum alibi orirentur.*

Princeps idem religionem ex formula Auguſtana, quæ Lutherana dici ſolet, eandem cum Reformatâ eſſe judicavit, cum tamen inter utriuſque doctores controverſias eſſe non neſciret. Itaque tum in Apologetico, tum in aliis ab eo ſcriptis ſæpe invenies, ubi profiteatur Reformatæ ſe eſſe religionis, & rurſum ubi dicat ſe ejus eſſe religionis cujus pater fuerat, quem Auguſtanæ formulæ ſectatorem fuiſſe conſtat. Rurſum is ipſe Princeps, fraterque ejus Ludovicus & Brederodius ſæpe hortati ſunt magiſtros familiæ Reformatæ, ut nomine ac titulo formulæ Auguſtanæ ſe commendarent. Etiam oppido Wordano Princeps uſum religionis publicum ex ea formula conceſſit. Et cum anno CIↃ IↃ LXXVIII pax religionum conſtituta eſt, Romanenſem tantum & Reformatam religionem admittens, Bruxellæ, Antverpiæ, atque alibi data ſunt templa formulam Auguſtanam ſequentibus, tanquam qui & ipſi ſub Reformato nomine comprehenderentur: Sicut & in

in colloquio Agrippinenſi poſtulata eſt libertas publica ſacrorum non minus pro Auguſtanæ diſciplinæ cœtibus, quam pro aliis Reformatos ſe vocantibus.

Rectores Lugduni Batavorum in oratione quadam ſua ad verba Synodi Middelburgenſis, *Qui religionem Reformatam profitentur*, quærunt an ſub Reformatæ nomine intelligant religionem cum Synodi placitis in omnibus partibus conſentientem: quæ mens ſi eſſet, ajunt ſe quidem graves habere cauſas, cur id admittere non poſſent.

In dicto jam fœdere cum Anglia, Chriſtiana religio ita circumſcribitur: *Quomodo nunc ea in Anglia, & terris Belgicagermaniæ Federatis in uſu eſt*; cùm tamen nemini ignotum eſſe poſſit Eccleſias Angliæ à Belgico germanicæ Eccleſiis differre non ritibus tantùm, & gubernandi modo, ſed & opinionibus quibuſdam, ut de deſcenſu de deſcenſu ad inferos. Unde apparet manifeſtè, neutiquam eam mentem proceribus noſtris fuiſſe, ut diſcrepantia ſententiarum ſuper quæſtionibus inter eruditos controverſis, aliam conſtitueret religionem.

Ut propriùs veniamus ad controverſias de Prædeſtinatione quam alii puram, alii conditione ſubnixam volunt: primùm hoc diſcrimen à Principe Wilhelmo non magni nimis æſtimatum ex eo apparet; quod cum conditiones propoſuit in quas Reformati (qui diſtinctè ſic appellantur) cum Lutheranis coïrent, eæ omnes ad quæſtionem de Euchariſtia pertinebant, quaſi ea compoſita nihil reſtaret, quòd diſſidio cauſam præbere poſſet, cùm tamen ſatis conſtet à Lutheranis defendi prædeſtinationem conditione ſubnixam.

Quanquam verò pars major paſtorum patriæ noſtræ ex magiſtrorum ſuorum inſtitutione amplexi ſunt dogma puræ Prædeſtinationis, certum tamen eſt ab ipſo belli initio, paſtorum nonnullos, magiſtratuum multos, de plebe verò innumeros conceſſiſſe in alteram ſententiam: Neque verò ſe res aliter habere poterat, cum tanta eſſet his in locis auctoritas libris Eraſmi, tanta gratia Decadibus Bulingeri, & locis communibus Melanchthonis; item libello cui titulum Laicorum ductori fecit Anaſtaſius Velvanus in ipſo Reformationis initio, quem librum Geldriæ proceribus dedicavit: ſicut & proximè noſtra tempora in Friſia Gellius Snecanus

nus libros nonnullos fecit, partim etiam Friſiæ primoribus inſcripſit, in quibus defendit dogma de Prædeſtinatione quæ conditionem in ſe contineat, non tantùm Dei verbo eſſe conſentaneum, ſed novitatis accuſari nullo jure poſſe: qui quidem libri nunquam à poteſtatibus damnati ſunt, neque ſcriptori aut inuſta Eccleſiaſticæ cenſuræ nota, aut aliud exhibitum negotium: qui omnes cum id quòd dico defendant dogma Prædeſtinationis certa lege factæ, vel ex hoc uno ſatis intelligi poteſt, quàm malè ejus dogmatis natales ad Iacobum Arminium referantur. Sunt qui de Melanchthone & Bulingero negant eos iſtius fuiſſe ſententiæ, ſed id verè eſt contradicere rei omnibus qui ſine affectu eorum libros legunt, manifeſtiſſime apparenti.

De mente procerum Hollandiæ in hac re teſtimonium illuſtre præbet oppidum Gouda, ubi perpetuo neque unquam interrupto uſu viguit dogma de Prædeſtinatione conditionem in ſe continente: quod teſtari poſſunt & veteres magiſtratus, & plebs tota. Ac quanquam paſtorum nonnulli impedire id aggreſſi ſunt, tamen & paſtores ejus dogmatis ab oppidi magiſtratibus, & magiſtratus à proceribus Hollandiæ, & Principe Wilhelmo in hac cauſa defenſi ſunt, ita ut quod in Federe Hollandiæ, item in legibus quaſi dictatoriæ poteſtatis dictum fuerat, de ordinandis rebus religionis pro oppidorum ingenio ad maximam tranquillitatem, id uſu interprete, ita explicatum fuerit, ut extra religionem excluſum non fuerit dogma de Prædeſtinatione conditionem complectente.

In oppido Hornæ Clemens Martini filius diſcipulus Hardenbergii, qui Hardenbergius Melanchthonem habuerat præceptorem, & Cornelius Menardi publicè etiam ſcriptis editis teſtati ſunt, adhærere ſe mollibus Bulingeri explicationibus, neque tam ſublime ſapere ſe audere, quam ſapererent alii: atq; ita porrò ſententiam ſuam explicarunt, ut quotquot Prædeſtinationem ſub conditione docent, ei libenter ſint ſubſcripturi. Etiam hi in munere ſuo defenſi ſunt: quanquam à paſtoribus vigerentur ſatis inclementer, atque accuſarentur.

Viguit ſententia eadem Medemelace, atque ad eam formam docuit Taco Sibrandi: quem contra, cum ri-

gidæ cenſuræ vis intenderetur, decreverunt Hollandiæ proceres, ne Synodus ultra de ejus ad paſtorale munus vocatione controverſiam moveret: utque Eccleſia dum res plenius cognoſceretur, quicquam adverſus Taconem agere abſtineret.

In Lugdunenſem Academiam ante Arminii tempora accitus fuit Holmannus rerum divinarum interpres, plane Melanchthoni conſentiens, quod omnes teſtantur qui eum noverunt, nec quiſquam ad hoc tempus auſus eſt inficiari.

Sed & aliis in locis multis, paſtores fuiſſe qui Prædeſtinationem docerent conditione ſuffultam volentibus magiſtratibus, ſæpe affirmatum antehac fuit, & oblata probatio per teſtium turbas.

Quod de Hollandiæ proceribus dictum eſt, ad Trajectinos quoque porrigi debet: notum enim eſt in oppido Trajectino Hubertum fuiſſe qui jam ab anno CIƆ IƆ LXXVII docuerit ſub conditione factam Prædeſtinationem, atque ea in re contra Eccleſiæ cenſuram à minoribus majoribuſque poteſtatibus defenſus fuerit.

Plebs eum audiens (ita ajunt Trajectinæ urbis rectores in litteris anni CIƆ IƆ LXXXI ad Principem Wilhelmum) magno erat numero & urbis flos ipſe. Dignum quoque notatu eſt dogma iſtud, cum in publico uſu fuiſſet, dejectum inde à Comite Liceſtrio eo ipſo tempore quo vis ibi data eſt actis Synodi habitæ ann. CIƆ IƆ LXXXVI, & civium potiſſimi de republica patriaque ejecti, cum Leoninus Geldriæ Cancellarius, non incommodè dixit hoc agi à novis (id eſt ferventioribus) Proteſtantibus, ut veteres (id eſt moderatiores) expellerent. Poſt verò reſtituta republica etiam dogma illud in uſum rediit: atque in uſu erat cum Principi Mauritio data eſt ejus nationis præfectura cum ea lege quam jam ante diximus, *tutandi veram Chriſtianam Euangelicam religionem* (ita verba habent nullo addito alio cognomento quo ea religio diſcriminetur) *ſecundum leges quas proceres Trajectini feciſſent, facturive eſſent, quando ea eſſet procerum ſententia arbitrium ſacrorum ex decimotertio federis Trajectini capite ad ſe pertinere.* Quæ lex præfecturæ addita directè cavebat ei libertati quæ Trajecti ab initio fuerat, & à Comite Liceſtrio concuſſa republica ſimul fuerat concuſſa. In eadem terra Trajectina paſtorale munus obiit

is

is quem dico Taco Sibrandi, cui permiſſum eſt docere ex præſcripto Helueticæ antiquioris,ſive Tigurinæ formulæ ad quam Remonſtrantes (ita appellantur qui nunc docent Prædeſtinationem ſub certa conditione) ſæpe provocant.

Sed & hoc notatu dignum nunquam formulam illam quæ profeſſio vocatur Belgico germanicarum Eccleſiarum publico imperio ab Hollandiæ primoribus approbatam : cujus rei ego non aliam puto reddi poſſe rationem, quam quod viderent proceres id agi, ut poſt religionem ea formula circumſcriptam, ipſa deinde formula anguſtius circumſcriberetur interpretamentis, quæ res oneri erat futura multorum animis. Cui incommodo vitando Hollandiæ proceres anno CIↃ IↃ XCVII adſenſerunt in indictionem Synodi communis è nationibus ea lege, ut formula illa ibi revocaretur ad examen, videreturque qu ratione optimè conſuli poſſet unitati Eccleſiarum. Sperabant enim proceres in ea recognitione datum iri operam ut omnibus ſuper ejus formulæ ſenſu anxiis ſatisfieret ea via quæ à definitionibus non neceſſariis ſe temperaret. Poſt quod tempus & aliæ nationes in communem Synodum conſenſerunt lege eadem ut inibi illa formula, ſimulque inſtitutio puerorum,quam Cathecheſin vocant,relegeretur: cui legi adſcriptæ paſtores plerique ſe oppoſuêre, qui ita ajebant in Synodo ea ſcripta recognoſci non debere omnino, ſed poſſe, atque ita demum ſi ipſi Synodo ita videretur : in quo mirari ſubit ab illis non conceſſum Federatis proceribus jus id imperandi quod licere nec ipſi negabant : Ex quibus actis aliiſque pluribus apparuit quanto alia mens veteribus reipublicæ moderatoribus, alia non paucis Eccleſiæ paſtoribus fuerit,cum hi ſemper ad definitionem contenderent, illi ad æquitatem, quæ præcipuè in ferendis placidè diſſidentibus conſiſtit : hi arctum facere vellent in Eccleſiam aditum multis ſeptis effatorum ſuper rebus controverſis: illi aperire Eccleſiam quantum fieri ejus poterat, Chriſtianis omnibus, quorum vita probro vacaret.

Adferuntur in contrarium notæ cenſoriæ in Gaſparem Colhaſium, & Cornelium Wiggeri, additurque probatas eas ab Hollandiæ proceribus Colhaſium quod attinet, multa cum eo erant diſputata ad hanc

rem non pertinentia, etiam de vitæ diſciplina: Ac tamen quæ in eum ſunt conſtituta, à proceribus Hollandiæ probata non ſunt: ſed id dictum eſt duntaxat, ut inſpectores Eccleſiæ in cenſura ita pergerent; ut Dei verbo conſentaneum eſſe exiſtimarent: quod tenera nihil erat aliud quam rem ipſorum religioni commendare. Quid verò tam Princeps Wilhelmus, quam proceres Hollandiæ exiſtimaverint de actis Synodi Middelburgenſis anni CIƆ IƆ LXXXI. (nam in ea Synodo res Colhaſii tractata eſt) ſatis intelligi poteſt ex verbis quæ jam adduximus è mandatis delegatorum ad concipiendas leges de negotiis Eccleſiaſticis. Etiam res Cornelii Wiggeri exibat fines negotii quo de agimus: nam profeſſores rerum divinarum in Academia Lugdunenſi ei objectabant, quod libertatem volendi doceret nulla addita divinæ opitulationis mentione: atque altera ex parte quod diceret plane extinctam in homine divinitatis imaginem: quod ipſum, illis judicibus, homini ſuppeditabat excuſandi ſe materiam de omnibus delictis Didericum verò Volqueri Cornhartium quantum attinet (cujus libri ſuppreſſi à proceribus Hollandiæ dicuntur paſtorum inſtinctu) quod maximam ei invidiam concitabat, hoc erat quod originariam labem negare & omnes cœtus Chriſtianorum improbare diceretur. Quare ne hoc quidem exemplum ſubvertit id quod aſſerimus, neutiquam proceribus id fuiſſe animi, religionem Reformatam tam arctis limitibus circumſcribere, ut qui ſub conditione Prædeſtinationem docent, ab ea arcerentur.

CAPUT IV.

An mutuo ſe ferre in controverſiis de Prædeſtinatione diſſidentes fas fuerit, fieri ne id ipſum potuerit, & an ex uſu fuerit?

SUper controverſiis exortis de Prædeſtinatione, & quæ ei cohærent, Hollandiæ & Weſtfriſiæ proceres aut omnibus, aut pluribus ſententiis eo ſemper propenderunt, ut diſſidentes ferrentur, non ſub eodem impe-

imperio tantùm, ſed & in Eccleſia, ita ſcilicet ut relicta ſic vel aliter ſentiendi libertate, & præſcripta docendi moderatà ratione quæ ad pietatem conduceret utriuſque ſententiæ tum paſtores, tum cæteri ſervarent Eccleſiæ pacem ſub earundem poteſtatum civilium tutela. At alii ad definitionem perducere negotium laborarunt, exiſtimantes in omnibus quæſtionibus ejuſmodi certi aliquid conſtituendum, ſicut inter litigatores fertur ſententia cui ſtare pars utraque tenetur ſive rectè, ſive perperam eſt judicatum. Sed non reſpondet hæc comparatio, nam ſententiæ judicum feruntur ſuper rebus quæ noſtri ſunt dominii ac juris, de quibus quod judicatum eſt, ut maximè iniquum ſit, ei tamen ſine ulla officii prætermiſſione pareri poteſt de re ſua cedendo: ſed hoc non procedit ubi veritatis res agitur. Nam etiamſi de humanis tantùm, non de divinis rebus ageretur, non poſſet quiſquam obſtrictum ſe credere eorum dicto quos falli poſſe autumat, aut ut contra credat quam ſe rei habet veritas, aut ut eam ſilentio plane ſepeliat, præſertim ſi eam utilem exiſtimet humanæ univerſitati. Exemplum ſume in quæſtionibus de Medicina, de ſapientia naturalium rerum, in arte menſuræ, numeri, ponderis. Etſi talibus ſuper rebus in quamvis ſpecioſo cœtu aliquid pronunciaretur, non ea tamen interfecta eſſet quæſtio: ſed quivis liberum ſibi exiſtimaret aut rationum ductum, aut experimentis de veritate periculum facere, & repertam in lucem producere. Sed ne diſceptationes ejuſmodi agitentur cum convitiis aut injuria graviore obtineri id certè poteſt. Genevenſes in anteloquio editi à ſe concentus formularum, Harmoniam confeſſionum vocant, Britanniarom Rex, in Epiſtola quam Cardinali Perronio ſcripſit per Iſaacum Caſaubonum, pluresque alii cenſent quam pauciſſima eſſe definienda: quod ipſum eidem Britanniarum Regi placuerat in colloquio Hamptonienſi, cum poſtularent nonnulli ut capita quædam de Prædeſtinatione concepta Anglicano Symbolo annecterentur. Reperti ſanè ſunt homines tam feri qui dicerent Eccleſiaſticam unitatem retinere velle cum illis qui circa dogmata aliqua diſſiderent, id verò eſſe Chriſtum miſcere Beliali; ſed contra nos docet vox à Deo inſpirata Rom. XIV. 1. Phillip. II. 4. III. 5.

1. Cor. IX. 19. XIII. 4. II. Tim. II. 22. & mos Chriſtianorum per omnia tempora terraſque diffuſus, non omni dogmatum diſcrepantia communionis Eccleſiaſticæ fœdus abrumpi, ſed eis demum quæ ad religionis fundamentum propriè pertinent, id eſt quibus divina conſtitutione æternum illud bonum ita annexum eſt, ut nemo niſi illis aſſentiens id poſſit adipiſci. Auguſtini eſt: *Sunt in quibus inter ſe aliquando etiam doctiſſimi atque optimi regulæ Catholicæ defenſores ſalva fidei compage non conſonant.* Cui congruit illud Vincentii Lirinenſis: *Antiqua ſanctorum Patrum conſenſio non in omnibus divinæ legis quæſtiunculis, ſed ſolum certè præcipuè, in fidei regula magno nobis ſtudio & inveſtiganda eſt, & ſequenda.* Ita videmus Chriſtianos veteres, neque idem ſenſiſſe, neque docuiſſe ſuper animarum origine ac ſtatu poſt mortem antequam corpora reſurgant, aliiſque de rebus, non abrupta tamen ob hæc fraternitatis vinculo. Hanc mutuo ſe ferendi æquitatem non poſſe tantum, ſed & debere ſervari docent Calvinus Inſtitutione 4. cap. 1. ſect. 12. Perquinzius ad Galatas capite 1. commate ſecundo, & cap. III. commate 15. Etiam in ſymbolo ſuo Helvetii cum ita loquuntur: *Abunde pia vetuſtati ſatis erat mutuus ille in præcipuis fidei dogmatibus, inque ſenſu Orthodoxo, & charitate fraterna conſenſus.* Elector quoque Palatinus cum elogio ultimo liberis ſuis mandat, *ut ſibi quàm diligentiſſime à turbulentis tam Eccleſiarum, quam ſcholarum miniſtris caveant, qui nunc in religionis & fidei negotiis, & omnis generis contentiones, logomachias, ac exitiales condemnationes in pias Eccleſias & Scholas, quæ tamen in fundamento & præcipuis Chriſtianæ religionis capitibus conſentiunt, & ſalutem ſuam una nobiſcum in unicum noſtrum Servatorem Ieſum Chriſtum collocant, introducere conantur.* Ait inſuper, *ex ea re & in Politia & in Eccleſiaſtica gubernatione diſtractiones ſequi & utriuſque gubernationis perturbationem*: ideoque *debere principes ſummopere à turbulentis iſtis hominibus, & pacis ac tranquillitatis publicæ inimicis ſibi cavere.* Docet id ipſum Paræus locis pluribus, capite ad primam ad Corinthios tertio, commate duodecimo, & latius in libro de unione Euangelicorum: *Qui in fundamento conveniunt,* ait, *in bona conſcientia coitionem facere poſſunt, & debent: quamvis in minus principalibus aliqui nimium ſcientioſi ab aliis*

his rudioribus differenter ſentiant. Si enim omnes per omnia conſentire poſſent, quorſum hortaretur Apoſtolus ut alii alios tolerent, ut firmi fide infirmos ſuſcipiant, ut alii aliorum onera portent, ut ſi quis quid aliter ſentit à Deo revelationem petat, & expectet? Optandus quidem erat plenus in omnibus conſenſus, verùm in tanta rerum humanarum fragilitate vix unquam Eccleſiæ datus fuit, vixque facienda videtur talis fælicitas. Exemplo ad hanc rem nobis eſſe poteſt labor piorum Principum, atque paſtorum inſumptus ad recomponendos cum Lutheranis Reformatos alios quantumvis (in Euchariſtiæ controverſia diſſidentes, nam de Prædeſtinatione (quanquam etiam de ea controverſiæ ſunt inter ipſos) nulla facta eſt mentio, cum pro certo haberetur eam unitati ipſorum impedimento eſſe non poſſe. Hæc conglutinatio interlocutione illuſtrium virorum confecta fuit anno CIↃ IↃ XXIX & CIↃ IↃ XXXVII inter ipſum Lutherum & Helvetios paſtores: poſtea anno CIↃ IↃ LXX in conventu Sendomirienſi Poloniæ inter ſectatores formulæ Auguſtanæ Bohemicæ & Helveticæ, qui omnes polliciti ſunt, quanquam de Euchariſtia ſententiis diſcreparent, habituros ſe invicem pro piis cœtibus & mutuam unitatem ſervaturos tam in audiendis ſacris exhortationibus, quam in ſacrorum rituum participatione. Factum idem anno CIↃ IↃ LXXV. in Bohemia inter Auguſtanæ formulæ profeſſores, & eos qui Huſſitæ, quique Valdenſes dicuntur. Eodem allaboratum eſt anno CIↃ IↃ LXXVII à legatis Reginæ Angliæ, multorumque Principum qui tum Francofurtum venerant, ab Eccleſiis Belgicogermanicis, libro quem ea de re ediderunt anno CIↃ IↃ LXXIX: à Synodo Hollandiæ Auſtrinæ anni CIↃ IↃ CV, ab Electore Palatino qui nuper vixit literis ſcriptis ad Palatimum Neoburgicum, & aliis literis quas ann. CIↃ IↃ CVII ſcripſit ad regem Britanniarum, & primores noſtræ patriæ Federatos: ab Electore Brandeburgico nuper editis in eam rem edictis, ab Urſino, Ivello, Danæo, Withakero in libris ſuis, à Molinæo in conſilio quodam quod Gallicè ſcripſit hoc de argumento, à Paræo in eo quem jam laudavimus libro. Cui conſequens eſt Eccleſiaſticam unitatem & poſſe, & debere retineri cum iis doctoribus qui ſuper Euchariſtia conſentientes cum Lutheranis commune tantum

tum habent dogma de prædeſtinatione quæ conditionem in ſe habet. Semper enim quod majus eſt, in ſe continet id quod eo eſt minus.

Ut rem propiùs commonſtremus, legatur præfatio Calvini ad Gallicè à ſe verſos locos communes Melanchthonis, ubi Melanchthonem ſummis extollit laudibus, cum tamen fateatur ſe in Prædeſtinationis negotio ab eo diſcrepare. Perquinzius inter controverſias quæ fundamentum ſalutis noſtræ inviolatum relinquunt, ponit dogma de Gratia univerſali, & de libero arbitrio. Paræus etiam inter concluſiones quæ ad neceſſaria capita non pertinent, recenſet eas quæ ſunt de Prædeſtinatione, ejus cauſis, atque effectionibus, de liberi arbitrii natura: additque ſi Euangelici doctores attendere vellent ad hoc diſcrimen capitum, multo minus rixæ in Eccleſiis fore, & ſanando vulneri, ſarciendæque paci remedia haud longè futura. Idem Regi Britanniarum viſum eſt, qui cum legiſſet indiculum quæſtionum, quæ de Prædeſtinatione, & annexis capitibus apud nos exortæ erat, literis ſcriptis ſexto Martii anni CIↃ IↃ CXIII. pronuntiavit, non ita inter ſe diſtare ſententias, quin cum Chriſtiana veritate & ſalute animarum poſſent conſiſtere. Molinæus eo de quo loqui cœpi conſilio quæſtionibus illis quas in communi ſymbolo concipiendo prætermitti poſſe exiſtimat, ac ſine quarum notitia hominem ait poſſe ad ſalutem perpetuam pervenire, accenſet ea quæ ab Arminio eſſent propoſita de libero arbitrio, perſeveratione piorum, & prædeſtinatione. Quæ Arminii ſuper his rebus ſententia eſſet, notum ſatis erat Amſtelodami, cum inde dimitteretur in Academiam Lugdunenſem iturus: neque eo minus Eccleſia Amſtelodamenſis diſcedenti Arminio dedit præclarum teſtimonium dogmatum ac vitæ. In Academia cum aliquoties hac de re colloquia eſſent inſtituta, teſtati ſunt Gomarus, Trelcatius, Arminius, Cuchlinus inter ſe nullas eſſe controverſias ad fundamentum pertinentes. Superioris confeſſus in Hollandiæ judices, qui cætus ſi unquam tunc certè viros ingenii judiciique ſummi habuit, ut ſatis omnibus notum eſt, controverſis hiſce apud ſe diſceptatis, judicarunt non aliud præſentius eſſe remedium quam in ſe invicem ferendi æquitate. In eo colloquio quod coram Hollandiæ

diæ conventu habitum eſt anno CIↃ IↃ CVII colloquutores ſe mutuò fratres ſalutarunt: neque contradixerunt quicquam procerum hortamentis pacem ipſis commendantium; imo multo poſt tempore perſtiterunt in Eccleſiaſtica communione. Quibuſdam in locis ut Lugduni etiam pactiones ea de re ſunt confectæ. Synodus Gallicarum in Belgico-germania Eccleſiarum anno CIↃ IↃ CXII & CIↃ IↃ CXIII teſtata ac pollicita eſt, quominus fraternitatis jura cum paſtoribus ſui corporis ſervarent, controverſias iſtas non obſtituras. Etiam Pleſſæus, & alii viri ſapientes non minus quam eruditi ad retinendam inter diſſentientes pacem hortatores fuêre.

Excipitur alias fuiſſe controverſias quæ notis quinque capitibus non continerentur: & earum in numero nonnullas ad fundamenta religionis pertinentes. Sed reſpondeo, nullam eſſe cauſam ea de re conquerendi quando Hollandiæ proceres decreta de ferendis diſſidentibus ſemper adſtrinxerunt ad quinque illa capita, in cæteris nihil conſtituentes novi, ut videre eſt in decreto quod factum eſt viceſimo menſis Maii anni CIↃ IↃ CXI, in eo quod factum eſt anno CIↃ IↃ CXIV, in alio facto die decimotertio Decembris anni CIↃ IↃ CXV, in aliis quæ facta ſunt, alterum decimooctavo Martii, alterum viceſimo octavo Aprilis anni CIↃ IↃ CXVI: item in edicto quod proceres eidem ediderunt quinto Auguſti CIↃ IↃ CXVII, in reſponſo dato legatis Zelandiæ, aliiſque actis pluribus. Proinde ſi qui putabant extra quinque capita factum à quoquam quod alios meritò offenderet, eis liberum fuit exerere aciem Eccleſiaſticæ cenſuræ. Sed inſtatur non potuiſſe adverſus tales agi, quod Synodi non haberentur. Sed rurſum parata eſt reſponſio has cauſas non directè ad Synodum pertinuiſſe, ſed primum ad Presbyteria loci, deinde ad conventus vicinales quos claſſes vocant; quod ſi ab iis provocatum eſſet, tum demum tempus fuiſſe veniendi ad Synodum Hollandicam, quam convocare Hollandiæ proceres parati ſemper fuêre, dummodo ſuper quinque capitibus decretis de pace colendâ factis pareretur, ut videre eſt in eorum decreto quod factum eſt IV Decembris anni CIↃ IↃ CIX. Multi ſolent aggerere colloquium Delphis Batavorum habitum quaſi in quo Remonſtran-

ſtrantes, id eſt paſtores qui ſub conditione prædeſtinationem docebant, recuſaſſent mentis ſuæ ſenſa aperire de magni momenti rebus. Sed res eſt, obtuliſſe ipſos aperturos ſe ſua ſenſa, modo prius alii de ferendo in ipſis quinque capitibus dogmate profeſſionem edidiſſent. Deinde ſemper apud nos etiam à proceribus, magiſtratibuſque id juris habitum eſt in cauſa religionis, accuſatione, non inquiſitione graſſandum: probationes foris adferendas, non petendas de reo. Si præſto erant documenta culpæ circa dogmata commiſſæ, cur ſilebat cenſura? Si non erant, quid attinebat in ſuſpicionem vocare homines integræ famæ?

Objicitur ulterius in ipſo argumento Prædeſtinationis, & eorum quæ inde pendent, eouſque potuiſſe de via deflecti, ut læderentur fundamenta, atque ideo illicita eſſet pax mutua. Sed & hoc perfacilè ſoluitur. Antiquitus enim ab ea parte quæ ſub conditione Prædeſtinationem ſtatuit, unus tantum ſcopulus formidatus eſt: ea ſcilicet ſententia quæ docet poſſe hominem aliquid boni ſalutaris perficere, aut certè incipere ſine interna divinæ bonitatis operatione, ac proinde talem opem homini non eſſe neceſſariam. legantur attentè omnia quæ in Conciliis Carthaginienſibus, Melevitano, & Arauſicano contra Pelagium & eos qui Pelagii reliquiæ dicebantur, conſtituta ſunt, apparebit omnia in id quod dixi, redire. Atqui huic malo obviam itum eſt illorum quinque capitum capite 3. ita ut nemo qui illis capitibus aſſentitur, ſuſpectus eſſe poſſit Pelagiani, aut Semipelagiani erroris. Sed & proceres Hollandiæ decreto anni CIↃ IↃ CXIV huic periculo præcaverunt, jubentes doceri principium, progreſſum, & conſummationem humanæ ſalutis, ipſamque ſalutiferam perſuaſionem non nativis hominum viribus aut factis, ſed ſoli neque promeritæ Dei ob Jeſum Chriſtum Servatorem noſtrum benignitati aſcribi debere, contraque doceri vetantes id unde quod his contrarium eſt ſequeretur, hoc ſcopulo vitato, nihil ultra in dogmate de Prædeſtinatione, quæ conditionem ſibi innexam habet, rebuſque conſectaneis cogitari poteſt, unde metus ſit ne fundamenta convellantur.

Ad id quod præterea dicitur non debuiſſe de ferenda diſcrepantia ſententiarum decretum fieri niſi rebus bene exploratis: unde porro inferunt non nulli prius convocandam fuiſſe Synodum, conſiderandum eſt neque Synodos à proceribus Hollandiæ omnino fuiſſe reprobatas (ut partim jam oſtenſum eſt, partim infra oſtendetur) ſed eas demum quæ ad deciſionem controverſiarum ducerent. Tum verò poteſtas ſumma (cujus officium eſt non neceſſariis Eccleſiæ ſciſſuris intercedere) etiam abſque Synodo inſtrui poteſt de natura controverſiarum, hactenus ſaltem tolerabiles ſint: ex partium ſcilicet contendentium confeſſione: quomodo hîc ex his quæ utrinque dicta erant in colloquio anno CIↃ IↃ CXI promptum erat colligere quæ inibi diſceptata erant, non excedere terminos intra quos ferre alter alterum poſſent: aut etiam veteris Eccleſiæ judicio, quæ certè minus ponderis apud nos habere non debet, quam noſtrorum temporum Eccleſia: quomodo in hoc argumento Concilia habita adverſus Pelagium & Pelagii reliquias ſatis oſtendunt, totam tunc de Prædeſtinatione controverſiam habitam eſſe tolerabilem, & quæ definitionis non egeret: quò & illa ſpectant Cæleſtini Romæ Epiſcopi hac de re ſcribentis verba: *Profundiores verò difficilioreſque partes inter currentium quæſtionum ſicut non audemus contemnere, ita non neceſſe habemus adſtruere.* Conſpicua etiam ſunt in rem eandem exempla veteris Eccleſiæ. Neque enim negari poteſt dogma Prædeſtinationis conditionem complectentis magno conſenſu & creditum fuiſſe, & traditum ab omnibus tractatoribus ante Auguſtini ætatem, & poſt id tempus à Græcis omnibus, qui tamen in eadem fuerunt communione. Imo Hieronymus & Auguſtinus, qui eodem ævo vixere, & ambo Pelagium ſcriptis oppugnarunt, & communionis ejuſdem fuerunt, deprehenduntur ſuper his rebus ſententiis diſſidere, cum Hieronymus ubique etiam in libris noviſſimis Prædeſtinationem doceat ſub conditio, quam ſine conditione ab Auguſtino doceri plerique credunt.

Cùm igitur probatum ſit nefas non fuiſſe ferre ſe invi-

invicem paſtores in hiſce controverſiis, ita ut diximus circumſcriptis, videndum reſtat, an id ipſum fieri etiam potuerit. Ad cujus quæſtionis explicationem, primùm rationes & argumenta pertinent jam ante prolata, quæ ſcilicet non hoc tantùm docent fas eſſe, ut in his & ſimilibus rebus feratur opinandi diverſitas, ſed etiam id ipſum fieri oportere; quicquid autem fieri oportet id prius tale ſit neceſſe eſt, ut fieri poſſit. Pertinent eodem multarum Eccleſiarum exempla: neque multum hîc refert, ſint ne eæ pluribus, an paucioricus vitiis inquinatæ: quia id ipſum ſpectandum eſſet ſi ab earum auctoritate duceretur argumentum, non ubi per exemplum duntaxat oſtenditur quid fieri poſſit. Quis mos fuerit veteris Chriſtianitatis tam in hiſce quam in aliis controverſiis, jam ante commonſtratum eſt. In Romanenſi Eccleſia quæſtiones ſunt plures centum quæ ſalva unitate, inter eruditos diſceptantur: inter quas eſt & illa de Prædeſtinatione, quanquam de libertate conſenſus humani, & piorum perſeveratione idem inter ſe ſentiunt. Etiam in Lutheranorum cætibus qui æquiores ſunt ſuper controverſia, an ubique ſit Chriſti corpus, ferunt alii alios. Habent & qui Reformati peculiariter dicuntur inter ſe controverſias, manente tamen pace fraterna, qualis eſt quæſtio de obedientia Chriſti quæ in agendo, quæque in perpetiendo conſiſtit, utra ſcilicet ſit ob quam Deus nobis peccata condonet, ac pro innocentibus nos habeat, qua de re non tantùm cum Piſcatore actum eſt placidè, ſed & inter Tilenum & Molinæum interloquente Pleſſæo, atque aliis citra definitionem tranſactum eſt. De regimine Eccleſiæ, de ſacris ritibus à Chriſto inſtitutis, ſunt quæ ventilantur quæſtiones unitate incolumi. Ut propius ad negotium noſtrum accedamus, videmus, pridemque vidimus inter eos qui putam defendunt Prædeſtinationem, eſſe qui ponant eam ante ſpectatam Adami ruinam, eſſe qui eandem ruinam ei ſubſternant, at ne hoc quidem unitatem abrumpit. Dubitari tamen non immeritò poſſet, an non illi alter ab altero tantum differant, quantum ab utriſque hi qui ſub conditione, Prædeſtinationem tradunt. Verum quidem eſt, illos utroſque adverſum tertios in eo conſentire quod decretum de ſalute cujuſque hominis factum ponunt ante

conſi-

conſideratam aſſenſionem Euangelio præbitam: ſed rurſum tertiis cum ſecundo ordine id commune eſt adverſum primos, quod putant non decreviſſe Deum hominis cujuſquam perniciem æternam, ac ne potuiſſe quidem decernere, niſi eum ut fontem intueretur. Si fieri poteſt & ſit reipſa, ut iſti alii alios ferant retinentes unitatis compagen, cur non & iſti ſimul tertios ferre poſſent? Sed & hoc fieri poſſe judicavit Hollandica Synodus Harlemi habita anno CIↃ IↃ LXXXII in qua deliberatum eſt quatenus tolerari poſſent, qui Prædeſtinationis dogma probare non poſſent.

Sunt qui putant hanc mutuò ſe ferentium pacem conſiſtere non poſſe, niſi ubi pars altera docet, altera quod ſentit ſilentio premit, ſed ſcripta, tum veterum, tum eorum qui nunc ſunt in Romanenſi Eccleſia, Lutheranorum quoque & Reformatorum contra nos docent ſententias diſcrepantes & doceri, & defendi ſine pacis ruptura. vetus dictum eſt, incolumi amicitia poſſe amicos ſeorſim ſentire, & quod ſentiant, modeſtè rationibus munire: quod non in divinis tantùm, ſed & in humanis rebus uſu venit.

Alii poſſe id fieri exiſtimant, ſi diſſidentes in diverſis ſint locis, ut hìc illud, ibi aliud doceatur pace incolumi, non ſi in uno loco munere ſuo fungantur. Quæ ſubtilitas primum valde aliena eſt à natura Eccleſiæ Chriſtianæ, quæ ubique diffuſa unum corpus facit, ita ut dogmata quod attinet, nihil hic neceſſarium eſſe poſſit, quin ſimul ubique ſit neceſſarium. Deinde libertas illa Prophetarum Apoſtolo memorata quæ in veteri Eccleſia Chriſtiana viguit, ſatis oſtendit poſſe in una Eccleſia diverſas ſententias proponi illæſa fraternitatis concordia. Etiam teſtibus evincere poſſem ex eodem ſuggeſtu, noſtris in terris ſine offenſa propoſitas fuiſſe ſententias diverſas, etiam de argumento cujus ante memini pertinente ad cauſam ob quam Deus culpis noſtris ignoſcis: quod ſunt qui putant maximi eſſe momenti. Imo in his ipſis de quibus agimus controverſiis diu vidimus non uno in oppido ſine ullis incommodis pacem cultam inter ſententiis diſſidentes, donec ſeceſſio de induſtria omnibus modis promota eſt. Et qui credibile eſt, cum Reformati Lutheranos invitarunt ad Eccleſiæ unitatem, id eos ſenſiſſe non poſſe

poſſe concordiam retineri, ubi tum ſit, tum illi eſſent in eodem oppido? Imo contra rectè etiam iiſdem in locis manere poſſe inter diverſa ſentientes fraternitatis conſortium, docet adductum modo Poloniæ exemplum. Sed & eorum qui apud nos ſæpe in una Academia, aut Eccleſia alii Prædeſtinationem Adami culpæ præviam, alii eidem culpæ conſectaneam docuerunt.

Quapropter alii propius in rem intuentes ajunt non negandum quin fieri poſſit, ut diverſæ ſententiæ proponantur, dum id fiat æqua ac placida ratione: Sed ubi per illationum gradus alter alteri odioſa placita impingit, non poſſe tum quietem & pacem retineri, quod ſine accurata diſtinctione tranſmittendum non eſt. Nam in privata veri indagatione eam argumentandi rationem prohibere velle, qua oſtenditur ex adverſaria poſitione abſurda ſequi, id vero foret abſurdiſſimum, cum omnes qui diſputandi artem tradiderunt, nos doceant eam docendi rationem facillimam eſſe comprehenſu: non quod æquum ſit quenquam onerare quaſi omne id ſentiat, quod ex ipſius ſenſu per legitimas conſequentias deduci poteſt (ſæpe enim accidit, ut is ipſe eam conſequentiæ neceſſitatem non videat, ac potius quam id quod infertur concedat, effatum ſuum ſit deſerturus) ſed ut horrore ejus quod ipſius aſſertio ſecum trahit, connexione rectè expenſa, ab errore abducatur, quod ipſum tamen in colloquiis etiam privatis ita fieri debet, ut evitetur quicquid aſperare animos poteſt, vereque appareat non ruborem alterius, ſed emendationem quæri. Sed publicas allocutiones quod attinet, ſapientiſſimum mihi videtur eorum conſilium qui putant ea, quæ abſurda cum ſint, defenſorem habent neminem, refelli quidem poſſe, ſed ita ne ſimul ſignificetur ea ſequi ex ſententia aliorum in eadem communione viventium, ut ſcilicet mos geratur plebis infirmitati quæ per rationem ejuſmodi incendi animis divellique poſſet. Verum putare ideo unitatem retineri animo nequire, quia alter alterius ſententiam incommodis premat, extra rationem eſt, & exemplis refutatur. Reformati Lutheranis, hi illis viciſſim multis in libris abſurda multa ſæpe, nec ſine ludibrio objecere tanquam quod ex ſententia ipſorum flueret: non eo minus Principes, doctoreſque jam ante nominati, etiam Beza in Montipelli-

pellicardenſi Colloquio pacem fraternam Lutheranis obtulerunt. Qui apud nos Prædeſtinationem puram conſiderationi humani generis in crimen lapſi antepo-nunt,ab aliis qui eandem Prædeſtinationem ſuper communi culpa ædificant, Deum ajunt ſtatui improvidum. Hi contra ajunt ab illis Deo manifeſtam injuſtitiam aſſignari: neque tamen ideo rumpitur unitatis compages. Idem in Romanenſi Eccleſia videre eſt inter diverſa docentes de quæſtione an citra originariam labem concepta ſit, quæ futura erat Domini noſtri mater, de Prædeſtinatione etiam, rebuſque aliis. In diſputationis certamine arripit quiſque, & urget quod ſibi uſui putat: ſed non ideo communionis nexus diſſolvitur.

Ego verò ſemper exiſtimavi in publicis allocutionibus facilè eum poſſe modum reperiri qui non modò animos non exaſperaret (quod multi ad tranquillitatem plebis retinendam ſatis eſſe exiſtimant, & extra controverſiam exempla habet, tum in antiqua Chriſtianitate, tum ſæculo noſtro) ſed talis etiam eſſet, ut in docendo diſparitas, aut eſſet nulla, aut non appareret. Et hac quidem in cauſa eo facilius, quia hi qui puram docent Prædeſtinationem, & Contra-remonſtrantes appellantur(utinam ignota eſſent illa partium nomina) in Colloquio Hagienſi faſſi ſæpe ſunt quædam ſuorum dogmatum non niſi adductè & temperate proponi debere. Beza ipſe in Montipellicardenſi Colloquio dicebat inconſultum eſſe de iis quæ ipſe tuebatur placitis apud populum certare, quod ea res plures offenſura, quam inſtructura eſſet. De rejectione hominum Contraremonſtrantes in eodem illo Hagienſi Colloquio ne agerent, deprecati ſunt invidiæ declinandæ ergo. Multi eorum gregis & hoc dicunt,quoties ad uſum res confertur, dogma ſuum de Prædeſtinatione non eſſe proponendum niſi ab imo ſurſum, quæ docendi ratio plane cum Remonſtrantium docendi ratione conſentit, utcumq; ſententiæ diſcrepant. Legere memini inter Zanchium & Marbachium, qui pariter in Argentinenſi ſchola juventutem ſacris diſciplinis informabant, in eum modum conventionem factam. Quin & apud nos curatores reipublicæ Geldriæ & Zutphaniæ concordiæ formulam in modum eundem conſcripſerant quæ mihi impensè placuit: ut & conſilium ab eximiis Zelandiæ

(ni

(ni fallor) paſtoribus miſſum ad Principem Mauritium, quod mihi monſtratum, ut ad publicam tranquillitatem valde faciens commendavi. Etiam in allocutione ad rectores oppidi Amſtelodamenſis quædam aperueram quæ huc pertinere mihi videbantur, ac ſerius etiam ex libris partis utriuſque ea excerpſeram in quibus quam proximè alii ad alios accedere videbantur, ut inde hauriri poſſet bene temperata docendi præſcriptio quæ nullius animum læderet. Comperi & Rotterodami, cum ibi primum agitari cæperant controverſiæ de proponendis dogmatibus initam conventionem, quæ & placidè obſervata eſt, dum ibi fuit Colonius. Poſtea quoque cum jam me rectores ejus oppidi uterentur, à paſtoribus publicis conditiones quædam latæ ſunt his qui ab Eccleſia diſceſſerant jam æquæ, ut eas repudiandi cauſa me certè judice, nulla eſſet. Neque aliorſum ſpectant tot monita Hollandiæ procerum quæ in omnibus ferme decretis apparent, ut de his capitibus doceretur ad plebis inſtitutionem, ad Dei gloriam, ad ſalutem publicam, ad Eccleſiarum incrementum, ut fraterna & Chriſtiana charitate ſe mutuò foverent, cunctaque dirigerent ad quietem & pacem, ad introducendam retinendamque charitatem, ut ſacra ſcripta modeſtè explicarent, ut ad Chriſtianum amorem, unitatem, & bona exempla componerent ſeſe, pluraque alia ejus ſenſus quæ in ipſis decretis videre eſt, ad quæ acceſſit quod menſe Februario ann. CIↃ IↃ CXVII proceres Hollandiæ teſtati ſunt ſibi non diſplicere, *ut benignis ſuaſionibus & pacatorùm hominum conſilio prorſus negotium expenderetur, conciperetur que formula aliqua pravis ante decretorùm interpretationibus vitandis, & regendo eorum uſui, ſecundum quam orationes ad populum à paſtoribus diſſentientibus animo non reluctante haberi poſſent ad pacem ſimul, emendationemque populi*. Sic & in Edicto quod evulgatum eſt menſe Auguſto CIↃ IↃ CXVII, ajunt proceres eidem *ſemper ſuam mentem fuiſſe, ne controverſa placita niſi modeſtè & ad bonam plebis frugem tractarentur*. Si quid adverſus hæc peccatum fuiſſet, id omne imperio publico coërceri poterat ſi de re principali, hoc eſt de retinenda inter diſſentientes unitate, conveniſſet. Certo mihi conſtat penes nobiles & majorem oppidorum partem non ſtetiſſe quominus acerbitatibus cunctis obviam iretur.

Quod ſi fas erat, fierique poterat ut ferrent mutuò diſſidentes, certè quin id expedierit, utiliuſque fuerit quam decidi controverſias, puto neminem ſavi judicii dubitaturum. Ita certè ſenſerunt non Hollandiæ tantùm proceres qui hoc nomine non rectè accuſantur: ſed & judices ſuperioris conſeſſus. Quid deciſio ſibi præmiſerit. quid poſt ſe traxerit videre eſt operæ pretium. Pii paſtores magno numero finibus ſunt expulſi contra proclamatam ſemper à noſtris animorum libertatem: dejecti ſunt ſuis muneribus legitimi magiſtratus, ſuffecti alii extra ordinem, & contra leges, pro quibus legibus, & illa quam dixi animorum libertate ſumpta arma ſemper profeſſi ſumus; anxietate, ac mœrore premuntur multa civium millia qui ſtudioſiſſimi ſemper fuerunt publicæ ſalutis; interim præſidia ad fines tuendos neceſſaria abſumuntur in eorum injuriam quorum ſumptu ſuſtentantur. Quæ verò plura adhuc ſequi hinc poſſint mala, Deum quæſo ut propitius avertat. Ex adverſo recepta admonitione ferendi ſe invicem, primùm diſputandi libido, quæ initiis acerrima eſt, refrixiſſet paulatim: reſpublica concordibus animis fuiſſet gubernata, cives vixiſſent in pace ac charitate mutua, rectorum amantes, ac reverentes. Hæc quæ exſpectanda erant hinc bona, mala inde non à me tantum, ſed & ab aliis mecum legatis (quos inter fuit Hugo Muſius quæſitor Dordrechtanus) rectoribus oppidi Amſtelodami accuratè ſatis commonſtrata fuerunt; quod ſi tum ipſis libuiſſet diligentius ad rationes noſtras attendere, & rogatu noſtro venire ad colloquia propiora, multa incommoda quæ Hollandiæ, ac proinde & oppido Amſtelodamo ſupervenerunt jam, aut ſupervenire adhuc poſſunt, in tempore potuerant anteverti.

rent, dixerunt ſibi non placere quicquam decerni ex majoris partis ſententia. Quin poſt etiam, menſe ſcilicet Martio anni CIↃ IↃ CXVIII. in conventu Geldriæ conſtitutum eſt *ſuaſi omnibus id agendum, ut diſcrepantes nationes in convocationem Synodi aſſentirentur.* Tranſiſalana verò natio quo tempore decreta fuit Synodi indictio, conſtituerat indictioni intercedere: quanquam poſtea inducta eſt ut conſentiret, ſed in has leges modumque: *Cùm Princeps Arauſionenſis connixè poſtulaverit à nobilitate atque oppidis Tranſiſalanæ, ut indicendæ Synodo aſſenſum ſuum accommodarent: certo ipſis affirmans atque promittens non alio animo eam indici, neque aliò tendere, quam ut placidè componerentur Eccleſiaſtica diſſidia, & religionis controverſiæ ad pacem atque concordiam nationum, quod quidem futurum eſſet abſque detrimento juris, legum, atque imperij tum nationis cujuſque tum ejus partium, atque ita etiam ne religionis cauſa cuiquam noceretur: ſuper quæ & hoc à Principe affirmatum eſt, æquis rationibus ac perſuaſione nationes diſſentientes eodem permotum iri, ut cuncta concorditer ſine ulla nationum divulſione peragantur: neque verò ratum habitum iri quod Synodus definiſſet, niſi nationes ſingulæ auctores fierent, ſub his legibus ac pollicitatione Principis, nobilitas & oppida Tranſiſalanæ aſſenſerunt, ut eum in modum convocetur Synodus, ad pacem ſcilicet atque concordiam nationum, & placidam tranſactionem diſſidiorum Eccleſiæ, & controverſiarum in religione: hoc addito, ut capita perſcripta antehac de modo atque ordine agendorum in Synodo communi conſilio expenderentur, & emendarentur quoque, ſi ita opus eſſe judicaretur.*

At verò legatis nationum aliarum (legatos nomino quia de ipſis nationum proceribus idem affirmare non auſim cùm ſciam primoribus Zelandiæ ſemper viſum diviſioni Eccleſiæ omnibus æquis modis obviam eundum) ſed ut dicere cœperam legatis aliarum nationum, id fuiſſe propoſitum, rem perducere ad controverſiarum definitionem, apparet ex oratione legatorum Zelandiæ ad Hollandiæ primores anno CIↃ IↃ CXVII, quo rogantur Hollandi (nam de jure decernendi quicquam ex ſententia majoris partis nationum nihil dum cuiquam in mentem venerat) *cum nationibus aliis quam citiſſimè indicere communem legitimam Synodum, in qua ea quæ erant controverſa, expenderentur, atque definirentur.*

Ac poſt iterum loquuntur *de exſpectanda deciſione*. Sic & Friſiæ cis & ultra Lavicam legati ad eoſdem Hollandiæ proceres aiebant, *nullum ſe remedium invenire melius definitione per Synodum communem*. Ea mens apertiùs etiam inde detegitur, quod trium illarum nationum legati paſſi nunquam ſunt in actis indicendæ Synodi mentionem fieri tolerandæ ſententiarum diverſitatis. Sed & eventu idem comprobatum eſt: nam ad componendas amicè controverſias nihil actum in Synodo eſt, ſed ad diffamandos, damnandoſque Remonſtrantes inſtituta omnia.

Definitione tali non potuiſſe pacari animos ſatis inde intelligi poterat, quod ab iis fiebat definitio qui in hac cauſa partes fecerant. Nam indigenarum paſtorum præcipui quique Remonſtrantes qua voce, qua ſcriptis prædamnaverant: partim & exemplo ſuo ad ſeceſſionem præiverant, aut etiam de ea promovenda in arcano coïerant. Extranei autem, quorum maximus eſſe debuerat uſus in pace concilianda, ex partium altera erant conquiſiti. Neque enim Eccleſias tantum Auguſtanæ profeſſionis quibus fraternitas toties oblata hac ſuper re auditæ non ſunt, ſed & in alias Germaniæ Eccleſias inquiſitum, an ejus eſſent ſententiæ cujus victoriæ ſtudebatur, priuſquam inde peterentur legati. Amplius conſtitutum fuiſſe ne quis cum Remonſtrantibus ſentiens in Synodum admitteretur, ex ſententia in me lata apparet, quæ mihi vertit vitio quod operam dederim, ut ad Synodum venirent nonnulli, qui novis dogmatibus (ita Remonſtrantium dogmata appellantur) non erant contrarii. Ipſa mandata externis data damnationem Remonſtrantium præ ſe ferebant, ut & orationes habitæ ante cauſam cognitam. Ad hoc ſunt qui regerunt exceptionem hanc adverſus judices alteri partium addictos in civilibus negotiis valere, non in Eccleſiaſticis, quòd ſatis mirari nequeo; cum origo ejus exceptionis ex naturali æquitate deſcendat, quæ in negotiis omnibus valere debet. De Eccleſiaſticis negotiis loquebatur Optatus Milevitanus, cum diceret: *non poſſumus facere quod non fecit Deus, qui in judicio ſuo perſonas ſeparare dignatus eſt: nec eundem voluit eſſe accuſatorem, & judicem*. Et alibi idem: *Quærendi ſunt judices, de utraque parte dari non poſſunt, quia ſtudiis veritas impeditur*. Eccleſiaſtica

cleſiaſtica erant negotia de quibus agebat Concilium Conſtantinopolitanum cum diceret natura nos doceri vitandos eſſe judices ſuſpectos. Athanaſius, Cæſareenſem, Maximus Patriarcha Hieroſolymitanus, Antiochenam, Occidentis Epiſcopi, Smyrnenſem, Paulinus, Mediolanenſem recuſarunt, quod qui eo mittebantur iniqui in ipſos eſſent: qua in re factum ipſorum communi ſapientum judicio probatur. Compara ea quæ à Proteſtantibus dicta ſunt contra Synodum Tridentinam: Dixerunt non modo Romanum Pontificem, ſed omnes Epiſcopos ipſi parentes, eo quod in partibus eſſent, judices eſſe non poſſe. Vide recognitionem Concilii Tridentini libro primo, capite tertio, & quarto: addiderunt ideo eſſe juſtius quod Pontifex ipſos jam prædamnaſſet. Inſpice ad hanc rem ſcriptum Federis Smalcaldici, factum anno CIƆ IƆ XXXVIII, item dictam modò recognitionem lib 1. cap. 5.

Quæ ineundæ ſunt viæ quoties aperta ſunt ſtudia, imo jam rumpi unitas cœpit, non imprudenter oſtendit ejuſdem recognitionis ſcriptor ita loquens: *veniendum ad aliquam viarum quas jam monſtravimus: nempe ut aut Chriſtianæ poteſtatis judices dent partim ex civili, partim ex Eccleſiaſtico ordine pari numero de parte utraque, aut ut amica inſtituatur collatio cum pio pacis deſiderio.* Deinde porro agens de tali conventu non ad definiendas, ſed ad componendas controverſias, adjicit. *Hæc libertas in eo quod convocatur concilio tum apprime neceſſaria eſt cum magnus eſt numerus; ſic atque aliter credentium, cumque jam in partes itum eſt, & ſententiæ vindices habent gentes totas aut nationes*: addit deinde, *ita cum ſe res habent, cenſura ac damnatione partis alterius res non indiget: nam per illa nil profici exitus oſtendit; veniendum ad benigniora, ad colloquia amica, ad tranſactiones*, & quæ ibi ſequuntur plura. Rurſum interrogans quis judex ſit futurus provectarum eouſque controverſiarum, *non*, ait, *accuſatores, nec qui accuſantur. & quo ſe ei magis ingerunt, quo magis ſe reddunt ſuſpectos atque ejurabiles.* Unde intelligi ſatis poteſt, ſi quis in hac cauſa dicat jus poſſidendi ſtare ab hac aut illa parte; aut hanc illa eſſe validiorem, eo negotium non expediri; nam ubi de iis quæ credenda ſunt, agitur, poſſeſſionis vix ullum eſt privilegium: neque poſſunt qui pauciores

ſunt in hac re aliorum qui plures ſunt, dominatu premi niſi per vim, ut multis oſtenderunt Proteſtantes temporibus Synodi Tridentinæ.

Quod ſi etiam ſpectare libeat eum qui in Synodo propoſitus erat agendi modum, nihil boni inde ſperari poterat. Nam nimium manifeſto apparuit quæſitos obtentus quo ius ſententiæ dicendæ adimeretur Remonſtrantibus qui ejus dicendæ ius habebant: cum tamen ut hi ipſi non niſi pauci eſſe poſſent, iam ante proviſum fuiſſet ejectis per iniqua judicia in Synodo cujuſque nationis quotquot ejici poterant, & ubi qui ſuperfuerant appoſita illis æmula Eccleſia: deinde quo qui citati advenerant, è conventu ejicerentur, ne quis externorum (inter quos etiam nonnullis per litteras domo ſcriptas incuſſus eſt metus) eorum argumentis moveretur, atque ut ita condemnatio iis abſentibus quorum res agebatur facilius procederet. Neque verò Remonſtrantibus dum in Synodo fuere, libertas conceſſa eſt, quam Proteſtantibus in Synodo Tridentia negatam non memini, proferendi citra impedimentum argumenta quibus ſententiam contrariam oppugnandam cenſebant (quanquam indictionis litteræ id continebant) ſed tantum quatenus id Synodo, quæ ex adverſa parte conſtabat, videretur: planè adverſus æquitatem naturalem, cum in diſputando tam opponendi aliena quàm ſua tuendi par eſſe libertas debeat: quippe etiam impares cætera, hac in parte pares ſe faciant oportet quoties rationum ponderibus examinanda eſt veritas. etiam præter judicum omnium morem qui nunquam litigatoribus præſcribunt quem ad modum ſive in oppugnando, ſive defendendo cauſam ſuam acturi ſint, quia argumenta in partium debent eſſe libertate, non in arbitrio judicis.

Iuſtam libertatem huic Synodo abfuiſſe etiam apparet ex manus injectione in Remonſtrantes paſtores facta Dordrechti, tanto rigore ut in ſumma neceſſitate, nec uxores, nec liberos adire ipſis licuerit.

Quæcunque definitiones unquam factæ ſunt rebus ita præſtructis ad obtinendam majorem ſententiarum partem, nullius unquam bonæ frugis fuiſſe apparebit. Multa hujus rei exempla attúlimus in oratione habita Amſtelodami mandatu procerum Hollandiæ.

Præ-

Præterquam verò quod hæc Synodus malis internis mederi non poterat, aliud & ipſa malum attulit, cum ſpes omnis redeundi in unum corpus cum illis qui Auguſtanam formulam ſequuntur, per hanc Synodum ſublata ſit, quia ejus formulæ ſectatores plane exhorreſcunt quædam placita quæ hujus Synodi definitionibus, tanquam communia Reformatarum Eccleſiarum dogmata, oſtentantur.

Accedebat quod iſtud definiendi propoſitum ad mutationem rectorum contra leges ſpectabat ne ſcilicet bruta eſſent Synodi fulmina. Synodus communis nationum alia quæ celebrata eſt anno CIↃ IↃ LXXXVI. apud Trajectinos ſimiles effectus produxerat, quæ ſola ratio ſufficiebat ut civilium rerum gnari & præſentis ſtatus amantes, & rebus novis adverſi à tali Synodo abhorrerent.

CAPUT VI.

Quibus modis Hollandiæ & Weſtfriſiæ, vicinarumque nationum proceres componenda cenſuerint Eccleſiæ diſſidia, & quæ conſilia in eam rem ſint data.

CUm primum innoteſcere controverſiæ cœperunt, atque Hollandiæ proceres de earum natura colloquio præcipuorum è paſtoribus edoceri voluerunt, peracto eo colloquio XX Maij anni CIↃ IↃCXI ipſorum decreto injunctum eſt paſtoribus, *ut alij alios Chriſtiano atque fraterno amore amplecterentur, reſque cunctas ad pacem ac tranquillitatem dirigerent, atque ejus rei ergo plebem quantum poſſent maximè de ipſorum procerum propoſito commonefacerent, & in allocutionibus ad populum de hiſce capitibus ita adducte temperateque agerent, quemadmodum pax & emendatio populi exigerent, neque alij aliorum ſe victores aut crederent, aut jactarent.* Hic decernendi modus (quanquam calidos obtrectatores habuit) plane convenit, cum eo conſilio quod iam ante

ante à ſuperiore judicum conſeſſu datum fuerat, ita ut ſi proceres hoc ſuo decreto dicantur aluiſſe diſſidia, idem de illis judicibus dicendum ſit. Reperiuntur in Hollandia antiqua exempla ſimilium conſtitutionum. Nam anno CIƆ IƆ LXV præfecta Belgico-germaniæ ad aſceteria ita ſcribebat. *Cariſſimi nobis: plane compertum nobis eſt errores qui nunc plebem diſtinent, fluxiſſe ac fluere maximè ex inconſideratis tum aſcetarum, tum aliorum allocutionibus ad populum: cui rei ut eatur obviam, viſum nobis eſt ne quem poſthac ad docendum populum mittatis, neve quem intra cœtus veſtros docere permittatis, niſi cui adſit judicium, prudentia, & caſtigati mores, quique in docenda plebe rectè ſit exercitatus: utque eum qui populum allocuturus eſt, præmoneatis, ut temperet offendere populum fabuloſis narrationibus, ut nimium ſæpe jam factitatum eſt. neque verò aut Martini Lutheri meminerit, aut olim damnata dogmata recitet, addita comminatione ſi quis ſecus faxit in eum animadverſum iri interdictione fungendi muneris, ac reipſa etiam delinquentibus adimatis jus plebis docendæ.* Anno vero CIƆ IƆ XXXIX conſeſſus judicum Hollandiæ (cui tum & in rempublicam mandata erat inſpectio) ita ſcripſit magiſtratibus. *Cariſſimi nobis. Cum ex diverſo modo populum docendi, & quia ipſi qui docent ſæpè difficilia atque ardua & populi captum effugientia argumenta tractant, nonnunquam etiam de ſuggeſtu alii in alios declamant, populus graviter commovetur: nos ei rei occurſum volentes, jubemus atque præcipimus vobis Imperatoris nomine, ut interdicatis paſtoribus omnibus, eorumque vicariis, & aliis qui intra fines veſtros populum compellant, caveant ſibi ne imprudenter in ſuis allocutionibus tractent obſcura argumenta, aut quibus offendi populus poſſet, aut unde materiam ſumere poſſet obtrectandi magiſtratibus ſuis, aliiſve, ſed ut aſſignatam ſectionem Evangelii exponant ſecundum receptas doctorum interpretationes, cum ſevera criminum inſectatione: abſtineant etiam alii in alios declamare: ſed ſi quid à quibuſdam dictum intellexerint quod à veris dogmatibus exorbitet, aut merito quemquam poſſet offendere, eum ſolum ea de re conveniant, aut quæſitori, noſtrove conſeſſui indicium faciant, ut conſtituatur quod è re erit.* Keckermannus, qui in Syſtemate Politico, regulas congeſſit laudatas è peritis rerum civilium, inter cætera ſic ait: *In diſſenſionibus de religione non patiatur Princeps certamina publica*

nimis

nimis invaleſcere, præſertim pro ſuggeſtu & apud populum, ſed diſputationes de religione ſubtiliores jubeat proponi & diſputari in Academiis & Scholis inter viros doctos & intelligentes ac capaces ſubtilium controverſiarum. Epiſcopus Elienſis ante, nunc Vintonienſis inter ea quæ ad officium ſummæ poteſtatis pertinent, ponit, obviam ire Eccleſiæ ſeceſſionibus Neque aliò ſpectat conſilium quod Rex Britanniarum anno CIↃ IↃ CX legatis Federatorum voce, anno autem CIↃ IↃ CXIII Hollandiæ proceribus ſcripto dedit: *ut controverſias publico imperio ſedarent, interdicentes paſtoribus ne ejuſmodi diſputationes ad ſuggeſtum & populum perferrent, cum præcepto pacem colendi & ferendi placidè diſſidentes, ſaltem donec percognita re propius aliquid imperio publico conſtitueretur.* Objici ſolet conſilium hoc ab his qui inter nos erant præparatum ac poſtulatum fuiſſe. Fac ita eſſe. Tamen certo ſcio etiam ipſius Regis profeſſione, controverſias ab ipſo diligenter expenſas, & quia eas ad fundamentum religionis non pertinere compererat, ideo hoc conſilium datum fuiſſe. In præfatione quæ actis Synodi Dordrechtanæ antepoſita eſt, dicor ego compoſuiſſe indicem controverſiarum Regi exhibitum, & Regi ſubrepſiſſe, ut literas impetrarem. Falſum eſt utrumque. Nam indicem ne videram quidem antequam Regi is fuit traditus, qui & literas ſcripſerat priuſquam ego in Britanniam venirem, ſine ulla mea ad hanc illamve rem opera. Non nego aliquot poſt annis ab eodem Rege diverſum conſilium datum eſſe ſuper indicenda Synodo communi, ſed & hoc certum eſt perſuaſum tunc Regi fuiſſe propoſitum eſſe Hollandiæ proceribus placita quædã tueri à receptis univerſim dogmatibus aliena. An non etiã ſuſpicio Regi injecta fuerit, in republica aliquid agitatum in ipſius injuriam (cum tamen res ita ſe non haberet) nolo nunc anxiè inquirere. Non longè ab hac forma diſcedit interdictum factum à conſeſſu judicum Geldriæ & edictum procerum Tranſiſalanorum.

Tendebant eodem exhortationes plurimæ quæ Regis Galliæ nomine tum à Maurerio legato perpetuo, tum à Boſſizio extra ordinem miſſo factæ ſunt, & ad Federatos proceres, & ad proceres Hollandiæ. Item oratio quàm Scyttus legatus Regis Sueonum habuit in Hollandiæ conventu.

Ejuſdem argumenti eſt, eodemque ſpectat decretum ab Hollandiæ proceribus factum atq; editum anno CIↃ IↃ CXIV: tantum ad vitandam calumniam, quaſi ſine fine omnia dogmata circa has quæſtiones tolerare propoſitum eſſet, ſcopuli quidam utrinqne ſunt indicati quos vitari oporteret. Mens enim Hollandiæ primorum neque erat, neque verò eſſe debebat, tolerare in Eccleſiis ſuis aut dogma quod gratuitam Dei opem abnegaret, aut illud quo Deus conſtitueretur peccandi cauſa, ſed illam docendi rationem quæ ab iſtis præcipitiis ſibi cavens, quod in medio reſtaret diſcriminis ſuper capitibus controverſis id charitate velaret. Eum in finem memorato jam decreto hæc docendi ratio ſufficere judicatur. A *Deo Domino omnipotente ab æterno placito ſuo quod quidem in ſervatore ac ſoſpitatore noſtro Ieſu Chriſto fundatum eſſet, ad perpetuam ſalutem electos eos qui gratuito atq; incommerito Dei beneficio, & Spiritus ſancti operatione in Dominum Ieſum Chriſtum fiduciam ſuam reponerent, atque in ea fiducia per vim ſimilis incommeriti beneficii ad exitum uſque perſtarent: rejectos vero ad damnationem qui Ieſu Chriſto non conſiderent, atque increduli permanerent.* Quæ docendi forma illis verbis tradita, non eſt, ut quidam exiſtimant, Remonſtrantium propria, ſed Remonſtrantibus, Contraremonſtrantibuſque inter ſe communis. Fatetur enim pars utraque, qui ſuo tempore Deo confidunt, atq; in eo perſeverant, eoſdem ab æterno electos, incredulos vero rejectos eſſe. Præceptum de cavendis præcipitiis quod attinet, Remonſtrantes nunquam recuſarunt parere parti ad ſe maximè pertinenti, cavendum ſcilicet dogma quod ſecum ferret nativis hominum viribus, aut factis æternam ſalutem parati. Sed & Contraremonſtrantium non pauci paratos ſe oſtenderunt vitare de quo ipſi monerentur. Quin & Dordrechti rectores re cum paſtoribus ſuis communicata decreti iſtius formulam receperunt, & ejus oppidi quæſitor Hugo Muſius Holitanus pariter mecum apud rectores Amſtelodamenſes eam formulam defendit. Sed pauci homines alios contra hoc decretum concitarunt proferentes res à ratione alienas & inter ſe pugnantes. Nunc enim clamabant Eccleſiam injuria per ejus decreti verba accuſari: nunc vero prohiberi decreto id doceri quod divinæ paginæ veritas reſtaretur.

Prius

Prius illud quod attinet, tantum abeſt ut proceres Eccleſias notare voluerint quaſi culpæ talium præcipitiorum affines, ut etiam Contraremonſtrantes qui pars tantum Eccleſię erant ab ea culpa immunes cenſuerint. Quid ergo attinebat, dicet aliquis, iſta præcipitia indicari? quia ſcriptores nonnulli improvido certandi calore in ultima quæque abrepti, aut eadem illa, aut tantundem valentia defenderant, quod ſi opus ſit, oſtendi poteſt clarius ſole meridiano. Sicut ergo monentur Remonſtrantes ut à Pelagii veneno ſibi caveant, ita Contraremonſtrantes monentur vitare errorem eorum quos Prædeſtinatianos appellabat antiquitas. Neque illud firmius eſt quod in alteram partem dicitur divinæ veritati illo decreto ſilentium imponi. Veritas enim divina etiam Heidelbergēſi Catecheſi teſtata hęc eſt, creatum à Deo hominem ut ipſi ſerviat & cum eo perpetuum vivat: item nolle Deum id quod perversè fit, neque aliunde quam ab homine eſſe hominis exitium, ut tradit etiam Belgico-germanicæ profeſſionis formula, tum vero quos Deus ad felicitatem æternam invitat eos ab ipſo ſerio invitari, quia ſcilicet hominis obedientia ac ſalus ipſi placeant, ullum ab eo præjudicium factum ſit adverſus hominem ſine culpæ intuitu. Multis locis colloquii Hagienſis demonſtratum eſt hæc omnia à Contraremonſtrantibus concedi. Quid igitur hîc eſt quod ipſos oneret? Ajunt quidam ita tamen exponi poſſe decreti verba, quaſi ipſorum ſententia illis notetur. Certè in pravum ſenſum detorqueri omnia poſſunt, etiam ſacri codicis effata. Sed qui pacem amant, ad pacem interpretantur omnia. Prava eſt ſubtilitas, ſummarum poteſtatum leges extra mentem ipſarum adverſus ſemet exponere, ut imperia earum detrectandi prætextus quæratur. Alii probant rem decreto contentam, non decernendi modum, quia ea de re conſtitui oportuerit ex ſententia Eccleſiaſtici cœtus. Atqui in Trajectina terra id factum jam erat. Nam res eadem continetur regulis Synodi Trajectinæ, quæ & conſenſu paſtorum & procerum imperio ſunt probatæ. Neque tamen id ſuffecit, ſed hoc quoque opus mutatis rectoribus everſum eſt. Tum verò ad hanc objectionem reſponſum eſt in oratione quæ habita eſt Amſtelodami, requiri conventum Eccleſiaſticum, vel ut ſuppleatur

Pleatur quod juri ſummæ poteſtatis deeſt, vel ut re plene cognita aliquid ſtatuatur. De jure, omnium Proteſtantium perpetua eſt ſententia juris, ſatis eſſe penes ſummam poteſtatem jubendi omnia quæ vero bono & æquo congruunt. Edoceri verò de eo quod faciendum eſſet, poterant proceres non minus ex antiquis quam ex novis Synodis, tam ex Trajectina quam ex Hollandica Synodo, tam ex ipſorum in Hagienſi collatione collocutorum ſcriptis ac verbis, quam aliunde. Antequam editum eſt hoc decretum, opera Iſaaci Caſauboni Regi Britanniarum, & inſignibus Theologis aliquot oſtenſum eſt: reſponſumque in hunc modum. *De edicto Illuſtriſſimorum Ordinum, quod nuper miſiſti, egi accuratè cum Rege Sereniſſimo, cum D. Archiepiſcopo, cum aliis præſtantis doctrina Præſulibus. & Rex & omnes qui legerunt, conſilium vehementer & probarunt & laudarunt. Intereſt enim religionis Chriſtianæ, & ad Proteſtantium exiſtimationem vel maxime pertinet, curioſis hominibus fibulam imponi, ut deſinant tandem* φρονοῦντες παρ' ὃ φρονεῖν, *pacem Eccleſiarum turbare, & ſua illaudabili* πολυπραγμοσύνῃ *infamiam* ἀκαταστασίας & νεωτεροποιΐας, *apud veritatis hoſtes Reformationem profitentibus inurere. Summa igitur laude Illuſtriſſimorum Ordinum prudentia digna eſt, quæ hujus ſui Edicti publicatione, & curioſas hominum mentes, Deo cœptis favente, in officio continebit, & ſui Imperii Eccleſiis publicam reddet tranquillitatem. Faxit Dominus Ieſus ille unicus Eccleſiæ auctor & conſervator, ut quem boni ſperant fructum ex hoc ſaluberrimo conſilio, Illuſtriſſimi Ordines percipiant, & nos pro ſtabilita inter Eccleſias veſtras tranquillitate occaſionem ipſis gratulandi brevi habeamus. Neque vero conſilium duntaxat Rex* εὐσεβέστατος, *& alii viri graviſſimi probarunt, ſed & formulam quoque ipſam, juſſu Ordinum conceptam. Apparet enim id eſſe actum, ut à duobus ſcopulis in hac doctrina æque periculoſis, hinc Manichæorum, inde Pelagianorum populi avertantur, & in ea doctrina confirmentur, quæ ſalutis noſtræ proram & puppim, principium inquam, progreſſum, &* τελείωσιν *uni Deo adſcribens, contemptum tamen bonorum operum non inducit.* XIII. Kalendas Junii CIↃ IↃC XIV.

Sed ut undique omnia amoverentur quæ offendere quenquam poterant, ſæpe in conventu Hollandiæ lata eſt

eſt conditio, ſi quid in decreto eſſet pravæ interpretationi obnoxium, id ipſum commoda interpretatione ab eo periculo liberandi: tandemque XXI Februarii die anni CIↃ IↃC XVII pars major placere ſibi oſtendit congruenter ei conſilio quod jam ante protulimus ex recognitione Synodi Tridentinæ, *Ut certo numero deligerentur viri eruditi, placidi, & rerum ſacrarum periti, tum qui in civilibus, tum qui in Eccleſiaſticis muneribus verſarentur, qui primum hortamentis ac ſuaſionibus adhibitis apud paſtores qui colloquio interfuerant, aut quomodo id ipſum utiliſſimè confieri poſſet, audito etiam ſi opus eſſet aliorum æquorum hominum conſilio de toto negotio propius viderent, certamque regulam conciperent, non tantum vitandis decreti pravis interpretationibus, ſed & uſui ejus ordinando in certum modum, quem paſtores utriuſque ſententiæ in allocutionibus ad populum ſalva animi ſui religione ad pacem & tranquillitatem populi ſequi poſſent, cunctaque dogmata cum Reformatæ Eccleſiæ placitis pugnantia ritè arceri, quæ regula primum exhiberetur Principi Mauritio, & poſt ejus ſententiam intellectam referretur ad conventum Hollandiæ, ut re expenſa id ſtatueretur quod ad Dei honorem, ſalutem populi, & proſperum Eccleſiæ ſtatum conduceret.* Prima hujus conſilii mentio facta erat ab Enchuſanis: etiam à quibuſdam Amſtelodamenſium, ego cum ſperarem futurum, ut ipſorum oppida ei conſilio acquieſcerent, & nobis auxilio eſſent ad res placidè componendas, eos qui opera mea utebantur, alioſque eodem laboravi perducere: rogatuſque ab Oldenbarneveldio, conventus Hollandiæ adſeſſore (Advocatum vocant) ſcripto eam rem complexus ſum. Optima fide profiteri poſſum huic conſilio promovendo datum à me operam, quòd imprimis utile judicarem ſanandis animis qui jam erant exulcerati, & procurandæ quieti quod unum mihi propoſitum erat in hoc negotio. Si rectè memini, oppidis, quæ à nobis diſſenſerant hactenus, conceſſum euſque eſt, ut cùm numero eſſent perpauca, tamen in facienda ad hanc cauſam delegatione cum oppidis cæteris æquarentur, hac lege, ut à nobilibus ſupra numerum aliqui delegarentur, eo quòd dicerent nobiles nolle ſe haberi in partibus, ut qui nunquam huic aut illi de controverſiis ſententiæ acceſſiſſent, ſed tantùm ferendi ſe mutuo auctores utriſque fuiſſent. Etiam hoc additum erat, ut

ut delegati rem hanc tractarent communicatis cum Principe Mauritio conſiliis. Negari ſanè non poteſt quin interventio virorum in civilibus imperiis verſantium multum ſæpè contulerit ad componendas Eccleſiæ controverſias: eademque via pridem inita fuerat à proceribus Hollandiæ in cauſa Harmanni Herberti, Cornelii Wiggeri, atque aliorum.

Synodos ſingulare eſſe remedium diſſidiis ſanandis nunquam intelligere potui, gnarus multis olim controverſiis impoſitum finem aut colloquio, aut arbitrio publicarum poteſtatum bonis conſiliis utentium: quin & noſtro ſæculo à Regibus, Principibus, atque aliis poteſtatibus colloquia inſtituta ad reſarciendam Chriſtianitatis concordiam (quod ſæpè in Germania tentatum inter Romanenſes & Proteſtantes, etiam in Gallia Poſſiaci, ſæpè & à Reformatis oblatum Lutheranis tanquam ad pacem reconciliandam) interim & à poteſtatibus uſurpatam in rebus ejuſmodi vim imperii: neque tantùm in recipienda Reformatione univerſa ſed poſtea quodque in Palatinatu, in Haſſia, Brandoburgica, Boruſſia, ac ſpeciatim de controverſiis ſuper Prædeſtinatione apud Bernates. Attamen nequid intentatum relinqueretur, unde ſpes pacis appareret, ne Synodos quidem omnino recuſarunt Hollandiæ & Weſtfriſiæ primores: ſed & huic conſilio aptarunt ſeſe (quanquam non exigua impedimenta ob animum verſabantur) verum hoc propoſito ut negotium omne ad ferendam ſententiarum diverſitatem, non ad partium alteram damnandam dirigeretur, in quem finem omnia conſilia, latæque ab ipſis conditiones ſpectabant.

Iam anno CIↃ IↃ CIX antequam ſuper his controverſiis certi aliquid decretum eſſet, poſtquam Gomarus & Arminius hac de re in conventu auditi fuerant, placuerat Hollandiæ & Weſtfriſiæ proceribus certamen hoc deferri ad Hollandicam Synodum modis legitimis indicendam, atque congregandam. Cauſam cur talis Synodi indictio non proceſſerit, ipſi proceres in decreto diei quartæ Decembris hanc proferunt, quod conventus Eccleſiaſticus tractus Alcmariani deſignatis paſtoribus negotium facere cœperat quæſtione ſuper hiſce capitibus inſtituta, hoc propoſito, ut qui ab ipſis diſcrepare invenirentur eos paſtorali munere arcerent,

rent, quod cauſæ toti præjudicabat: quodque hac de re & ob poſtulatam novo more ſubſignationem ſymboli Belgico-germanici, & Catecheſeos à proceribus admoniti, ab hac rerum innovatione (quæ pendente deliberatione ſuper re principali attentari non debuerat) abſiſtere noluiſſent. Pollicebantur vero proceres decreto eodem indicturos ſe ex Hollandia Eccleſiaſticum cœtum ſimulatque conventus ille tractus Alcmariani paruiſſet, ut moris eſt antequam de re principali quicquam ſtatuatur imperare ea reſtitui quæ ſunt innovata, ut res partium in integro ſit.

Menſe Maio anni CIϽ IϽC X ad conſilia convocandæ Hollandicæ Synodi reditum eſt. Procerum pars major, quo certius ad pacem negotium regeretur per homines æquos & extra ſtudia poſitos deligi à ſuo conventu optaverant eos qui ad Synodum mittendi eſſent, non ſine exemplo: nam & olim ab ipſo Conſtantino in cauſa Donatiſtarum delecti erant arbitri: ut & à Bernatibus in hac ipſa Prædeſtinationis controverſia. Sed oppida nonnulla non quod hanc rem per ſe inconſultam ducerent, ſed quod metuerent ne id in offenſam paſtorum pateret, petierunt Synodo convocandæ ad tempus ſuperſedere. In hac deliberatione tam retinentes juris publici Amſtelodamenſes fuere, ut cenſerent ab Eccleſiaſticis conventibus tractus cujuſque nominandos complures, unde nonnulli ad Synodum ituri ab oppidis majoribus legerentur, & ab ipſo procerum conventu acciperent rei agendæ poteſtatem.

Cum de Synodo ſilentium aliquamdiu poſt hæc fuiſſet, quia ſpes erat decretum aliquod in ipſo procerum cœtu conſenſione unanimi inſtitui poſſe quod omnibus placeret (quo pertinuerant tot formulæ ſuper ratione mutuo ſe ferendi partim ante à nobis commemoratæ) memoria recolo, cùm ab Amſtelodamenſibus ſemper Synodum urgeri animadverterem, cum ejus oppidi legatis locutum me, ut intelligerem an propoſitum ipſis eſſet eo laborare in Synodo, ut diſſidentes alii alios tolerarent. Cujus rei facta ſpe cum Pavone, magiſtratuum ejus oppidi aſſeſſore, Oldenbarneveldium adii, eique per multas rationes auctor fui, ut repetito illo, quod jam aliquamdiu quieverat, conſilio rem ad Synodum perduceret; ſed ita ut priùs animi acceptando

huic

quæ pars contenta ſit ſimplici locutione Chriſti : item ne altera pars alteram publicè damnet. Quod interdictionem convitiandi & alios criminandi attinet, ſæpe ad eam rem prolatum eſt exemplum inſigne Caſimiri, qui Palatinatum tutorio nomine rexit, atque inibi diſſidentes de Eucharistia paſtores prohibuit mutuò ſe inſectari: quod nuper imitati ſunt Bohemiæ proceres, & Elector Brando-burgicus, ita ut in hoc omni præparamento nihil eſſet quod juſte à quoquam obtrectari poſſet, quod vero proponebatur decernendam primum Synodum Hollandicam, non vero ſimul communem omnium nationum, quod volebant alii, evidens erat ejus conſilii ratio. Nam ſimul decreta Synodo communi, ex Hollandica nihil exſpectari poterat, cum hi qui condemnandi libidine tenebantur, certi eſſent per communem Synodum conſequendi quod optabant, cum contra decreta tantum Hollandica Synodo ſpes eſſet auctoritate procerum, qui per legatos ſuos Synodum erant gubernaturi, facilè rem perduci poſſe ad æquam tranſactionem, quæ deinde etiam communis Synodi judicio potuerat approbari. Memini Lugduni Batavorum colloqui me cum viris eruditionis eximiæ inter Contraremonſtrantes (erat inter illos & Fraxinus qui nunc obiit) atque unanimem eorum fuiſſe ſententiam à communi Synodo præter condemnationem nihil poſſe exſpectari, ex Hollandica vero componendi negotii ſpem dari aliquam. Jam olim anno CIƆ IƆ LXXXII in Hollandica Synodo tractatum eſt quouſque tolerari poſſent paſtores de Prædeſtinatione diſſidentes : manifeſto argumento in Synodo Hollandiæ ſolius diſceptari hoc negotium ritè poſſe. In ea epiſtola quam conceptam modò retulimus, id quoque affirmabatur, quod & alibi affirmatum fuerat ſæpius, procerum mentem non eſſe ulterius quam ad quinque capita proferre mutuam tolerationem : ſed liberum Eccleſiis fore cenſura uti adverſus eos qui quicquam proponerent univerſalibus dogmatibus contrarium : & ſi Eccleſiaſticus cœtus major quàm ex tractibus ſingulis Hollandiæ coïre ſolet, ipſos proceres aut dilectos reipublicæ curatores ei rei proviſuros. Formula edicti eodem tempore concepti præterea vetabat libellos, & ſcripta omnia aut dicta quæ ipſos proceres,

Principem Mauritium, magiſtratus, aut jura ipſorum læderent. In conſcribendo tam edicta quam epiſtola meæ operæ uſus fuit : vereque teſtari poſſum arbitratum me idoneam eſſe hanc rationem imitigandis animis, atque ita muniendæ viæ ad placidam conventionem. Quid contradictum ſit ab animoſis quibuſdam paſtoribus & rectoribus oppidi Amſtelodami ſit traditum, videndi cuivis copia eſt quando id publicatum exſtat. Ego æquis omnibus judicium permitto. Verum iſtis quæ ad præparamenta Synodi ſuadebantur rejectis ab Amſtelodamenſibus, & aliis quibuſdam, tantum adhuc penes Hollandiæ proceres ſtudium pacis fuit, ut nihilominus de Synodo Hollandica cogitarent, hoc magis ſolliciti de delectu eorum qui Synodo erant adfuturi, deque hujus habendæ modo ac gubernatione, quod illis rebus repudiatis quæ ad leniendum morbum valituræ fuerant, difficilior facta eſſet ad pacem via. Cumque profeſſi ſæpe eſſent Amſtelodamenſes paratos ſe in Synodo omne illud jus proceribus Hollandiæ tribuere quo maximo Chriſtianæ poteſtates ullæ uterentur, propoſitum eſt, ut ſecundum ea quæ à Marſilio Patavino, Euangelicis in Germania, atque aliis ſcripta erant ſuper hoc argumento, magiſtratibus locorum injungerentur, adeſſent delectui mittendorum ad Synodum, operamque darent, ut qui placido eſſent ingenio eò mitterentur : (videat ad hanc rem, cui otium eſt, in recognitione Synodi Tridentinæ quæ leguntur libro tertio, capite decimo.) Addebatur, ut ſi eos recuſandi nulla eſſet juſta ratio, ab ipſo procerum conventu, qui delecti eſſent, jus poteſtatemque acciperent : alii inſuper viri eruditi atque iſtis negotiis tractandis idonei, ab ipſo conventu procerum adjungerentur cæteris : utque Synodi regimen ac principatus penes ipſos proceres eſſet, quo turbida & iniqua omnia rectius vitarentur. Objectum eſt abire hæc à veteri more : ſed reſponſum eſt quæ ante Liceſtrica tempora habitæ ſunt Synodi, non imperio publico procerum, ſed ipſis diſſimulantibus celebratas : neque confirmata Synodorum acta : eam verò quæ ſub Liceſtrio habita eſſet, communem Synodum proceribus extortam, qui & poſt habitam Synodum oſtendiſſent eam ſibi diſplicere. Sed enim præterquam quod oppida à cætero conventu diſſen-

tiea-

tientia, de modo Synodi habendæ movebant controverſiam, etiam in eo perſtabant non decernendam Synodum Hollandicam, niſi communis nationum Synodus ſimul decerneretur, quæ via certo ducebat ad partis alterius condemnationem, cui uni maximoque periculo, ſi qua ratione occurſum fuiſſet, nobiles atque oppidorum pars major quantum poterant de modo habendæ Synodi cæteris conceſſiſſent, ut non ſemel teſtatum fecerunt.

Neque hac ſtetit procerum benigna æquitas: ſed ſine anni CIↃ IↃCXV propoſitum eſt, *ut decerneretur Hollandiæ & Weſtfriſiæ Synodus in qua pio animo ad ſenſum divini codicis expenderentur, atque explorarentur quinque controverſa capita, operaque daretur conſtituendæ Chriſtianæ paci illæſa veritate, ſalvaque unitate cum his qui ejuſdem Reformatæ religionis participes eſſent: ſimulque ab Hollandiæ & Weſtfriſiæ proceribus per literas edocerentur vicinarum nationum proceres quo loco ac tempore, & quorſum Hollandica illa Synodus celebranda eſſet, & quo in ea Synodo cuncta cum conſilio atque conſenſione paſtorum ex vicinis nationibus tranſigi poſſent, rogarentur dicti proceres pios, eruditos, & pacis cupidos è ſuis paſtores ſuorum Eccleſiaſticorum conventuum bona cum gratia ad Synodum mittere, qui ad pacem conſtituendam, opem, conſilia, ſententiamque contribuerent.*

Sine ullo certè periculo tentari hæc via poterat, præſertim cum conſtaret ſæpe antehac uſitatum, ut ad unius nationis Synodum vicini auxilio vocarentur. Mihi vero & hoc liquebat, hunc agendi modum apud nationes nonnullas, tum Eccleſiaſtici ordinis præcipuis gratiſſimum fore. Sed calor paſtorum qui per impenſos ad eam rem labores Synodum communem, & quod per eam Synodum ſperabant certo ſibi pollicebantur (quod ipſum in litteris jactabant quæ in lucem prodierunt) tantillum æquitatis à ſe imperari paſſus non eſt. Ego verò cum vehementer perhorreſcerem mala quæ rigori oppidorum quorundam apud nos, obfirmantibus jam cum maximè eorum animum legatis ſociarum nationum, minabatur, animo revolvens quicquid ad ſedamen pertineret, & repetens memoria ex litteris Caſauboni intellexiſſe me non diſpliciturum

citurum Regi Britanniarum univerſalem è Reformatis conventum Eccleſiaſticum indici, ubi & de reconciliandis Lutheranis ageretur, (quorſum ſpectabant Paræi Irenicum, conſilium Molinæi, Pleſſæi atque aliorum pridem labor, & ejuſdem argumenti liber à Polonicis Eccleſiis editus anno CIↃ IↃ CX) perſuadere mihi non potui externas Eccleſias benè edoctas de natura controverſiarum, deque impenſa ad pacem conſtituendam opera, rigidius quicquam definituras quam olim Pelagii temporibus & ſtatim poſt illa definitum fuerat (quod ipſum me judice contendentibus apud nos partibus ſufficere poterat, ac propterea ſuaſi in conventu, ut primum per Hollandicam Synodum paci ſtuderetur, quæ ſi contra quam ſperandum videbatur non eveniſſet, ut definitio univerſali Synodo ſervaretur, quippe multo utilius ſic facienda, quod rationibus & exemplis demonſtrabatur: Interim vero poſt Hollandicam convocaretur communis Synodus è Federatis nationibus, non ut ibi definiretur quicquam (apparebat enim non niſi iniquum judicium fore) ſed ut per colloquia res ad univerſalem Synodum prapararetur. Iam ante hujus conſilii mentio aliqua facta fuerat in edicto quod Hollandiæ proceres evulgaverunt menſe Auguſto anni CIↃ IↃ CXVII, ubi cum actum eſſet de Synodo Hollandica convocanda ad inveniendas pacis rationes, additum fuit: *Si poſt eam Synodum deprehenderentur capita quadam deciſionis egere id negotium per Synodum communem è Federatis nationibus ad univerſalem deferretur, qua non tantum de veritate, ſed & de neceſſitate eorum capitum ex verbo Dei cognoſceret: atque Hollandiæ proceres paratos eſſe eo conferre quicquid ſua eſſet opis.* Hoc conſilium congruens cum iis quæ ipſi Contraremonſtrantes in colloquio Hagienſi dixerant, ſalubre eſſe, ipſa etiam alterius ſententiæ oppida fatebantur: ſed rem aiebant in longum duci: cum tamen intra idem tempus nec majoribus impenſis univerſalis Synodus potuerit convocari intra quod tot legati ex tam diſſitis terris petiti ſunt. Id tantum intererat, quod ad univerſalem Synodum qui venturi fuerant mandata attuliſſent ad Eccleſias & earum nomine dixiſſent ſententiam. Sed qui hoc conſilium defugerunt, conſiderabant id ſi fieret, primùm Eccleſiis patefacienda fuiſſe quæ acta erant ad id

tempus,

tempus, unde erat credibile ſecutura ad pacē conciliandā mandata; deinde in Synodo quæ univerſalis titulum prætuliſſet Synodum è federatis nationibus conſtantem, ut partem unam illius corporis facilè aliorum ſententiis ſeparari potuiſſe, cum nunc Synodus è Federatis nationibus compoſita externis duntaxat adſidentibus totius cœtus pars eſſet maxima : quin etiam prout res ferret, externorum ſententiæ aut cæteris accenſeri poſſent pari jure definiendi , aut duntaxat æſtimari in vicem conſilii dati ita ut planè certus eſſet qui deſtinabatur eventus, condemnatio ſcilicet Remonſtrantium, & ſub ea latens reipublicæ mutatio.

Anno CIↃ IↃ CXVIII cùm diligenter apud animum expendiſſem quę difficultates conſenſum utrinque morarentur, quæſitis anxiè rebus omnibus quæ ad conciliandas procerum ſententias facere videbantur, per viros graves partim in publicis dignitatibus conſtitutos, partim paſtores partis Contraremonſtrantium Principi Mauritio & Comiti Wilhelmo copiam feci conſilii quod apud me excogitaveram : quod & perſcriptum poſtea quo intelligeretur rectius ut Principi traderetur, effeci. id autem ſic habet.

Ad præcidendas contentiones ulteriores ulteriores teſtabuntur proceres Hollandiæ nolle ſe extra controverſias quinque capitibus comprehenſas alias ullas moveri niſi in conventu omnium Reformatarum Eccleſiarum : ſed cupere ſe ut paſtores omnes in cæteris doceant convenienter iis quæ per Reformatas Eccleſias hactenus credita ac tradita fuere , atque apud nos conſignata ſymbolo Belgico germanico, & Catecheſi Heidelbergenſi. Contra ſi quis fecit , faxitve , in eum agatur cenſuris Eccleſiaſticis, etiam publici imperii poteſtate ſi res exigat : rogabunturque proceres aliarum nationum ut idem de ſe teſtentur: ac proinde pro hoc tempore ſuperſedebitur recognitioni ejus ſymboli atque Catecheſeos.

Quamprimùm ſub ductu procerum Hollandiæ & Weſtfriſiæ habebitur Synodus nationis ejuſdem , cui adſidebunt interpretes ſacrarum literarum qui ſunt in Academia Lugdunenſi & bini rerum ſacrarum magiſtri ex quaque nationum vicinarum.

Poterunt paſtores etiam qui à tractus ſui conventibus Eccleſiaſticis delecti non erunt accedere ad Synodum, & quæ videbuntur aperire ac rationibus firmare.

Inibi

Inibi amica inſtitutione ex ſcriptis divinis dabitur opera, ut perveniri queat ad conſenſum ſuper quæſtionibus quinque capitum.

Id ſi non ſuccedat, ex divina regula inquiretur quid inſit illis quæſtionibus ad fundamenta religionis pertinens, quid non, & in iis quæ ad fundamenta non pertinere deprehendentur, quæ ratio ferendi ſe invicem, aut alioqui tranſigendi negotium cum bono Eccleſiarum iniri ſervarique poſſit.

Conſilia aut conſentientia, aut ſeorſim partis utrinſque, perferentur ad communem Synodum è nationibus Fœderatis.

Et fini communis illa Synodus concordibus nationum ſententiis decernetur, confecta prius teſtatione nihil imminutum iri hoc facto ſummum cujuſque nationis jus in res Eccleſiaſticas.

Ex nationibus ſingulis aliqui delegabuntur, qui modum habendæ Synodi præſcribant, quique videant de numero eorum qui ex quaque natione juxta proportionis modum ad Synodum regendam conſtituendi ſunt, de adſciſcendis ad opem ferendam exteris, deque aliis negotiis ad Synodi conformationem pertinentibus.

In ea communi Fœderatorum Synodo dabitur opera per amicam ex verbis divinis inſtitutionem, ut ad conſenſum perveniatur ſuper iis quæſtionibus quæ in conventibus Eccleſiaſticis nationis cujuſque controverſæ manſerint.

Quod ſi id nequeat obtineri, tum legentur, & ad divinam regulam expendentur meditationes traditæ in Synodo nationis cujuſque de iis quæ in quinque capitibus ad fundamenta pietatis aut pertinere, aut non pertinere judicata fuerint, cùm conſiliis de modo ferendi ſe mutuo, aut aliter negotium tranſigendi, ut ſi fieri poſſet de communi ſententia concorditer aliquid ſtatuatur: Cæterùm, ne citra communem conſenſum Synodo iſti liceat definire quicquam, aut pro parte altera, inve partem alteram pronuntiare de quæſtionibus quinque capitum.

Si verò in eo cœtu res ad conſenſum unanimem perduci nequeat, tum inſumatur opera ad convocandam Synodum generalem Reformatarum Eccleſiarum, ubi omnia peragantur quæ ad ſervandam inter eas Eccleſias in dogmatibus unitatem neceſſaria atque utilia cenſebuntur: atque etiam ex divina lege pronuntietur quænam quæſtiones quinque capitibus involutæ habendæ ſint ad fundamenta pietatis pertinere: & ſuper his quæ eo pertinere non judicabuntur,

quæ

quæ tranſigendi via bono Eccleſiarum iniri ſervarique poſſit.

Atque ut interim animi ad pacem & quietem rectius parentur, edictum ſtatim publicabitur, ſevereque obſervabitur adverſus ſeditioſos & famoſos libellos atque ſermones, etiam adverſus ſcripta has controverſias tractantia.

Interim quoque res Eccleſiæ maneant quo ſunt ſtatu.

Seriò monebuntur paſtores ne alter alterum probris proſcindant, aut condemnent, aut odioſis conſequentiis traducant, deque hiſce controverſiis, ſi loca divinæ paginæ id omnino exegerint, loquantur non alio modo quam loquuntur ipſi libri divini, aut certè ſymbola Reformatarum Eccleſiarum.

Ubi dogmata Eccleſiarum per conventum è nationibus aut generalem, aut alio quovis modo ad concordiam perducta erunt, conſultabitur de adjiciendo ad Fedus Trajectinum pacto de religione.

Quo facto auditis conſiliis eruditorum civilis atque Eccleſiaſtici ordinis ex communis nationum conſenſu ſub nomine procerum Federatorum concipietur, ac publicabitur communis lex ſuper negotiis Eccleſiaſticis, ut tollantur diſſidia quæ de regimine Eccleſiarum ſuborta ſunt.

Sed Princeps Mauritius, & Comes Wilhelmus ab aliis, quibus nihil minus quam pax erat propoſitum, ut ſatis apparuit, averſi ſunt à conſiliis ejuſmodi: ita ut nationum legati pergere voluerint in cœpta convocatione Synodi communis ad definitionem faciendam ſpreta interceſſione Hollandiæ atque aliarum nationum. Quo tempore proceres Hollandiæ magno numero accedentes ad conventum Federatorum ut eos ad æquiora perducerent, voce Oldenbarneveldii dixerunt: *Quantum ſibi conſtaret in dogmatibus non aliam eſſe controverſiam quam de Prædeſtinatione & quæ ei cohærent quinque notis capitibus comprehenſa: quando ſemper ipſi voluiſſent atque edicerent, nunc etiam vellent atque edixiſſent, ut in cæteris omnibus paſtores plebem Chriſtianam inſtituerent congruenter ſacris literis & ei formæ quæ hactenus in his terris recepta eſſet, ſummatimque comprehenderetur Symbolo Belgico-germanico & Heidelbergenſi Catecheſi, tanquam concordiæ teſſeris quas par eſſet juxta divini codicis normam intelligi: atque ut qui contra facerent Eccleſiaſticæ cenſuræ, & ſi opus eſſet publicæ animadverſioni eſſent obnoxii. Præterea verò paratos ſe ſuo ductu convocare ac celebrari facere*

ſacere Synodum Hollandicam & Weſtfriſicam intra menſes tres proximos, & ad eam ſuis impenſis rogare nationes vicinas, ut ex iis qui apud ipſas eſſent paſtoribus, pios eruditos pacis cupidos allegarent qui Synodo adeſſent, conſilium darent, etiam ſententiam dicerent pari cum cæteris jure. Quod ſi intra menſem aut ſeſquimeſtre tempus poſt inchoatum negotium res ad expectatam pacem, tranſactionem Chriſtianam, aut mutuo ſe ferendi rationem, ſaltem per interdicti modum perduci nequeat, tum commodum intra tempus ex Germania, Gallia, Britannia, & Helvetiis qua fieri optimè poſſet ratione ac modo evocarentur viri pii pacis amantes & rerum ſacrarum ſcientes, ut eorum ope atque conſilio inſtauraretur negotium atque opera daretur conſtituendæ unitatis per modum ferendi ſe mutuò aut etiam tranſactionem: quod ſi id contra quam ſperaretur intra menſes duos póſt inchoatum negotium nequiret ad exitum perduci, ab illis tum conſilium peteretur an Reformatæ Chriſtianitati expediret controverſa illa definiri, & quomodo ritè atque utiliter perveniri eo poſſit. Simul rogabantur nationum legati *æqui conſulerent hæc quæ proponebantur, ut ex conventu Eccleſiaſtico ſalutares fructus exſpectari poſſent.*

Sed ne hæc quidem placandis animis ſufficere videbantur, adeo penitus illud ſederat nihil remittere de ſummo rigore. Itaque hæc menſe Julio cum eveniſſent, menſe Auguſto nos capimur. Ego in cuſtodia conſtitutus, quamdiu conceſſus mihi eſt uſus calami & chartæ, patriæ charitate vetus inſtitutum meum perſequens, tempus animumque impendi inveniendis rationibus quibus Eccleſiaſticæ controverſiæ componerentur, quorſum pertinuit libellus quem Latino ſermone ſcripſi, & ad Principis manus veniſſe arbitror. Eidem Principi per miniſtros domeſticos oſtendi manere me in ea ſententia: *Omnibus æquis modis id agendum ne cogerentur Remonſtrantes ſeorſim Eccleſiam facere.* Atque ideo aiebam molliter habendos qui in controverſis capitibus de Prædeſtinatione & rebus annexis conſenſum ſuum aliis accommodare non poſſent; commemorans ſimul quæ olim cum Hermanno Herberti, cum Tacone Sibrandi, cum Clemente Martini placidè erant acta; atque addens ſi quid conſtitueretur ſeverius, id ſpem concordiæ cum Lutheranis præciſurum magno malo federis Germanorum Proteſtantium. Sed quantum ab hoc

hoc animo meo, & eorum qui meo tempore Hollandiæ & ejus oppidis præfuere, diverſis fuerit aliorum animus qui, clam præſtructo pridem negotio, nobis captis palam rempublicam occuparunt, ſatis aperuit magiſtra rerum plurimarum dies.

Ex tot latis conditionibus ad inveniendam pacem ſatis intelligi poteſt quantum à vero abſit, quod priſtinis rectoribus exprobrari ſolet, propoſitum ſcilicet fuiſſe ipſis paſtores Contraremonſtrantium ſententiæ opprimere, & ob eam ſententiam dejicere paſtorali munere. Contrarium manifeſtè teſtantur omnia decreta, quibus monetur pars utraque fraternitatem colere & factis teſtari: atque ita quidem ut nemine (verba ſunt decreti facti xv Novembris anni CIↃ IↃC XI) quinque capitum ſententia nolenti obtrudatur: nec quiſquam hujus aut illius opinionis ergo (verba ſunt decreti facti XXVIII die Aprilis anni CIↃ IↃC XI) calumniam malumve patiatur. Edictum vulgatum ab Hollandiæ Proceribus Auguſto menſe anni CIↃ IↃC XVII diſertè dicit neutiquam procerum mentem fuiſſe ſententiam ſubliniiorem ab Eccleſiis excludere. Jam ante anno CIↃ IↃC XVI una cum cæteris Amſtelodamum legatis nomine eorundem procerum atque eorum mandatu dixeram: *velle eos qui hujus aut alterius eſſent ſententiæ arcere à munere paſtorali, neque Chriſtianum eſſe, neque exitum reperire. Chriſtianum non eſſe quia Ieſu Chriſti inſtitutio plus æquitatis requirit, quam ut collatæ cuiquam dotes ingenii ſterilitati damnandæ ſint, tantum ob diverſitatem opinandi in rebus tam arduis & captum multorum fugientibus. Sed neque exitum reperire, quia major eſſet tum paſtorum, tum aliorum ita ſentientium numerus quam ut fieri id poſſit ſine reipublicæ incendio.* In Apologetico octo oppidorum dictum eſt: *Omnibus civibus atque incolis ſine diſcrimine ſuæ de ſacris ſententiæ ſecuritatem deberi & vitæ & in ſentiendo libertatis contra vim omnem externam internamque, nec libertatem animorum ad ſola publicè recepta dogmata aſtringi.* Scio contra adferri exempla eorum qui paſtorali munere moti, aut oppidis ejecti ſint: ſed nunquam id factum eſt aut ob opinionem ſolam aut etiam ob ejus prolationem. Imo vero manifeſtum eſt in omnibus Hollandiæ oppidis, etiam Rotterodami, Colonii tempore dogma Contraremonſtrantium publicè

blicè fuiſſe permiſſum atque defenſum. Sed quod ejus factum eſt plane eidem eſt ei quod in Palatinatu, Paræus jure ac merito Lutheranis quibuſdam accidiſſe memorat, & quidem eo in libro in quo Lutheranos ad pacem invitat. *Ad concionatores quod attinet*, ait, *turbulenti quidam ſtentores annis ab hinc* XXV *in Palatinatu Electorali dimiſſi fuerunt quod mandato Principis pio & æquiſſimo de non calumniando, ſed de Evangelio ad ædificationem prædicando, ſine acerbitate deque controverſiis modeſtè & abſque virulentia ad populum tractandis obtemperare recuſarent*. Nihil tale Simoni Goulartio objici poterat, cum Gallicanæ Eccleſiæ paſtoratu moveretur non alio obtentu quam quod contradixiſſet placito dicentium quoſdam Chriſtianorum liberos intra infantiæ tempora morientes ad æterna ſupplicia rejectos eſſe: cum tamen paratum ſemper ſe oſtenderet cum collegis pacem colere, quin & illud rogaret, ſi quid ipſi excidiſſet durius benigne ignoſceretur: offerens etiam non aliter ſe docturum quam docuiſſet Melanchthon. Verum & hoc eſt, quibuſdam in oppidis interdictos conventus ſegreges. Sed majus eſt quod factum olim eſt à Bernæ magiſtratibus cum cives quidam ob prædeſtinationis controverſiam Genevam irent ad Euchariſtiæ communionem: quod illi ſub magnis pœnis vetuerunt, laudati eam ob rem à Beza. At illud vel maximè notandum eſt adjectum ſemper à noſtris magiſtratibus, paratos ſe ad publicum docendi jus admittere paſtores ſententiæ alterius qui cum Remonſtrantibus fraternitatem colere vellent, quod Rotterodami & Brilæ etiam publicatum eſt. Regerent fortè nonnulli, libertati animorum hac re non factum ſatis, quod ſcilicet ipſis dictet animus fas non eſſe cum Remonſtrantibus hanc inire ſocietatem. Sed in promptu reſponſio eſt, haud facilè credi id poſſe de iis qui Lutheranis eandem ſententiam tuentibus pacem fraternam ſemper obtulerunt: Adde quod verba, ſcripta, facta illorum ſatis monſtrabant aliquid in republica illos movere. Sed fac ſola animi religione actos, poterat ea expleri aliis in locis nam loco religionem non offendi apertiſſimum eſt. Qui Schonhoviæ erant, iis liberum erat ſacrorum cauſa convenire in ipſo pomœrio. Rotterodamenſes & qui agrum Scianum colunt in Delphorum portu, vico Tranſejano, & Scidami, poſtea

ſtea & Rotterodami. Sed enim ad res novas eos ſpectaſſe qui cœtus hos ſegreges ſectabantur, vel inde apparet quod qui domi ſacrorum uſum habebant ex voto, ut Lugduni & Scidami, magnis catervis ad vicos, agri Rhenani & Sciani veniebant, ut ejuſmodi cœtibus intereſſent. Tum verò oppidorum rectores qui intra fines ſuos ſeceſſionem talem probare non poterant, ſemper dixerunt etiam illis qui ſeceſſerant paratos ſe præſtare indulgentiam, dummodo aliquid in commune & utrique parti æquum conſtitueretur: quanquam ſimul profitebantur nihil futurum ſibi gratius quam ut utriuſque opinionis cives in eadem manerent ſacrorum communitate. At qua fronte audent obloqui huic curæ inſumptæ ad ſervandam pacem ferendo ſe invicem, cui Remonſtrantes ſemper ſe aptaverant, quorum facto Remonſtrantes, qui ut tolerarentur cum id vellent, unicè non obtinuerunt, adverſariorum judiciis ejecti ex Eccleſia, privatos quoque extra templa cœtus, quibus religioni animi ſui ſatisfaciant, nullo in loco Federatorum imperii habere permittuntur: ſed paſtores perpetuis addicuntur carceribus, interdicto uxorum quoque & liberum conſpectu, cæteri vero vexantur acerbè, ſæpe etiam non citra ſanguinem; idque eo in ſolo, ubi arma tam ab illis ipſis qui nunc tam duriter habentur, quam ab aliis ſumpta ſunt pro legibus & religionis libertate: ſub qua ex ſenſu & more Chriſtianorum omnium etiam ſacrorum uſus comprehenditur!

CAPUT VII.

De uſu legis Eccleſiaſticæ anni CIↃ IↃ XCI.

INter controverſias de religione, etiam alia exorta eſt de gubernatione Eccleſiæ, & nominatim de collatione Eccleſiaſticorum munerum. Hujus contentionis culpam ſunt qui magiſtratibus aſſignent, quaſi qui occaſionem diſputationum de dogmatibus arripuerint ad intendendam vim potentiæ ſuæ: alii vero illos de Eccleſiaſtico ordine accuſant, qui poſtquā obtētu ſtudii pro vero, ac repudiata ferendi ſe mutuo æquitate magiſtra-

giſtratuum concordiam ruperant, & reverentiam in eos exuerant, jus Eccleſiæ, quod vocant, ad excludendos ab ea cura Magiſtratus multo quam ante confidentius & aſſerere cœperunt, & in rem conferre. Nunc quid ejus apud nos verum ſit, videamus.

Paſtores cum de hoc argumento agitur, provocare ſolent ad legem divinam. Unde inferunt jus electionis ad Eccleſiaſtica munera deberi Eccleſiaſticis hominibus, id eſt ſibi & ſenioribus quos plerumque ſibi addictos habent. Sed præter quod Seniorum illud genus in multis reformatis Eccleſiis uſitatum divinæ legi ignotum eſt (quanquam non eo volo evincere ratione ſua caruiſſe hanc inſtitutionem, præſertim ſi prima Reformationis tempora inſpiciantur) etiam præceptum nullum (ut à viris ſacrorum peritis commonſtratum eſt (reperitur, unde appareat penes quem talis electio eſſe debeat neceſſario atque incommutabili jure. Nam exempla aut conſuetudines omnes in legem vertere iniquum ſit, præſertim cum appareat in primæ ætatis Eccleſia, munera quædam fuiſſe (puta Diaconiſſarum) etiam mores qui nunc vix uſquam obſervantur: Ita ut regula unica hujus rei eſſe videatur, facienda omnia ritè atque ordine, & maximè expedit pro temporum ac locorum ratione. Proinde ſentiunt veteres viventibus Apoſtolis plerumque collata munera Eccleſiaſtica judicio Spiritus ſancti. Abſentibus illis aut mortuis videtur electio facta plerumque popularibus ſuffragiis, quomodo & civilia munera per Aſiæ ac Græciæ civitates mandabantur. Sed hoc in deſuetudinem multis poſtea in locis abiit, ac poſtremo interdictum eſt à Synodo Laodicena, quæ univerſalis Synodi judicio comprobata eſt. Igitur antequam poteſtates Chriſtianiſmum ſunt profeſſæ plerunque Epiſcopi Presbyteros delegerunt, ſed ita ut eorum nomina proponerent, hortantes populum ut ſiquis quid haberet criminis probaret manifeſtis rebus, ut Lampridius in vita Alexandri Severi loquitur, cujus moris aperta apud Cyprianum indicia ſunt. Circa electionem ad Epiſcopi dignitatem itidem diſcrepavit conſuetudo. Nam quibuſdam in locis electio facta eſt à Presbyteris & Diaconis (Diaconos intellige qui Eccleſiæ miniſterio in omnem vitam ſe addiderant) alibi

alibi ab eiſdem , ſed conſcia plebe , aut de plebe præcipuis : Quod ſi qua incideret controverſia , fermè Epiſcopus urbis matricis quem metropolitam vocant, certamen dirimebat. Bulingerus libro ſecundo de Epiſcoporum ordinatione atque inſtitutione ſic loquitur : *Utrum totius Eccleſiæ comitiis , an paucorum ſuffragiis Epiſcopum deſignari melius ſit , nulla poteſt certa praeſcribi omnibus Eccleſiis conſtitutio. Sunt enim aliis regionibus alia jura , ritus & inſtituta. Si qui abutuntur per tyrannidem , cogantur in ordinem à ſancto magiſtratu , vel transferatur ab eis jus deſignandi miniſtros; ſatius enim eſt eligendi munere ſeniores aliquot ex Regis vel magiſtratus juſſu defungi , advocatis conſultiſque illis qui norunt qualis ſit functio Epiſcopi , quæ ejus populi aut Eccleſiæ ratio , cui aliquis præficiendus eſt , qui item poſſunt de ingeniis , eruditione , & moribus cujuſque judicare.* Bucerus amplius ait, *formã electionis à piis principibus præſcriptam.* Qui hiſtoria temporum eorum ex quo Imperatores ac Reges Chriſto nomen dederunt , cognitas habent , non ignorant ſæpe à Principibus ſuper hoc negotio non modo leges conſtitutas ex Synodorum conſilio , aut etiam citra Synodos : ſed & ab ipſis factas ſæpe electiones ; ita tamen ut explorandi electos atque probandi jus (quod manum impoſitione ſignificatur) penes inſpectores eſſet Eccleſiæ , & libertas objiciendi crimina , ſi qua ad impugnandam electionem valerent , penes populum , nam electiones quæ eam libertatem non relinquunt, meritò ſunt antiquitus improbatæ. Ita Theodoſius Nectarium elegit ad pontificium Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ. Multaque alia exempla in eam rem tum ab aliis , tum à nobis quoque antehac ſunt prolata. Nam in Occidentis partibus, puta Italia, Germania, Gallia, Anglia, Hiſpania, Hungaria, tam ante quam poſt Caroli Magni tempora, tam ſæpe id factitatum eſt, ut plena ſint ejus rei acta publica & annales. Ipſi Antiſtites apud Reges precibus monitiſque contendunt eo jure ut rectè utantur. Pugnare hunc morem cum lege divina Epiſcopi illorum temporum non crediderunt : neque magis Marſilius Patavinus cum ita loquitur: *Non eſt lege divina prohibitus legiſlator aut Princeps ab officiorum Eccleſiaſticorum inſtitutione, collatione, ſeu diſtributione.* Interdum quoque Imperatores ac Reges, ſatis habuerunt

 aliis

aliis permittere electionem, ita ut ejus aut confirmandæ, aut reſcindendæ jus ſibi reitinerent. Notant annalium conditores ab Imperatoribus amiſſam partem imperii alteram poſtquam eo jure exciderunt. Thomas Bilſonus Vintonienſis Epiſcopus in libro quem de gubernatione Eccleſiæ ſcripſit, disertè ait: *Nullum eligendi formam divino jure præſcriptam: quumque Principes populi ſui ſint capita; & divino atque humano jure omnis externæ & publicæ adminiſtrationis curam tam in ſacris quam in civilibus cauſis creditam ſibi habeant, has rationes neceſſariò evincere electiones eorum fidei committi debere, ſaltem ſi onus illud in ſe ſuſcipere voluerint.* Ejuſdem hæc ſunt verba: *Luce clarius apparet alios etiam Principes præter Romanos Imperatores à prima Chriſtianæ fidei profeſſione non ſolum ſummam poteſtatem in electionibus Epiſcoporum habuiſſe: ſed quos dignos eo honore judicarunt non exſpectatis populi aut cleri ſuffragiis propria auctoritate conſtituiſſe.* Apparent & paſſim exempla Archimandritarum, paſtorum, Diaconorum quos Principes, poteſtateſque aliæ conſtituerint: quæ non ideo adferimus, ut mos ille ſibi receptus non eſt, introducatur, ſed ut pateat ſemper ita fuiſſe judicatum, liberum eſſe hac in re genti arbitrium. Muſculi effatum eſt: *Paſtorem Chriſtianum de vocatione ſuæ ſollicitum eſſe non debere, neque ambigere quin Chriſtiana ac legitima ſua ſit vocatio, ubi ad Euangelium prædicandum à pio Magiſtratu aut Principe vocatus eſt.* In Palatinatu curæ paſtorales conferuntur arbitrio Senatus, qui mandato & nomine Electoris Eccleſiis præſidet. In ditione Baſileenſi Eccleſiarum extra urbem in paſtore eligendo poteſtas nulla, quem magiſtratus urbis ad paſcendum illas mittit etiamſi docentem nunquam audierint, reverenter accipiunt.

In patria noſtra Wilhelmo Principi Arauſionenſium di videtur fuiſſe propoſitum, ut paſtorum electiones omnino ad magiſtratus pertinerent, ut videre eſt in formula quadam legis ipſius juſſu concepta & rationibus atque exemplis defenſa. Eandem fuiſſe procerum ſententiam docent nos mandata quæ ab ipſis ei quem diximus Principi ſuper præfecturæ ſuæ adminiſtratione data fuerunt anno CIↃ IↃ LXXXV in quibus hoc eſt caput: *Ne ulla in oppidis, locisve inſtituantur collegia aut conſiſtoria niſi de conſilio, nominatione, atque inſti-*

tutione

tutione aut conventu procerum , *aut Magiſtratuum.* Longè alia mens non paucis eorum , qui in Eccleſiaſtici^s muneribus verſab ntur. hi enim id ſemper egerunt ut jus hoc omne ad ſe pertraherent : quod conſpicere eſt tum in Synodis aliis, tum in illa communi nationum Synodo quæ Hagæ celebrata eſt anno CIↃ IↃ LXXXVI temporibus Liceſtricis, ubi totum hoc negotium Eccleſiaſticis hominibus permittitur, nulla re magiſtratibus relicta, niſi hoc ſolo, poſſe ab ipſis exquiri num quam juſtam haberent cauſam contradicendi quæ electi vitam converſationemque ſpectaret. Quod quidem nihil amplius magiſtratibus concedere eſt quam minimo de plebe Quiriti debetur. Nam ei quoque liberum eſt adferre quod in electi vita culpandum exiſtimat, quorſum ſpectat electorum prædicatio. Huic Synodico decreto proceres Hollandiæ decretum contrarium ſuo in conventu fecerunt anno eodem : *Tum ſibi , tum nobilibus , atque oppidorum rectoribus ſalvum fore jus ac morem eligendi, deſtituendique paſtores, hac tamen cautione qui paſtores reciperentur niſi qui poſt diligentem explorationem vitæ ac dogmatum inculpati id utroque reperirentur.* Eo verò juſtius fuit hoc decretum , quòd ante belli tempora Comites, Hollandiæ, quorum ad ipſos jus devenerat, eo jure uſi fuerant ut Epiſcopos nominarent, quemadmodum à conſeſſu judicum Holland.æ annotatum eſt inter animadverſa ad Concilium Tridentinũ, ſicut & rectores oppidorum , locorumque aliorum uſi fuerant jure legendi paſtores. Sed nec Zelandiæ proceribus placuit illud Synodi Hagienſis decretum. nam ipſi pro ſua poteſtate anno CIↃ IↃ XCI Synodum peculiarem indixerunt, in qua conſtitutum eſt, ut magiſtratus rogarentur quoſdam ſui ordinis qui in Eccleſiæ publicæ communione eſſent legare, qui ſimul cum Presbyterio conſultarent de eligendo paſtore.

Ad Hollandiam ut redeamus ibi , nedum hinc proceres & magiſtratus, inde Eccleſiaſtici ſerram reciprocarent (quamquam non obſcurum eſt æquis hominibus utrius potius officium ſit concedere in negotiis quas lex divina non definit) omnia conturbarentur , tantum de jure ſuo deceſſerunt proceres anno CIↃ IↃ XCI , ut delegatis ex publico & ſacro ordine viris primariis de gubernatione Eccleſiæ leges juſſe-

juſſerint concipi, quæ leges jus electionis ita partiuntur, ut de magiſtratuum numero quatuor; de Eccleſiæ (id eſt de presbyterio in oppidis, de conventu vicinali per agros (totidem electionem peragerent, eamque factam offerrent magiſtratibus ut probaretur, quod ſi illi eam probare defugerent, nova inſtitueretur electio: qui agendi modus idem ferme eſt cum eo quem præſcribunt Romana jura, quæ apud nos quoque auctoritatem habent quoties loci certa conſuetudo non exſtat. Iuſtinianus enim novellis quas vocant conſtitutionibus jus eligendi defert tum Eccleſiaſticis, tum primoribus urbium. Concepta eo tempore formula utrique conſeſſui judicum per Hollandiam probata eſt: ſed quominus prorogaretur oppida quædam interceſſerunt exiſtimantia magiſtratibus non ſatis poteſtatis per eam tribui. Ajunt Amſtelodamenſes ſibi fuiſſe mandatum non aſſentiri in eam legem niſi prius in Synodo legitima expenſa fuiſſet ad legem divinam: quod ipſum tamen in actis non invenitur. Sed ut ita ſit propria, unius oppidi ea fuit ſententia. Quanquam verò formula hæc ob ea quæ diximus impedimenta perrogata non fuit, ut vim habere poſſet legis publicæ cui parere omnes tenerentur, cenſendi tamen ſunt & proceres & magiſtratus non dereliquiſſe poſſeſſionem juris priſtini in paſtoribus inſtituendis, ut habet decretum anni CIↃ IↃ LXXXVI ac proinde etiam jus fuit magiſtratibus ſequendi formulam anno CIↃ IↃ XCI conceptam, ut quæ non magiſtratibus, ſed Eccleſiaſtici ordinis hominibus plus tribuat quam proceres, quorum erat leges dare, ante eum quem dixi annum CIↃ IↃ XCI deberi ipſis exiſtimaverant. Cui conſequens eſt, nullum cuiquam à proceribus factam injuriam, nullum de ſua poſſeſſione dejectum, cùm anno CIↃ IↃ CXV & ſequentibus pronuntiarunt poſſe rectores oppidorum vicorumque, quibus id ex uſu videretur eam formulam ſequi, atque ipſos in eo publico imperio tuendos. Præſertim cum & Harlemenſes, & alij manifeſtum fecerint etiam poſt annum CIↃ IↃ XCI uſurpatum à ſe jus majus quam ferret illa formula, nempe ut paſtores ipſi eligerent de conſilio presbyterii. Quod ſi etiam alicubi non in vim legis, ſed conſenſu peculiari quicquam conceſſum foret, id eum meræ ſit facultatis ad poſſeſſionem evincendam, præſertim adver-

verſus publicas poteſtates, valere non poſſet. Quòd ultra dicitur nihil hoc de negotio debuiſſe decerni antequam compoſitæ fuiſſent religionis controverſiæ, ſpeciem veri haberet, ſi ad componendas eas controverſias per mutuo ſe ferendi æquitatem opera communiter data fuiſſet: & ſi interior Eccleſiaſtici ordinis homines non laboraſſent magiſtratus de jure ſuo dejicere. Nam ſine eo cum quotidie multa munera Eccleſiæ vacua fierent, omnem de electionibus normam tenere in incerto, id verò nihil fuerat aliud quam ſummam inducere rerum confuſionem. quod mihi tam clarum videtur, ut æquos omnes facilè mihi aſſenſuros non dubitem. Sunt qui dicant hac formula plus aliquanto tribui magiſtratibus quam Eccleſiaſtici ordinis hominibus, jus ſcilicet electos recuſandi. Sed obſervandum contra eſt Eccleſiaſtico ordini tantumdem, aut plus etiam tribui per examen & impoſitionem manuum: deinde verò jus illud poteſtatum publicarum in recuſando tam eſſe manifeſtum in uſu omnium gentium & ante & poſt inſtitutam reformationem, ut de eo dubitare nullius ſit, niſi qui dubiæ ſit ſanitatis.

Ab hoc jure quòd poteſtatibus publicis, qua tales ſunt, competit, veniamus ad jus quod patronatus dici ſolet iis conceſſum initio qui ære ſuo ædificaſſent ſacras domos. Paſtorum quidam adverſus hoc jus libros ſcripſere, præcipuè apud Friſios Translavicanos, ubi jus hoc in uſu viget. Sed ubi venitur ad probationem hanc ſcilicet quæ deſignationem ſolam continet eorum qui paſtorali muneri deſtinantur, in quos tamen, & Eccleſiaſtio ordini explorandi vitam & dogmata jus eſt, & plebi cauſas adferendi ob quam recipi non debeant, hanc inquam poteſtatem cum lege divina pugnare, ſubſidunt argumenta, ut ab Epiſcopo Vintonienſi lata probatum eſt, ubi & hoc quærit, quæ ratio, quæ auctoritas nos cogat talem poteſtatem ſenioribus qui vocantur deferre potius quam viris eminentibus, quales eſſe ſolent quibus competit jus patronatus. Neque verò in Anglia tantum, ſed & in Palatinatu id jus in uſu eſt, credito ſcilicet illis in locis per reformationem Eccleſiæ nulli jus ſuum adimi, quod ſane nulli religioni (quocunque tandem nomine ea appelletur) licere debet. Sed neque novitium hoc commentum eſt; nec ut-

ut quidam contra hiſtoriæ fidem prodiderunt à Pontificibus Romanis inventum. Nam circa annum IↃXLI Iuſtinianus, circa annum IↃLV Synodus Toletana, ac poſt Carolus Magnus jus hoc ſuis conſtitutionibus confirmarunt. Quanti autem apud nos hoc jus æſtimatum antiquitus fuerit multis documentis apparet. In legibus conceſſis oppido Lugduno Batavorum ita loquitur Wilhelmus Hainavius Comes Hollandiæ: *Præterea cum jus patronatus Eccleſiæ de Leiden ad me pertineat pleno jure, atque conſanguineus noſter Comes Florentius, cujus animam Deus habeat, bona fide pollicitus ſit & promiſerit quod cedente vel decedente magiſtro Gerardo jam dictæ Eccleſiæ rectore duos presbyteros idoneos ſucceſſivè & perpetuo ad dictam Eccleſiam præſentaret*: & quæ ſequutur. In pace facta cum Weſtfriſiis anno CIↃCCXCIX exſtat hoc caput. *Collationes omnium Eccleſiarum in Weſtfriſia ad nos & ſucceſſores noſtros perpetuo pertinebunt niſi quatenus Epiſcopus Trajectinus & Abbas Egmondanus probare poterunt ſibi id jus deberi*. Ejuſdem ævi, aut antiquiora etiam ſunt documenta quæ oſtendunt idem jus in Zelandia valuiſſe ut Middelburgi, Ziriczææ, Gœſæ. Inter cætera anno CIↃCCCXXVII Comes ita loquitur. *Cum collatio Eccleſiæ Weſtmonaſterienſis in oppido Middelburgo noſtra ſit, ubi ea Eccleſia vacabit, noſtrumque oppidum & oppidani Middelburgenſes precibus ſuis nobis commendabunt virum probum & placidum ſi nobis videbitur eum Eccleſiæ & oppidanis utilem fore, ita ut animi noſtri religioni in eo promovendo ſatis poſſimus facere, libenter amore Dei, & ad preces oppidanorum Eccleſiam ei conferemus*. Wilhelmus Bajoariæ Dux in accuſatione ſua adverſus Abbatem Middelburgenſem hoc etiam ponit. *Quamvis multæ Eccleſiæ ſitæ ſint intra officium multorum officiatorum, quapropter collatio dictarum Eccleſiarum ad eos officiatos ſpectat, quod ipſum conferendi jus Abbas Oliverus & alii ante eum Abbates non attentatum officiatis reliquerunt, acceptantes eos qui præſentabantur, cum præſentarentur, hic tamen Abbas id recuſavit & ei juri contradixit, unde lites & controverſiæ multæ ortæ ſunt, quinetiam homicidium: quæ res ad noſtri & officiatorum fraudem pertinent*. Verba Philippi de Leidis qui in Hollandia natus juriſprudentiam in Gallia profeſſus eſt quo tempore Wilhelmus & Adelbertus Bajoarii Hollandiam regebant

an-

antehac in alio opere à nobis producta ſunt. Inter jura Comitatenſia in rerum fiſcalium inventario, invenitur notitia Eccleſiarum in quas Comes haberet jus patronatus. Anno CIↃ IↃ XXIV Carolus Imperator ut Hollandiæ Comes edictum edidit, quo imperabat omnibus qui in Eccleſias jus aliquod conferendi ſibi vindicarent, ejus juris documenta exhibere cum comminatione, ni id fieret, ſe in eas Eccleſias conferendi jure uſurum. Et cum filio Philippo principatum Belgico-germaniæ tranſcriberet inter cætera principatus jura commemoravit jura patronatus. Quinquaginta & amplius nobiles in Hollandia familiæ intra juriſdictionis ſuæ terminos hoc jure in Inveſtituris ſuis comprehenſo gaudent: ſicut & oppida multa id jus legibus Comitum ſibi donatum obtinent. In iis quæ ad Synodum Tridentinam ab antiquo conſeſſu judicum Hollandiæ obſervata ſunt, etiam locus quidam ex ejus Synodi actis obelo notatur, pugnans cum jure patronatus: atque eam maximè ob cauſam multæ nationes oppida atque Collegia ejus Synodi actis publicandis interceſſerunt: quæ res Philippum Principem movit, ut publicari acta juberet aſſcripta lege, ne jus ſuum aut ſuorum ſubditorum eo deterius eſſet. Hoc ergo jus patronatus (quod in nonnullis reformationem profitentibus populis plenam ſuam vim obtinet) per formulam quam diximus anni CIↃ IↃ XCI eum in modum conſtrictum eſt, ut Patronus qui dicitur non per ſe paſtorem (ut olim) offerre poſſit, ſed ad electionem peragendam quatuor viros deleget, quos alioqui quæſitor, & loci judices delegaturi fuerant.

Amoliendis ſcrupulis omnibus, cum formula jam ſæpe memorata dicat generaliter à magiſtratibus, aut patronis delegandos viros quatuor quos idoneos judicaverint, proceres Hollandiæ Amſtelodamenſibus dici juſſerunt, atque etiam in edicto quod publicatum eſt menſe Auguſto anni CIↃ IↃ CXVII clarè teſtati ſunt, eos idoneos maximè intelligi qui ſaluti Eccleſiæ quam optimè conſultum vellent. Judicium jam cuilibet permitto an iniquum fuerit interim dum certius aliquid conſtitueretur, regulam adeo temperatam in exercendo magiſtratuum & patronorum jure obſervari.

Quod verò ex eadem formula anni CIↃ IↃ XCI tra-

tralatum eſt, licere magiſtratibus de ſuo numero mittere qui adeſſent Eccleſiaſticis conventibus, novum non erat, quando antiquitus poteſtatum legati interfuere Synodis, neque vero inter Synodos & cœtus minores Eccleſiaſticos ulla ad ſubſtantiam rei pertinens differentia poſſit recitari. Adde quod Enchuſæ & aliis nonnullis in locis à belli initio ita uſurpatum fuerat: & aliis vero magiſtratibus liberum fuerat idem facere, ita ut nulla contrarii juris poſſeſſio adverſum eos allegari poſſet. Neque verò hæc delegatorum præſentia eo pertinebat, ut Eccleſiaſtici ordinis hominibus jus cenſendi liberum adimeretur: ſed nequid inibi tentaretur quo perturbari poſſet reipublicæ & oppidorum quies, quod ut caveretur juſtas fuiſſe cauſas, inferius docebitur.

Si quis ſcire avet quid ſpectaverint qui æquum modum ne pro tempore quidem recipere voluerunt, non difficilis erit conjectura. Acronis librum conſcripſerat contra jus patronatus, Adrianus paſtor Harlemi, Mænius in Geldriæ & alii ſcriptores librorum nomina non præferentium totidem Synodi anteambulones, poteſtates publicas, ut profanas, ab inſpectione Eccleſiæ, & electione ad munera Eccleſiaſtica arcebant penitus. Plus dicam. Harlemi ſeceſſio, cùm de dogmatibus non diſſentiretur, orta eſt ex eo tantum quod magiſtratus in electionis partem venirent, quanquam eouſque conceſſerant ut profiterentur à ſe delegatos ſuffragium laturos tanquam Eccleſiæ cives. Etiam coitiones ſcriptæ ac ſignatæ fuere de abſtinendo ab eorum communione qui illam anni CIƆ IƆ XCI formulam probarent, aut ſequerentur, ut mox narrabitur. Bene hunc animum perſpexerant Translavicani proceres cum ad formulam continentem mandata danda delegatis qui ituri erant ad Dordrechtanam Synodum dixerunt: *Non permiſſuros ſe ut in Synodo illud examinaretur an jure patronatus & quæ alia apud ipſos erant, divinæ legi eſſent conſentanea, nec ne*: quod ipſum in acta referri voluerunt. Qui antea quanquam ſæpe admoniti hoc non conſideraverant, certè nunc ſaltem agnoſcere id debent conſpectis canonibus quos Synodus Dordrechtana fecit de Eccleſiæ gubernatione, qui tales ſunt, ut non tantum complures viri eruditi è gentibus exteris eos ſibi

ſibi diſplicere oſtenderint, ſed & nationum pars maxima eoſdem recuſet approbare, aut certè multum in iis inveniat quod ut juri ſummarum inferiorumque poteſtatum nocens mutationis egeat, quæ ipſa mutatio alicubi ſic facta eſt, ut re ipſa conveniat cum illa formula anni CIↃ IↃ XCI. Optem ſane harum nationum proceres, ſicut hac in re quod ſui eſt officii faciunt, ita etiam propius intendant aciem, videantque an non iidem illi qui poteſtatum jus multis in partibus læſerunt, etiam Dei honorem alicubi violaverint, revocantes ſibi in memoriam illam Reformatorum vocem ad Regem Hiſpaniæ tunc Hollandiæ Comitem: *Tuum eſt clementiſſime Domine, de negotio cognoſcere ut te erroribus opponas, quantumvis multo ævo radices egerint*, & preces eorundem Reformatorum ad eos qui tum proceres erant, ne diutius miniſtri eſſent: ac ſatellites judiciorum & cenſurarum Eccleſiaſtici ordinis, cum poteſtatum publicarum munus eſſet de iſtis rebus cognoſcere: quibus hæc addebantur verba: *Cum Deus Joſuam conſtitueret populi ſui ductorem atque Principem, vetuit nè legis liber unquam ab oculis manibuſque ejus diſcedat*: unde inferunt, iniquum eſſe poteſtates publicas ab uſu legis arceri qui in dijudicandis ſecundum legem dogmatibus conſiſtit. Quod delegati procerum qui Synodo Dordrechtanæ interfuerunt acta Synodi non probarunt, ſed tantum quid ſe præſentibus geſtum eſſet, teſtati ſunt, haud equidem miror: ſed illud magis, quod poteſtates adeo non certæ intra animum ſuum Synodi decreta divinis edictis congruere, ſuper illis tamen decretis exſtruunt edicta tam dura, quorum vis ſæpe ad ſanguinem quoque extenditur.

CAPUT VIII.

De jure majoris partis in conventu Hollandiæ.

NOn mos tantum omnium gentium quæ ſub civilibus inſtitutis vivunt, ſed & ipſa natura docet ubi

penes cœtum eſt poteſtas aliqua, veniendum ad illud legitimum: hæc pars major videtur: Nam neque rerum in deliberationem venientium difficultas, neque humanarum mentium varietas permittit, ut ſuper re quaque eadem ſingulis placeant, tum verò res mutæ nihil agendo fiunt deteriores: & ut pars major minori cedat manifeſtam habet iniquitatem. Juriſperiti qui hoc argumentum pertractarunt, diſtinguunt inter ea quæ communia ſunt, ut ſingulis, quale eſt fundus cujus cohæredes quatuor ſinguli quartam partem in dominio habent, & ea quæ communia ſunt ut univerſis, quomodo baſilica eſt civitatis. Itaque in prioris generis rebus negant jus aliquod præcipuum eſſe partis majoris, exceptis duntaxat negotiis quibuſdam in quibus lex civilis jus tale conſtituit: at in iis quæ corporis alicujus ſunt, ſive univerſitatis, majori parti idem eſſe jus quod toti univerſitati, niſi ſi quod negotium lex civilis ſpeciatim exceperit. Huc illud pertinet Plinianum: *Singulos integra re diſſentire fas eſſe: peracta quod pluribus placuiſſet cunctis tuendum*: Et Livianum illud: *Dicendi aut ſuadendi quod quiſque aut velit, aut optimum putet occaſio eſt priuſquam quicquam decernamus: ubi ſemel decretum erit, omnibus id, etiam quibus antè diſplicuerit, pro bono atque utili defendendum.* Quibus ſimilia apud Demoſthenem, Dioniſium Halicarnaſſæum & Dionem Caſſium exſtant. Religionem quod attinet, certum eſt liberam electionem penes unumquemque eſſe jure proprio. at arbitrium de ſacrorum ſtatu publico haud dubiè ad ſummam poteſtatem pertinet, ſive ea eſt unus homo, ſive corpus aliquod ex juris præſcripto perſonæ vicem ſuſtinens. Proinde in procerum imperio penes proceres id jus eſt, & quod ſequitur, quod majori parti placuit, ſequendum eſt, cum alioqui nullus poſſit negotiorum exitus reperiri. Ita apud Helvetios atque alibi conſpectum eſt ſacra publica ordinari prout viſum fuerat parti majori. Quod ſi apud Venetos hujus generis controverſia aliqua oriretur, nihil poſſet conſtitui niſi ex parte majore ſententiarum. Apud nos notum eſt per Hollandiam & Zelandiam, deinde & apud nationes alias mutatum eſſe religionis ſtatum arbitrio partis majoris in quaque natione. Sic & in Zelandia & alibi

leges

leges de Eccleſiæ gubernatione conditæ ſunt, ut viſum parti majori. Anno CIↃ IↃ.LXXXI in Hollandiæ conventu lex ſcripta eſt de modo habendi conventus & rerum ibi agendarum hoc continens: *In negotiis omnibus decretum faciendum ex ſententia partis majoris: ac proinde dinumerandas ſententias ut antiquitus in omnibus deliberationibus ad rempublicam ſpectantibus: atque ita facto decreto vim ſuam fore in omnibus, dempto quod major pars minorem vincere non debeat in tributis & oneribus inſtituendis, in pace aut bello faciendo, in mutanda Reipublicæ forma. Teneri verò & nobiles & oppidorum majorum minorumque rectores ſequi & curare ut effecta reddantur, quod ad ipſos & ſub regimine ſuo habitantes attinet, leges omnes atque decreta hoc modo ritè & conſilio publico facta de omnibus quæ in conſultationem venient negotiis ſine ullo reniſu ſeu directo, ſeu per obliquum.* Jam vero ex jure notum eſt verba ſoni univerſalis ut illa in omnibus nihil excipere: tum vero additis exceptionibus (quales hic tres reperiuntur) hanc eſſe vim, ut in iis omnibus quæ excepta non ſunt, regulam confirment. Si quis dicat arbitrium religionis, ac ſacrarum rerum non minoris eſſe momenti quam quæ excepta ſunt ac proinde hoc quoque cenſeri debere poſitum extra jus partis majoris, obſtabit ei jus illud quod docet à paritate quam quis mente ſua concipit non eſſe confingendas exceptiones alias adverſus legem exceptiones diſerte continentem. Sed nec procedit illa quæ fingitur paritas. nam tributa, pax, bellum, reipublicæ mutatio in univerſum decreta partes ſingulas communi ſubjiciunt neceſſitati, cum publicis ſacris in hunc vel illum modum conſtitutis, quilibet tamen incolumem retineat libertatem alio modo Deum colendi, ſi id ad ſalutem ſuam referre exiſtimet.

Illa vero objectio, in conventu Hollandiæ pugnatum pro jure partis majoris, in Federatorum vero conventu ei juri contradictum, facillimè ab alicujus ſenſus homine ſolui poteſt ex his quæ jam diximus. Nō enim hoc quærebatur, an in Federatorū conventu valere deberet quod parti majori placuiſſet in negotiis quæ univerſitati Federatorum attributa ſunt, (id enim omni controverſia caret) ſed an de ſacris imperium Federatorum

rum corpori delatum ſit. Negamus id nos, & dicimus ſi quando in Federatorum cœtu actum ea de re eſt, id factum non ex jure antecedente, ſed ex peculiari nationum omnium conſenſu, utpote cum res ea non corporis illius, ſed partium & quidem partium propria eſſet.

Ajunt alii, cum inter Hollandiæ membra non conveniret abſtineri à decernendo debuiſſe, ut factum eſſet ante hac aliquoties. Ego vero fateor conventum (etſi jure ſummo id facere non obligetur) rectè tamen facere ſi ſe partibus ſuis attemperet, & ſuſtineat ſe in rebus moram ferentibus. Sed & in hoc negotio ſuaſiones plurimæ, etiam legationes eum in finem decretæ ſunt, ut concors ſententia eliceretur. Sed cum ortæ eſſent de religione controverſiæ, abſtinere proceres non poterant quin modum eis ponerent non definiendo, ſed pacem conciliando, quod poteſtatum ſummarum officium eſſe civilium rerum periti ſciſcunt.

Similiter in tanto paſtorum quorundam conatu ad dejiciendos magiſtratus de jure electionis ad munera Eccleſiaſtica, quieſcere proceres non poterant quin magiſtratus infra ſe poſitos, præſertim id poſtulantes, tuerentur in eo jure modo quodam benè temperato, ſaltem dum plenius aliquid ſtatueretur: præſertim cùm omnes qui in conventum veniunt jurare ſoleant, curæ ſibi fore ut jura leges moreſque defendantur: primúmque fœdus factum inter Hollandos & Zelandos contineat magiſtratus alios aliis ope atque auxilio pro virili adfuturos. Neque verò in negotio hoc una aut altera ſententia pars minor ſuperata eſt: ſed cùm conſtet conventus ex nobilitate (cujus ſemper in Hollandia ſumma fuit auctoritas) & oppidis octodecim, plerúmque nobilitas aſſenſum habuit quatuordecim aut tredecim oppidorum, neque unquam minus duabus tertiis partibus.

Adde jam quod omnem objectionem elidit, ſemper à conventu dictitatum non eam ſibi mentem eſſe, ut oppida aliter ſentientia cogeret decretis ſuis obtemperare, atque ea effecta apud ſe dare, quod tamen ſummo jure majori parti licet. Itaque cum mitteretur ad magiſtratus formula anni ciↄ iↄ xci, dictum ſimul eſt: *Si qui rectores oppidorum vicorumve Hollandiæ & Weſtfriſiæ*

in

in eligendi paſtoribus & habendis conventibus Eccleſiaſticis vicinalibus eam formulam ſequi vellent, id ipſis fas ac jus futurum, atque eos publico imperio tuendos. Sic & decreta facta menſibus Martio & Aprili anni CIƆ IƆC XVI, ajunt, *decretis anni* CIƆ IƆC XI *&* CIƆ IƆC XIV *per oppida vicoſque omnes quorum rectoribus utilia aut neceſſaria videantur paritum iri: non autem eam eſſe procerum mentem ut conſules rectoreſque, & decuriones oppidorum qui ea decreta apud ſe neceſſaria non exiſtimarent iis decretis uti compellerentur.*

Ipſi Amſtelodamenſes circa initia æquum hoc judicarunt. nam in ordine oppidi ſui conſtituerunt, & mandatum dederunt legatis ſuis ad conventum euntibus dicendi, ſibi probari non poſſe ut in ſuo oppido decreta illa ad effectum perducerentur: quod multum abeſt ab eo quod dici cœpit poſtea, decreta iſta pro legitimis non habenda.

Notandum & hoc, non hic actum de nova religione introducenda, (quod facere nulli rectorum in animo fuit) ſed tantum de ponendo modo controverſiis quæ inter Reformatos doctores alibi plus, alibi minus ab initio fuiſſent agitatæ: Atque apud nos ſemper ex uſu viſum jus attemperare ad oppidorum locorumque ingenia, ut Goudani oppidi exemplo jam ante oſtenſum eſt. Anno CIƆ IƆ LXXVI proceres Hollandiæ, & Zelandiæ Wilhelmo Principi Arauſionenſi (qui ad id tempus Regis Hiſpaniæ, ut Comitis Hollandiæ vicarium ſe ferebat) *mandarunt, ne ſuper uſu Evangelicæ religionis ſtatueret id quod pro temporum ratione oppidorumque ingenio ad tranquillitatem publicam & populi commoda optimum factu judicaret, ſine divini nominis detrimento:* Talia mandata poſt id tempus data ſunt nemini ac proinde poſt ejuratum Regis Hiſpaniæ principatum penes ipſos proceres manſit ea poteſtas.

Illud vero nullum habet colorem quo defendi poſſit, oppida ſcilicet & vicos quibus jus dicendæ in conventu ſententiæ non eſt, aliud quicquam ſequi debere quam quod viſum ſit parti majori, præſertim ubi majoris partis decreta ipſis etiam locorum magiſtratibus utilia & apta rebus videntur.

Meminerint Amſtelodamenſes, Enchuſani, atque alii ſæpe in rebus longè maximis ſuam quoque ſententiam

tiam ad vincendos alios valuiſſe, & quidem eouſque ut (quod hic factum non eſt) qui ſenſiſſent aliter ſequi decreta cogerentur. Non æquum eſt pati legem quam tuleris quaque uſus fueris in alios.

Imo ipſa illa oppida in conventum adferebant ſententias quas domi ex majoris partis placito perrogaverant, & quidem ita ut ſæpe duo treſve tantùm cenſentium plures eſſent in parte victrice. Et talibus ſententiis impedire volebant ne in conventu perrogaretur quod majori parti viſum eſſet, quiſquamne ab affectu vacuus id probet atque defendat?

Caput IX.

De his quæ acta ſunt contra pacem mutuam in Eccleſia ejuſque ſuaſores, ut ad mutandum reipublicæ regimen perveniretur.

HAud dubiè omnibus quos non abripuit partium æſtus mirum videri debet, quod cum Lutherani ſuper his controverſiis à Contraremonſtrantibus diſſentiant, atque eorum dogmata earundem conſequentiarum abſurditate impugnent, præterea vero & alias cum eis controverſias habeant, multi tamen Contraremonſtrantium quam illæſa (ut ajunt) animi ſui religione Lutheranis offerunt unitatem, eam cum Remonſtrantibus eadem religione ſalva (ut ajunt) colere poſſe ſe negant. Quæ res fecit, ut dubitarent multi an religionis hoc negotium fuerit apud eos præſertim qui cæterorum incentores erant, an ſtudium potius factionis res in ſtatu publico novas molientis. Quod ut rectè dijudicetur, noſci convenit quæ in hoc negotio ſuccedentibus ſibi temporibus geſta ſunt.

Neque minus mirandum quod cum Reformati, tam in Anglia quam in Germania, ſummis poteſtatibus plenam liberamquè concedant ad munera Eccleſiaſtica electionem, quin & eorum magiſtri morem hunc libris editis probent atque defendant, tamen noſtris in locis Reformati ab Eccleſia ſeceſſerunt ea ſola de cauſa quod

quod magiſtratus ſibi in electione tali jus non niſi dimidiatum vindicarent.

Certè ſi quis attenderit ad ea quæ Junius, Paræus, multique alii ſcripſere, is facile advertet ex dogmate Reformatorum cœtuum multo graviores cauſas requiri antequam rectè atque piè ab Eccleſia aliqua divortium fieri poſſit.

Res ipſa experimento docuit, ubi pauci erant peregrini (ut in oppido Rotterodamo) ibi paucos etiam fuiſſe quibus ſeceſſio allubeſceret, & quidem ejus fermè notæ qui ad publica munera aditum ſperare vix poſſent, quod alii multi ad ea aptiores eos præcederent. Contra vero Harlemi atque Lugduni (quæ oppida magnam advenarum multitudinem receperunt, cum oppida alia id recuſarent) vidimus magnos divertentium greges atque in eis partem multo minimam indigenas.

Neque vero ſponte ſua natum eſt, atque proceſſit divortium, ſed teſtimoniis patuit veniſſe aliunde paſtores qui tranquillis in locis turbas concitarent, & collecto exiguo quamvis numero Presbyterium novum, id eſt altare contra altare, exſtruerent, ut perpetuam atque manſuram ſegregi Eccleſiæ formam darent: ut inter alia à Samuele Borrio Schonhoviæ factum apparuit. Sic & vicinales conventur diu quieti, ut in tractu Vorenenſi, & Putteno, aliis inſtigantibus rupti ſunt...

Sed cum ne ſic quidem pro libidine impellentium ſatis procederet ruptura, libri multi conſcripti ſunt qui plebem diſtraherent, etiam conventus inſtituti annis CIƆ IƆ CXII, CIƆ IƆ CXIII, CIƆ IƆ CXIV, CIƆ IƆ CXV ubi concepta ſunt capita quædam tum ad excludendas poteſtates ſuperiores atque inferiores ab omni Eccleſiarum cura, tum contra pacis inter diſſidentes ſtudium, qualia illa fuerunt quæ caloris initio conſcripta ſunt Scidami, ſcriptæ & literæ ad abſterrendos eos qui ad pacem proniores videbantur, & procerum edicta pro pace publicis libris refutata. Poſt quæ anno CIƆ IƆ CXVII Amſtelodami clam cœtus eſt habitus, ubi paſtores quidam ac ſeniores, hujus rei primarii auctores, ut exemplo ſuo atque auctoritate cæteros ad divortium impellerent, profeſſi ſunt, *rectè facere fra-*

tres

tres eos qui ſe ſubducerent à conſortio Remonſtratium quos *perturbatores & vexatores Eccleſiæ* vocant. Quin imo *habendos Remonſtrantes eo loco ut cum quibus fas non eſſet communes habere cœtus, neque agnoſcendos eos ut membra concorpora, ſed faciendum ab eis plenum divortium donec à dogmate ſuo abſiſterent:* Simul rogabant: *fratres cunctos ſecum ejuſdem ſententiæ participes, ut idem ſubſcriptione ſua firmarent, quo in hunc modum ad finem bonum* (ut loqui ipſis jubet) *inter ſe colligarentur.* Cum vero in multis conventibus vicinalibus viri probi idem cum illis de dogmatibus ſentientes tamen iſtud *divortii Chirographum* (nam id nomen chartæ ipſi dederant) ſignare cunctarentur, miſſi ſunt à ſignatoribus primis qui ad ſignandum cæteros urgerent, & qui pro afflictis Eccleſiis, (id eſt ſegregibus) ſtipem colligerent. Secutus deinde eſt inter ſe ſociatorum conventus clandeſtinus Hagæ, atque ibi decretum eſt, *cum illis tanquam cum fidis minimeque ſuſpectis fratribus colendum propius commercium qui Remonſtrantes & eis adhærent & alios pro falſis doctoribus haberent, tantumque Synodum è nationibus exſpectarent, cujus nunc magna ſpes eſſet* (ita loquuntur) *ut ibi ſeceſſio à Remonſtrantibus ritè ex judicio Eccleſiæ ad exitum perduceretur: promitterentque, ut ſi ea Synodus propediem non indiceretur ſe cum fratribus cæteris qui jam ſeceſſerant* (quod hujus inſtrumenti ſcriptores juſtis atque ſufficientibus de cauſis factum pronuntiant) *conſultaturos de modo ac via qua res perduci poſſit ad plenum atque unanime divortium.* Apparet hinc quorſum communis nationum Synodus poſtulata fuerit, nimirum ut jam penitus conſtituta ruptura plus inde acciperet auctoritatis. Eodem tetendit conventus alius qui Scidami habitus eſt menſe Januario anni CIↃ IↃ CXVIII & alii cœtus ejus generis. Dici ad hæc ſolet etiam à Remonſtrantibus cœtus habitos & perſcripta quædam, ac factum id ut ſe ſubtraherent à conſortio pacem ſecum colere cupientium dictum non eſt, tantum abeſt ut probatum ſit.

Qui vero hunc in modum diſceſſionem fecerant, contenti non fuerunt ex vetere Chriſtianorum exemplo pietatis cultu intra privata tecta, ſed auſu privato publica templa occuparunt, partim dum publicum divortium introducunt in ea loca in quibus ſervata unitas fuerat, novumque Preſbyterium & communionem pecu-

peculiarem inſtituunt, neque vero id ſaltem permittunt ut docente paſtore Contra-remonſtrante paſtor ſententiæ Remonſtrantium intra ſepta ſederet, quæ Veteribus aquis acciderunt, partim dum paſtores novos non ritè atque ordine in cathedra locant, ut Huſdæ, partim dum per minas magiſtratui templum extorquent, ut Brilæ, ubi ſeceſſores rumorem ſparſerant invaſuros ſe templum quicunque tandem futurus eſſet exitus, partim etiam dum reipſa invadunt templa, ſicut plebs ſegrex Hagienſis cum primum Noſocomii ſacellum obtinuiſſet, ſub pollicitatione preſbyterium novum ſe non erecturos, ea fide violata mox templum clauſtrale nondum benè ad ſacros uſus paratum irrupere, allatis eo ſuggeſtu & ſubſelliis, atque ibi concio habita eſt, ne conſultis quidem aut proceribus Hollandiæ (quorum erat & ſolum & ſuperficies) aut magiſtratibus Hagienſibus, adeo ſine eorum conſenſu: quin & majore cum contemptu procerum Henrico Roſæo (quem proceres munere fungendo interdixerant) ibi uſi ſunt paſtore. Excuſant hæc nonnulli dicentes templa plebis eſſe, quod ita acceptum & eo modo ad rem perductum, non poteſt non magnis ſeditiobus ac tumultibus cauſam præbere. Nam in plebe, id eſt inter eos qui ſub uno imperio vivunt, multæ ſunt diverſi inſtituti familiæ, ut Romanenſes, Lutherani, Mennonitæ, atque alii. Si jam partes hæ ſingulæ plebis nomine ſibi publicas ædes vindicarent, quid inde aliud quam cruenta colliſio ſequeretur? Propterea penes quem publica templa eſſe debeant, ſummæ poteſtatis arbitrium eſt, ſicut & Romanæ leges inter juris publici partes ſacra & ſacerdotia cæremoniaſque commemorant. Aliter quicquid fit ab omnibus reipublicæ moderandæ & legum peritis illegitimum cenſebitur.

Jam vero ubi Contraremonſtrantes hoc aut illo modo in partem templorum venerant, eo non contenti fuerunt, ſed quacunque poterant id egerunt, ut Remonſtrantes vi depellerent, ut apparuit in dicto jam oppido Veteribus aquis, ubi miſſum paſtorem qui Poppii vicibus fungeretur, privati à cathedra abſtinuerunt dictitantes cum magiſtratibus nihil ſibi eſſe negotii; ipſe quoque Poppius qui magiſtratuum accitu venerat hominibus armatis impeditus eſt officium facere;

quam-

quanquam comitatus veniebat quæſitore, conſulibus oppidique judicibus cumque conſulum unus diceret, quod res erat, Poppium à proceribus ad ſe miſſum per ludibrium illi reſpondere, à veſtris ſcilicet proceribus.

Quid vero actum ubi Contraremonſtrantes ſoli publica templa inſidebant, ut Amſtelodami poſt motum loco Simonem Goulartium? An ibi ſecuti ſunt certiſſimam naturalis æquitatis regulam, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris; nihil minus. Nam tantum cum ſuſpicio inſediſſet Remonſtrantium cœtum haberi in domo Remi Epiſcopii, qui civis erat notiſſimæ probitatis, fæx ipſa vulgi (quo impulſu ſcit Deus, ſed & homines quidam non ignorant) furore incredibili clara luce domum involarunt ac diripuerunt, inaudito hactenus per Hollandiam exemplo, non impedientibus illis quorum ad officium id ſpectabat, ſed contra adventum ſuum differentibus, donec barbaricum ſatellitium impleſſet deſtinata. Neque vero de tanto ſcelere, quod ad ſummam oppidi Amſtelodami, & patriæ infamiam ſpectabat, jus dictum eſt. Pauci de tanto numero capti ſunt, & dimiſſi.

Si qua res eſt aliena à Chriſtiani nominis profeſſione, ea vero eſt libellos vulgari qui exiſtimationem cujuſquam vulnerent; quod & ex Romanis legibus capitale cenſetur merito ſane: cum eo modo quiſque odio publico objici poſſit, neque habere ubi ſe defendat incognito accuſatore qui eo mentitur impudentius quod ad probanda crimina ſciat ſe cogi non poſſe. Quantoperè Contraremonſtrantium paſtores nonnulli & ejuſdem partis alii hoc modo rem ſuam promoverint ex ipſis ſcriptis apparet. Multis enim libris nobiles & oppidorum magiſtratus tum univerſim, tum ſingulatim non pauci contumelioſè traducti ſunt. Oldenbarneveldius conventus Hollandiæ adſeſſor, qui grave illud onus per annos jam quadraginta tam fortiter pertulerat, atque hanc tempeſtatem jam bis exhauſerat, prius ſub Liceſtrio (cum eadem omnia inſis objicerentur) deinde cum induciæ fierent, denuo in ætate ultima innumeris mendaciis (quæ nemo in judicio defendere audeat) atrociſſima accipit famæ vulnera, imo Marchioni Anchoritano confertur, ut omnino appareret quid harum

ſerum

ferum incitatores de illo fieri vellent. O ſanguinaria ingenia! Adverſus gliſcentem licentiam ſæpè de remediis in conventu actum eſt. Conceptum quoque edictum, in quo honori Principis, judicum Hollandiæ, Eccleſiaſtici quoque ordinis non minus quam ipſorum procerum, nobilium, ac magiſtratuum conſulebatur. Juſſio in nihil aliud quam adverſum libellos tales & ſermones, vulgi turbamenta, concepta erat: etiam ſpeciatim contra ſcripta quædam quibus Amſtelodamenſes injuriam ſibi factam conquerebantur. Tamen legati oppidi Amſtelodami atque alii, ne id fieret, obſtiterunt. Dicebantur eſſe leges veteres. Sed nonne uſitatum eſt antehac tanta graſſante licentia renovare leges, & temporibus aptare? Tandem cum anno CIↃ IↃ CXVIII ab Amſtelodamo æquiores legati ad conventum veniſſent, perrogatum quidem eſt edictum, ſed multis in oppidis ſine vi irritum manſit, in quibuſdam ne promulgatum quidem eſt, magno cum deſpectu procerum Hollandiæ, quorum illa tantis Dei beneficiis tamdiu educata auctoritas hoc modo fædè proculcabatur. Etiam poſtquam capti eramus, ſcribere cuique in nos permiſſum eſt: qui id non vetuerunt, imo per autoratos ſibi ſcriptores rerum geſtarum id ipſum prædicant, ſatis oſtendunt nos eo tempore in legitimorum judicum manu non fuiſſe, cum qui in verorum judicum ſunt manu, ſimul in eorum ſint fide ac tutela adverſus noxam omnem quæ extra jus inferri ipſis poſſit.

A verbis ad res venitur. Ab armorum initio duo hominum genera fuerunt in rempublicam res novas molientium: alii ſtudio ſuorum dogmatum, ut paſtores nonnulli (in quo ordine fuerunt & qui majora inſuper congiaria, & dignitatis augmentum inde ſperarunt) alii ut ad honores perrumperent, ad quos alioquin obſeptum ſibi aditum videbant, ut externi, aut cæteroqui impares aliis quoad eas quæ in mandandis muneribus ſpectari ſolent qualitates. Nam antiquiſſimæ Hollandiæ leges continent, ne quis extra Hollandiam natus honores capiat, quanquam poſtea proceribus placuit eo jure non uti niſi adverſum nationes quæ par jus in Hollandos uſurparent. Alia oppida jus habent ſpecialius ne quem admittant niſi genitum certos intra fines, ut intra Moſam & Zypam. Quanquam verò externi ſatis habere

bere debuerant quod placidam vitam in ſolo noſtro degerent, & contracta indigenarum affinitate exſpectare, ut liberi ſui in Hollandia nati juxta alios honorum participes fierent, apud nos tamen non minus quam apud gentes alias experimento compertum eſt, ejus generis hominum ingenia moræ impatientia magnas ſæpe turbis cauſas aut alimentum dediſſe, cum talia molientibus nunquam deſit quo præſentem reipublicæ ſtatum obtrectent. Similiter animatos videre ſemper fuit quoſdam indigenas quidem ſed ortu, divitiis, peritia rerum non inter primos quos leges noſtræ cæteris in honoribus anteponi volunt. Dudum eſt quod hic morbus aperire ſe cœpit. Incipiente primulum bello paſtores fuere qui proceribus nomen imponerent Caudicum. Cùm maximè ferveret dura illa & in omnis ævi memoriam tradenda Lugduni obſidio, veriti non ſunt paſtores de ſuggeſto apud populum magiſtratus ſuos (quorum prudentia atque conſtantia ſecundum Deum eo tempore non oppido tantùm ſed patriæ ſaluti fuit) incuſare quod in nummis qui per argenti penuriam charta cudebantur, ſcripſiſſent pati ſe iſta libertatis ergo, cum vellent paſtores dictum, tolerari iſta Reformatæ religionis ergo, quaſi non ſub communi libertatis nomine etiam religionis libertas contineretur, aut quaſi non alii quoque extra Reformatos odio inquiſitionis in animos & Hiſpanici dominatus fortiter pro patria feciſſent. Sed hæc licentia in magnum malum erumpere non poterat, quamdiu Hollandia ex Hollandia conſtabat. At poſtquam perditis Brabantiæ, & Flandriæ rebus, magna inde multitudo noſtri moris ac reipublicæ non ſatis gnara nobis ſe infuderat, Princeps Wilhelmus Arauſionenſis extremo vitæ proceres monuit ad eam rem intentos eſſe, & ſeverè occurrere ſermonibus turbidis. Eo Principe mortuo, cum Comes Liceſtrius qui nec leges nec ingenia noſtri populi perdidicerat, præfecturam accepiſſet, omnes quibus præſentia diſplicebant, rei faciendæ tempus ſibi adveniſſe exiſtimarant. Hinc factum, ut legitimi rectores traducerentur non modo ut irreligioſi homines (quia ſcilicet hominum commentis quibuſdam arctè nimis alligari ſe non patiebantur) verum etiam ut fidei incertæ, imo in Hiſpanum propendentes. His conſequenter peregrini

grini in terra Trajectina ad honores producti, extruſis qui ex legibus eos honores poſſederant, quod exemplum quominus ad Hollandiam penetraret, magiſtratuum Lugduni, Amſtelodami, Enchuſæ atque aliorum ſapiens virtus prohibuis. Hæc affectio cum ab anno CIƆ IƆ LXXXVIII dormiiſſet, reſſuſcitata eſt his noſtris calamitoſis temporibus. In curribus, navigiis; per vicos & compita palam ſermones habiti de mutanda reipublicæ forma ejuſque rectoribus. Nec facta diſcrepabant. Apparuit hoc in oppido Veteribus aquis, ubi poſteaquam rectores oppidi in ipſa baſilida per vim oppugnati coactique fuerant id facere quod aggreſſoribus placebat, inde armorum metu oppidi ordo adactus eſt legere conſules, & oppidi judices ex arbitrio hominum regi neſcientium, qui iidem privato auſu cuſtodias per oppidum diſpoſuerunt, ac collegium inſtituerunt quaſi alterum oppidi conſilium, qualis cœtus & Lugduni fuit inſtitutus ad regenda communia partis tam calidæ negotia. Sic & Huſdæ concurſu facto electio magiſtratuum, quæ facta erat ab oppido præfecto ut arcis cuſtode & à quæſitore (ſecundum morem per annos quadraginta ſervatum) reſciſſa eſt, & quæſitori nova extorta electio ad arbitrium ſeditioſæ turbæ. Delphis Batavorum homo privatus, ac ne habitator quidem ejus oppidi, invitis conſulibus ac rectoribus corpus armatorum municipum coëgit. Nautæ quoque edocti ſunt in paluſtribus ponere Principis Mauritii inſignia cum hoc dicto: *Potius cum Aranſionenſi ſubdio agere, quam Arminianos diutius perpeti.* Etiam in vulgus edita eſt notitia oppidorum & caſtellorum quæ Arminianis (id eſt Remonſtrantibus) eſſent contraria.

Quod motu plebis facere impetus fuerat, id poſtea perſuaſum eſt Principi per ipſum fieri debere ab his qui dicebat rectores legitimos infeſtos eſſe ipſius dignitati: cum tamen partim eidem eſſent qui Principi præfecturæ jus detulerant, quique ipſius labores conſilio & ſollicita ærarii cura ſublevaverant: tum vero omnes procul abeſſent ab invidenda ei poteſtate quæ collata ipſi fuerat: quinimo paratiſſimi eſſent vicem referre meritis ejus, quantam reſpublica pateretur, præſertim grata recordatione quod maximum benefactis pretium eſt. Quantopere vero hæc res legibus adverſaretur, ipſum Prin-

Principem non latuit, qui in multis oppidis cum è conſilio urbis alios amoveret, alios amotis ſufficeret, conſules quoque & oppidorum judices legeret non ſuo tempore, neque è nominatis, teſtabatur facere ſe id *neceſſitatis imperio, ſine detrimento juris ac legum, atque eo animo ne res in exemplum iret.* Ipſi novi hoc modo creati proceres idem ſe quoque intelligere oſtenderunt in decreto quo ratum id factum habebant, in rem ſuam ſcilicet, ſed metu ne in ſe recideret exemplum, addebant ea mente ſe id facere, ut nollent per id deteriora eſſe jura legum ac libertatis. An tali teſtatione, quæ rei contraria eſt, auferatur juris detrimentum, judicent ſapientes. certè cum legibus, imo omnium legum fundamento id pugnare notiſſimum eſt. Nam in ordinem oppidi qui alleguntur, eorum perpetuum eſſe munus, aut certè dum municipes manent, ab omni ævo uſurpatum eſt: ut & illud, in locum decedentium aut eligi, ut in plurimis oppidis, aut nominari numero majore qui ſuccedant. Cum primum hæ nationes ſub Burgundicum imperium venêre, ſolliciti fuêre proceres, ut jus hoc novis legibus confirmarent. Notitia conſtitutionum oppidi Lugduni ſic habet: *Univerſitatem oppidi Lugdunenſis, ita ut antiquitus refert conſilium & conſeſſus quadraginta virûm, quorum munus durat quamdiu vivunt, nec domicilium mutant. Deinde quadraginta viri cum is qui de ipſorum numero vita exceſſit, domicilium mutavit: aut cætero qui oppidum dereliquit in baſilica congregati majore parte ſuffragiorum mortui aut digreſſi in locum alium legunto de inſignioribus quem intra animum ſuum ei muneri aptum atque idoneum judicabunt.* Lex quam Maria Burgundica oppido Amſtelodamo dedit ann. CIↃ CCCC LXXVI ſic ait: *quod ſi accidat quemquam ex triginta ſex viris mori, aut municipatu exui, cæteri ejuſdem conſeſſus ſuperſtites, ita ut officii ac jurejurandi religio ſuadebit, alios ſufficient viros inſignes ac probos,* quæ verba repetuntur in lege quam Carolus Imperator ipſis dedit anno CIↃ IↃ XXV. Sic & in Schonhoviæ archivis lex eſt quam Rex Philippus ann. CIↃ IↃ I. confirmavit ita habens. *Si quando ex viginti ſeptem viris quiſquam vita abeat, aut jus municipatus amittat, qui de eo numero ſuperſunt alii, aut pars eorum major, unum aut tot quot deficient novos eligent bonos, idoneos, inſignes.* Cæteris oppidis pares ſunt leges. Jam vero conſulum & judi-

judicum oppidanorum munus prænifitum ad tempus durare, certo quoque tempore faciendam ſurrogationem, tum vero jus eligendi, aut nominandi penes oppidi ordinem eſſe, aut penes eos quos leges ejus rei compotes faciunt, aliter verò electionem ne à Principibus quidem fieri legitimè poſſe norunt Hollandi omnes. Documenta paſſim in baſilicis aſſervantur, quorum quædam exempli gratia recitabimus. Lex quam Philippus Burgundus oppido Lugduno dedit CIↃ CCCC XXXIV de conſulum electione ſic loquitur: *Quotannis pervigilio Martini quæſitor, judices & ordo oppidi Lugduni, qui tum erunt, eligunto quatuor conſules ut leges antiquæ ipſis conceſſæ imperant. Et cum ejus negotii ergo in baſilicam convenient quæſitor, judices, & oppidi ordo, qui tum erit quæſitor, compellato ac moneto ipſos judices, oppidique decuriones, ut memores jurisjurandi quod nobis atque oppido præſtiterunt integra animi religione eligant conſules quatuor viros probos bonoſque, nobis & oppidanæ rei utiles. Et cui majore ſuffragiorum parte obtigerit conſulem creari; huic quæſitor oppidi præito verba ſacramenti, ſervaturum ſe noſtra atque oppidi jura, & bona oppidi diſpenſaturum ita ut uſus exiget.* Conſtitutionum notitia de judicibus legendis ſic ait: *Quadraginta viri quotannis XXIII Iulii, id eſt, pridie pervigilium Iacobi, majore ſuffragiorum numero in baſilica eligunto viros ſedecim, ex quibus juxta oppidi leges & morem huc uſque obſervatum octo judices creantor.* In lege ann. CIↃ CCCC LXXIV quam Amſtelodamenſibus datam jam diximus, ita Princeps Maria loquitur: *Ab hoc die in perpetuum triginta ſex viri, quos jam majoris minoriſque cenſus municipes oppidi Amſtelodami legerunt, jus habento eligendi concorditer, aut majore ſuffragiorum parte, idque ex fide jurisjurandi quod eam in rem palam quæſitori oppidi, aut ſi is aberit maximo natu conſuli præſtabunt, quotannis quinto die ante diem luſtricum ſacri puerperii, viros XIV ex opulentiſſimis, probiſſimis, nobiliſſimis & æquiſſimis municipibus oppidi Amſtelodami, nemine per odium, invidentiam, aliamve ſimilem ob cauſam excluſo: quos deinde quotannis tranſmittendos habebunt nobis, noſtriſve ſucceſſoribus, aut Vicario & conſeſſui judicum Hollandiæ, ut ex eis nos noſtrive ſucceſſores aut vicarius cum dicto conſeſſu eligant ſeptem viros per eum annum jus dicturos, qui ipſo die luſtrico intra oppidum noſtrum ſolemniter inſtituantur & jurent quomodo leges veteres, & mos exi-*

exigunt. Dicta lex quam Maximilianus & Maria oppido Rotterodamo dederunt, ſic loquitur: *Quadraginta viri in poſterum biduo ante diem Kalendas Maii eligunto per fabas albas & nigras, aut alio ſortitionis genere quod optimum judicabunt, ſeptem homines ſui conſeſſus.* (is numerus legibus poſterioribus in quinarium mutatus eſt) *Septem verò illi quos ſors dixerit ſtatim ſurgunto, & digitis ad cælum erectis ſanctè juranto verbis iis quæ conſulunt major, aut ſi is abſit, minor, aut ſi neuter adſit judicum maximus, concipient, neque gratia, neque offenſa, neque odio, neque invidentia, neque ulla re alia abſtituros ſe, quin ſine mora, neque cibo, neque potu, neque colloquio cujuſquam interpoſito, octodecim viros idque majori ſuffragiorum parte eligant, ſic tamen ut alius alium non eligant, ſed alios extra numerum ſuum ex inſignibus maximè probis ac placidis oppidi ejus municipibus, quibus ætatis & cenſus ſatis ſit, ex præſcripto legum veterum, tam ex toto municipum corpore quam ex conſeſſu* XL. *virûm, nemine excluſo, quos ipſi quinque pro religione ſua ac jurisjurandi fide honeſtiſſimos & aptiſſimos judicabunt ut per eum annum fungantur publico munere. Eorum vero octodecim nomina ſeptem illi ſtatim nobis, aut ſi nos abeſſe contingat, Vicario noſtro & conſeſſui judicum Hollandiæ perſcripta tranſmittant per eum quem de ſuo numero ad id negotium delegabunt: unde nos aut Vicarius cum conſeſſu eligemus duos conſules, judices vero oppidi ſeptem, quos nos aut Vicarius cum conſeſſu idoneos judicabimus gubernando oppido Rotterodamo in annum unum nec ultra: quibus ſuccedatur Kalendis Maii ut leges antiquæ jubent: hac tamen lege, ut conſules eligi fas non ſit niſi ex ipſis quadraginta viris: Nos vero aut Vicarius noſter cum conſeſſu judicum Hollandiæ eorum qui electi erunt, continuò aut certè intra Kalendas Maii nomina perſcripta per eum qui ex oppido delegatus venerit, Rotterodamum remittemus, ut Kalendis Maii magiſtratum ineant, & ſolemni jurejurando adigantur, ut vetera jura & leges exigunt: Quod ſi evenerit à nobis, aut Vicario cum conſeſſu judicum Hollandiæ poſt tranſmiſſa nomina octodecim virorum non eligi intra diem quartum conſules duos & judices oppidanos ſeptem, ita uti dictum eſt: tum duo primo loco nominati conſules & ſeptem primo loco nominati in eum annum oppidi judices ſunto, atque ii à quæſitore majore, aut ſi is abſit à quæſitore minore, aut uterque ſi abſit à maximo exconſule jurejurando adigentur ex more & legibus oppidi antiquis.* Lex autem Schonhoviæ ſupra

pra allegata hac de re ſic præcipit : *Qui viginti ſeptem viri, poſtea quotannis quarto Novembris die concordibus ſuffragiis, aut eorum parte majore eligent quatuor viros probos, inſignes & idoneos, ut ex eis conſtituantur conſules duo: & quatuordecim viros bonos & æquos, ut ex eis conſtituantur ſeptem judices oppidani: ac quatuor & quatuordecim ſic electorum nomina nobis mittent, aut ſucceſſoribus noſtris Comitibus Hollandiæ maribus feminiſve, ſi nos intra Hollandiam eſſe contingat: alioqui mittent eos Vicario & conſeſſui judicum Hollandiæ. Ex quibus tum quatuor, tum quatuordecim, aut nos aut Vicarius cum conſeſſu tenebimur conſtituere ex illis Conſules duos, ex his judices oppidanos ſeptem atque eorum nomina perſcripta mittere ad eum qui tum futurus eſt oppidi Schonhoviæ quæſitor octavo die menſis Novembris, ut pervigilio Martini in poſſeſſionem honoris inducantur, noſtraque vice oppidum, & oppidi res regant, & cuilibet jus æquum dicant ſecundum leges & mores oppidi.* Similes leges ſunt penes alia Hollandiæ & Weſtfriſiæ oppida : quas quia non omnes habemus ad manum, ſufficiet earum in locum inſerere hîc ipſa procerum verba in edicto quod ipſorum nomine ac mandato Franciſcus Franco tunc magiſtratuum Goudæ adſeſſor, judex poſtea factus in conſeſſu ſuperiore, compoſuit, quodque anno CIↃ IↃ LXXXVII editum eſt ab ipſis proceribus, ut populus fundamenta reipublicæ (quæ jam tum quaſſari cœpta feliciter id temporis conſervata ſunt) quæ eſſent, intelligeret. *Oppida* (inquiunt ibi proceres) *fermè eundem in modum gubernantur ab ordine qui compoſitus eſt ex ipſo flore municipum: Hi alibi numero ſunt* XXXVI, *alibi* XXXII, XXVII *aut* XX: *atque ei cœtus parem cum oppidis antiquitatem obtinent, aut certe talem quæ omnem memoriam longe excedat. Semel electi honorem retinent quamdiu vitam ac municipatum. In eorum qui mortem oppetunt, aut municipatum deſerunt, locum ſufficiuntur alii ex municipum corpore arbitratu ordinis ipſius.* Deinde : *Ab his cœtibus eliguntur quotannis ordinarii magiſtratus, quatuor ſcilicet tres aut duo conſules, & ſeptem pluresve judices oppidani, quibus honos annalis. Sed nonnullis in oppidis plene hæc electio peragitur, alibi majoris numeri nominatione, ex quibus vicarius eligit quos viſum eſt ad juſtum uſque numerum.* Quibus ſanum eſt judicium facile intelligent in perpetuitate honoris eorum qui cœtum ordinis participant, conſiſtere regiminis firmitatem

 qui

poribus) unquam uti extraordinario hoc jure voluit. At cum anno CIↃ IↃ LXXXIV cum eodem Principe ageretur de deferendo ipſi Comitatu Hollandiæ, in pactis tum conceptis ea poteſtas repetita non eſt: ſed obligatus Princeps ſervare & curare, ut ſervarentur leges, atque libertas tum nationis tum oppidorum. Nationem Trajectinam quod attinet mandata ejus præfecturæ ultima expreſſe hoc continent: *Magiſtratus urbis atque oppidorum Princeps Mauritius, ſi in urbe erit, conſtituet ex conſilio atque conſenſu procerum univerſorum, aut eorum qui ad urbem erunt, quibuſve ipſi id negotii dabunt, idque ex veteribus magiſtratibus & aliis quadraginta quos ipſi magiſtratus ſupra ſui numerum nominabunt ac Principi tradent perſcriptos: quod ſi abſit Princeps aut aliqua de cauſa ei non vacet intra urbem electioni magiſtratuum, intendere, eidem proceres, aut qui ab ipſis eam ad rem ſpecialiter delegati erunt, ex duplo nominatorum numero eligent viros quadraginta qui conſules, judices, quæſtores & decuriones ſint in annum ineuntem.*

Quæ vero tandem cauſa tantæ nunc immutationis adferri poteſt? Num crimen aliquod commiſerant veteres rectores? Cur igitur judicium in ipſos peractum non eſt? id vero tantum abeſt ut decreto, quo confirmatur hæc deſtitutio, dictum ſit *demotis magiſtratibus honorem atque exiſtimationem illibata ſervari.* Neceſſitas obtenditur. At quid erat quæſo quod metui poſſet ab eis qui patriæ atque oppidis tanto tempore fidem ſuam probaverant, partim ipſi obſidiones oppidorum Harlemi, Lugduni, Alcmariæ toleraverant? De novo milite calebant querelæ quo deagemus poſtea. At is certè, hæc cum fierent, dimiſſus jam erat. Tum vero Amſtelodami ea querela locum habere non poterat, ubi illi ipſi militem oppidanum auxerant qui collegas ſuos honoribus pepulerunt, in quibus pulſis nonnulli erant tantæ probitatis ac fidei quantam unquam tulit Hollandia. Quæ ergo illa neceſſitas? An illud dicent veteres magiſtratus non ſatis promptos futuros fuiſſe, ut Dordrechtanæ Synodi decretis & conſequentibus edictis vim ſuam commodarent? Sed ad hanc neceſſitatem nulla neceſſitas duxerat, cum ut mutuo ferret ſe paſtores, potuerit fieri, utile inſuper & æquum fuerit. Hoc quoq; multis mirum & exempli gravis viſum eſt, quod

poſt generalem illam mutationem aliæ quoque nonnullis in locis extra ordinem factæ ſunt, quodque nuper adeo lecti ſunt magiſtratus extra eos qui ad eam rem erant nominati, cum legum manifeſtiſſimo contemptu.

Conqueritur nobilitas, quod in Hollandia, ubi ab initio belli ad ultima uſque tempora nobiles ad conventum venire non ſolebant niſi à cœtu nobilium vocati, nunc poſt res novatas nonnulli apertè defendere cœperunt, *natalium jure ſibi in conventum veniendi libertatem eſſe, neque ſe ullo colore inde poſſe arceri*: cùm contra in Geldria & Trajectina natione, ubi nobiles venire ad conventum ſolebant proprio ſuo ac gentilitio jure, multi primariarum domuum inde amoti ſint, ſubſtitutique alii, cum tamen mandata præfecturæ Trajectinæ diſertè vetent, *alios nobiles ad conventum vocari quam qui intra annum proximum* (is erat annus CIↃ IↃ XC.) *vocati fuerant, ſine ſpeciali aſſenſu procerum, ac nominatim nobilium qui tum vocari ſolebant.* Sed & illud incuſant multi quod in Hollandiæ conventum introducti ſunt extra Hollandiæ fines geniti, cum olim Mariæ Burgundiæ temporibus proceres Hollandiæ Comitem Naſſavium, qui Leccæ & Polanæ toparcha erat, in conventum admittere recuſaverint, quod ipſi locus natalium obſtaret. Neque minus illud multos offendit, quod tot quæſitores, tot ſcribæ, tot alii quorum fides ac probitas longo tempore explorata eſt, non judicio, non ulla probabili ex cauſa, ſed ſola imperii poteſtate tum in Hollandia, tum alibi loco moti ſunt, atque inter eos nonnulli quibus munus mandatum erat à toparchis, quos toparchas nemo antehac prohibuit uti quorum vellent opera, niſi per judicii modum aliqui aut munere dejicerentur, aut interdicerentur muneris functione.

Sanè hac nova neque audita hactenus agendi ratione paſci potuit multorum aviditas honoribus inhiantium: ſimulque talium inventoribus propoſitum ſtipare ſe clientelis, quomodo Romanorum aliqui ſecuritatem ſuam quæſivere militibus in aliena prædia deductis. Verum hæc eadem domi foriſque ſiniſtris rumoribus differri, ac proinde non famæ tantum, ſed & ſaluti ac tranquillitati reipublicæ periculoſa eſſe, non eſt

quod

quod multis demonſtremus. Sed & alia quæ ſuper hac re prudentibus in mentem venire poſſunt conſultò nunc reticebuntur. Tantum omittere non poſſum quin adferam ipſa procerum Federatorum verba in epiſtola, qua in Angliam miſſa quarto die Februarii anno CIↃ IↃ LXXXVII de iis quæ tum in republica gerebantur querelas exponunt. *Multi*, inquiunt, *mimi pietatis, tum indigenæ, tum exteri contra leges & æquum provecti ad honores dignitatem ac gratiam per omnes nationes multa legibus & libertati contraria moliti ſunt adverſum cives, ſpretis & in ſuſpicionem adductis nationum atque oppidorum rectoribus. Quin & hoc perfecerunt, ut poteſtas atque auctoritas illis decederet, quibus ex jure debebatur, intruſis de plebe aliis qui neutiquam muneribus ſuſtinendis eſſent idonei: qui auſi ſunt & reos facere defenſores juris, libertatis, ac legum, atque eos quorum pro patriæ ſalute ac pace indefeſſum erat ſtudium.*

CAPUT X.

De oppidorum cuſtodiis.

ET ſunt adhuc qui clamitant, quorſum oppidorum cuſtodiæ? id ne vero interrogari! Omni tempore oppidis ſui fuere conducti cuſtodes, modo majore, modo minore numero, quos hoc tempore auxerunt, ex peculiari decreto procerum Hollandiæ facto frequente conventu, nimirum quia & neceſſitas auxerat: primum ut templa publica defenderentur contra vim privatam, ne ubique fieret quod Hagæ factum fuerat, & quantum conjecturis erat aſſequi alibi tranſire, non poterat ſine tumultu gravi, & cædis periculo: deinde ut tuti eſſent oppidani adverſus expilationem talem ex odio religionis, qualis Amſtelodami fuerat conſpecta: præterea ut legum ſervaretur ſanctitas adverſus magiſtratuum vitio creationem, qualis Veteribus aquis contigerat: Nam hæc exempla ſimulque ſermonum & libellorum vulgi animos turbantium ſumma impunitas juſto metui cauſam dederat.

Objicitur, occurri his malis potuiſſe per militem or-

 dinarium.

dinarium. Sane & militis ordinarii fuiſſe officium in rebus ejuſmodi parere decretis procerum in quaque natione, ac magiſtratus tutari verum eſt, & infra argumentis certis probabitur. Sed primum multis in oppidis, ut Harlemi, Lugduni, Hornæ nullus erat ordinarius miles. Tum vero Princeps, cujus quanta ſit apud milites reverentia nemo neſcit, concitatus in Hollandiæ Proceres ab hominibus privata ſua commoda ſpectantibus, aperte jam dicere cœperat, nolle ſe agere quicquam adverſus eos qui Reformatæ eſſent religionis, quo nomine tum publicè, tum privatim ſolos appellabat Contraremonſtrantes excluſis Remonſtrantibus: quod & re ipſa confirmabat, cum ſe ipſe ſubduceret Eccleſiaſticis cœtibus, quos tanto jam tempore poſt exortas controverſias frequentaverat, ſeque adjungeret gregi templi clauſtralis. Quo vero uſque id procederet, quod negabat Princeps acturum ſe quicquam contra eos qui religionis eſſent Reformatæ, apparuit ex re nata Veteribus aquis. Nam quantumcunque laboratum eſt, ut poſt multa ibi licenter acta, una adhuc militum centuria in oppidum induceretur (quando quæ jam in oppido erat ſufficere ad vim arcendam non videretur, quoniam ea inſpectante tanta inſolentia & quidem diu regnaverat) Princeps tamen & alii nonnulli eò perduci nequierunt. Sed & alii centuriones aliis in locis agitantes præſidium dixerunt aut voce aut ſcripto mandata ſe accepiſſe à Principe (inconſciis ſane curatoribus reipublicæ, Hollandiæ quibus juxtà Principem inſpectio in militem data eſt) ne magiſtratibus parerent in negotiis ex religione ortum ducentibus. Federati vero proceres, qui ex federe tenebantur procerum Hollandiæ, & magiſtratuum oppidanorum imperium tueri, hæc cum geri conſpicerent, ſermones ſeditioſos audirent, libellos ejus argumenti legerent ipſi, tantum abeſt ut ultro ſociis opem amicam obtulerint, menſe Septembri anni CIƆ IƆ CXVII cum jam Veteribus aquis multiſque aliis in locis plurima per vim ac ſeditionem acta eſſent, rogati ſeriò & ab Hollandiæ Weſtfriſiæque, & à Trajectinæ legatis, ut animum ſuum exprom erent de tuenda poteſtate procerum per eas nationes, nobiliumque & oppidanorum magiſtratuum contra motus vulgi, ut id facerent permoveri

veri non potuerunt, impedientibus legatis quibuſdam nationum, qui extra ordinem miſſi advenerant. Menſe Novembri iterum non Hollandiæ tantum, & Trajectinæ, ſed & Tranſiſalanæ nomine inſtitutum eſt, ſaltem ut edicta relegerentur ac renovarentur coërcendis adverſus rempublicam rectóreſque ſermonibus: ſed conatu irrito: quæ res oſtendunt manifeſtè cauſas fuiſſe cur illę quas diximus cuſtodię conſcriberentur. Comprobavit eaſdem ſuo teſtimonio exitus, nam ſimulatque oppida Hollandię (non ſine promiſſo poſt id factum cuncta in tranquillo fore) cuſtodias illas dimiſerant, ſecuta eſt contra leges magiſtratuum mutatio. Sic & in apologo lupi ovibus dicebant canes diſcordiæ cauſam eſſe, quibus ablegatis pacem fore.

Ad jus ut veniam, cum natio unaquæque, ut oſtenſum ſuprà eſt, antiquitus jus ſummum habuerit imperii, in quo & armorum jus comprehenditur, neque vero per fedus *a* id jus ademptum ipſis ſit, ſequitur adhuc ſingulis id jus manere. Prohibet quidem Fedus bellum ſuſcipi, niſi de communi conſilio: ſed longè eſt aliud bellum ſuſcipere, aliud ſeſe adverſum vulgi motus tueri. Quanquam enim tenentur ſocii ſociis ad eam rem opem ferre, nemo tamen ea re impeditur ſibi ſuæque ſecuritati proſpicere, quod & in aliis locis eos qui communi federe devinciuntur, facere videmus quoties ita res poſtulat. Cum verò tum cauſæ, tum jus ipſum hujus negotii perſpicuè admodum declarata ſint in decreto, quod menſe Septembri anni CIƆ IƆ CXVII proceres Trajectini fecere, cum à Federatis eſſent moniti, ut cuſtodias paribus cum Hollandia cauſis conſcriptas diſſolverent & ad Federatos tranſmiſere, pretium erit operæ id ipſum huic loco inſerere.

Trajectinæ nationis proceres, viſis & expenſis cum cura quæ in conventu ſuo die Veneris proximè acto à nobilibus claris atque eruditis viris Arnoldo Rantviceno Bemmelio, Cornelio Nicolaida Drilano Conſulari Rotterodamenſi, Marco Liclema Niholdio Iuriſconſulto Quæſitore partis Orientalis Stellincuervi, Georgio Apiario Toparcha, Albranſuartiæ, illis ſenatoribus in ſenatu federis, hoc vero ærarii communis curatore, mandatu procerum Federatorum, Principis

a *Doctores in c. quæ ſint regalia: de Feudis.*

cipis Mauritii, & ſenatus dicta fuere, ac die Saturni ſequente perſcripta ac tradita: primum teſtantur gratiſſima ſibi eſſe, magnoque in pretio haberi quæ nomine conventus Federatorum, Principis ac Senatus ſibi offeruntur. Grates quoque ſe agere maximas pro officiis, quæ eidem Federati proceres Princeps ac Senatus anno CIↃ IↃ CX *fecerunt ad reſtituendam rempublicam Trajectinam, eum ſpe ac fiducia ſi qua ſimilis ingruit neceſſitas (quam Deus à natione atque urbe clementer avertat) eoſdem iiſdem officiis non abſtituros. Sed & ſe viciſſim paratos eſſe quoties res tulerit ſociis per vim periclitantibus præſto eſſe, & contra invaſores commodare quicquid ſuæ eſſet opis. Sed cum res ejuſmodi multis ſoleant difficultatibus implicari, ac tempore opus ſit ad auxilia decernenda, & paranda quæ in eam rem ſunt uſui: neque vero fieri non poſſit, ut incommoda interveniant quæ effectum impediant: ſicuti in hac terra viſum eſt, quo tempore turbæ ac factiones à Comite Liceſtrio alebantur, interventu proditionis, qua oppidum Daventriæ & caſtellum ad Zutphaniam hoſti tradita ſunt, reſtitutionem reipublicæ per biennium retardatam, quo demum exacto oppreſſi atque ejecti proceres Trajectini poſt multas miſerias, damna & clades tum publicas tum privatas, quas alii & ipſi perſenſerant, Deo aſpirante & juvantibus ſociis atque amicis rem effectam dedere: Rurſum anno* CIↃ IↃ CX, *quanquam multum operæ inſumptum eſt, tamen in quartum menſem res exiit antequam deſtituerentur vitio creati magiſtratus, & reſtituerentur quibus leges eum honorem adjudicabant: Imo nato interea bello Brandenburgico res in periculum & incertum adducta fuerat, an effici poſſet: Tum vero pravæ molitiones ſæpe per inſidias repentinas procedunt, ut apparuit in ſcelerato conſilio cædis deſtinatæ in pervigilium Nicolai menſe Decembri dicto anno* CIↃ IↃCX: *Adde jam quod motus tales non ita ſanantur, quin poſt ſe relinquant ſtudia partium quæ in hac natione ne nunc quidem intermortua ſunt: Has ob cauſas proceribus Trajectinis viſum in tempore occurrere, ac proſpicere ſaluti ac tranquillitati publicæ ſua adverſus vim atque licentiam ejuſmodi pravorum hominum, qui nec quieſcere ipſi poſſunt, nec alios pati. Quod genus turbarum ſummo ſuo cum dolore pridem viderunt, ac nunc etiam vident alii atque augeri in oppidis & locis ſociorum atque amicorum ſuorum, at verò per pœnas juſtas aut alio modo medicinam ei malo adferri id vero non vident. Quæ*

ſola

ſola ratio præter alias in epiſtola ſcripta quinto hujus menſis die comprehenſas ſatis fuit, cur maluerint ipſi uti jure imperii quod intra ſuos fines ſibi competit, ac legitimis modis incendium ac ruinam talem prævenire, quam reſuſcitata atque adulta peſte ſocios (qui quod dolendum eſt ſinguli ſatis domi habent quod agant curentque) denuo ad opem ac remedio ſollicitare, & ad labores ſumptuſque hujus nationis ergo ſuſtinendos impellere. Ius quippe illud imperii poſt abdicatum Regis Hiſpaniæ principatum ſemper à ſe ſervatum uſurpatumque. Cumque pactiones omnes, leges atque mandata ab ipſis quoque Federatis proceribus ad eam normam compoſita ſint, neque vero ulla nationum, quantum ipſi credunt, ea de re conſulta de jure illo imperii quicquam ſit deceſſura, certum habent proceres Trajectini nemini fas eſſe quicquam adverſum id jus attentare: ac nominatim adverſus hanc conſcriptionem cuſtodiæ ad rempublicam & ejus tranquillitatem tuendam, quod unum illa reſpicit citra noxam aut fraudem cujuſquam. Id vero facere proceribus nationis cujuſque quoties id ex uſu judicant liberum eſt, ſemperque fuit. Fecerunt id antehac nationum proceres & nunc quoque faciunt ſuo arbitratu: neque Federati proceres nationum proceribus ea in re unquam impedimento fuêre. quin ex capite primo federis (cui fundamento ipſorum conventus innititur) tenentur ipſi nationum ſingularum proceribus, oppidis atque membris adeſſe ope, conſilio, vitam quoque & fortunas impendere, ut mores ac jura ipſorum pertinentia ad vim ſummam imperii, cujus pars præcipua eſt ſecuritatis publicæ tutela, defendant atque protegant. Proinde impedimentum adverſus hanc rem pugnaturum omnino eſſet cum illa jurata pactione. Quod ut faciant legati nationum ad conventum federis nullam accipere potuerunt legitimam poteſtatem, cum relatione ad nationes ſingulas facta, aut perſcriptis conſultandi capitibus ea de re deliberatum nunquam ſit. Et ſi ea de re deliberare placeat, quod tamen omnino inconſultum & utilitati publicæ adverſum ab harum rerum gnaris judicabitur, in conventibus nationum ſingularum, ad quarum conſultationem res tanti momenti pertinent, perſpicuè demonſtraretur à ſociis citra controverſiam ſpectare hoc ad evertendam nationis cujuſque poteſtatem, libertatem, & pacem internam, ac proinde ad commune exitium. Princeps Mauritius, ut qui præfectus eſt Trajectinæ, tali

impedimento quale diximus aſſentiri nec velle putandus eſt, nec jure poſſe, quandoquidem fide data voce ac manu promiſit ex præſcripto mandatorum quæ ipſi data ſunt, legibus ac decretis, tam ſuper religione quam ſuper rebus aliis, quæ jam facta eſſent, aut poſthac fierent à Trajectinæ proceribus, ſe vim daturum & ut detur effecturum: juſſibus quoque & imperatis eorum pariturum, facturumque ut pareatur. Neque magis Senatus conſentienter poteſtatis ſuæ mandatis aſſentiri tali negotio poſſet, cum eorum mandatorum peculiari capite caveatur: neque proceres Federatos, neque ſingularum nationum proceres inſtitutione ejus Senatus abdicaſſe imperium, ſed ſibi excepiſſe in rebus omnibus quæ mandatorum ambitu diſerte non includerentur: imo & ſalvum ſibi eſſe voluiſſe jus, quoties ſuæ nationis oppidorum membrorumque res id exigerent, eadem illa exèqui quæ ſenatui mandabantur. Jam vero illud manifeſtiſſimum eſt, res urbis, oppidorum, terræque Trajectinæ, nulli quam ipſorum proceribus eſſe notiora, neque ab aliis certius poſſe dijudicari: ſatis quoque ſollicitos eſſe ipſos ut ſe eximant oneribus non plane neceſſariis. Sed quia modo ſermonibus ac libellis multa in ipſorum regimen ſpargi audiebantur, modo jus ipſorum ac poteſtas aliis tranſcribebantur, tum vero nec deerant qui dicerent ac ſcriberent utcumque ipſi ſuæ ſecuritati conſultum putarent brevi longè alium futurum rebus habitum, præter alias majoris etiam momenti rationes: hæc omnia in cauſa fuerunt cur cuſtodiæ decernerentur, & ritè conſcriberentur. Neque vero exiſtimant ipſi cauſas ullas eſſe juſtas, cur ordinarius miles in urbe præſidium agitans ægre id ferat, ut qui ipſe ex ſacramenti lege teneatur, quamdiu in urbe aut oppidis, aut agro Trajectino agit, proceribus Trajectinis, & eorum imperatis obſequi. Mirum vero quod nunc adverſus Trajectinos magis in crimen vocetur ſacramenti diverſitas, quam adverſum alios apud quos ipſe ordinarius miles qui in communes Federatorum rationes venit, mandatis peculiaribus ac ſacramento peculiari adſtringitur. Neque vero hoc modo perturbabuntur rationes onerum bellicorum, cum mens ſit procerum Trajectinorum, ſupra has cuſtodias, ad alendum militem communem quæ promiſſa ſunt tributa non minus quam cæteræ nationes inferre. Quare confidunt Trajectini proceres, neque primores Federatos, neque Principem Mauritium, neque Senatum quicquam agere velle

velle quod Trajectinorum juri, imperio ac libertati detrimentum adferat: ſed potius paratos eoſdem Trajectinis opem ferre quam Federis pactio exigat. Rurſum certo ſeſe illud affirmare proceribus Federatis, Principi ac Senatui, à proceribus Trajectinis nihil ipſis exſpectandum, niſi quod ab optimis ſociis optari ac deſiderari poſſet: prout ab initio oſtenſum ab ipſis ſit, & in qua fide decretum ſit ipſis perpetuo perſiſtere, procul à propoſito quicquam agendi, quo jus alterius violetur aut deterius fiat. Rogari vero legatos ut hæc omnia proceribus Federatis Principi ac ſenatui benigne renuntient, & cum amica ſalute proceres Trajectinos ipſorum amicitiæ commendent. Actum Trajecti XVII. *Septembris anni* CIↃ IↃC XVII. *Subſcriptum: juſſu procerum Æg. Ledenbergius.*

Caput illud è mandatis Senatui preſcriptis, cujus in hoc decreto mentio eſt, ſic habet: *Præterea ad ſervandum jus Belgico-germanicarum nationum univerſarum ac ſingularum declarant Federati proceres, ſe ac Senatus inſtitutione nolle abdicatum jus quo poſſint aut ipſi univerſi aut ſeorſim nationis cujuſque primores quantum ad ſe attinet, ubi neceſſitas aut uſus exegerit, imperare bono publico iis de rebus quæ Senatus poteſtati permittuntur, & imperata ad effectum perducere, regendo negotia bellica qua terra, qua mari, quæque inde pendent, cenſum agendo, diſciplinam militarem conſervando; puniendo delicta, aliiſque modis. Declarant inſuper res omnes ad civile regimen, aut judicia nationum oppidorumque pertinentes, neque diſertè Senatui attributas, manere debere penes Federatos proceres, primores cujuſque nationis, magiſtratus oppidorum, & alios rectores legitimos intra ſuæ juriſdictionis fines.* Notandum vero eſt hæc mandata conſulto ita concepta eſſe vitando certamini quod Liceſtricæ præfecturæ temporibus inter Senatum nationeſque inciderat. Si ergo nationes ſingulæ aliquam etiam rerum belli curam ſibi receperunt, quis color efficiet, ut credamus abdicatum ab iis jus ſe tuendi adverſum ſeditiones vimque aliam? Ipſi Federati proceres, Princeps & Senatus illo ipſo anno CIↃ IↃC XVII idem quod nos cenſuerunt. Nam in reſponſo Federatorum ad illud quod recitavimus decretum Trajectinum, quod quidem reſponſum à Principe & Senatu præformatum erat, nationibus ſingulis de eo jure nulla movetur controverſia.

troverſia. *Vrgetis præcipuè* (aiunt Federati ad Trajectinos) *ſummum imperium quod vobis intra fines veſtros competat: eoque multum diſſeritis de jure ac poteſtate Federatorum, Principis ac Senatus; Rogatos vos volumus expendere non id quæri: quemadmodum neque legati noſtri mandatum habuerunt hac de re diſputandi, ut nec feciſſe eos confidimus. Hoc ergo unum quæritur, an quod licet* (en verba ſatis expreſſa) *id rectè & utiliter fieri ſemper poſſit*. Deinde in fine hujus reſponſi orantur Trajectini novas cuſtodias dimittere: *incolumi tamen jure ſuo & ſine ulla ejus fraude aut detrimento*. Qui eo tempore in conventu Federatorum fuere (mihi tum inter cæteros honos obtigit in eo cœtu pro Hollandia loquendi) meminiſſe poſſunt inter legatos nationum ex occaſione ſermonum quorundam diſſeri cœpiſſe an contra fedus eſſet quod nationis cujuſque proceres ſecuritati ſuæ etiam armis proſpicerent, & ab omnibus judicatum non eſſe, dum non eo minus promitterentur, ac perſolverentur tributa ad communem nationum tutelam neceſſaria. Iam vero & Hollandiæ, & Trajectinæ proceres, tum in promittendis, quæ Princeps, & Senatus poſtulabant, tum in eiſdem præſtandis officio ſuo functi erant præter cæteros, & in utroque de aliis perpetuo erant conqueſti. Tum vero legati nationum, & ii qui in conventum Hollandiæ venerant, ſimiliter poſſunt meminiſſe, quod cum Hollandi ex ſuo conventu magno numero menſe Junio anni CIↃ IↃ CXVIII in conventum Federatorum veniſſent, Hollandorum omnium ea erat ſententia, nullum Federatis proceribus jus eſſe impediendi quominus Hollandiæ proceres, & ejus nationis partes ſecuritati ſuæ proſpicerent quomodo neceſſarium judicarent. Erat quidem inter Hollandiæ partes aliquid controverſiæ ſuper tolerandis ſumptibus cuſtodiarum: ſed ea controverſia facilè tranſactione aut compromiſſo finiri poterat, neque vero ad juris pertinebat quæſtionem quæ hoc loco à nobis tractatur. Quod vero dicitur laboratum, ut cuſtodiæ iſtæ ſumptibus Federatorum haberentur, falſum omnino eſt. Anno quidem CIↃ IↃ CXVI inter Hollandos conſultatum fuit de milite ſubſidiario conducendo: ſed tum ſpes erat id ipſum cæteris nationibus placiturum, ac proinde delectu illum, ut ſæpe olim, fieri poſſe communiter

muniter concordi decreto atque impenſa. At vero cum poſtea conſcriptæ eſſent cuſtodiæ peculiari Holladiæ ac Trajectinæ decreto, nunquam tentatum fuit eas aſcribere oneribus Federatorum: quin contra proceres utriuſque jam dictæ nationis teſtati ſunt, ſuo delectu nolle ſe augere Federis impendia, ſed non eo minus ſe juxta nationes cæteras implere velle quod ad ſuſtinenda belli onera condixiſſent: quemadmodum videre eſt in recitato jam reſponſo Trajectinorum: & ab Hollandiæ legatis ſæpe aliarum nationum legatis ſignificatum eſt.

Quod nonnulli abſurdū exiſtimant iiſdē in locis eſſe milites diverſi ſacramenti, & diverſis imperiis parentes, ex ignorantia moris ac reipublicæ noſtræ proficiſcitur. Nam cum rectores nationis cujuſque & partium ejus in verba adacti ſint ejus nationis; nationes autem fœdere adſtrictæ inter ſe, ipſique milites Federis teneantur proceribus cujuſque nationis & magiſtratibus obſequi, ut poſtea docebimus, ſequitur inter jusjurandum quod Federatis, & id quod nationis cujuſque primoribus ac magiſtratibus dicitur nihil eſſe pugnæ. Contrà vidimus etiam aliis nationibus ſæpè commodatam operam eorum quos ad ſui tutelam alienatio aut oppidani magiſtratus conſcripſerant. Par ratio armatorum municipum qui ſolis magiſtratibus oppidi ſui jurejurando tenentur, unde nihil unquam incommodi exortum eſt: imo ſæpe vicini à vicinarum nationum municipibus ſublevati adjutique ſunt. Neque aliud diſcrimen inter armatos municipes & oppidorum cuſtodias, hanc cauſam quod attinet, quam quod municipes gratis arma ferunt, cuſtodiæ autem mercede conductæ ſunt in ſuplementum ac levamen municipum.

Non nationes tantum jure ſummi imperii, ſed & oppida jure naturalis tutelæ tam ante hoc bellum quam poſt id exortum uſa miniſterio armatorum hominum, & utendi jus habuiſſe, annales & acta nos docent, reſque ipſa in recenti multorum memoria eſt. Nam Comitum tempore ſolebant oppida Comitibus præſto eſſe certo armatorum numero quos impenſis ſuis alebant. In actis oppidi Lugdunenſis exſtat teſtatum anno CIↃ CCCC LXXXVIII con-

conſcriptos ab oppidi ordine cuſtodes, vigintiquinque ſub ductu quæſitoris, & ſub ductu cujuſque conſulis vicenos, quorum opera Conſules oppidum, & oppidanos tutarentur, portaſque cluderent & recluderent. Anno CIↃ IↃ LXVI Princeps Willhemus Arauſionenſis, ut motus omnis intra Antúerpiam arceretur, magno ejus oppidi conſilio auctor fuit, ut mille ducentos milites ſuo ære conſcriberent: quod tandem urgente ſæpius Principe factum eſt: atque horum cuſtodum mentio eſt in pactis ſuper religione Antuerpiæ factis ſecundo die Septembris anni CIↃ IↃ LXVI, & aliis pactis quæ facta ſunt quinto die Martii anno CIↃ IↃ LXVII. Sic & rectores oppidi Amſtelodami anni CIↃ IↃ LVXII milites quadringentos in ſuum miniſterium aſſumpſere: quod cum ab ipſis primum ſuæ poteſtatis jure factum eſſet, à Principe Wilhelmo probatum eſt poſtea, ut apparet in conſilio ejus quod datum eſt XXVI Martii anni ejuſdem. Etiam ab urbe Trajecto & clero conſcripti ſunt octingenti primum, deinde plures numero milites, ut cognoſcere eſt ex defenſione tum Cleri, tum procerum Trajectinorum in commune: qui milites nihil aliud quam urbis tutelam juraverant, ut ibidem videre eſt: neque vero illo tam ſævo atque acerbo tempore id urbis rectoribus crimini datum eſt, quaſi adverſum jus ſummæ poteſtatis quicquam feciſſent. Id quidem didici in colloquio cum Amſtelodamenſibus habito, Principem Wilhelmum cum probare non poſſet, ut qui tum oppido præerant, ipſique multis de cauſis inviſi & ſuſpecti erant, militem haberent ipſis parentem, & ſacramento addictum, inter cætera dixiſſe contrarium hoc mandatis quæ ipſi, ut Regis Vicario, ut judicum Hollandiæ conſeſſui eſſent data. Sed nec minus verum eſt ex adverſo dictum ab Amſtelodamenſibus ſemper fuiſſe ſibi in oppidi miniſterio ad id tempus milites ſexcentos, neque verò Vicarios Hiſpanicarum partium, Comitem Boſſuium puta, Comitem Rochium, & Toparcham Hiergium quicquam imperii ſibi arrogaſſe in eos milites qui in duas centurias partiti erant. Verum & hoc eſt inſuper, poſtquam id oppidum à probatæ fidei magiſtratibus regi cœpit, non tantum in eorum mini-

miniſterio fuiſſe cuſtodias oppidi, ſed eaſdem relatas in onera communia federis, quomodo, & cuſtodias oppidorum Dordrechti & Gorinchemi. Etiam oppida Hollandiæ ad Septentriones ſita cuſtodes plures aut pauciores partim habuere, partim quaſi haberent Hollandiæ imputarunt, eò quod Federatorum univerſitas id oneris abnueret agnoſcere. Hoc ipſo de quo nunc diſputatio eſt tempore Amſtelodamenſes ſuorum numerum, qui ad quadringentos erat, auxerant ad ſexcentos inconſultis federatis proceribus, ſed re duntaxat denuntiata reipublicæ Hollandicæ curatoribus, qui dixerunt liberum eſſe oppidis id facere ſuo arbitratu, dum ſuo ſumptu id facerent. Anno CIƆ IƆ LXXXVII rectores oppidi Lugduni ſupra vigintiquinque cuſtodes quos habebant antea centum alios ſuo ſtipendio conduxere, idque ipſum ut factum ad tutelam oppidi vicinorumque oppidorum & agri, proceribus Hollandiæ (non proceribus Federatis) ſignificarunt, dictitantes ejus militis impendia à corpore Hollandiæ agnoſcenda. Ejuſdem oppidi Magiſtratus anno CIƆ IƆ CI conceperunt atque ediderunt leges impoſitas militi ſuo peculiari, quarum primum caput ſic habet: *Cum neceſſarium ſit judicatum militem certo numero in oppidi Lugdunenſis privato miniſterio haberi.* Forma autem Sacramenti ſic habet: *Pollicemur ac juramus nos probe modeſteque victuros ex præſcripto legum quæ jam nobis prælectæ ſunt aut in futurum prælegentur ad diſciplinam militarem pertinentes, ac cætera omnia nos facturos quæ boni ducis, militiſque officium eſt facere.* Qui aliis oppidis præfuerunt itidem norunt in iis oppidis cuſtodias fuiſſe, quarum intenſiùs aut remiſſiùs ſit numerus conſilii publici arbitratu. Magiſtratus Rotterodamenſes mihi teſtati ſunt, fuiſſe ſibi ſupra annos viginti, triginta & amplius militum centuriam ſub centurionis imperio: qui & vexillo uſi ſemper eſſent quod in baſilica pendere vidi: interdum autem pleni numeri fuiſſe centuriam, interdum minutam ad ſexaginta, interdum ultra excreviſſe: & cùm per incuriam dilapſa eſſet, reſtitutam vigori ſuo ac diſciplinę: eaque omnia eveniſſe ſine cujuſquam querela.

Judicent nunc omnes, utri res novarint, rectores-ne nationum ſingularum & oppidorum qui juri antiquo inſtiterunt: an illi potius qui non modo nationibus

nibus & oppidis ea in re impedimento fuère, ſed etiam pro crimine duxerunt, quod ſomniare non potuerint quas ipſi rerum potiti leges eſſent condituri.

Manifeſtum indicium attentatæ in rempublicam mutationis & hoc eſt, quod edictum conceptum à Federatis proceribus de dimittendis cuſtodiis, in Hollandia, imo in ipſo Hollandiæ palatio, publicatum proſcriptumque eſt cum ad ipſos Hollandiæ primores miſſum non eſſet. Ipſi noſtri olim Principes ſolebant edicta ſua non directè inde ubi agerent mittere publicanda, ſed ea mittere ad judices nationibus impoſitos, ut ſi quid eſſet adverſum juri nationum, de eo docerentur. ſin minus, tum ut publicatio accedente eorum judicum auctoritate per pittacium teſtata rectè atque ordine procederet.

Caput XI.

De ſacramento ducum & militum qui continentur in Notitia militari Federatorum.

Cum militum uſus ſit duplex, tum ut vim externam à finibus propulſent, tum ut intus adſint magiſtratibus & eorum civilibus imperiis ut pareatur efficiant; apud nos vero rei militaris cura delata ſit communitati Federatorum (non ſine cautione tamen aliqua, ut oſtendunt mandata ſenatus modò allegata) cæterum civile regimen earum quæ in federe ſunt nationum, manſerit penes proceres quidem cujuſque ſummo loco, deinceps vero penes oppidorum ac locorum magiſtratus, conſequens eſt geminam apud nos eſſe militum obligationem, alteram ratione ſui muneris cujus reſpectu ſubjiciuntur univerſitati Federatæ, alteram territorii ratione in quo degunt: ſicut jure proditum eſt poſſe eundem hominem duabus juriſdictionibus ſubeſſe, alteri ex munere quo fungitur, alteri ex domicilii ſui loco. Diſtinctæ obligationes iſtæ etiam peculiaribus Sacramentis diſcerni ſolebant, ut videre eſt in ſeptimo capite Federis Trajectini, quod ſic habet: *Hoc ſenſu tamen, ut centuriones ac milites præter commune ſacramen-*

mentum etiam peculiare ſacramentum dicant nationi, urbi, oppidove ubi moraturi ſunt.

Cum vero poſt hæc tempora Comes Liceſtrius, ut Præfectus univerſalis negotia omnia ita ad univerſitatem federis traheret, ut nationes ſingulæ ad id ſuam injuriam pertinere cenſerent, ipſi Federati proceres die tricesimo Auguſti menſis anno LXXXVII poſtularunt: *Ut omnes nationum ſingularum præfecti, duces majores minoreſque cæterique milites, ſeu cum imperio eſſent, ſeu gregarii, ſacramento adigerentur fidem & obedientiam præſtare nationibus in commune, Comiti Liceſtrio, ut univerſali præfecto, tum vero nationibus ſingulis oppidis ac partibus, ubi opera ipſorum futura eſſet uſui.* Cui poſtulato à Comite Liceſtrio reſponſum eſt: *non rectum ſibi videri, ut ſacramentum præſtetur nationi alicui, aut oppido, corumve præfectis aut vicariis: quod ea res non eſſet & in periculum patens, ipſaque ſacramentorum diverſitas turbis, & contemptui cauſas eſſet datura. placere tamen, ut milites præſidio venientes in oppida ſupra ſacramentum quo ſibi Comiti & nationum univerſitati obſtricti eſſent, jurent ea oppida ac loca ſe rectè cuſtodituros in fide procerum Federatorum, & præfecti univerſalis, neque ſe quicquam tentaturos eis locis noxium.* Quod reſponſum cum ipſo poſtulato ſi diligenter conferatur, intellectu facile eſt Comitis Liceſtrii eam fuiſſe ſententiam, ut neque nationibus ſingulis, neque oppidis quicquam juris in milites tributum vellet, etiam in negotiis civilis imperii, niſi quod Federatorum univerſitati ſubeſſet, ipſorum autem procerum Federatorum contrariam, ſuper hac re fuiſſe ſententiam. At verò nationum ſingularum primores, in propoſito perſtiterunt, ut videre eſt in edicto procerum Hollandiæ quod vulgatum eſt die decimoſexto Octobris anni CIƆ IƆ LXXXVII, ubi aiunt: *Cum viderent errationem ſubortam ſuper ſacramento, poſtulare ſe, ut ex pactorum præſcripto milites fidem ſuam jurejurando addicerent univerſitati nationum, & Comiti Liceſtrio, ut præfecto univerſali, item nationibus ſingulis oppidis ac partibus ubi uſus eſſet ipſorum operæ, ubive præſidium agitarent.*

Duas res inſuper notari convenit, quas nationum ſingularum proceres defenderunt, & in uſum perduxerunt, quo magis juri ſuo caverent adverſus omnes in contrarium auſus; prius eſt, quod diſtributionem militis

militis in præſidia ita voluerunt eſſe penes Federatorum univerſitatem, & præfectum univerſalem, ut tamen peragi ea non poſſet, niſi per præfectos peculiares, conſciis proceribus nationis, aut in ea reipublicæ curatoribus. Per præfectos peculiares diſponi præſidia debere proceres tum Federati, tum Hollandiæ aſſerunt in utroque illo libello cujus verba citavimus. Ipſos autem peculiares præfectos ea in re nihil facere potuiſſe niſi de conſilio procerum nationis, aut in ea natione reipublicæ curatorum apertiſſimum fiet ex decreto quod jam recitabitur.

Alterum vero quo nationes ſingulæ ad juris ſui munimentum uſæ ſunt, eſt partitio militis in diverſas federis nationes. Voluerunt enim certo numero milites præfecto cujuſque nationis tanquam militum magiſtro ſuppoſitos à proceribus ejus nationis petere pittacium, cujus præſcripto ex peculiari nationis ærario ſtipendium acciperent, non autem pittacio communi Federatorum aut ex eorum ærario, ut milites, qui plerunque ſtipendii datores reſpiciunt, hoc quoque vinculo nationum ſingularum proceribus validius adſtringerentur. mens enim hæc erat, ut quantum ejus fieri poſſet intra nationis cujuſque fines illi locarentur, qui indidem ſtipendium acciperent.

Quod dictum jam eſt de obligatione & ſacramento duplici, de diſponendis præſidiis ex conſilio procerum nationis cujuſque, aut in ea reipublicæ curatorum, de diſpartiendis etiam copiis, inter cætera docetur decreto quod Hollandiæ proceres cum Zelandiæ legatis fecerunt anno CIↃ IↃ LXXXVII die ſexto Februarii, quod quidem tale eſt.

Proceres Hollandiæ cum Weſtfriſiæ, ſimulque procerum Zelandiæ legati, accuratè expenſo præſente reipublicæ ſtatu, atque iis quæ ad ejus ſalutem, & peculiaris præfecturæ per dictas nationes adminiſtrationem facto opus eſt, bene conſultato negotio, ita decreverunt. Quando antiquitus, etiam Imperatoris Caroli temporibus, præfecto ac magiſtro militum Hollandiæ, Zelandiæ, ac Friſiæ hæc cura incubuit, ut oppida ac caſtella Hollandiæ, Zelandiæ & Friſiæ tuta ac defendi idonea haberentur: inter capita verò mandatorum quæ data ſunt ſuper pactionibus, cum Angliæ Regina ineundis de offerendo ipſi principatu, diſertè cautum exſtat, ut penes nationis cujuſ-

que

que præfectos una cum ejus nationis proceribus reive publicæ in ea curatoribus maneat cura oppidis ac caſtellis quæ mihi eſſent conſulendi per fida præſidia: Principi vero Mauritio jam ante Comitis Liceſtrii huc adventum à proceribus Hollandiæ, cum Weſtfriſia ac Zelandia delata ſit præfectura, magiſteriumque militum per Hollandiam, Zelandiam ac Friſiam, prout habent ejus poteſtatis codicilli ac mandata: quæ poteſtatis delatio, ut vim plenam habeat, Comes Liceſtrius pati tenetur: utetur proinde Princeps Mauritius jure ſibi conceſſo juxta dictos codicillos ac mandata: Comes vero Hohenloius retinebit honorem vicarii per Hollandiam, Zelandiam ac Friſiam: Curam vero belli per Hollandiam ac Zelandiam, & militis in præſidia diſtributionem, idem Princeps Mauritius adminiſtrabit de conſilio procerum, ibidem aut reipublicæ curatorum. Præfecti vero militares, tribuni, ductores, centuriones, qui per oppida ac caſtella Hollandiæ, Zelandiæ & Friſiæ in præſidium miſſi ſunt, aut mittentur, ac nominati tribuni & præfecti qui adhuc conſtituendi ſunt in partibus Hollandiæ Septentrionalibus, & in Zelandia, à Principe Mauritio accipient codicillos ſui muneris, ipſiſque proceribus Hollandiæ & Zelandiæ ac Principi Mauritio ſacramentum dicent fidei atque obedientiæ, atque id quam poterit primum per Hollandiam & Zelandiam effectum dabitur, diſcingenturque ſi qui nec parentes erunt. Mutabuntur, augebuntur, minuentur præſidia per oppida, & caſtella Hollandiæ, Zelandiæ & Friſiæ (exceptis oppidis, & caſtellis quæ Regina Angliæ accepit pignori) imperio Principis Mauritii, aut Comitis Hohenloi, ut vicarii: Neque verò per agros Hollandiæ, Zelandiæ ac Friſiæ metari aut tranſire eques pedeſve poterunt, niſi ex pittacio dato à Principe aut vicario ejus de conſilio procerum nationis reive publicæ curatorum. Ac proinde quicquid in poſterum Comes Liceſtrius, ut præfectus univerſalis Federatarum nationum, aut Senatus de cuſtodiendis oppidis ac caſtellis Hollandiæ, Zelandiæ ac Friſiæ, de mutandis præſidiis, de metatura aut tranſitu per Hollandiam, Zelandiam ac Friſiam agendum cenſebunt, id Principi Mauritio ſignificabunt, ut per ipſum de conſilio procerum nationis reive publicæ curatorum effectum detur. Ad præfecturæ verò hujus adminiſtrationem, tutelamque terrarum ac finium illico magiſterio militum Principis Mauritii ſupponentur octuaginta militum centuriæ aut tanto amplius quantum neceſſitas exiget. Petunt

tunt vero proceres Hollandiæ cum Weſtfriſia, & procerum Zelandiæ legati, ut hæc mandata ſinguli ad ſecuritatem ac tutelam earum nationum recitiant, & ut alii ſequantur, efficiant. Ipſi verò proceres ſimul ac ſeorſim, tum vero partes, oppida atque habitatores eorum Principi Mauritio ac Comiti Hohenloio hac in re opem atque auxilium ferent, quoties aut interpellabuntur, aut res poſtulabit. Ita perrogatum decretumque eſt à proceribus Hollandiæ, & à procerum Zelandiæ legatis ſecundum poteſtatem ipſis datam. Atque in ejus rei teſtimonium nomine procerum Hollandiæ cum Weſtfriſia Scriba eorum publicus, nomine vero procerum Zelandiæ legati decreto huic ſubſcripsēre ſexto Feb. die, anno CIϽ IϽ LXXXVII. *Subſcriptum erat, mandati procerum Hollandiæ C. Rechterius. B Roëſſius. Adrianus Nopperus: Caſpar Vosbergius.*

Poſt abitum Comitis Liceſtrii nemo creatus eſt præfectus univerſalis, cujus rei ignorantia multos fefellit: ſed Princeps Mauritius à proceribus Geldriæ, Hollandiæ & Weſtfriſiæ, Zelandiæ, Trajectinæ & Tranſiſalanæ factus eſt earum nationum præfectus: at Comes Wilhelmus Naſſavius à proceribus Ciſlavicanis, & Tranſlavicanis præfecturæ poteſtatem accepit. Sacramentum quod Princeps Mauritius, ut Hollandiæ præfectus, præſtitit, tale eſt.

Polliceor ac juro me proceribus Federatæ Belgico-germaniæ, qui in federe & tutela Reformatæ religionis perſtituri ſunt, nominatim vero nobilitati majoris ac minoris gradus, & rectoribus oppidorum Hollandiæ & Weſtfriſiæ, qui earundem nationum ordines referunt, fidelem atque obſequentem futurum: Legibus atque imperatis in commune quidem Federatorum procerum, & ſenatus qui ad regimen commune inſtitutus eſt, aut poſtmodum inſtituetur, peculiariter verò procerum Hollandiæ pariturum, effecturumque ut à præfectis militaribus ac centurionibus & aliis noſtris imperio ſuppoſitis pareatur.

Qua occaſione Reformatæ religionis hîc facta ſit mentio, & quomodo ejus interpretatio ſit penes nationis cujuſque proceres, antea attigimus. Cæterum patet hinc ipſum quoque Hollandiæ præfectum duplici teneri obligatione, altera Federatis proceribus, ut eis pareat in rebus communis regiminis (id eſt belli adminiſtratione ex federis præſcripto) altera vero Hollandiæ proceribus, nobilibus, & rectoribus oppidorum,

ut

ut ipſis fidem ac obedientiam præſtet, & eorum leges ac decreta peculiariter ſequatur, efficiatque ut ſequantur alii: unde manifeſtum eſt proceres Hollandiæ hic non ſpectari qua pars ſunt conventus Federatorum (nam eo ſenſu peculiariter eos nominari nihil attinebat, imò inutile ac noxium fuerat) ſed ut qui extra univerſitatem Federatorum jus habent proprium jubendi atque imperandi in negotiis ſuæ nationis.

In mandatis quæ eidem Principi Mauritio data ſunt, ut præfecto & magiſtro militum Hollandiæ, præcipitur ei, *ut cuſtodiat, tueatur ac promoveat jura publicæ poteſtatis, leges ac ſalutem ejus nationis*, poſt quæ ſequitur, *uſus quoque Chriſtianæ religionis*, cum nulla alia notione ſtrictiore. De præſidiis autem caput tale eſt.

Præfectus cum reipublicæ curatoribus diſpiciet de præſidiis, ſecuritate, ac tutela terrarum, oppidorum, caſtellorum, portuum, amnium, aquarumque ejus.

Cui convenit caput XXXI. mandatorum quæ proceres Hollandiæ, & Weſtfriſiæ reipublicæ curatoribus dedere jubens, *curent diligenter, ut præſidia ſæpe mutentur, neque minus tertio quoque menſe.* Friſii ut intelligo proceres in hunc uſque diem ſollicitè caverunt ne qua ibi præſidia mutentur niſi de conſilio curatorum reipublicæ qui apud ipſos ſunt. In Zelandia idem antehac, & jus eſſe creditum & factitatum eſt.

Quod militum ſacramentum attinet tum quo Federatorum communitati, tum quo ſingularum nationum proceribus magiſtratibuſque devinciuntur, ex Federe Trajectino, ut ex contentione cum Comite Liceſtrio apparet, antiquitus duplex jusjurandum ab ipſis exactum. Poſtea videtur in Federatorum conventu inſtituta formula jurisjurandi quæ utramque obligationem pariter complecteretur, addita & mentione eorum qui ſtipendia præbent. Verba hæc ſunt.

Promittimus ac juramus nos proceribus Federatis Belgicogermaniæ qui in Federe ac defenſione Reformatæ religionis perſtabunt, & nominatim nobilitati majoris ac minoris gradus, & rectoribus oppidorum Comitatus, & nationis Hollandiæ ac Weſtfriſiæ, qui referunt ejus nationis ordines, ſed & Proceribus nationum apud quas noſtri uſus erit, rectoribuſque oppidorum tam intra quam extra Hollandiam & Weſtfriſiam ubicunque præſidium agitaturi ſumus, fidos & parentes

tes fore : iiſdem ſub ductis Principis Mauritii, præfecti ejuſdem nationis nos probè ac ſtrennè militaturos : ſed & reverentiam atque obſequium, ut par eſt, præbituros nos tum federatis, tum nationis cujuſque proceribus, atque aliis nationum ſingularum apud quas præſidium agitabimus, aut operam noſtram navabimus præfectis, aliiſque ductoribus qui nobis præpoſiti ſunt, aut præponentur in his quæ nobis imperaturi ſunt, pro tempore quo apud eaſdem nationes, & in earum oppidis uſus noſtri erit.

Hac ſub lege uſurpari cœpit, ut codicilli poteſtatis ductoribus dentur à Federato conventu, quod tamen proceres Friſiæ Ciſlavicanæ noluerunt locum habere in centuriis ſuæ partitionis.

Sed quanquam poſtrema hæc formula omnes obligationes ſatis in ſe complecti videbatur, nunquam tamen, aut nationum ſingularum proceres, aut oppidorum magiſtratus jus abdicarunt centurias apud ſe morantes adigendi peculiari ſacramento ad ſui obſequium.

Inter cæteros rectores oppidi Goudani à belli initio ad inducias uſque, & poſt eas factas, huic mori ac juri inſtiterunt, ut diſcere eſt ex hac formula antiqua, quæ adhuc anno CIↃ IↃ CXV in uſu erat, ac proinde ab optione Altirivii ibidem præſidium agentis jurata eſt.

SACRA-

SACRAMENTUM CENTURIONUM QUI cum ſuis centuriis Goudam veniunt præſidium acturi.

I.

PRomittet per ſacramenti fidem centurio, ſe cum militibus ſuis hujus oppidi magiſtratui fidelem, ac parentem fore.

II.

Habiturum ſe modeſtè ac ſub diſciplina militem: ac proinde effecturum, ut poſt ſignum nocturnæ quieti datum omnes ſe intra tecta contineant, cum pœnæ in contumaces.

III.

Neque ſe, neque milites ingeſturos ſe negotiis ad oppidum, municipes, & habitatores pertinentibus.

IV.

Si quid ad notitiam ipſius pervenerit quod oppido, aut magiſtratibus damno eſſe poſſit, ſe id illico ad magiſtratuum notitiam perlaturum, ut ii conſtituant quod ex uſu erit.

V.

Centurio, militeſque alii tum promoti tum gregarii ſibi domicilium quærent, contenti domaria ad eam rem deſtinatio: ita ut magiſtratibus & aliave de cauſa negotium non faceſſant, neque hoſpitibus injurii ſint.

VI.

Neque ſe, neque milites magiſtratibus, aut municipibus graves fore ſtipendiorum ergo; ſed ea petituros ab his quibus merent.

VII.

Curaturum ſe ut milites agro abſtineant, ne ibi populabundi agant; contra ſi fiat animadverſurum ni faciat, ipſos magiſtratus animadverſuros.

VIII.

Neque vero paſſurum, ut milites in pometa, aut olera municipum involent, aut damnum cuiquam inferant corporis, bonorumve.

IX.

Militibus ne liceat extra mœnia prodire aliis cum armis, qualiacunque ea ſint niſi quæ lateri accinguntur.

X.

Neminem introducturum ſe qui oppido ſit relegatus, aut quem conſules negent ſe ferre; poſſe ſi quem habeat ejuſmodi, curaturum ut exeat.

XI.

Militibus dum in oppido erunt, neque gregatim procedere, neque excubias habere liceat niſi conſulum juſſu.

XII.

Si quid peccaverint milites, neque id vindicet centurio, magiſtratus id vindicaturos.

XIII. *Ne-*

XIII.

Neque militibus, neque eorum uxoribus liberum ſit, lixarum titulo vinum, fæculam aut cereviſiam cauponari, aut aliunde in domos ſuas perferre, perferrive curare, ut à militibus, aut municipibus per contubernia bibatur. Secus ſi fiat, centurionem miſſione, aut alio modo, ut res exiget, pœnas ſumpturum.

XIV.

Se dum in præſidio hic erit milites non adſcripturum numeris, niſi conſulibus apparuerit de Principis Mauritii ipſorumve procerum juſſu, ac ſic quoque ſe indicium facturum metatoribus, ut nomina diemque annotent.

Sacramentum hoc præſtitum eſt ab optione centuriæ tribunalis toparchæ Altirivii XV *Septembris anni* CIↃ IↃ CXVI. *Et in ejus rei documentum huic chartæ ab ipſo ſubſcriptum eſt. Engonnes.*

Rectores oppidi Rotterodami qui antehac fuerunt, moris ſemper apud ſe fuiſſe affirmarunt mihi, ut centurias ad ſe miſſas habendo præſidio portis intercluderent, donec centurio, & qui alii cum imperio militari erant ipſis rectoribus ſacramentum dixiſſent: Idem ex aliorum oppidorum rectoribus intelligere memini.

Unde perſpicuum eſt milites in notitia comprehenſos in rebus belli (quæ ipſæ tamen quantum præſidia attinet adminiſtrari debent de conſilio procerum nationis, curatorumve reipublicæ) obedientiam debere proceribus Federatis & Senatui, ac deinceps præfectis ductoribuſque. At in negotiis nationis cujuſque obedientiam ab ipſis deberi proceribus nationis à qua ſtipendia accipiunt, ſi in ejus finibus verſentur, aut alioqui ejus nationis in cujus finibus degunt, ac porro rectoribus oppidorum locorumque ubi in præſidio agunt: ac poſſe eos ubi id expedire judicatur ad eam fidem etiam peculiari ſacramento adigi.

troverſia. *Vrgetis præcipuè* (aiunt Federati ad Trajectinos) *ſummum imperium quod vobis intra fines veſtros competat: eoque multum diſſeritis de jure ac poteſtate Federatorum, Principis ac Senatus; Rogatos vos volumus expendere non id quæri: quemadmodum neque legati noſtri mandatum habuerunt hac de re diſputandi, ut nec feciſſe eos confidimus. Hoc ergo unum quæritur, an quod licet* (en verba ſatis expreſſa) *id rectè & utiliter fieri ſemper poſſit.* Deinde in fine hujus reſponſi orantur Trajectini novas cuſtodias dimittere: *incolumi tamen jure ſuo & ſine ulla ejus fraude aut detrimento.* Qui eo tempore in conventu Federatorum fuere (mihi tum inter cæteros honos obtigit in eo cœtu pro Hollandia loquendi) meminiſſe poſſunt inter legatos nationum ex occaſione ſermonum quorundam diſſeri cœpiſſe an contra fedus eſſet quod nationis cujuſque proceres ſecuritati ſuæ etiam armis proſpicerent, & ab omnibus judicatum non eſſe, dum non eo minus promitterentur, ac perſolverentur tributa ad communem nationum tutelam neceſſaria. Iam vero & Hollandiæ, & Trajectinæ proceres, tum in promittendis, quæ Princeps, & Senatus poſtulabant, tum in eiſdem præſtandis officio ſuo functi erant præter cæteros, & in utroque de aliis perpetuo erant conqueſti. Tum vero legati nationum, & ii qui in conventum Hollandiæ venerant, ſimiliter poſſunt meminiſſe, quod cum Hollandi ex ſuo conventu magno numero menſe Junio anni CIↃ IↃ CXVIII in conventum Federatorum veniſſent, Hollandorum omnium ea erat ſententia, nullum Federatis proceribus jus eſſe impediendi quominus Hollandiæ proceres, & ejus nationis partes ſecuritati ſuæ proſpicerent quomodo neceſſarium judicarent. Erat quidem inter Hollandiæ partes aliquid controverſiæ ſuper tolerandis ſumptibus cuſtodiarum: ſed ea controverſia facilè tranſactione aut compromiſſo finiri poterat, neque vero ad juris pertinebat quæſtionem quæ hoc loco à nobis tractatur. Quod vero dicitur laboratum, ut cuſtodiæ iſtæ ſumptibus Federatorum haberentur, falſum omnino eſt. Anno quidem CIↃ IↃ CXVI inter Hollandos conſultatum fuit de milite ſubſidiario conducendo: ſed tum ſpes erat id ipſum cæteris nationibus placiturum, ac proinde delectū illum, ut ſæpe olim, fieri poſſe communiter

muniter concordi decreto atque impenſa. At vero cum poſtea conſcriptæ eſſent cuſtodiæ peculiari Hollãdiæ ac Trajectinæ decreto, nunquam tentatum fuit eas aſſcribere oneribus Federatorum : quin contra proceres utriuſque jam dictæ nationis teſtati ſunt, ſuo delectu nolle ſe augere Federis impendia, ſed non eo minus ſe juxta nationes cæteras implere velle quod ad ſuſtinenda belli onera condixiſſent : quemadmodum videre eſt in recitato jam reſponſo Trajectinorum : & ab Hollandiæ legatis ſæpe aliarum nationum legatis ſignificatum eſt.

Quod nonnulli abſurdũ exiſtimant iiſdẽ in locis eſſe milites diverſi ſacramenti, & diverſis imperiis parentes, ex ignorantia moris ac reipublicæ noſtræ proficiſcitur. Nam cum rectores nationis cujuſque & partium ejus in verba adacti ſint ejus nationis; nationes autem fœdere adſtrictæ inter ſe, ipſique milites Federis teneantur proceribus cujuſque nationis & magiſtratibus obſequi, ut poſtea docebimus, ſequitur inter jusjurandum quod Federatis, & id quod nationis cujuſque primoribus ac magiſtratibus dicitur nihil eſſe pugnæ. Contrà vidimus etiam aliis nationibus ſæpè commodatam operam eorum quos ad ſui tutelam alienatio aut oppidani magiſtratus conſcripſerant. Par ratio armatorum municipum qui ſolis magiſtratibus oppidi ſui jurejurando tenentur, unde nihil unquam incommodi exortum eſt : imo ſæpe vicini à vicinarum nationum municipibus ſublevati adjutique ſunt. Neque aliud diſcrimen inter armatos municipes & oppidorum cuſtodias, hanc cauſam quod attinet, quam quod municipes gratis arma ferunt, cuſtodiæ autem mercede conductæ ſunt in ſuplementum ac levamen municipum.

Non nationes tantum jure ſummi imperii, ſed & oppida jure naturalis tutelæ tam ante hoc bellum quam poſt id exortum uſa miniſterio armatorum hominum, & utendi jus habuiſſe, annales & acta nos docent, reſque ipſa in recenti multorum memoria eſt. Nam Comitum tempore ſolebant oppida Comitibus præſto eſſe certo armatorum numero quos impenſis ſuis alebant. In actis oppidi Lugdunenſis exſtat teſtatum anno CIↃ CCCC LXXXVIII con-

conſcriptos ab oppidi ordine cuſtodes, vigintiquinque ſub ductu quæſitoris, & ſub ductu cujuſque conſulis vicenos, quorum opera Conſules oppidum, & oppidanos tutarentur, portaſque clauderent & recluderent. Anno CIↃ IↃ LXVI Princeps Willhemus Arauſionenſis, ut motus omnis intra Antuerpiam arceretur, magno ejus oppidi conſilio auctor fuit, ut mille ducentos milites ſuo ære conſcriberent: quod tandem urgente ſæpius Principe factum eſt: atque horum cuſtodum mentio eſt in pactis ſuper religione Antuerpiæ factis ſecundo die Septembris anni CIↃ IↃ LXVI, & aliis pactis quæ facta ſunt quinto die Martii anno CIↃ IↃ LXVII. Sic & rectores oppidi Amſtelodami anni CIↃ IↃ LVXII milites quadringentos in ſuum miniſterium aſſumpſere: quod cum ab ipſis primum ſuæ poteſtatis jure factum eſſet, à Principe Wilhelmo probatum eſt poſtea, ut apparet in conſilio ejus quod datum eſt XXVI Martii anni ejuſdem. Etiam ab urbe Trajecto & clero conſcripti ſunt octingenti primum, deinde plures numero milites, ut cognoſcere eſt ex defenſione tum Cleri, tum procerum Trajectinorum in commune: qui milites nihil aliud quam urbis tutelam juraverant, ut ibidem videre eſt: neque vero illo tam ſævo atque acerbo tempore id urbis rectoribus crimini datum eſt, quaſi adverſum jus ſummæ poteſtatis quicquam feciſſent. Id quidem didici in colloquio cum Amſtelodamenſibus habito, Principem Wilhelmum cum probare non poſſet, ut qui tum oppido præerant, ipſique multis de cauſis inviſi & ſuſpecti erant, militem haberent ipſis parentem, & ſacramento addictum, inter cætera dixiſſe contrarium hoc mandatis quæ ipſi, ut Regis Vicario, ut judicum Hollandiæ conſeſſui eſſent data. Sed nec minus verum eſt ex adverſo dictum ab Amſtelodamenſibus ſemper fuiſſe ſibi in oppidi miniſterio ad id tempus milites ſexcentos, neque verò Vicarios Hiſpanicarum partium, Comitem Boſſuium puta, Comitem Rochium, & Toparcham Hiergium quicquam imperii ſibi arrogaſſe in eos milites qui in duas centurias partiti erant. Verum & hoc eſt inſuper, poſtquam id oppidum à probatæ fidei magiſtratibus regi cœpit, non tantum in eorum mini-

miniſterio fuiſſe cuſtodias oppidi, ſed eaſdem relatas in onera communia federis, quomodo, & cuſtodias oppidorum Dordrechti & Gorinchemi. Etiam oppida Hollandiæ ad Septentriones ſita cuſtodes plures aut pauciores partim habuere, partim quaſi haberent Hollandiæ imputarunt, eò quod Federatorum univerſitas id oneris abnueret agnoſcere. Hoc ipſo de quo nunc diſputatio eſt tempore Amſtelodamenſes ſuorum numerum, qui ad quadringentos erat, auxerant ad ſexcentos inconſultis federatis proceribus, ſed re duntaxat denuntiata reipublicæ Hollandicæ curatoribus, qui dixerunt liberum eſſe oppidis id facere ſuo arbitratu, dum ſuo ſumptu id facerent. Anno CIↃ IↃ LXXXVII rectores oppidi Lugduni ſupra vigintiquinque cuſtodes quos habebant antea centum alios ſuo ſtipendio conduxere, idque ipſum ut factum ad tutelam oppidi vicinorumque oppidorum & agri, proceribus Hollandiæ (non proceribus Federatis) ſignificarunt, dictitantes ejus militis impendia à corpore Hollandiæ agnoſcenda. Ejuſdem oppidi Magiſtratus anno CIↃ IↃ CI conceperunt atque ediderunt leges impoſitas militi ſuo peculiari, quarum primum caput ſic habet: *Cum neceſſarium ſit judicatum militem certo numero in oppidi Lugdunenſis privato miniſterio haberi.* Forma autem Sacramenti ſic habet: *Pollicemur ac juramus nos probe modeſteque victuros ex præſcripto legum quæ jam nobis prælectæ ſunt aut in futurum prælegentur ad diſciplinam militarem pertinentes, ac cætera omnia nos facturos quæ boni ducis, militiſque officium eſt facere.* Qui aliis oppidis præfuerunt itidem norunt in iis oppidis cuſtodias fuiſſe, quarum intenſius aut remiſſius ſit numerus conſilii publici arbitratu. Magiſtratus Rotterodamenſes mihi teſtati ſunt, fuiſſe ſibi ſupra annos viginti, triginta & amplius militum centuriam ſub centurionis imperio: qui & vexillo uſi ſemper eſſent quod in baſilica pendere vidi: interdum autem pleni numeri fuiſſe centuriam, interdum minutam ad ſexaginta, interdum ultra excreviſſe: & cùm per incuriam dilapſa eſſet, reſtitutam vigori ſuo ac diſciplinę: eaque omnia eveniſſe ſine cujuſquam querela.

Judicent nunc omnes, utri res novarint, rectores-ne nationum ſingularum & oppidorum qui juri antiquo inſtiterunt: an illi potius qui non modo nationibus

nibus & oppidis ea in re impedimento fuêre, ſed etiam pro crimine duxerunt, quod ſomniare non potuerint quas ipſi rerum potiti leges eſſent condituri.

Manifeſtum indicium attentatæ in rempublicam mutationis & hoc eſt, quod edictum conceptum à Federatis proceribus de dimittendis cuſtodiis, in Hollandia, imo in ipſo Hollandiæ palatio, publicatum proſcriptumque eſt cum ad ipſos Hollandiæ primores miſſum non eſſet. Ipſi noſtri olim Principes ſolebant edicta ſua non directè inde ubi agerent mittere publicanda, ſed ea mittere ad judices nationibus impoſitos, ut ſi quid eſſet adverſum juri nationum, de eo docerentur. ſin minus, tum ut publicatio accedente eorum judicum auctoritate per pittacium teſtata rectè atque ordine procederet.

CAPUT XI.

De ſacramento ducum & militum qui continentur in Notitia militari Federatorum.

CUm militum uſus ſit duplex, tum ut vim externam à finibus propulſent, tum ut intus adſint magiſtratibus & eorum civilibus imperiis ut pareatur efficiant; apud nos vero rei militaris cura delata ſit communitati Federatorum (non ſine cautione tamen aliqua, ut oſtendunt mandata ſenatus modo allegata) cæterum civile regimen earum quæ in federe ſunt nationum, manſerit penes proceres quidem cujuſque ſummo loco, deinceps vero penes oppidorum ac locorum magiſtratus, conſequens eſt geminam apud nos eſſe militum obligationem, alteram ratione ſui muneris cujus reſpectu ſubjiciuntur univerſitati Federatæ, alteram territorii ratione in quo degunt: ſicut jure proditum eſt poſſe eundem hominem duabus juriſdictionibus ſubeſſe, alteri ex munere quo fungitur, alteri ex domicilii ſui loco. Diſtinctæ obligationes iſtæ etiam peculiaribus Sacramentis diſcerni ſolebant, ut videre eſt in ſeptimo capite Federis Trajectini, quod ſic habet: *Hoc ſenſu tamen, ut centuriones ac milites præter commune ſacramen-*

mentum etiam peculiare ſacramentum dicant nationi, urbi, oppidove ubi moraturi ſunt.

Cum vero poſt hæc tempora Comes Liceſtrius, ut Præfectus univerſalis negotia omnia ita ad univerſitatem federis traheret, ut nationes ſingulæ ad id ſuam injuriam pertinere cenſerent, ipſi Federati proceres die triceſimo Auguſti menſis anno LXXXVII poſtularunt: *Ut omnes nationum ſingularum præfecti, duces majores minoreſque cæterique milites, ſeu cum imperio eſſent, ſeu gregarii, ſacramento adigerentur fidem & obedientiam præſtare nationibus in commune, Comiti Liceſtrio, ut univerſali præfecto, tum vero nationibus ſingulis oppidis ac partibus, ubi opera ipſorum futura eſſet uſui.* Cui poſtulato à Comite Liceſtrio reſponſum eſt: *non rectum ſibi videri, ut ſacramentum præſtetur nationi alicui, aut oppido, corumve præfectis aut vicariis: quod ea res non eſſet & in periculam patens, ipſaque ſacramentorum diverſitas turbis, & contemptui cauſas eſſet datura. placere tamen, ut milites præſidio venientes in oppida ſupra ſacramentum quo ſibi Comiti & nationum univerſitati obſtricti eſſent, jurent ea oppida ac loca ſe rectè cuſtodituros in fide procerum Federatorum, & præfecti univerſalis, neque ſe quicquam tentaturos eis locis noxium.* Quod reſponſum cum ipſo poſtulato ſi diligenter conferatur, intellectu facile eſt Comitis Liceſtrii eam fuiſſe ſententiam, ut neque nationibus ſingulis, neque oppidis quicquam juris in milites tributum vellet, etiam in negotiis civilis imperii, niſi quod Federatorum univerſitati ſubeſſet, ipſorum antem procerum Federatorum. contrariam, ſuper hac re fuiſſe ſententiam. At verò nationum ſingularum primores, in propoſito perſtiterunt, ut videre eſt in edicto procerum Hollandiæ quod vulgatum eſt die decimoſexto Octobris anni CIↃ IↃ LXXXVII, ubi aiunt: *Cum viderent errationem ſubortam ſuper ſacramento, poſtulare ſe, ut ex pactorum præſcripto milites fidem ſuam jurejurando addicerent univerſitati nationum, & Comiti Liceſtrio, ut præfecto univerſali, item nationibus ſingulis oppidis ac partibus ubi uſus eſſet ipſorum operæ, ubive præſidium agitarent.*

Duas res inſuper notari convenit, quas nationum ſingularum proceres defenderunt, & in uſum perduxerunt, quo magis juri ſuo caverent adverſus omnes in contrarium auſus; prius eſt, quod diſtributionem

militis

militis in præſidia ita voluerunt eſſe penes Federatorum univerſitatem, & præfectum univerſalem, ut tamen peragi ea non poſſet, niſi per præfectos peculiares, conſciis proceribus nationis, aut in ea reipublicæ curatoribus. Per præfectos peculiares diſponi præſidia debere proceres tum Federati, tum Hollandiæ aſſerunt in utroque illo libello cujus verba citavimus. Ipſos autem peculiares præfectos ea in re nihil facere potuiſſe niſi de conſilio procerum nationis, aut in ea natione reipublicæ curatorum apertiſſimum fiet ex decreto quod jam recitabitur.

Alterum vero quo nationes ſingulæ ad juris ſui munimentum uſæ ſunt, eſt partitio militis in diverſas federis nationes. Voluerunt enim certo numero milites præfecto cujuſque nationis tanquam militum magiſtro ſuppoſitos à proceribus ejus nationis petere pittacium, cujus præſcripto ex peculiari nationis ærario ſtipendium acciperent, non autem pittacio communi Federatorum aut ex eorum ærario, ut milites, qui plerunque ſtipendii datores reſpiciunt, hoc quoque vinculo nationum ſingularum proceribus validius adſtringerentur. mens enim hæc erat, ut quantum ejus fieri poſſet intra nationis cujuſque fines illi locarentur, qui indidem ſtipendium acciperent.

Quod dictum jam eſt de obligatione & ſacramento duplici, de diſponendis præſidiis ex conſilio procerum nationis cujuſque, aut in ea reipublicæ curatorum, de diſpartiendis etiam copiis, inter cætera docetur decreto quod Hollandiæ proceres cum Zelandiæ legatis fecerunt anno CIↃ IↃ LXXXVII die ſexto Februarii, quod quidem tale eſt.

Proceres Hollandiæ cum Weſtfriſiæ, ſimulque procerum Zelandiæ legati, accuratè expenſo præſente reipublicæ ſtatu, atque iis quæ ad ejus ſalutem, & peculiaris præfecturæ per dictas nationes adminiſtrationem facto opus eſt, bene conſultato negotio, ita decreverunt. Quando antiquitus, etiam Imperatoris Caroli temporibus, præfecto ac magiſtro militum Hollandiæ, Zelandiæ, ac Friſiæ hæc cura incubuit, ut oppida ac caſtella Hollandiæ, Zelandiæ & Friſiæ tuta ac defendi idonea haberentur: inter capita verò mandatorum quæ data ſunt ſuper pactionibus, cum Angliæ Regina ineundis de offerendo ipſi principatu, diſertè cautum exſtat, ut penes nationis cujuſque

que præfectos una cum ejus nationis proceribus reive publicæ in ea curatoribus maneat cura oppidis ac caſtellis quæ mihi eſſent conſulendi per fida præſidia: Principi vero Mauritio jam ante Comitis Liceſtri huc adventum à proceribus Hollandiæ, cum Weſtfriſia ac Zelandiæ delata ſit præfectura, magiſteriumque militum per Hollandiam, Zelandiam ac Friſiam, prout habent ejus poteſtatis codicilli ac mandata: quæ poteſtatis delatio, ut vim plenam habeat, Comes Liceſtrius pati tenetur: utetur proinde Princeps Mauritius jure ſibi conceſſo juxta dictos codicillos ac mandata: Comes vero Hohenloius retinebit honorem vicarii per Hollandiam, Zelandiam ac Friſiam: Curam vero belli per Hollandiam ac Zelandiam, & militis in præſidia diſtributionem, idem Princeps Mauritius adminiſtrabit de conſilio procerum, ibidem aut reipublicæ curatorum. Præfecti vero militares, tribuni, ductores, centuriones, qui per oppida ac caſtella Hollandiæ, Zelandiæ & Friſiæ in præſidium miſſi ſunt, aut mittentur, ac nominati tribuni & præfecti qui adhuc conſtituendi ſunt in partibus Hollandiæ Septentrionalibus, & in Zelandia, à Principe Mauritio accipient codicillos ſui muneris, ipſiſque proceribus Hollandiæ & Zelandiæ ac Principi Mauritio ſacramentum dicent fidei atque obedientiæ, atque id quam poterit primum per Hollandiam & Zelandiam effectum dabitur, diſcingenturque ſi qui nec parentes erunt. Mutabuntur, augebuntur, minuentur præſidia per oppida, & caſtella Hollandiæ, Zelandiæ & Friſiæ (exceptis oppidis, & caſtellis quæ Regina Angliæ accepit pignori) imperio Principis Mauritii, aut Comitis Hohenloi, ut vicarii: Neque verò per agros Hollandiæ, Zelandiæ ac Friſiæ metari aut transire eques pedeſve poterunt, niſi ex pittacio dato à Principe aut vicario ejus de conſilio procerum nationis reive publicæ curatorum. Ac proinde quicquid in poſterum Comes Liceſtrius, ut præfectus univerſalis Federatarum nationum, aut Senatus de cuſtodiendis oppidis ac caſtellis Hollandiæ, Zelandiæ ac Friſiæ, de mutandis præſidiis, de metatura aut tranſitu per Hollandiam, Zelandiam ac Friſiam agendum cenſebunt, id Principi Mauritio ſignificabunt, ut per ipſum de conſilio procerum nationis reive publicæ curatorum effectum detur. Ad præfecturæ verò hujus adminiſtrationem, tutelamque terrarum ac finium illico magiſterio militum Principis Mauritii ſupponentur octuaginta militum centuriæ aut tanto amplius quantum neceſſitas exiget. Petunt

tunt vero proceres Hollandiæ cum Weſtfriſia, & procerum Zelandiæ legati, ut hæc mandata ſinguli ad ſecuritatem ac tutelam earum nationum recitiant, & ut alii ſequantur, efficiant. Ipſi verò proceres ſimul ac ſeorſim, tum vero partes, oppida atque habitatores eorum Principi Mauritio ac Comiti Hohenloio hac in re opem atque auxilium ferent, quoties aut interpellabuntur, aut res poſtulabit. Ita perrogatum decretumque eſt à proceribus Hollandiæ, & à procerum Zelandiæ legatis ſecundum poteſtatem ipſis datam. Atque in ejus rei teſtimonium nomine procerum Hollandiæ cum Weſtfriſia Scriba eorum publicus, nomine vero procerum Zelandiæ legati decreto huic ſubſcripsère ſexto Feb. die, anno CIↃ IↃ LXXXVII. *Subſcriptum erat, mandati procerum Hollandiæ C. Rechterius. B Roëſſius. Adrianus Nopperus: Caſpar Voſbergius.*

Poſt abitum Comitis Liceſtrii nemo creatus eſt præfectus univerſalis, cujus rei ignorantia multos fefellit: ſed Princeps Mauritius à proceribus Geldriæ, Hollandiæ & Weſtfriſiæ, Zelandiæ, Trajectinæ & Tranſiſalanæ factus eſt earum nationum præfectus: at Comes Wilhelmus Naſſavius à proceribus Ciſlavicanis, & Tranſlavicanis præfecturæ poteſtatem accepit. Sacramentum quod Princeps Mauritius, ut Hollandiæ præfectus, præſtitit, tale eſt.

Polliceor ac juro me proceribus Federatæ Belgico-germaniæ, qui in fœdere & tutela Reformatæ religionis perſtituri ſunt, nominatim vero nobilitati majoris ac minoris gradus, & rectoribus oppidorum Hollandiæ & Weſtfriſiæ, qui earundem nationum ordines referunt, fidelem atque obſequentem futurum: Legibus atque imperatis in commune quidem Federatorum procerum, & ſenatus qui ad regimen commune inſtitutus eſt, aut poſtmodum inſtituetur, peculiariter verò procerum Hollandiæ pariturum, effecturumque ut à præfectis militaribus ac centurionibus & aliis noſtris imperio ſuppoſitis pareatur.

Qua occaſione Reformatæ religionis hîc facta ſit mentio, & quomodo ejus interpretatio ſit penes nationis cujuſque proceres, antea attigimus. Cæterum patet hinc ipſum quoque Hollandiæ præfectum duplici teneri obligatione, altera Federatis proceribus, ut eis pareat in rebus communis regiminis (id eſt belli adminiſtratione ex federis præſcripto) altera vero Hollandiæ proceribus, nobilibus, & rectoribus oppidorum, ut

ut ipſis fidem ac obedientiam præſtet, & eorum leges ac decreta peculiariter ſequatur, efficiatque ut ſequantur alii: unde manifeſtum eſt proceres Hollandiæ hic non ſpectari qua pars ſunt conventus Federatorum (nam eo ſenſu peculiariter eos nominari nihil attinebat, imò inutile ac noxium fuerat) ſed ut qui extra univerſitatem Federatorum jus habent proprium jubendi atque imperandi in negotiis ſuæ nationis.

In mandatis quæ eidem Principi Mauritio data ſunt, ut præfecto & magiſtro militum Hollandiæ, præcipitur ei, *ut cuſtodiat, tueatur ac promoveat jura publicæ poteſtatis, leges ac ſalutem ejus nationis*, poſt quæ ſequitur, *uſus quoque Chriſtianæ religionis*, cum nulla alia notione ſtrictiore. De præſidiis autem caput tale eſt.

Præfectus cum republicæ curatoribus diſpiciet de præſidiis, ſecuritate, ac tutela terrarum, oppidorum, caſtellorum, portuum, amnium, aquarumque ejus.

Cui convenit caput XXXI. mandatorum quæ proceres Hollandiæ, & Weſtfriſiæ reipublicæ curatoribus dedere jubens, *curent diligenter, ut præſidia ſæpe mutentur, neque minus tertio quoque menſe.* Friſii ut intelligo proceres in hunc uſque diem ſollicitè caverunt ne qua ibi præſidia mutentur niſi de conſilio curatorum reipublicæ qui apud ipſos ſunt. In Zelandia idem antehac, & jus eſſe creditum & factitatum eſt.

Quod militum ſacramentum attinet tum quo Federatorum communitati, tum quo ſingularum nationum proceribus magiſtratibuſque devinciuntur, ex Federe Trajectino, ut ex contentione cum Comite Liceſtrio apparet, antiquitus duplex jusjurandum ab ipſis exactum. Poſtea videtur in Federatorum conventu inſtituta formula jurisjurandi quæ utramque obligationem pariter complecteretur, addita & mentione eorum qui ſtipendia præbent. Verba hæc ſunt.

Promittimus ac juramus nos proceribus Federatis Belgicogermaniæ qui in Federe ac defenſione Reformatæ religionis perſtabunt, & nominatim nobilitati majoris ac minoris gradus, & rectoribus oppidorum Comitatus, & nationis Hollandiæ ac Weſtfriſiæ, qui referunt ejus nationis ordines, ſed & proceribus nationum apud quas noſtri uſus erit, rectoribuſque oppidorum tam intra quam extra Hollandiam & Weſtfriſiam ubicunque præſidium agitaturi ſumus, fidos & parentes

SACRAMENTUM CENTURIONUM QUI cum ſuis centuriis Goudam veniunt præſidium acturi.

I.

PRomittet per ſacramenti fidem centurio, ſe cum militibus ſuis hujus oppidi magiſtratui fidelem, ac parentem fore.

II.

Habiturum ſe modeſtè ac ſub diſciplina militem: ac proinde effecturum, ut poſt ſignum nocturnæ quieti datum omnes ſe intra tecta contineant, cum pœnæ in contumaces.

III.

Neque ſe, neque milites ingeſturos ſe negotiis ad oppidum, municipes, & habitatores pertinentibus.

IV.

Si quid ad notitiam ipſius pervenerit quod oppido, aut magiſtratibus damno eſſe poſſit, ſe id illico ad magiſtratuum notitiam perlaturum, ut ii conſtituant quod ex uſu erit.

V.

Centurio, militeſque alii tum promoti tum gregarii ſibi domicilium quærent, contenti domaria ad eam rem deſtinatio: ita ut magiſtratibus & aliave de cauſa negotium non faceſſant, neque hoſpitibus injurii ſint.

VI.

Neque ſe, neque milites magiſtratibus, aut municipibus graves fore ſtipendiorum ergo; ſed ea petituros ab his quibus merent.

VII.

Curaturum ſe ut milites agro abſtineant, ne ibi populabundi agant; contra ſi fiat animadverſurum ni faciat, ipſos magiſtratus animadverſuros.

VIII.

Neque vero paſſurum, ut milites in pometa, aut olera municipum involent, aut damnum cuiquam inferant corporis, bonorumve.

IX.

Militibus ne liceat extra mœnia prodire aliis cum armis, qualiacunque ea ſint niſi quæ lateri accinguntur.

X.

Neminem introducturum ſe qui oppido ſit relegatus, aut quem conſules negent ſe ferre; poſſe ſi quem habeat ejuſmodi, curaturum ut exeat.

XI.

Militibus dum in oppido erunt, neque gregatim procedere, neque excubias habere liceat niſi conſulum juſſu.

XII.

Si quid peccaverint milites, neque id vindicet centurio, magiſtratus id vindicaturos.

XIII. *Ne-*

XIII.

Neque militibus, neque eorum uxoribus liberum ſit, lixarum titulo vinum, ſeculam aut cereviſiam cauponari, aut aliunde in domos ſuas perferre, perferrive curare, ut à militibus, aut municipibus per contubernia bibatur. Secus ſi fiat, centurionem miſſione, aut alio modo, ut res exiget, pœnas ſumpturum.

XIV.

Se dum in præſidio hic erit milites non adſcripturum numeris, niſi conſulibus apparuerit de Principis Mauritii ipſorumve procerum juſſu, ac ſic quoque ſe indicium facturum metatoribus, ut nomina diemque annotent.

Sacramentum hoc præſtitum eſt ab optione centuriæ tribunalis toparchæ Altirivii XV *Septembris anni* CIↃ IↃ CXVI. *Et in ejus rei documentum huic chartæ ab ipſo ſubſcriptum eſt. Engonnes.*

Rectores oppidi Rotterodami qui antehac fuerunt, moris ſemper apud ſe fuiſſe affirmarunt mihi, ut centurias ad ſe miſſas habendo præſidio portis intercluderent, donec centurio, & qui alii cum imperio militari erant ipſis rectoribus ſacramentum dixiſſent: Idem ex aliorum oppidorum rectoribus intelligere memini.

Unde perſpicuum eſt milites in notitia comprehenſos in rebus belli (quæ ipſæ tamen quantum præſidia attinet adminiſtrari debent de conſilio procerum nationis, curatorumve reipublicæ) obedientiam debere proceribus Federatis & Senatui, ac deinceps præfectis ductoribuſque. At in negotiis nationis cujuſque obedientiam ab ipſis deberi proceribus nationis à qua ſtipendia accipiunt, ſi in ejus finibus verſentur, aut alioqui ejus nationis in cujus finibus degunt, ac porro rectoribus oppidorum locorumque ubi in præſidio agunt: ac poſſe eos ubi id expedire judicatur ad eam fidem etiam peculiari ſacramento adigi.

Caput XII.

De his controverſiis quæ cum judicium conſeſſibus inciderunt.

COllidi inter ſe conſeſſus eos quibus reſpublica, & eos quibus judicia commiſſa ſunt ſuper poteſtatis ſuæ finibus haud novum eſt, ſed omnibus fermè temporibus, & apud gentes omnes uſitatum. Sed hoc mirari ſubit partes quaſdam conventus Hollandiæ de ſacris certamine eouſque abreptas, ut judiciorum perturbationem interpretatæ ſint, id quod, & olim, & nuper fecerant, & tanquam factum pro tutandis legibus ac procerum poteſtate defenderant.

Principio notandum eſt ante belli tempora conſeſſum judicum Hollandiæ non judiciis ſolis præfuiſſe, ſed & conſilium fuiſſe Vicario Comitis additum ad curandas res præfecturæ,ut ex mandatis ei conſeſſui datis, & multis edictis ab eodem conſeſſu olim factis ſuper civilibus negotiis videre eſt. Sed poſt ſumpta arma placuit ob negotiorum multitudinem conſeſſum erigere peculiarem ad res præfecturæ, quos reipublicæ curatores vocamus: ſicut & ad res maris regendas inſtituti ſunt conſeſſus maritimi.

Sacrorum notio ante belli tempora partim erat penes antiſtitem Trajectinum, & ejus miniſtros, partim penes judicum Hollandiæ conſeſſum, ut qui & in Eccleſiaſticos, & in alterius ordinis homines reipublicæ ſervandæ cauſa inſpectionem haberent. At bello exorto in mandatis reipublicæ curatorum poſitum eſt, *darent operam ut procerum decreta effectum acciperent*, & in mandatis adſeſſorum Principis Wilhelmi, quod collegium poſtea cum reipublicæ curatoribus in unum coaluit, *curam haberent Eccleſiaſticæ gubernationis*. In appendice mandatorum conſeſſus veteris judicum,& in mandatis conſeſſus judicum ſuperioris, quæ utraque poſt belli exortum facta ſunt, neutri eorum notionem ullam de religione rebuſque annexis tributam legimus. Imo id tantum abeſt, ut ſuperiori conſeſſui judicum

per

per mandata interdictum ſit, ne in rebus civile imperium ſpectantibus provocari ad ſe patiatur, niſi gravis cauſa aliud ſuaſerit. Evenit olim, ut ſeniores quidam Eccleſiæ Lugdunenſis à rectoribus oppidi demoti rem pertulerint ad cognitionem Principis Wilhelmi, procerumque Hollandiæ, qui quoſdam etiam cognoſcendæ cauſæ delegarunt. Verum quidem eſt cum oppidani judices Lugdunenſes poſtea de ea cauſa pronuntiaſſent, appellatum à ſenioribus conſeſſum judicum Hollandiæ: ſed acta cauſæ nos docent accuſatum ab ipſis judicium, ut vitio latum ea de cauſa quod deliberante Principe ac proceribus nihil innovare licuiſſet. Quod ſi quando ſuper negotiis Eccleſiaſticis aliqua judicum conſeſſui cognitio attributa eſt; id non ex vi perpetuæ juriſdictionis, ſed ex delegatione ortum cenſeri debet. Illud certè conſtat antequam hæc diſputatio cæteris ſe immiſcuit, conſeſſum veterem judicum Hollandiæ, quoties proceres id ſe velle ſignificaverant, cauſis hujuſmodi ſe exemiſſe.

Quod ſi etiam controverſum eſſet jus de rebus Eccleſiaſticis cognoſcendi; illud tamen negari non poſſet, in procerum Hollandiæ poteſtate eſſe controverſiam talem inter judices, & reipublicæ curatores dirimere, cum iidem proceres judicia de indictionibus publicis ſoli curatorum reipublicæ conſeſſui attribuerint, ſicut & cognitionem de prædis mari actis collegiis maritimis, & judicia de ſeditione rebuſque aliis dicto conſeſſui curatorum reipublicæ ſi ipſi cauſam cognoſcere occupaſſent. A proceribus autem Hollandiæ conſtitui id poſſe intra fines ſuos etiam citra aſſenſum procerum Zelandiæ, primùm probatur exemplis aliquot noviter attributæ juriſdictionis quæ à judicum conſeſſibus in quæſtionem non vocantur: deinde capite ſecundo primæ pactionis initæ ſuper juriſdictione conſeſſus ſuperioris ubi hæc leguntur verba. *Ne proceres Hollandiæ quantum ad proceres, membra, ac habitatores Zelandiæ pertinet, ac viciſſim proceres Zelandiæ quantum ad proceres, oppida, membra, ac habitatores Hollandiæ univerſos aut ſingulos pertinet, quicquam ſuperiori conſeſſui imponent, aut ut imperetur curent, quod ſpectare poſſit ad mutanda aut imminuenda judicia ejus conſeſſus: Nec quicquam jubeant, Juberive curent quod proceribus, membris, oppidis aut habi-*

habitatoribus nationis alterius damno eſſe poſſit: ac ſi judiciorum ordo, aut celeritas, aut utilitas tranquillitaſque publica novari aliquid exigant, id communi conſilio conſenſuque fiat. Secus factum ſi quid fuerit procerum alterius nationis juſſu, id vim nullam habeat adverſus proceres, membra, oppida atque habitatores nationis alterius qui ſua id intereſſe exiſtimaverint. Unde irrefragabiliter ſequitur talia imperata vim habere adverſus ſubditos ejus nationis, cujus nomine mutatio inſtituitur. Neque aliter hac de re ſcripſerunt conſeſſus uterque judicum anno CIϽ IϽ XCI, cum in ſcripto quod adverſus ejus anni decretum Hollandicum exhibuere non id decretum accuſant, ut vitio factum quod Zelandiæ proceres non aſſenſiſſent, ſed hoc tantum ajunt obſervari non poſſe adverſum Zelandos, ut qui ea ſuper re auditi non eſſent.

Decreta verò conſeſſibus judicum ſignificata parem habere vim atque edicta, & conventus Hollandiæ, & nominatim Amſtelodamenſes ſenſere quo tempore decretum illud anni CIϽ IϽ CXI de quo & infra agemus factum eſt. Idem apparet ex federe quod inter Hollandos & Zelandos ictum eſt anno CIϽ IϽ LXXVI vetante, *ne quæ citationes fiant, non quid judiciale exerceatur adverſus leges & decreta procerum*, & ex ſecundo capite poſteriorum pactionum jubente, *ut ſuperior conſeſſus ſequatur imperata, decreta & edicta tam hujus quam illius nationis.* Atque hic obiter obſervandum decreta quæ generalem negotiis formam præſcribunt, multum differre ab epiſtolis quæ ſæpe ſuper peculiaribus cauſis importuna flagitatione, aut per gratiam eliciuntur.

Neque vero ratione carebat, quod Hollandiæ proceres, qui ut æquum erat decretis ſuis cupiebant pareri, potius reipublicæ curatoribus hanc cognitionem aſſignabant, quam judicum conſeſſibus, non modo quia judicum pars erat ex natione altera, Zelandia ſcilicet, verum etiam quod eorum multi ſeceſſionem ab Eccleſia publica exemplo ſuo probabant, ac proinde damnabant decreta quibus pax mutua imperabatur. Accedebat quod ſpoliatio illa quæ Amſtelodami contigerat cum jam ab eo tempore annus judicibus majoribus cognitionis aperiens viam tranſiiſſet, diſſimulabatur à judicibus, quodque ſuperioris conſeſſus judices decretis

proce-

procerum Hollandiæ factis ad poſtulata Enckuſanorum (cum tamen ea in cauſa dignitatem ſuam atrociter læſam conquererentur) parebant, decretis autem quæ aliis oppidis poſtulantibus facta erant, non item parebant: ut nunc prætereamus epiſtolas in jus vocantes à judicibus miſſas, quæ in præcepto inhibente manifeſtè pugnabant cum mandatis de ipſorum juriſdictione. Ad hæc apud conſeſſus judicum longæ ſunt litium ſufflaminationes, cum res civiles (quibus ſemper publicum religionis ſtatum annumero) exigua mora ſæpe in deterius prolabantur: tum vero judiciorum rigidæ ſunt regulæ, cum negotia civilia rectius ſæpe flexu quodam ac moderatione tranſigantur.

Hæc quanquam ita ſe habebant, tamen quo inter diverſos conſeſſus æmulatio vitaretur, majori parti conventus placuit, cognitionem de rebus ſacrorum primum oppidis permittere, deinde ipſis Hollandiæ proceribus, ut ſummæ poteſtati.

Atque adeo tota cum judicum conſeſſibus contentio ad duo maximè capita rediit.

Prius horum eſt, quod in Hollandia diſtinctum ſemper fuit jus imperandi id quod ſalus publica exigit, à judicum poteſtate. Ipſi proceres edicto quo jus ſuum Liceſtrianis temporibus aſſerebant, ſic ajunt. *'Penes hos cœtus ſolos* (ordinis ſcilicet oppidani) *eſt jus deliberandi, decernendi, imperandi de rebus omnibus quæ ſtatum reipublicæ atque oppidi tangunt. Conſulum autem officio continetur quotidiana adminiſtratio & imperium circa negotia publica, tum quæ ad curam bonorum oppidi & obventionum, tum quæ ad ejus ſalutem atque ſecuritatem pertinent. At conſeſſus judicum oppidi in judiciis occupatur tam circa crimina quam lites, exercetque omne juriſdictionis genus, ſummum, infimum, medium.* Inter ea quæ ſtatum remque publicam tangunt, antiquitus annumerata fuit poteſtas temporibus turbidis conſtituendi de domicilio habitatorum ſine famæ aut bonorum diſpendio, ſive ex ſua regione oppidi in alteram migrare juberentur (quod vetus conſtitutio Rotterodamenſis vocat præcipere cuiquam, ut extra ſuum oppidi quadrantem moretur) ſive etiam oppido toto ipſis interdiceretur, quod & Dordrechti & Amſtelodami factum eſt pridem adverſum viros inſignes & honoratos

qui ad judicium rem perducere permiſſi non ſunt. Ejuſdemque moris documenta tum teſtium, tum actorum fide producta memini ab Harlemenſibus, Lugdunenſibus atque aliis. Exercetur hæc poteſtas aut à conſulibus ſolis, aut cum oppidi conſilio, eamque poteſtatem legitimam eſſe agnovit ipſe Princeps Wilhelmus Arauſionenſis anno CIↃ IↃ LXXXIV cum oppidorum magiſtratibus præciperet *ſupra jus* (hæc verba epiſtolæ) *quod ipſis muneris ratione competeret, acriter advertere homines ſuſpectos, atque eis illico ſine mora præcipere oppido ut excedant, ſine exiſtimationis damno & ſalvis rebus.* Secutum eſt hanc epiſtolam anno CIↃ IↃ LXXXV decretum procerum Hollandiæ, quo ſpecialiter jubentur Conſules id exſequi ſine litis aut judicii forma, addito quod eum in modum Conſules conſtituerent, id effectum haberet, quantumvis contradiceretur, intercederetur, provocaretur. Etiam edictum ſub idem tempus vulgatum eſt, prohibens ita interdictis in oppidum regredi ſine procerum venia. Sed & anno CIↃ IↃ LXXXVI inter motus Liceſtricos ſimile decretum à proceribus Hollandiæ factum eſt, & anno CIↃ IↃ XCVIII publicatum eſt edictum in eandem ſententiam, factumque denuo decretum de ſervando diligenter edicto. Sic & poſt inducias anno CIↃ IↃ CXIII à conventu concorditer declaratum eſt durare eam poteſtatem. Neque judicum conſeſſus ante poſtrema hæc tempora huic poteſtati controverſiam movere. Mens autem fuit ipſius conventus non exercendam eam poteſtatem niſi ubi neceſſitas flagitaret: ſicut & paratos ſe ſemper oſtenderunt proceres ſi quis ſine cauſa tali imperio læſum ſe quereretur eum audire, & comiter tranſigere negotiũ incolumi dignitate magiſtratuum & oppidorum quiete. Sed videntur qui ſe querelas hac de re habere exiſtimabant, maluiſſe contempta hac via inuſitatam in negotiis ejuſmodi judiciorum viã inire, ut legitimis rectoribus invidiã crearent.

Alterum caput eſt, quod in Hollandia ea quæ judicata ſunt à judicibus criminalem in modũ, id eſt, cauſa non ordinata ad formam civilium litium, vim habent poſtremæ ſententiæ, neq; ulli provocationi ſunt obnoxia, congruenter mori aliorum populorum tum in Belgicogermania, tum in Germania. a Minime vero hoc novum

a *Damhoud in praxi crim.* c. 121. *Gail. l.* 1. *obſ.* 1. *num.*17

vum eſt, ſed antiquitus affirmatum ab ipſis Hollandiæ proceribus, ut in lite adverſum Brabantos, quæ dijudicata eſt anno CIↃ IↃ XLIX, ab ipſis quoque Hollandiæ totius judicibus ut videre eſt in eorum epiſtola ſcripta anno CIↃ IↃ XLV ad conſeſſum judicum Machlinienſem. Facta quoque hujus rei mentio in beneficio quod proceres Hollandiæ à Rege Philippo impetrarunt anno CIↃ IↃ LXII.: poſt quod tempus conſeſſus judicum Hollandiæ anno CIↃ IↃ LXII iterum ſcribens conſeſſui Machlinienſi tale mori iſti teſtimonium præbet: *in cauſis criminum tam apud primos judices quam apud nos dijudicatis ubi corporis membrorumve res agitur, tamen antiquitus in Hollandia provocationem non conceſſam.* Poſt bellum ſuſceptum cum judicũ conſeſſus inciperent contra hunc morem de cauſis cognoſcere, relatione facta ab Amſtelodamenſibus anno CIↃ IↃ XCI decretum eſt: *ne ſuperior aut alter judicum conſeſſus literas vocatæ ad ſe cauſæ emittat rogatu eorum adverſus quos criminaliter atque extra ordinem & ex ipſorum confeſſione actum erit: ſed quicquid in cauſis ejuſmodi pronuntiatum fuerit, effectum habeat, nulla appellatione aliave provocatione permiſſa.* Verum quidem eſt contra eum morem etiam tum dictum à judicum conſeſſibus licere ſibi provocationem admittere etiam cum inhibendi præcepto adverſus ſententias pronuntiatas ſuper cauſis criminaliter tractatis; additum quoque ſe decreto non parituros, ſed à proceribus jam tum eo tempore reſcriptum eſt, *factum id decretum re percognita, & poſt relationem ad oppida factam conſultata; quapropter ſperaſſe proceres judices ei decreto ſine ulla tergiverſatione fuiſſe parituros. Quod ſi tamen ea in re difficiles forent, cauſas ſcripto complecterentur, ut proceres rem quomodo oporteret expenderent: interea vero judices obſervarent id quod decretum eſſet donec aliter conſtitueretur.* Poſt id libello quodam à principe aliiſque conſeſſoribus ſuperioris auditorii conſcripto, (ut & nuper factum eſt) tunc quoque non minus quam nuper eis imperatum eſt parere decreto; Zelandiæ vero proceres ad munimentum antiquiſſimi moris ejus etiam apud ſe uſitati in pactione anni CIↃ IↃ XCVI clarè ponendum curarunt. *Oppidis Zelandiæ ab omni ævo jus fuiſſe de criminum cauſis postremo loco pronuntiandi: ne proinde judices conſeſſus ſuperioris in cauſis ejuſmodi appellationem provocationemve*

ullam admitterent: *neque id tantum ubi ſuper reorum conſeſſione extra ordinem judicatum erit, verum etiam ubi pronuntiatum erit ſuper judiciis à quæſitore collectis*. In pactione quoque temporaria quæ poſtea inter Hollandiæ cum Weſtfriſia & Zelandiæ primores inita eſt, dictum eſt: *De cognitione conſeſſus judicum veteris ſuper criminum cauſis, ne plus juris is conſeſſus haberet, quam quod jam memorata pactione priori ſuperiori conſeſſui tributum eſſet*. Amplius dicam: ipſi veteris conſeſſus judices, in controverſia quæ inter ipſos & ſuperiorem conſeſſum de Jacobi Wittii cauſa incidit, moris illius & decreti quod citavimus præſidio uſi ſunt. Ne verò ſub nomine cauſarum criminaliter actarum aliæ civilem in modum inſtructæ occultarentur, receptum ſemper fuit, ut proceres ad querelas oppidorum acta cauſæ ad ſe perferri curarent, ut iis viſis per homines idoneos conſtaret quis in cognitione ordo fuiſſet ſervatus. quod idem nuper quoque factum eſt. Certumque habeo, ſi ſummi conſeſſus judices in poſtremis cauſis non minus quam in illa Enchuſana & aliis antehac multis reveriti fuiſſent procerum juſſa & cognitionem ſuſpendiſſent, donec acta perſpecta fuiſſent, ſi quas cauſas apparuiſſet ordinatas fuiſſe in civilem modum, futurum fuiſſe ut eæ conſeſſui ſuperiori aut alteri remitterentur: atque etiam ſi patuiſſet rem tractatam in criminalem modum, tamen operam daturos fuiſſe proceres placidè componendo negotio.

Quare mirum eſt legatus Amſtelodamenſes, Enchuſanos, Edamenſes & Purmerendanos dixiſſe apud judicum conſeſſus: *Suis oppidis probari id non poſſe ut noxa quæ habitatoribus inferretur per modum agendi extraordinarium ſive criminalem à cognitione conſeſſuum judicialium prohiberetur*, cum illo ipſo tempore apud eos ipſos conſeſſus ipſi faterentur: *Quædam cauſarum genera procerum conventui & oppidorum magiſtratibus excepta de quibus per edicta publica & concorditer facta decreta ſatis appareret*. Nam inter ea decreta haud dubie eſt decretum anni CIƆ IƆ XCI quod conſeſſibus judicum omnem interdicit cognitionem de his quæ ſuper actis criminalem in modum inſtitutis judicata erunt: cujus decreti, ut jam diximus, præcipui ſuaſores ipſi Amſtelodamenſes fuerant: ſed nec Enchuſanis tam ſubito excidere potuerat,

rat,

rat, quid ipſi in Blauhulciana cauſa feciſſent, & ut ritè factum defendiſſent: cum pati nollent ut judicum conſeſſus cognoſceret de noxa quam Blauhulcius ſibi factam querebatur, eo quod oppidi ordine motus eſſet.

Dicere judicia claudi non debuiſſe hominibus reformatæ religionis, perabſurdum eſt: cum judiciorum ordo communis ſit omnibus terras noſtras habitantibus, cujuſcunque tandem ſint de religione familiæ, quod & ipſa poſcit communis libertatis ratio: ità ut Reformata religio hac quidem in re nihil cuiquam aut obſtare, aut præcipuum largiri potuerit.

De me ut loquar, facilè patiar ut judicum conceſſibus tanta concedatur poteſtas, quantam ſimiles conſeſſus habent apud populos qui rectè gubernantur. ſed & ipſorum æquitas hoc poſtulat ne ſuccenſeant, ſi qui oppidis jurejurandi fide obſtricti ſunt oppidorum jura tueantur. Simul opto ne unquam in exercendo ſuo munere magis impediantur, quam impediti fuere ab illis qui proximè fuerunt reipublicæ rectoribus.

CAPUT XIII.

De his quæ vitio aut iniquè geſta ſunt circa noſtri capturam.

AUdivimus ſupra conquerentes proceres Federatos anno CIↃ IↃ LXXXVII de his quæ injuſtè eſſent acta adverſum vindices legum ac libertatis, publicæ ſalutis ac quietis imprimis ſtudioſos, auctoribus maximè peregrinis, ſed qui tunc quoque indigenarum abuterentur opera ſub religionis prætextu. Vetuſtior hiſtoria, temporum ſcilicet ſub Albano, nos docet *ipſius imperio, captos adſeſſores tum nationum tum oppidorum in Flandria, Machlinienſi ac Namurcenſi terra, in quos novis modis, imo crudeliter & iniquè actum ſit: & quanquam cognati, & affines atque inſuper ipſi nationum oppidorumque legati ad eam rem miſſi crebrò inſtarent, detentos tamen in carcere per menſes multos antequam e eis quicquam pronuntiaretur: ac poſtremò vix quicquam*

eis crimini datum præter negotia quæ eorum geſſiſſent imperio quibus operam ſuam fidemque addixerant. Idem & nunc, externorum maxime impulſu gradum ſibi ad honores facientium, fieri vidimus. Oldenbarneveldius procerum aſſeſſor, *a* Hogerbetius oppidi Lugdunenſis, ego Rotterodamenſis capti ſumus, non ordine neque ex legibus. diuque detenti in carcere, ampliata ſemper cognitione: poſtremò quid tandem nobis crimini datum? Quod nobis agendum, ſcribendum, dicendum aut à proceribus Hollandiæ ſummis poteſtatibus noſtris, aut ab oppidis noſtra opera utentibus erat imperatum. At docent jura eum qui ſub alterius eſt poteſtate non teneri earum rerum nomine quas facere juſſus eſt, niſi res ipſæ manifeſtum in ſe delictum contineant. Quæ autem nos fecimus ea per ſe extra controverſiam illicita fuiſſe nullo colore dici poteſt, cum noſtrorum temporum rectores quibus in nos imperium fuit ita ab honoribus ſint deſtituti, ut fama ipſis integra ſervata ſit, tanquam nullius delicti compertis. Cum ergo ipſi mandatores nullius criminis rei aguntur, quomodo æquum eſt miniſtros conveniri? Quod egimus omne intra naturalem tutelam conſtitit, quæ non modo licita eſt, ſed & favorem meretur. Certe quicquid à nobis actum eſt, id ſui natura & extra controverſiam in delicti cauſam incidere dici non poteſt, cum legitimum id, an illegitimum eſſet, penderet à ſummi imperii quæſtione, de qua id quod non ſenſimus, cum plurimis ſapientibus idem placuerit, ſaltem probabile quin ſit negari non poteſt, quod unum ſufficit, ut nos in mandatis exequendis à crimine vindicet. Alioqui diſſoluetur jus omnes imperii, ſi qui in parendi conditione eſt præſtare tenebitur etiam in controverſi juris negotiis jus ſtetiſſe ab eo cui parebitur, aut alioqui in pœnas incidere. Cum Sophocle dicere liceat.

a *L. ad ea l. is damnum, De reg. juris, l. is qui §. an ignoſcatur D. unde vi l. ſervus D. de obli. & act.*
b *L. Sed ſi unum §. plane D. de injuriis Iul. Clar. §. ult. quæſt. 50. numer. 15. poſt Iaſ. Boſſium. & alios.*

Non

Non ulla major peſtis imparentia eſt:
Hæc & domos evertit, & claras [illegible]
Præcipitat urbes: ordines turpi fuga
Conturbat.

Si quis dicat conſilium à nobis datum, reſpondebo conſilium dare noſtri fuiſſe officii: ejus enim rei ergo advocati ad munus, ejus ergo juramento adſtricti eramus, ea de cauſa ſalarium accipiebamus. At conſilii non fraudulenti nulla eſt obligatio, ut [illegible] eſt juris. Fraudis animo datum à nobis conſilium non apparet. Mentium inſpector Deus eſt, qui certè ſcit, propoſitum mihi fuiſſe Hollandiæ patriæ meæ & oppido Roterodamo fidelem operam navare juxta receptas in uſu leges. Addam ſæpe remiſſiora fuiſſe mea conſilia quam quæ facta ſunt decreta, quæ tamen decreta, cum ſecundum jus patrium ab his quibus parendum habebam, facta eſſent, mihi erant enuntianda.

His generaliter præſtructis, peculiariter jam commemorabimus quæ vitio ac per injuriam adverſum nos acta ſunt: atque ea primo loco quæ ad capturam noſtri pertinent: quo in negotio conſiderandum eſt qui fecerint, in quos, ubi, quomodo.

Qui capturam decreverunt, merè fuere privati qui neque jus, neque poteſtatem habebant quenquam capiendi.

Iidem erant pars altera in hoc negotio. Nam ut omittam inimicitias quas adverſum nos gerebant, multaque certamina ac contentiones, hi ipſi erant qui Trajecti auſi fuerant, injuſſu procerum Federatorum, cuſtodias procerum Trajectinorum eorundem ingratiis diſcingere. Injuſſu inquam procerum Federatorum. Nam decretum XXIII Julii die anno CIƆ IƆ XVIII factum non aliud continebat, quam *ex conventu quoſdam nominandos, ut eis legatis Trajectum proceres Trajectini ratione quam poſſet optima, aptiſſima & benigniſſima moverentur ad dimittendas quas conſcripſerant cuſtodias.* Quæ certè verba nullo modo trahi poſſunt eouſque ut liceret ipſis dimittere militem invitis proceribus Trajectinis, eoque minus quia addebatur, *peragendum hoc negotium congruenter decreto quod factum erat die* XII, *ac conſilio quod die*

die XVIII *Princeps Mauritius, Comes Wilhelmus ac Senatus dederant:* Nam decretum illud diei XII ſic habebat: *ut pergeretur in cœpta opera ad benignè dimittendas cuſtodias.* Benignè autem non fiunt quæ nolente quoquam fiunt. Conſilium vero Principis, & Comitis & Senatus erat: *ut Proceres Federati Hollandos & Trajectinos proceres atque oppida amicè perſuaderent per literas aut legatione miſſa, ad dimittendas eas cuſtodias.* Hi ergo homines qui citra & contra mandatum Federati conventus in terra Trajectina rem tanti momenti peregerunt, cujus nomine ipſi accuſari poterant, violaſſe ſummam poteſtatem nationis Trajectinæ, ex jure & æquo non aliter cenſendi erant, quam ut adverſarii eorum qui ipſis contradixerant, quorum ex condemnatione ipſis abſolutio quærebatur: ita ut omnino in hac cauſa rem ſuam egerint.

Multo autem magis captores iſti infeſtum nobis animum prodiderunt, cum ſtatim à nobis captis programma ediderunt ſignatum à nemine contra quam fieri oportuit, quo nos inauditos, indefenſos, atroci præjudicio confodiebant tanquam multorum malorum, & adductæ rei in plurimi ſanguinis fundendi periculum auctores, addentes Trajecti detectas res maximi ad rempublicam momenti, de quibus antehac ſuſpicio exſtitiſſet, quæ omnia à vero erant alieniſſima. Nam mala quæ ex Eccleſiaſticarum quæſtionum minus æqua deciſione metui par fuerat, vitare nobis propoſitum fuerat pace mutua inter diſſentientes, atque oppida, ex mandato eorum qui nobis præerant, tuta habere adverſus omnem vim quæ ad ſanguinem poſſet erumpere. Neque Trajecti detectum eſt quicquam, quod non ante cognitum eſſet, quippe cum palam optimaque fide geſta eſſent omnia. In ipſa ſententia adverſum nos lata nihil planè reperire eſt, quod dici poſſet antea in ſuſpicionem veniſſe, poſtea vero eſſe detectum: ita ut apertiſſimum ſit hoc programmate id actum, ut plebs falſis rumoribus imbueretur.

Obtendunt homines illi mandatum Federati conventus: ſed fruſtra. Nam in actis nihil tale conſpicitur. Quid ipſi in arcana charta conſcripſerint, mihi ignotum eſt. ſed qui conventui adfuerunt, ſcire poſſunt nihil datum mandati, niſi forte generaliter videndi

di quid ad publicam quietem faceret : ſub quo ambitu certè res momenti tanti, tam nova & exemplo carens comprehenſa cenſeri nullatenus poteſt, ut quæ mandato ſpeciali opus habuerit. Si qua enim res inſolita & incogitata dici poteſt, hæc illa erat, quod ſeptem, octo homines eos auderent capere qui certe dignitate nihil ipſis cedebant, idque contempto tam Hollandiæ conventu, quam judicibus legitimis.

Dicat hic aliquis quod factum erat probatum poſtea, actis etiam gratiis. credo equidem. metuebant enim quiſque veſtigia, ſpecum leonis

——— *adverſum ſpectantia, nulla retrorſum.*

a Sed præterquā quod approbatio talis metum magis præ ſe fert, quam conſenſus libertatem, notum & hoc eſt, quod ab initio non valuit, ex poſt facto convaleſcere non poſſe: quod enim factum eſt, infectum fieri nequit: Et ſpeciatim jure proditum eſt, quod non antecedente juſſu publico factum eſt id publicum fieri ratum habendo non poſſe.

b Fac tamen mandatum, etiam ſpeciale, à proceribus Federatis datum fuiſſe, non tamen deſineret vitioſus eſſe actus defectu jurisdictionis. Nam proceribus Federatis nulla eſt jurisdictio in nationis cujuſque ſubditos, multò minus in miniſtros nationis partiumque ejus, quod hic breviter dictum infra quantum ſatis eſt commonſtrabitur, ubi de judicum datione agendum erit. Certum autem eſt capturām conſiſtere non poſſe, niſi ſubſit jurisdictio. Adde jam factam hanc capturam non tantum ſine conſenſu, ſed & invitis Hollandiæ primoribus, quorum ſummum in nos imperium erat: Cui conſequens eſt, ſi proceres Federati capi nos mandaſſent (quod ita ſe non habet) hunc quoque actum futurum fuiſſe, non privatum modo, ſed & federi adverſum, cum federe caveatur, ne ſocii alii aliorum jura imminuant, ſub qua generalitate haud dubie nationis cujuſque jurisdictio comprehenditur: ſed ut teneantur alii aliis ea in re auxilio eſſe. Imo quod amplius eſt, fuiſ-

a *L. auctoritatem C. unde vi & ibi Dd.* b *L.* 111. *de juriſdict. omn.* 5 *i.*

fuiſſet is actus hoſtilis, quandoquidem Oldenbarneveldius Hollandiæ aſſeſſor, propter libellos ac minas quibus contra jus & æquum quotidie impetebatur, ab Hollandiæ proceribus in fidem eorum ac tutelam erat receptus: ac nos quoque, ut conſiliarii non oppidorum tantum noſtrorum, ſed & reipublicæ Hollandicæ, & pars eo tempore Hollandici conventus, ipſo jure intelligi debebamus in ſide ac præſidio eſſe procerum Hollandię. Apertiſſimum vero eſt inter actus manifeſtè hoſtiles numerari, ſi quis adverſus ſummæ poteſtatis fidem publicam quicquam attentaverit.

Præterea (quod cum reverentiæ præfatione dictum volo) ne potuiſſent quidem jure Federati proceres capturam hanc decernere, eo quod ipſi in hoc negotio partis perſonam ſuſtinerent, ipſorumque adeo res ageretur: quo impedimento juriſdictionis exercitium tollitur, cum nemini liceat ſibi jus dicere: apud nos vero antiquitus hæc regula etiam adverſum Principem valuerit. Quod dico rem ipſorum actam evidens eſt. nam aliarum nationum legati (qui ex majori parte ſenten tiarum nomen totius corporis, id eſt procerum Federatorum, ſibi imponunt) adverſum nos, & nos adverſum ipſos diſputavimus de jure procerum Hollandiæ, tum in ordinandis Eccleſiæ controverſiis, tum in tuenda magiſtratum ſecuritate. Nationes aliæ, à quibus legati illi poteſtatem ſuam acceperant, commodum exſpectare poterant ex hac ſupremi imperii contributione, quia Hollandia cum Weſtfriſia tanti eſt, quanti aliæ nationes conjunctim ſumptæ Ac proinde aliæ illæ nationes eorumque legati in hac diſputatione integri æquique non erant.

Hi qui capti ſunt, erant eo tempore membra conventus Hollandiæ. Atqui etiam apud populos qui regnantur, conventus ordinum eo advenientibus præſtant ſecuritatem: quanto magis in ea republica ubi penes conventus ejuſmodi ſumma eſt imperii, adde ubi ne in ſpeciem quidem dici poteſt quicquam à nobis durante conventu potuiſſe metui. In Hollandia habet con-

a L. quiſquis & ibi D d. C. ad L. Iul. Majeſt. Iul. Clarus §. Læſæ Majeſt. crim. num. 5. ubi allegat Par. de Puteo & Afflict.

concurſus hominum ad alluviones,aliave locorum ſtagnantia ſiccanda & aggeribus claudenda,quoties publicè id conceſſum eſt fieri, jus tutelæ publicæ, & conventus procerum id jus non habebit: Accedat, quod nec ſubditi eramus procerum Federatorum, atque inſuper legum beneficio eramus exempti ab omni alia juriſdictione præterquam oppidorum noſtrorum, quod infra commonſtrabitur: quodque fides publica, ſive expreſſa ut quæ Oldenbarneveldio erat data, ſive tacita ut quæ nobis competebat, efficiebat nos à captura immunes, niſi præceſſiſſet eorum conſenſus ſub quorum fide ſiſſet eorum conſenſus ſub quorum fide eramus, id eſt procerum Hollandiæ.

Locus ipſe in quo capti ſumus non modo in territorio erat Hollandiæ, ſed in ipſo Hollandiæ palatio, in fundo fiſcali Hollandiæ, ubi nemo juriſdictionem habet niſi Comitatus Hollandiæ, & qui eam Comitatus nomine exercent. Sollicitos pro eo loco fuiſſe Comites Hollandiæ apparet, cum is unus in omni Hollandia exemptus ſit omni alii juriſdictioni, ſoliſque ſubſit judicibus Comitatenſibus,id eſt conſeſſui judicum Hollandię. Ut vero Federati proceres, qui ne pedē quidem ibi proprium habent, ſed ibi morantur beneficio procerum Hollandiæ,in ea parte quam proceres Hollandiæ ſuo uſui receperunt jus dicere poſſent inconceſſu procerum Hollandiæ, à juris ratione manifeſtè abhorret. Neque vero ſanari hoc vitium poteſt multeſt multo poſt ſecuta ratihabitione, cum ob cauſas quas ante diximus, tū quia ea ratihabitio non obtenta eſt niſi per mutationem rectorum contra leges factā, qua de re & actum eſt ſupra, & infra iterum loquendi erit locus.Sed enim ante hanc mutationem, etiā ipſo illo die quo decreta erat captura, conqueſti ſunt proceres Hollandiæ ſuam juriſdictionem violari:ſicut & rectores oppidorum Lugduni ac Rotterodami poſtea à Principe poſtularunt, ut Hogerbetius & ego ipſis traderemur, quorum mandatu ac nomine Trajectum profecti eramus.

Enormis eſt & ipſe capiendi modus. Ego ex curatorum reipublicæ exedra, qui & ipſe locus proprius eſt procerum Hollandiæ,Oldenbarneveldius ex ipſo veſtibulo,Hogerbetius quoq; fermè indidem,& cum jam in conventum iturus eſſet, exciti ſumus falſo nuntio, vel-

le.

le Principem nos conventos, quomodo olim Comes Boſſujus Jacobum Endium Hollandici conventus eo tempore adſeſſorem cœperat. Iuriſdictionis actus per dolum expediri non decet, imo ſentiunt juriſprudentes, ſi quis verbis doloſis ex tuto loco elicitus fuerit, eum eximendum vinculis & reddendum priſtinæ libertati. Princeps qui in Hollandia nullum jus habet niſi Vicarii, & magiſtri militum ex codicillis procerum Hollandiæ, non autem ex codicillis procerum Federatorum, qui promiſit nobilitati majori ac minori, & oppidorum rectoribus fidum ſe & obſequentem fore, qui ex mandatorum formula neque in rebus juris dicundi quicquam agere poteſt, niſi præſente judicum Hollandiæ conſeſſu, neque in negotiis ad rempublicam ſpectantibus, niſi cum proceribus Hollandiæ, reipublicæve eorum curatoribus, ritè atque ex legibus huic negotio impendi non poterat.

Admodum illud quoque pertinet, quod capti ſumus cum nulla inquiſitio præceſſiſſet. Notum autem eſt ex antiquiſſimo ſemperque obſervato per Hollandiam jure, neminem criminis cauſa detineri capive poſſe ſine inquiſitionis anteceſſu, extra quam ſi quis in ipſo delicto fuerit deprehenſus, aut ſi alter quiſpiam de eo queſtus apud judicem fuerit. In delicto nos deprehenſos nemo dixerit: veniebamus enim ad conventum, cum mandato pacis cauſa quidvis concedendi. Queſtum quenquam de nobis ne id quidem verum eſt: ni quis proceres Federatos conqueſtos dicat, qui, ſi ita ſit, ipſi de captura cognoſcere non potuerunt. nam nemo apud ſe querelam adverſus quenquam inſtituere poteſt. Inquiſitio vero fieri demum cœpit poſt nos captos: neque per quæſitores aut judices publicè conſtitutos, ſed per eos ipſos qui contra leges nos capiendos decreverant. Iam vero ab Hollandiæ judicibus ſemper judicatum eſt, capturam quæ non prægrediente inquiſitione facta ſit, adeo ipſo jure nullam eſſe, ut per ſequentem inquiſitionem confirmari nequeat, ſed ſemper ea rei ſpecie juſſi ſint in libertatem reſtitui qui capti fuerant. Si capturæ cauſa petatur ex his quæ nota erant omnibus, ut de auctis cuſtodiis, Synodo recuſata, & ſimilibus negotiis; ea vero nos nihilo magis quam alios ſpectant, imo minus nos, ut qui aliis miniſterium dedebamus,

ac

ac proinde non poterat captura noſtri, aliis in libertate relictis, huic fundamento inædificari. Hoc jus, neminem ſine inquiſitione antecedente capiendum, tanti habitum eſt à nationum noſtrarum proceribus,ut inter reipublicæ fundamenta allegatum ſit in omnibus orationibus ac libellis factis contra Hiſpanienſem inquiſitionis modum, qui ſuſpicione perſtrictos capi permittit, & in captos inquiri.

CAPUT XIV.

De his quæ vitio aut iniquè geſta ſunt poſt nos captos ante datos judices.

POſtquam capti eramus, diu in vaſta ſolitudine relicti ſumus, antequam nos quiſquam conveniret, quanquam multæ ad promovendum negotium interpellationes à nobis factæ ſunt: poſt ſemel atque iterum auditi, rurſumque per dies plurimos ampliati ſumus, & interclusi interim ab omni amicorum commercio conſilioque. Atque ita tracta res eſt ultra menſem ſextum antequam judicio cum nobis agi inciperet, contra leges & mores antiquiſſimos, qui & Margaritæ Auguſtæ Principis Hollandiæ lege tam Septentrionalibus quam Auſtrinis Hollandis conceſſa firmati ſunt. Ea lex ſic habet. *Quiſquis noſtro nomine capitis arceſſitur, conventor intra ſeſquimeſtre tempus poſtquam delatus eſt, aut reatu eximitor, ni claſſis procincta ſit, tum fiat id intra tertium menſem, aut reatu eximitor.* Unde apparet, quanti majores noſtri hoc jus fecerint, qui nullam exceptionem admittere voluerunt niſi publicæ expeditionis, & hanc quoque non ultra quam ut tempus duplicaretur prohibita mora longiore. Conſentit huic legi uſus perpetuus, & ſi quando quæſitores voluerunt captos diutius detinere aut trahere quæſtionem, ſemper conſeſſus judicium Hollandiæ juſſit captos ſiſti judicio, aut vinculis ſolvi. Par conſuetudo apud finitimos, & nominatim apud Trajectinos,in quorum perſcriptis moribus caput hoc reperitur. *Illico poſt quam captus quis erit,inſtituitor quæſtio: nec ante eam factam cuiquam propinquorum aut*

alteri colloquium, aut aditus ad captivum dator, niſi in conſpectu eorum quos quæſitor & judices ad eam rem delegaſſint. Longa captivorum ampliatio unum eſt inter graviſſima in quibus Dux Albanus leges patrias perrupiſſe arguebatur. Neque negari poteſt, quin quod contra leges publicas, adeoque notas committitur, ipſo jure nullum ſit cum omnibus conſequentiis.

Qui medio hoc tempore quæſtionem exercuerunt, non habebant judicum poteſtatem: ac proinde quod coram illis actum eſt, pro legitima quæſtione haberi non poteſt. Nam quæſtio, ut quæ vim habeat litis conteſtatæ, niſi apud judicem peragi non poteſt. Neque vero ad interrogata reſponſum à nobis eſt, niſi interpoſita teſtatione, ne fraudi id nobis eſſet in his quæ ſuper competenti juriſdictione dicenda arbitrabamur. Hinc ſequitur, ſuper his interrogationibus atque reſponſionibus non potuiſſe à judicibus jus reddi, niſi coram ipſis judicibus eæ interrogationes atque reſponſiones relectæ eſſent, quod nos, citra detrimentum præſcriptionis adverſus judices, fieri debere diximus, neque tamen factum eſt: atque nihilominus inſerta ſententiæ ſunt multa; de quibus ſedentibus judicibus nulla unquam mentio facta fuerat. Verè profiteor me ſuper decima parte eorum quæ ſententia continet poſt datos judices non interrogatum: cum tamen dixerim prius interrogatorum atque reſponſorum rationem haberi non poſſe, niſi eadem mihi præſentibus judicibus prælegerentur, copiaque mihi daretur ſenſa mea uberius explicandi: quod eo erat magis neceſſarium, quia in illa ante conſtitutum judicium quæſtione, ſæpe cum defenſionis meæ cauſas dictare vellem, prohibitus fueram, edictumque ne niſi nude ajendo aut negando reſponderem: ſed cum promiſſo poſtea dandum mihi tempus ac facultatem me ſuper ſingulis defendendi, quod tamen factum nunquam eſt. Noti autem juris eſt ſuper confeſſione extra judicium facta, aut etiam facta coram alio judice, à negotii judice ferri ſententiam non poſſe, niſi quæſtione apud ipſum repetita.

[a] Ex illa quæ extra judicium in nos habita erat quæſtione eo minus judicari de nobis poterat, quia pars major

a *Jul. Clarus. §. fin. quæſt. 55. num.* 1. & 2.

jor eorum qui quæſtioni adfuerant (paucos enim exemptos v…), qui pravum hoc inſtitutum conſpicati tempeſtive ſe negotio ſubduxerunt, profeſſi apud complures nolle ſe ea re animi ſui religionem offendere) adverſarii noſtri erant. Prima in me & Hogerbetium quæſtio habita eſt cum ex Hollandia nemo adeſſet: quod à juris & æqui ſpecie manifeſte decinabat. Tum vero qui huic & cæteris quæſtionibus adfuere, eidem ferme erant qui Trajecti cuſtodias injuſſu Federatorum procerum, & nolentibus primoribus Trajectinis diſcinxerant: qui clandeſtina coïtione capiendos nos decreverant: qui nos falsò criminati erant in programmate cui nomina ſua ipſos ſubſcribere pudebat: quibus illi ſe poſtea addiderunt qui contra voluntatem ac decretum procerum Hollandiæ, ſummam in nos atque ipſos poteſtatem habentium, ſe Trajecti adjunxerant legatis aliarum nationum, ut eos in propoſito adverſus proceres Hollandos ac Trajectinos obarmarent: qui & inaudito ad id tempus exemplo effecerant, ut oppida Hollandiæ contra id quod pars major conventus Hollandici conſtituerat in ipſo Federatorum conventu ſuam ſententiam dicerent. Hi ipſi tum ex Hollandia, tum ex aliis nationibus, in ipſa quæſtione non delegatorum æquitatem prætulerunt, ſed partis adverſæ ſtudium, ſæpius obtundendo atque interpellando, non ſine turbulentis clamoribus, ita ut loquendi libertas non eſſet, aliiſque modis infeſtum animum nudantibus, per quæ factum eſt ut poſtea relegi quæſtionem noluerint, eos reveriti qui minus iniqui ad numerum acceſſerant.

Et cum non ſatis infenſi nobis crederentur hi quibus publicum munus accuſandi injunctum erat, ſpeciatim in nos delecti ſunt unus è Trajecto, (qui à Ledenbergio læſum ſe exiſtimabat) alter ex Geldria qui ex noſtro exitio profectū ſuum ſperabat & reperit, tertius ex Hollandia præcipuus Oldenbarneveldii inimicus, cui & mortui ſpolium, adſeſſoris Hollandiæ dignitas, obtigit.

Et hoc jure proditum eſt, nec judicibus, nec quæſitoribus fas eſſe capto tormenta comminari niſi ex judiciali decreto, cum ipſe tormentorum metus tormentum ſit quoddam. Contra hoc certiſſimum jus, ſine decreto Federatorum procerum, ante judices conſtitutos, ne ex eorum quidem communi conſilio qui præerant quæſtioni,

quæſtioni, imo nonnullis inſciis, comminatio talis non ſemel & acribus verbis adhibita eſt. Cumque dubitari nequeat quin Ledenbergio idem incuſſus ſit metus, facile hinc intelligi poteſt quis mortis ejus cauſam dediſſe cenſeri debeat: neque illud juris ambigui eſt; quod ab animi minus robuſti hominibus in manu inimicorum poſitis poſt illegitimas minas ipſis adhibitas perpetratur ad crimen probandum non ſufficere.

Paucis diebus poſt me captum, uxor libellum obtulit, ut adeſſe mihi permitteretur, & mecum in cuſtodia manere ad cauſæ definitionem, ſed repulſam tulit. Poſt id in graves & periculoſos morbos incidi: nunquam tamen conjugi permiſſum eſt me aut videre, aut alloqui, ne quidem arbitris cuſtodibus. Cum ſecunda in nos quæſtio eſt habita, charta nobis, & atramentum ſubducta ſunt, atque ita detenti ſumus per menſes ſex. nec omiſſum quicquam eorum quæ ad nos ulterius vexandos ſpectari poſſe videbantur.

CAPUT XV.

De his quæ vitio aut iniquè acta ſunt in dandis judicibus.

VEntum eſt ad eorum qui ſe judices vocant dationem: circa quam duo ſpectanda; qui dederint, quique dati ſint.

Dederunt Federati proceres, quibus jus dandi non fuit.

Cum enim juriſdictio omnis fluat ex jure ſummæ poteſtatis, idque jus ſemper fuerit, & poſt fedus manſerit penes nationes ſingulas, non poteſt Federatis proceribus ulla eſſe juriſdictio in nationis cujuſque ſubditos. Federis naturam habet vinculum illud quo nationes inter ſe connectuntur. *a* Fedus autem per ſe juriſdictionem non tribuit, ni diſerte cautum id ſit, aut per

a Bodin. de rep. lib. 1. cap. 7. lib. 5. cap. 6. Menoch. de arb. jud. qu. l. 1. quæſt. 100. Waran. ab Erenb. de Federibus part. 1. c. 311. nu. 44. & c. 4. nu. 16.

per conſequentiam manifeſtam, ut cum alter alterius majeſtatem obſervare tenetur, ac proinde in federe ſuperior alter, alter verò inferior eſt. Hoc vero noſtrum fedus æquale eſſe apertum eſt: neque vero communitati Federatorum in nationes ſingulas earumve cives juriſdictio ulla attributa invenitur. Verum quidem eſt communitati Federatorum coërctionem eſſe in nationes non implentes ea quæ ſunt federis; ſed ea coërctio non ex ſuperiore quodam imperio oritur, ſed ex naturali libertate quæ omnibus ſummis poteſtatibus in æque ſummas id juris concedit. Et hanc coërctionem habet Federatorum univerſitas in nationes ipſas cum quibus contractum eſt, non in cives nationum ſingularum, quibus ſufficere debet, ſi ſuæ nationis poteſtatibus parent atque earum imperata exſequuntur. Exemplum ſumamus à ſubditis Principum Federatorum Germaniæ, obedientiam debent ſuo quiſque Principi. At ſi quis Principum deſit implendis quæ fedus exigit, poteſt is à Principibus aliis ad fidem ſervandam cogi. Aliter ſi accipiatur negotium, per fedus reipſa damnum feciſſent nationes ſingulæ libertatis juris & legum, quæ tamen tam anxiè ſancteque ſalva fore ſtipulatæ ſunt. Nam leges ipſæ vocem non habent. Quod ſi qui eis vocem ſuam commodant ſuæ nationis imperio atque utilitati, rationem actus ſui aliis quam ſuæ nationes reddere tenebuntur, neque nationes miniſtros, neque leges patronos invenient. In hoc ſita eſt vis imperii, ne ratio alii quam imperium habenti reddatur. Secus ſi eſſet, miniſtri ac cives nationum jurejurando adſtringi debuerant, non in verba procerum ſuæ nationis, ſed in verba procerum Federatorum. Ita cognitum cuique fuiſſet quid ſequi deberet. Sed ut juramento fides, & obedientia nationis proceribus addicatur, deinde verò quod ejus ſummæ poteſtatis imperio factum eſt, de eo ut cauſa ſit dicenda apud poteſtates alias, perquam eſt abſurdum & in ſe ſibi mutuò adverſantia continet, & ſubditos omnes in periculum adducit aut perjurii, aut malæ tractationis. Si Federatis proceribus jus eſt ſummi imperii in cives & miniſtros nationum, id omnibus clarè ſignificatum oportuit, ne per ignorantiam juris vitam amitterent aut libertatem. Si non habent, tutus eſſe debet qui ſuæ nationis primoribus paruit, ita tamen

ut

ut ſociis jus ſit conveniendi eoſdem nationis primores univerſos ſiquid adverſum fedus factum exiſtimant.

Federis tabulæ, in quibus omnis poteſtas procerum Federatorum fundata eſt; ipſis Federatis proceribus nullam attribuunt juriſdictionem, aut in nationes, aut in ſubditos ejus. Nam capite primo non modò nationibus ſervantur jura ſua atque libertas, (in quibus certe etiam comprehenſa eſt juriſdictio ipſis ſolis in cives ſuos competens) ſed & hoc dicitur: *ne ſocii ſe immiſceant controverſiis quæ inter nationes diverſas ſuper legibus, jure, libertate, conſtitutionibus, moribuſque ipſorum naſcuntur, niſi conciliationis fac endæ cauſa ſe velint interponere.* Atque ita jus habitum, ita uſurpatum fuit, orta contentione inter proceres Geldros & Hollandos de Dalemo, & in ea controverſia quæ Hollandis cum Friſiis & Tranſilanis incidit de ſinus Auſtrini piſcitu. Decimo vero ſeptimo dicti Federis capite dicitur, *nationes ſingulas tam externis quam civibus jus æquabile dicturas: ni fiat, ſocios comiter operam daturos ut fiat.* Quod ſi etiam hoc pactione comprehenſum non foret, ſatis eſſe debebat quod in contrariam partem nihil pactum eſſet, cum, ſi abſint novæ conventiones, res cenſeri debeat manere in ſtatu quo fuerat. Amplius dicitur nono federis capite, res induciarum, pacis, belli, indictionum & tributorum ab univerſitate federis regendas ex conſenſu communi nationum: *dempto ſi forte nationes de rebus induciarum, pacis, belli, aut tributorum inter ſe conſentire non poſſint, ea controverſia ut pro hoc tempore referatur ad præfectos, inque eos compromittatur.* Decimoſexto autem capite cavetur. *Si inter nationes controverſia, diſſenſionis, aut litis aliquid oriatur, qua de re inter ipſas convenire non poſſit, id ſi peculiariter nationes aliquas tangat, componitor ac tranſigitor opera cæterarum nationum, aut quibus eæ nationes id negotii dabunt: quod ſi res nationes omnes ſpectet opera præfectorũ, ita ut nono capite dictum eſt.* Rurſum capite XXI. *Si quid in his ambiguum aut obſcurum reperiatur, unde contentionis ac lites oriri poſſent, jus interpretandi penes ſocios federis eſto, qui communi conſilio atque conſenſu conſtituent quod facto opus exiſtimabunt: quod ſi inter ipſos convenire nequeat, conſulant præfectos in modum ante commemoratum.* Si communitati Federatorum vera juriſdictio data eſſet, nihil attinebat monſtrari vias tranſactionis, &, ſi ea non ſuccederet,

com-

compromiſſi. Nationes mediæ & ſi eæ deſint præfecti (nimirum ſi ipſorum quoque nihil interſit quomodo finiatur controverſia, quam exceptionem & rationis paritas & æquitas naturalis ſatis indicant) commonſtrantur, ut conciliatores, aut arbitri rerum inter nationes litigioſarum: non ut judices impoſiti nationibus, multo minus civibus nationum, tantum abeſt ut criminum ſint cognitores.

Poſt fedus nihil ſpecialius inter nationes de juriſdictione convenit. Neque uſus etiamſi probaretur (qui tamen non probabitur) jus faceret, cum legati nationum ſine particulari ipſarum mandatu ſummum earum imperium neque tranſcribere neq; imminuere potuerint. Quod plus eſt, multa Federis capita, ut quintum & ſextum de tributis, octavum de cenſu agendo omnium qui militaris eſſent ætatis, viceſimumquartum de jurando in fedus vi ſua caruerunt, quia poſt fedus conceptum, nationes eam in rem non aſſenſerunt. Sed enim vero multum abeſt, ut probari uſus poſſit intra eos fines qui negotio noſtro aptari poſſint. Nam in quos antehac jus à proceribus Federatis dictum fuit, aut externi fuerunt peregrè primum adventantes, aut hi qui operam Federatorum communitati addixerant, ut milites ſimileſque alii, aut ſubditi partium Brabantiæ & Flandriæ, in quas partes communitas Federatorum omnes ſummi imperii actus exercet, quomodo nationum proceres in ſuas nationes, tam in condendis legibus, quam in exigendis tributis: quod jus Federati proceres in ullam ſeptem nationum exercere ne conati ſunt quidem. Sed ut primores Federati pro ſui imperii poteſtate jus in ſubditos cujuſquam ſeptem nationum, atque adeo in miniſtros ejus publicos, & de negotiis geſtis auctore natione ipſa, novum plane eſt, & antehac inauditum. Dicitur Houflinus quondam imperio Federatorum procerum captus: ſed dimiſſus ſuæ nationis poſtulatu. Trajecti anno CIↃ IↃ CX judicium expeditum eſt per delegatos procerum Federatorum, procerumque Trajectinorum & per judices urbicos. Sed ibi judex ordinarius, quo magis extra ſuſpicionem ageret, opem ac præſentiam ſociorum depopoſcerat, ſine fraude legitimæ juriſdictionis: quomodo & Delphis olim judices oppidani aliquos ex conſeſſu judicum Hollandiæ ſibi adjunctos habuere.

Præter vero quod proceribus Federatis jus non fuit judices dandi, etiam nationes jus habebant contrarium, quod locum haberet etiamſi proceres Federati in jus Principum ſucceſſiſſent, quod ita ſe non habet. Nam ab omni ævo nationes jus habuerunt de cauſis non evocandis, id eſt, de non avertenda cognitione à legitimis nationis cujuſque judicibus ad ipſum Principem. Philippus anno CIↃ CCCC LII proceribus Hollandiæ neceſſe habuit promittere neque ſe, neque ſenatum ſuum cauſas evocaturum niſi ejus generis quæ domi expediri non poſſent, quales quæ ſint ibidem explicatur: Poſt annos CIↃ CCCC LXXVI Maria Dux Burgundiæ pro ſe & ſucceſſoribus ſuis pollicita eſt manſuros proceres ſingulorum in jure non evocandarum cauſarum. Ac ſerius, anno nempe CIↃ CCCC LXXX, eadem Princeps fœmina cum marito Archiduce Maximiliano ſpopondit, *cauſas omnes atque lites in Hollandia naſcentes, & quæ ad cognitionem quæſitorum majorum minorumque, aut his ſimilium non pertinerent, definitum iri à Vicario & conſeſſu judicum Hollandiæ qui quoque tempore futuri eſſent, prout veteres leges imperarent. Quod ſi quæ lites cauſæve per evocationem, aut aliter pertractæ fuiſſent, poſtmodumve pertraherentur ad Principem aut ſenatum ejus, in iis ne procederetur: ſed remiſſio fieret ad Vicarium & conſeſſum judicum Hollandiæ, & per eos primitus definirentur ex dictarum legum præſcripto.* Oppidum Amſtelodamum, ut & alia Hollandiæ oppida, cum anno CIↃ IↃ XLIX juberetur mores ſuos perſcriptos exhibere, hujus juris tanquam inter Hollandica præcipui mentionem non omiſit. Qui conventui Federatorum procerum interfuerunt, ſciunt à nationibus diverſis, ac nuper etiam à Tranſlavicana, jus ſimile de cauſis non evocandis allegatum fuiſſe, & locum ei à proceribus Federatis datum. Neque omittendum leges has adverſus proceres Federatos multo magis eſſe neceſſarias, quam olim adverſus Principes fuerint. Nam Comes Hollandiæ jurejurando obſtrictus erat, omnes Hollandiæ leges tueri, ita ut in cauſis etiam ad Principem excitis civis Hollandus retineret jura cætera ad defenſionem ſui ſpectantia: cum Federati Proceres nunquam jurarint in leges Hollandiæ, ac proinde per cauſæ evocationem civis Hollandus, non unum illud jus duntaxat, ſed alia quoque jura amitteret.

Fede-

Federati proceres cum & deliquium hoc juriſdictionis penes ſe, & nationum leges contrarias non ignorarent, dari à ſe judices profeſſi ſunt, *ſine fraude juris quod aut communiter, aut ſpeciatim, nationibus competeret,* ut conſpicere eſt in decreto quod fecerunt die XIX Novembris anni CIƆ IƆ CXVIII. Quæ adjectio tacitam quidem continet confeſſionem rei novæ & illegitimæ, cæterum non aufert noxam in re ſitam, quia ipſa actus natura verbis reluctatur.

Sed & Hollandiæ proceres facile viderunt quantum hæc res à jure deflecteret, atque ideo decreto ſuo facto fine Januarii menſis anno CIƆ IƆ CXIX conſtituerunt, *ne ea res perduceretur ad conſequentias, aut exemplum fieret in fraudem legum, ſummique imperii ac libertatis Hollandiæ, atque eum in finem ut cautio conciperetur quæ eſſet optima & Actis inderetur.* Quæ poterat evidentior haberi confeſſio qua pateret rem hanc legibus congruentem non fuiſſe?

Nec eſt quod quiſquam exiſtimet, tali conſenſu convaluiſſe judicum dationem, nam proceres Hollandiæ antequam mutati eſſent, agi contra nos cœptis contradixere: atque ipſi poſtea, ut & hic conſenſus atque alia obtinerentur, mutati fuerunt. Non poteſt vitioſus actus alter alterum ſanare. nec quiſquam conditionem ſuam meliorem facit contra leges faciendo.

Quod ſi etiam ſine mutatione proceres iidem manſiſſent, adhuc illud eſſet conſiderandum, ſummum imperium non poſſe alienari ab eo qui id imperium habeat. Judices confeſſus ſuperiora paulo antequam hæc fierent in libello ad proceres Hollandiæ liberaliter diſſeruerant, exceptiones, quas oſtenderet lex Philippi Ducis, poſteriori lege Maximiliani ac Mariæ fuiſſe ſublatas, ac proinde omnem ſimpliciter cauſarum evocationem interdictam, quod ipſum eouſque extendebant, ut ne proceribus quidem Hollandiæ permiſſum vellent cognoſcere de civium cauſis, aut qui cognoſcerent delegare, etiam ubi duntaxat de arcendis oppido quibuſdam ageretur ſine famæ bonorumve jactura. Hic verò non de oppidi unius interdictione agebatur, ſed de vita, de libertate, de fortunis hominum; non de plebe, ſed qui publicis honoribus eximiis fungerentur: neque illud quærebatur an ipſi proceres Hollandiæ, aut ab

ipſis dati judices ejuſmodi cauſas cognoſcere poſſent, ſed an ea cognitio ad Federatos poſſet transferri. Quid ergo de hoc negotio judices illi dicere poterunt, ſiquidem ſtabunt ſuis pronuntiatis, niſi apertam hîc eſſe legum perruptionem, & rem ejuſmodi in quam proceres Hollandiæ conſenſum præbere legitimum non potuerunt?

Supra legem hanc nationis communem, ſunt & propriæ oppidorum: ſicuti municipibus Lugduni conceſſum eſt, ne de criminibus judicem alium habeant quam oppidanum: cumque Dux Albanus erecto novo tribunali ſub Majeſtatis nomine hanc legem everſum iret, oppidi iſtius, ut & aliorum nomine, denuntiationes ſunt interpoſitæ. Lex ſimilis eſt apud Rotterodamenſes, etiam hoc adjecto valituram legem etiam ſi quis municeps alio in loco deliquiſſet dummodo inde abiret non accuſatus. Ego vero Rotterodami: Lugduni Hogerbetius omne jus municipum conſecuti eramus.

Si dicat quiſpiam in noſtra cauſa huic juri fuiſſe renuntiatum ab oppidi ordine, primum id non liquet. Imo notum contra eſt paucis poſt nos captos diebus ad has leges apud Principem ab oppidorum Lugduni & Rotterodami legatis fuiſſe provocatum, ipſumque, ut Vicarium Hollandiæ interpellatum, curaret ut nos earum legum effectu frueremur. Hinc patet quæ voluntas oppidorum fuerit, non ex eo quod poſtea mutatis rectoribus effectum eſt. In maximum certè periculum adducuntur, & civitatum rectores & miniſtri, ſi rebus contra leges novatis miniſtris ſubducentur mandatores, & aliis immiſſitiis in ipſos poteſtas dabitur. Grave eſt, ajebat Cato, apud alios cauſam dicere cum inter alios vixeris. Sed ne poterat quidem oppidi ordo huic juri renuntiare in fraudem noſtri qui adſeſſores eorum eramus: quia legum jus ad nos devenerat ex contractu, quem cum decurionibus oppidi inieramus quando operam noſtram depoſcebant. Præterea ordo oppidi tenebatur nobis ex mandato, quod & ſpeciali inſtrumento procuratorio munitum fuerat. Nam quicquid Hagæ egimus, id egimus vi ſpecialis aut generalis mandati ab oppidis accepti: quod autem juſſu conventus Hollandiæ fecimus, ut de Trajectina profectione, haberi iti-

dem

dem debet quaſi ab oppidis mandatum, quia oppidorum legati oppidi ſuſtinentes perſonam ſua ſententia id probaverant.

Tam notæ leges ad jus publicum pertinentes efficiunt, ut nullum ſit quod contra fit, quod & leges multæ, ac nominatim illa Mariæ Burgundicæ exprimunt. Sic & poſtrema pactione inter Hollandos & Zelandos inita ſuper judiciis communibus dicitur, nullas literas in jus vocationis emittendas quæ notis patriæ legibus adverſentur: ſecus factum ſi ſit, non proceres tantum nationis, ſed oppida quoque ſatis officio feciſſe videantur, ſi legem ſignificent tantum. Ea vero ſignificatio in cauſa noſtra ab oppidis Lugduno & Rotterodamo apud Principem, & per eum apud proceres Federatos facta eſt. Sic Princeps Wilhelmus in jus vocatus à regio procuratore dixit, non teneri ſe ad exceptiones in judicio allegandas, quando vim nullam haberent quæ contra leges nationum, ac proinde contra jus publicum fierent. quod ipſum late defenſum videre eſt in recognitione Synodi Tridentinæ lib. prim. c. XII. At quanquam opus non fuit, legum tamen auxilium imploravimus. Oldenbarneveldius in quæſtione prima cauſas dictavit, cur Federatis proceribus in ſe judiciũ non competeret, etiã precibus poſcens eas ut cauſas ſcripto complecti ſineretur: quod negatum ipſi eſt. Poſt datos judices adverſum eam dationem per tres dies dictavit quæ ex re putabat, iterum poſtulans, ut ad ipſos proceres Federatos juſta ſua perſcripta dare & mutationem poſcere permitteretur. Quod cum non obtineret, à datione judicum appellavit ad Federatos proceres, & nationes à quibus ipſi miſſi eſſent. Cumque eo nihilominus pergerent judices, repetiit appellationem. Ego in quæſtione prima antequam reſponderem ad interrogata dixi natum me Hollandum, miniſtrum oppidi Hollandiæ, captum in ſolo Hollandico, judices nullos niſi Hollandos agnoſcere; paratum tamen me apud quoſvis defendere quæ egiſſem. Poſt datos judices dixi proceres Federatos in me imperium ſummum non habere, ac proinde judices in me ab eis dari non poſſe: uſus etiam ſum lege Rotterodamenſi & jure quod juxta municipes habebam: precatus ſum quoque ut hæc cum ſuis cauſis ac rationibus proceribus

ceribus tum Hollandiæ tum Federatis ſincerer commonſtrare, ſed impetrare hoc non potui. Poſt conditionem tuli, cognitionem ſuper exceptione mea deferri duobus per Hollandiam judicum conſeſſibus, aut iis qui judicum munere apud nos, aut nationes alias fungentes ad hanc cauſam juxta cæteros delegati erant, ut quos cæteris æquiores cenſerem. Cum juberer ſine horum detrimento ad interrogata reſpondere, factùrum dixi vi majore compulſum. Puto tantundem ab Hogerbetio factum. ſed ſurdis fabula canebatur.

Supra quod juriſdictione carebant qui judices dabant, obſervandum eſt in illis & ſtudium partis adverſæ nobis, de quo ſupra agere occupavimus. Nam quod hic in judicium deducebatur, illud ipſum erat, quod adverſus nationes alias noſtræ nationis juſſu defenderamus, ita ut plane hic in ſua cauſa jus dicerent. Qui tum conventuum Federatorum maxima ex parte implebant, infeſtum in nos animum multis indiciis prodiderunt. nam ipſi nos ante ſententiam, ante peractam quæſtionem, non viſis quæ in quæſtione acta erant præjudiciis graviſſimis convulneraverant, primum in inſtrumento quo judices dabantur, cum dicerent captos nos ad quietem reipublicæ conſervandam, religionem procurandam, rupturam federis prohibendam, ad providendum ne miles in aliud ſacramentum, quam quod in verba eſt Federatorum, diverteretur, ad occurrendum turbis & cædibus, tanquam nos tot tantarumque rerum rei fuiſſemus: deinde vero in indicendo juſtitio ac ſupplicationibus ad Deum poſt datos judices. nam in literis eo pertinentibus depingimur ut ambitioſi homines, (nos qui ad munera ſine ambitu ullo, ſine prenſatione pervenimus, non rogantes ſed impensè rogati, atque ea munera abunde nobis ſatis arbitrabamur) accuſamur privata conſilia promoviſſe: (cum nihil à nobis factum ſit, niſi eorum mandato quibus parendum habebamus) quibus ſuperadditur periculum imminuiſſe, ne tota religio (quam certe ſecundum divinæ legis præſcripta ex animo fideque optima colere ſtuduimus) per nos everſa funditus periret, ipſaque reſpublica (quæ nobis unicè cordi fuit) ruinam daret: ac proinde in nos ut reipublicæ turbatores propediem legitimum judicium

dicium ac ſententiam exſpectandam. Quas quidem tam atroces literas pii probique paſtores nonnulli populo recitare recuſarunt, potius habentes munera publica deſerere, quam tantæ iniquitatis miniſterio ſemet attaminare. Rurſum poſtea in reſponſo quod Boſſizio & Maurerio regis Galliæ legatis datum eſt XXIII Martii anni CIↃ IↃ CXIX: in quo non tantum ut facinoroſi turbulentique traducimur, ſed additur expreſſius gravium criminum nos teneri, palam ac ſummo periculo conſpiraſſe nos adverſus rempublicam, propoſitum nobis fuiſſe per factiones & clancularios ductus ſine accepta poteſtate evertere fedus, religionem, judicia, totamque vim præfecturæ, & quæ ſumma eſt, totam rempublicam perdere, ad ſatiandam ambitionem immoderatam, pravumque conſilium exſequendum. Qui ita loquuntur ante rem cognitam in miſeros captivos talium ignaros, ac judicibus (qui eo ipſo tempore cœtum ſuum agebant) præſcribunt quid de nobis ſentire, quid in nos ſtatuere deberent, credibile-ne eſt eos in dandis judicibus æquos nobis fuiſſe? Adde jam immanem licentiam, quæ more peſſimo & in publicum pernitioſo libellis & carminibus famoſis mendaciorum & calumniarum plenis vagari permiſſa eſt, in nos ſecluſos, &, ut dixi, ad objecta, quippe ignorata nobis, reſpondere non valentes, tantum irritandæ in nos plebi: quæ evidentia ſigna ſunt acerbi atque implacabilis in nos animi. Qui inde quoque apparuit, quod Moërsbergius vi equitum abductus eſt ex ſolo pacato Monaſterienſi, in quo nullam juriſdictionem Federati proceres arrogare ſibi poterant. Dignum quoque notatu, judicum quemque à Federatis proceribus ſumpſiſſe cautionem ſignatam, ne quis ipſos hujus rei ergo verbo aut factis impeteret: quod ſi quis impetiſſet, id Federati proceres ut in ſe factum acciperent ac vindicarent. Qui legitime datos ſe judices credunt, non ſolent tam cuſtodite agere.

Veniamus ad vitia ſpectantia ipſos qui judices dati ſunt: qua in re primo conſiderandum eſt, judices eos ordinarios ſive legitimos non fuiſſe. Fac jus dandi judices competiſſe proceribus Federatis, cur non cognitionem mandarunt alteri ex conſeſſibus judicum Hollandiæ, quorum opera, ut quæ proximè ad manum ſit, uti-

uti frequenter ſolent etiam ad res ſuæ communitatis? Cur non Senatui federis permiſſum eſt judicium, qui poteſtate ordinaria jus dicit, nomine procerum Federatorum? In omni libera republica odioſum eſt de capite ac fortunis civium alios dare quam legitimos judices, præſertim ſi qui dantur (ut horum pars maxima) non in ullo judiciali munere, ſed in civilibus conſultationibus verſentur. Inter cætera quæ Dux Albanus à legibus aliena fecit, etiam in cauſas Majeſtatis judices dedit extra ordinem lectos, & metuens ne quæſitores legitimi ſupplicia exigere nollent, uſus ad ea eſt ſpeculatoribus quod in noſtro quoque negotio factum vidimus. Majores noſtri conqueſti olim ſunt hac re violari leges, quæ caverent ne quis in re criminum alios quam ordinarios judices experiretur. Multi etiam armorum noſtrorum jus ex hac potiſſimum cauſâ defenderunt.

Jam vero præterea dati judices partem maximam (quod ſine fraude paucorum dictum volo, qui deſtinatum à cæteris in nos ictum neque conſiliis, neque rationibus ullis avertere potuerunt, ſed tantum in hoc ſervierunt, ut actui ſplendorem de ſuo nomine adderent) infeſti nobis erant per inimicitias qua publicas, quà privatas. Nam ex nationibus aliis iidem erant qui Trajecti cuſtodias diſſolverant, & à nobis eo nomine incuſabantur, qui nos capiendos non jure decreverant, quorum opus erat ipſum illud programma de quo diximus; reſponſum ad Boſſizium, literæ juſtitium indicentes, atque ipſa judicum datio: qui audientibus multis mortem Oldenbarneveldii prædixerant: ex Hollandia vero illi qui ſe ab Hollandiæ proceribus ſegregaverant, imo cum aliis nationibus adverſus Hollandiam coïerant, qui Trajectum venerant, ut ſui præſentia alios confirmarent: qui & Oldenbarneveldio & nobis malum minati ſæpe fuerant: qui de nobis capiendis conſilium dederant multo ante profectionem Trajectinam. Judices alii etiam ordinarii quoties reformidari ſe vident, quanquam levibus de cauſis, ultro à ſe abdicant cognitionē. a *Probi & modeſti judices*, inquit Cicero, *ſe ſolent excuſare, quando manifeſtum eſt alteram apud eos partem gratia prævalere.*

a *C. quod ſuſpecti* 3. *qu.* 5. *Lib. de Oratore.*

valere. Hi cum ab uxore & liberis Oldenbarneveldii in conventu Hollandiæ recuſati eſſent, cum in ipſa quæſtione dictum à nobis eſſet, graves nobis videri nonnullos, atque eos nominatim qui Trajectum juiſſent, & quorum res agebatur eo quod noſtra damnatione abſolutionem ſuam quærerent, tum vero præcipue eos qui tot in nos præjudiciis latis judicio ſe integros non ſervaverant, quique comminatione animum inimicum nudaverant, negotio religioni ipſorum à nobis permiſſo, volunt eſſe ac manere judices de capite fortuniſque civium tantis de cauſis ipſos perhorreſcentium. ubi hoc auditum antehac?

Inter Hollandos duo fuere quæſitores, id quoque contra jus patrium. Nam quæſitoris & judicis officia apud majores noſtros adeo inſociabilia fuere, ut more generali, quæſitores rerum minorum judicare non potuerint in quæſitorum majorum tribunali, etiamſi minores illi eſſent aut Feudorum poſſeſſores, aut de famimiliis melioribus, qui omnes alioqui ad judicia idonei habentur, quod obtinuit etiam in cauſis ipſos nullo modo contingentibus. Sic & cum in Hollandia aut Zelandia Comes jus diceret, quæſitores majores aſſidere ei non permittebantur.

Perſuaſum vulgo eſt, quo minus Hollandiæ decederet inter judices qui numero erant XXIV Hollandos fore duodecim: ſed implendo numero inter eos duo fuere Zelandi qui ſuffragio Zelandiæ in conſeſſum judicum Hollandiæ ſimul & Zelandiæ pervenerant.

In eodem Hollandorum judicum numero erat, qui occaſione mutatæ reipublicæ in conſeſſum nobilitatis penetravit: alii conſulatum, decurionatum, locum inter curatores reipublicæ, in ſenatu Federis, in conventu Federatorum honoreſve alios adepti, quorum omnium intererat tueri cœptam mutationem, quod ut fieret nobis damnatis opus erat.

Præter magnam pecuniæ ſummam quam ex hoc judicio judices abſtulerunt, (nam novum hoc tribunal amplius LXX Florenorum millibus ſtetit) etiam poſt id tempus non caruerunt ſua aut pacta, aut ſperata mercede, ſive ipſi perducti ad dignitates eximias, & legationes, ſive provectis liberis, ita ut in omnibus appareat hos cæteris fuiſſe

prælatos, ne rem talem feciſſent ſine operæpretio.

Multi inter judices rudes erant admodum, nulla imbuti juris ſcientia, quidam nullius niſi patrii ſermonis gnari, ſine ulla rerum gerendarum peritia. Quo verò tandem modo homines tales apti eſſe poterant qui judicarent de ſummi imperii partibus ac ſignis, quo tota hæc quæſtio redibit, quæ res à legum ac negotiorum peritiſſimis plane difficiles habentur, & ſubtilis admodum diſquiſitionis?

Quanquam vero non omnes cauſæ ob quas à nobis judices reformidabantur, quæque aliæ nunc certo judicio ad tempus ſubticentur aperiendæ ſi poſthac res id exegerit, ſpeciatim à nobis additis nominibus expreſſæ ſunt, ſatis erat cauſas iſtas judicibus non eſſe incognitas. Nam ubi ita ſe res habet, tenetur judex à ſe cognitionem relegare: *a* quod ſi pergat, acta omnia deinceps ipſo jure nulla ſunt: quia ſcilicet qui plane medius non eſt, ejus modeſtiæ convenit ſemet excuſare: ut inter alia videre eſt locis quos ſupra allegavimus ex recognitione Concilii Tridentini. Neque verò à nobis ejerari judices directe poterant, cum ipſam judicum dationem vitii argueremus.

Sed neque obſtare nobis in hoc negotio poteſt, quòd in quæſtione ad interrogata reſpondimus: cum id non factum à nobis ſponte ſit: nec animo judicem agnoſcendi, ſed compulſu ac deſiderio ſemel exeundi carceris tædium, interpoſita etiam teſtatione cujus ante meminimus.

a *Gl. in c. ult. cauſa* III. *qu.* 3.

CAPUT

Caput XVI.

De his quæ vitio aut inique ſunt acta poſt datos judices.

QUod modum agendi attinet, primum juſtiſſimam habemus conquerendi rationem, quod in formam civilis negotii cauſa noſtra recepta non eſt. Eſt quidem mos ille ordinandæ cauſæ, qui extraordinarius dicitur, apud nos moribus receptus, ſed in quo cauſarum genere? In eo ſcilicet ubi ipſum facti nomen omnino delictum involvit, & pœnam poſtulat, ita ut facto confeſſo pœna ex vi legum neceſſario ſequatur. Sed ubi ambigua eſt facti qualitas, exempli cauſa ſi quæratur qui hominem interfecerit, idne fecerit ſui tuendi cauſa an dolo malo, tam apud ſuperiores quam inferiores judices moris eſt admodum civilis negotii cauſam expedire. Si uſquam id locum habet, hic certe habere debuit. Nam cauſæ noſtræ judicatio pendebat partim à juris quæſtione, partim à facti qualitate, quæ erat inquirenda: puta, an quod factum à nobis erat, cum Federe pugnaret, quo uſque milites proceribus nationum ſingularum tenerentur, quæ nobis mandata ab his qui imperare nobis poterant, eſſent data, pluribuſque aliis ejuſmodi. Non ſatis eſt ſi pauci aliquot in rebus ejuſmodi dicant ſitum eſſe delictum, cum multa hominum millia aliter judicent: quare id diligenter & palam atque adeo in modum litis civilis diſquirendum eſt. Quod ſi in re noſtra factum eſſet, tum ſane populus, cujus id maxime intererat, ſcire potuiſſet jure, an per injuriam damnaremur. Alexandro regi objectum olim eſt, quod vox Calliſthenis carcere clauderetur. In negotiis rempublicam ſpectantibus, non palam auditi, non palam defenſi, quaſi innocentes pereunt aut damnantur. Quibuſcunque aliquid eſt ſenſus, facilè judicabunt, tum iſtum agendi modum, tum quæ ſecuta ſunt omnia, eo directa, ne genus humanum unquam ad negotii veritatem perveniret: quò pertinuit & novi moris juramentum quo judices ſemet obſtrinxêre ne

quid rerum apud ſe geſtarum etiam poſt rem judicatam propalarent. Modus hic extra ordinem, ut vocant, agendi adverſus integræ famæ homines, ſuper rebus de quibus non omnes idem ſolent cenſere, quales ſunt res religionem, aut reipublicæ gubernationem contingentes, eſt illa ipſa inquiſitio, adverſus quam tot querelæ tempore Caroli Imperatoris & Philippi regis inſtitutæ ſunt: quod intolerabile onus habitum eſt inter præcipuas belli cauſas. Orationes eo tempore habitæ à diverſarum nationum proceribus manifeſtè oſtendunt non tantum à proceribus improbatum genus illud cauſarum ſuper quibus adverſus captos per meram inquiſitionem agebatur, ſed ipſum quoque illum agendi modum, ut libertati ac moribus avitis repugnantem. Adde modum extra ordinem agendi introductum apud nos quo celerius cauſæ dijudicarentur, quæ civilis litis inſtar ordinatæ in longum duci ſolent. In negotio noſtro oſtendit novem menſium tempus non hoc ſpectatum: ac proinde nullam poſſe confingi cauſam honeſtam, cur clancularia iſta agendi ratio placuerit.

Quod ſi omnino fixum ſtabat cauſam noſtram ad modum civilis negotii non dirigere, (quod tamen nobis debebatur & mos habet in negotiis etiam neutiquam adeo obſcuris) certe ad repetitas toties à nobis ac noſtris preces aditus & conſilia amicorum ſubſtrahi nobis non oportuit. *a* Omnes juriſperiti qui de publicis judiciis ſcripſerunt, ajunt poſt quæſtionem habitam indulgendum captivo locum laxiorem ubi cum advocatis & procuratoribus conſultare poſſit, & ea componere quæ ad cauſam tuendam pertinent. In noſtris terris nunquam per octo aut novem menſes intercludere commercio uxoris, liberum ac neceſſariorum inauditum eſt extra tempora Albanicæ præfecturæ.

Si ne hocquidem concedere nobis placebat, (quod niſi iniquiſſime & novo plane exemplo negari nobis non poterat) certe danda nobis fuit plena libertas noſmet defendendi tum voce tum ſcripto. Scriptores de judiciis criminum docent, damnari neminem poſſe, niſi cui tempus ſe defendendi ſit datum: ac dandum ei hoc tempus etiamſi non poſtulet, etiamſi delictum faſſus ſit.

Quod

a *Marſilius, Follerus Straccha, Bajardus.*

Quod ipſum, ut non modo juri civili, ſed & patriæ noſtræ moribus conſentaneum à conſeſſu judicum ſuperiore apud nos proceribus Zelandiæ commendatum memini In oppidis quibuſdam noſtris receptum eſt, ut etiam illis qui res confeſſi ſunt manifeſte delictum in ſe continentes poteſtas fiat, antequam pronuntietur, dicendi pro ſe publice apud tribunal adſtante populo: Alibi judice oppidani morem habent interrogandi reum, num quid habeat pro ſe dicendum. *a* Quanto magis hic illud obtinere debuit, ubi facta quædam nobis imputata nunquam à nobis confeſſa ſunt, alia diximus jure facta, neque ſalva juriſiurandi religione aliter à nobis potuiſſe fieri? De factis quæ inficiati eramus negari nobis non poterat indiciorum inſpectio & poteſtas refellendi compendio teſtes. *b* De his quæ facta fatebamur, ſed in quibus delictum ineſſe negabamus, admittendi eramus ad probandum legitima ea fuiſſe, productis decretis, aliiſque inſtrumentis eam ad rem ſpectantibus, etiam teſtibus ſi opus eſſet. In conceſſibus judicum majoribus ac minoribus ubi æquitas aliqua locum habet & hoc & illud uſitatum eſt, etiam cum extra ordinem res peragitur: merito ſane: cum ni id fiat, judex dici nequeat de re plene edoctus fuiſſe.

Si quis dicat defenſos nos ſatis cum ad interrogata reſponderemus, frivolum id eſt: Nam præterquam quod ſæpe prohibitum eſt nobis nos defendere, ſed nude ajendo aut negando reſpondere juſſi ſumus: quod dictare ſcribenda nobis ſæpe permiſſum non eſt: neque perſcripta omnia quæ nos ad cauſam pertinere arbitrabamur: nemo eſt homo tam firmi cerebri, cui in tali neceſſitate conſtituto ita de ſubito occurant omnia quæ ad cauſam ſpectant. Longa carceris ſolitudo etiam valetudinem nobis corruperat, & cum maxime ægro eſſemus corpore, tempus ad quæſtionem captatum eſt ab iis qui norant ſatis nos, præ libertatis deſiderio non uſuros cauſaria excuſatione. Sedebant adverſum nos accuſatores tres & judicum plerique

a *Clarus d. quæ eſt.* 49. *nu.* 4. *& qu.* 53. *& utrobique Bajardus cum alleg.* b *Clarus d.* §. *fin. qu.* 56. *& Farinac qu.* 8. *num.* 14. *Bart. in l. numquam plura num.* 4. *de privatis delictis.*

plerique non minus accuſatoribus infeſti, qui ſæpe loquendi libertatem nobis non permittebant, ſed clamoribus ac minis nos interpellabant, obturbabantque. Innumeræ interrogationes nec cohærentes, & verbis fallacibus conceptæ in nos ſtruebantur, ut alicubi per incogitantiam captaremur. Subſidia memoriæ adempta nobis tanto tempore fuere ſubtractis calamis, charta, atramento. De rebus pridem geſtis, de circumſtantiarum minutiis, de vocum apicibus uno momento erat reſpondendum. Multa erant quæ uberius defenſa à nobis fuiſſent, niſi in mentem venire nobis non potuiſſet in iis crimen ab aliquo poſſe mente concipi. Gnarum nobis erat quæ feceramus ex mandato à nobis facta, tum qui mandaverant, quique mandata nobiſcum executi fuerant eos ne compellari quidem : ac propterea exiſtimabamus quæ à nobis acta eſſent nihil magnopere defenſionis egere. Ubi quæſo auditum tandem eſt antehac, captivis id orantibus negari poteſtatem recognoſcendi quæ dicta ſunt, ut ſi neceſſe ſit, fuſius ſenſa ſua exponant? At hoc negatum eſt nobis. Jam ante probavimus majorem quæſtionis partem peractam ante judices datos : cui conſequens eſt quod tum reſponſum eſt defenſionis locum habere non poſſe, cum defenſio inſtitui nequeat, niſi apud judicem. Quare cum reſponſa iſta nunquam nobis præſentibus relecta ſint, neque poteſtas nobis data largius mentem explicandi, his ſane in rebus ſupereſt indefenſos nos eſſe. Adde multa quæ dictaturi pridem fueramus omiſſa à nobis, eo quod fides facta nobis eſſet poſtmodum defenſionis pro arbitrio faciendæ copiam fore : quod cum ſecutum non ſit, non hac in re injuria tantum affecti, ſed & dolo circumventi ſumus. Quod jam ea quæ à nobis dictata ſunt attinet, quæ plerunque conſiſtebant in factis defenſionem continentibus, aut judices ea vera putabant, aut ſecus. Si vera, non poterant quod his erat contrarium ſententiæ inſerere. Si ut vera non acceptabant, certe tempus ac facultatem ea probandi concedere nobis tenebantur, quod ipſum à me ſpeciatim poſtulatum eſt. Fuit etiam cum dicerem apud judices non eam vim fuiſſe memoriæ meæ & per morbos & per carcerem labefactatæ, ut ad ſingula ex tempore quod opus erat potuerim reſpondere :

inter-

interdum dictandi quoque libertatem aut ademptam mihi aut acciſam: quapropter rogare me ut relegerentur acta quæſtionis prioris, & ut ad probanda quæ pro me allegaveram aut allegaturus eram facta admitterer: præcipuè circa inſumptam à me operam ad componendum quicquid in Eccleſia aut republica diſconveniebat: & circa decreta facta à rectoribus oppidi Rotterodami de rebus plurimis. Cum nihil impetrarem, rurſum petii ut ſcripto quædam complecti liceret: & cum longum per tempus ei poſtulato inſtitiſſem, non amplius temporis indultum eſt mihi horis quinque pomeridianis, & chartæ folium unum, quanquam etiam atque etiam roganti ut & tempus largius & chartæ plus paulo mihi concederetur: verum ne quicquam. In hac charta perſcripſi quæ mea fuiſſent conſilia, quæ mens, facta deſenſionem continentia breviter indicavi, (quæ talia erant ut certo norim judicum quoſdam dixiſſe, ſi de iis conſtaret, optimo jure me niti) petii ut ea probandi mihi poteſtas fieret: qua petitione nec rejecta nec admiſſa, (quorum tamen alterum ut fieret juris ratio exigebat) in me, ne compellatum quidem amplius, pronuntiata eſt cauſam terminans ſententia.

Quomodo vero talis agendi ratio à vitio, iniquitate, imo ab immanitate barbara purgari poteſt? Hiſpanienſis illa inquiſitio, adeo à majoribus noſtris tantoque jure exagitata, permittit reo colloquium & opem patroni, & jus probandi facta quæ defendendi ſua cauſa profert. Comitibus Egmundano, & Hornano Albanicæ præfecturæ temporibus tradita ſunt accuſationis capita: temporis quantum ſatis datum conſcribendæ defenſioni, quæ hodieque legitur. Permiſſum ipſis exhibere libellos atque inſtrumenta culpæ amoliendæ, quod & diſertè narrat ſententia: quæ omnia nobis negata ſunt. Et tamen conqueſtæ ſunt Belgico-germanicæ nationes omnes de modo agendi adverſus eos Comites, præſertim circa res duas, nempe quod procuratores & advocati ipſis non eſſent auxilio dati, & quod teſtium adverſus ſe productorum notitiam non habuerint, ut eos poſſent refellere. Princeps Wilhelmus Arauſionenſis in reſponſo ſuo cum à procuratore regio dies ipſi dictus eſſet, ait, *captivitatem eorum Comitum rigidiorem eſſe*

quam jus permittat, ſecundum cujus regulas carcer cuſtodiendis reis repertus ſit, non adimendo eis hominem aſpectui, commercio, conſilio, ne, quæ ſi deſint fieri nequeat ut gravis aliqua cauſa rectè regatur ac defendatur.

Exclamare libet:

Cernis-ne hæc Amphiara è ſub terram abdite?

Dum hæc peraguntur omnia, ſed maxime poſtquam Oldenbarneveldio vita erat adempta, harum rerum artifices nulli pepercerunt labori, qua pollicendo, qua minando, ſervato etiam ad terrorem per dies aliquot pegmate in quo Oldenbarneveldius erat occiſus, & carnificibus tribus Hagæ retentis, nempe ut his modis conjuges ac propinquos tum meos, tum eorum qui præterea capti erant adigerent ad culpæ deprecationem, & fidem dandam ſilentii noſtro nomine, quomodo effecturos ſe ſperabant, ut morte unius & aliorum oppreſſa voce veritas æterna nocte obrueretur: ſed aliter Deo omnipotenti viſum eſt. Quanquam enim Moersbergius, magno vir animo non minus quam ortu, cum primum hoc conſilio intellecto commotus valde fuiſſet, ad innocentiam ſuam confugiens, tandem tamen uxoris miſeratione & amicorum ſuaſu impelli ſe paſſus erat, ut morem illis gereret, (quod quidem cum per illegitimos agendi modos extortum ipſi ſit, eis qui extorſerunt prodeſſe non debet) tamen & mea, & Hogerbetii uxor omnia potius perpeti decreverunt, quæ aliis collibitum eſſet facere, quam ut nulla poſtulatione honori noſtro aut veritati injuriam facerent. Gratiæ Deo agendæ ſunt ſine cujus præſente auxilio fieri non poterat, ut tot ac tam gravia tentamenta vinceremus.

CAPUT

Caput XVII.

De his quæ vitio aut iniquè geſta ſunt circa ipſam ſententiam.

UBi captura, judicum datio & agendi ordo omnia ſunt inſtituta condemnationis ergo quæ ante omnem cauſæ cognitionem decreto perempto rio atque irrevocabili erat decreta, non poteſt plus in condemnatione eſſe juſtitiæ & æquitatis, quam in captura, judicum datione & agendi ordine.

Anteloquium ſententiæ ita ait, *quando reus confeſſus eſt, ac præterea judicibus apparuit.* His verbis falluntur multi, exiſtimantes quicquid in ſententia legitur, ut provectas à nobis opiniones novas, noſtro facto in republica & Eccleſia res ubique motas, exhauſtum ærarium, & ſumptus factos ad ſæpe decies, paſſim diſſidia, & diffidentiam inter Federatos & cives ſatam, fedus ruptum, rempublicam ſibi tuendæ factam imparem, & in periculum adductam, aut pactionis inhoneſtæ, aut pleni exitii, aliaque ejuſmodi confeſſa à nobis: cum non illa tantum, ſed & multa alia capita, partim ex nobis perquiſita nunquam ſint, partim diſertè negata. An in cauſa extra ordinem pertractata ſententia ferri poſſit niſi ſuper rebus confeſſis, apud multos juris noſtri patrii conſultos ambigitur, nec immeritò, cum in actis veteribus paſſim videamus pro uno eodemque ſumi, ſententias latas ſuper cauſa extra ordinem tractata, & ſuper confeſſione. Certè memini ſuperioris conſeſſus judices ita ſentire & apud Zelandiæ proceres proloqui: ſicut & illud recordor, unum è præcipuis hujus adverſus nos negotii gubernatoribus vitio dediſſe oppidi Harlemi magiſtratibus, quod quæ egiſſent, dicerent extra ordinem acta, cùm tamen ſententia confeſſionem excederet. Verùm hîc multo plus à recta via deflexum eſt. Nam primum in ſententia objiciuntur nobis multa per illationem, qualia in libellis accuſatorum poni ſolebant, non in ſententia judicum, cujus generis ſunt nonnulla quæ, ſupra protulimus, item

item conſilium noſtrum fuiſſe imperare militibus, ut parerent magiſtratibus etiam contra Federatos proceres & Principem: & eoſdem milites ſacramento adſtringendos magiſtratibus apud quos præſidium agerent, de ipſis tuendis etiamſi quid ab ipſis juberetur quod aut cauſam, aut prætextum ſumeret ex religione, ſimiliaque plura. Etiam facta inſerta ſunt de quibus nihil unquam judicibus paruit, ut propoſitum fuiſſe cuſtodias oppidorum referre in expenſas communes Federatorum: me ea nocte quæ dimiſſionem cuſtodiarum Trajecti anteceſſit cum oppidi præfecto conſilia ſociaſſe, quomodo prohiberi poſſet ne plus militis à Principe Mauritio in urbem induceretur, ac de excubiis eam ob rem locandis ad portam Amersfordienſem. Quibus de rebus certus ſum nihil ipſis apparuiſſe, cum ſciam ea omnia falſa eſſe, ut in notis ad ſententiam ſingulatim dicetur. Verùm fac etiam aliqua eos habuiſſe rerum iſtarum indicia, (quod ita non eſſe planè perſuaſum habeo) tamen non poſſet dici apparuiſſe id, ſuper quo nec defenſio noſtra erat audita, neque facta nobis teſtes rejiciendi copia.

Præterea vero in ſententiæ contextu de induſtria multa facta omittuntur quæ ad defenſionem noſtram pertinent, ut mandatum procerum Hollandiæ & oppidorum noſtrorum: repetitum mandatum & auctus delegatorum numerus in negotio Trajectino, pluraque alia quæ infra memorabuntur, contra jura *a* quæ dictant non licere judici qualitates confeſſioni annexas ab ipſa confeſſione divellere.

Damnati ſumus tum Hogerbetius, tum ego ad perpetuos carceres, quam pœnam paſſim Iuriſconſulti *b*, ut inconceſſam rejiciunt. Nobilis ſcriptor *c* de publicis judiciis ait, etiamſi lege aliqua poteſtas judici eſſet facta pœnas pro arbitrio ſtatuendi, tamen liberum ei non fore damnare ad carceres perpetuos, quia libertas illa intelligi deberet intra pœnas jure conceſſas. *Solent Præſides*, ait vetus Romani *d* juris conſultus, *in carcere continendos damnare, aut ut in vinculis contineantur: ſed id eos facere*

a *Bart. in l. Aurelius. §. idem quæſiit. nu.* 2. *ff. de lib. leg.* b *Clarus. §. Homicidium. nu.* 35. c *Boſſ. in tit. de defenſ. reor. nu.* 4. d *Menoch. qu.* 89. *num.* 9.

facere non oportet. nam hujuſmodi pœna interdictæ ſunt. Carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet. Alius a : *Mandatis principalibus quæ præſidibus dantur, cavetur ne quis perpetuis vinculis damnetur, idque etiam Divus Adrianus reſcripſit* b. Imperatorum unus: *Incredibile eſt quod allegas liberum hominem, ut vinculis perpetuis contineretur eſſe damnatum. Hoc enim vix in ſola ſervili conditione procedere poteſt.* In Italia quidem & Hiſpania aliter ut fieret invaluit: at in noſtris liberis terris inauditum id eſt, niſi quis eò referre velit, quod nuper bello flagrante cœptum eſt inſtitui, ut ad remos ducendos damnentur, non alii tamen quam errones atque nebulones: aut etiam quod ergaſtulo includuntur quidam, neque tamen in perpetuum, ſed in ſpem reſipiſcendi, ac ferme ipſis propinquis id poſtulantibus. Notandum inſuper Juriſconſultos qui exiſtimant ab ordinariis judicibus in cauſis quibuſdam pœnas ordinarias poſſe excedi, ita tamen ut non uſurpentur pœnæ legibus vetitæ, hanc ipſam poteſtatem tamen non indulgere delegatis, quales noſtri fuere. nam à talibus judicibus negant pœnas poſſe irrogari, niſi quæ diſertè legibus præſcriptæ ſunt: ita ut bis hîc ſit peccatum, primum quia delegati judices exierunt pœnas legibus cognitas, deinde quia pœna uſi ſunt diſertè legibus vetita.

Res quoque eſt obſervatione non indigna, quod cum nomina etiam ordinariorum judicum poni ſoleant in ſententiis quæ èduntur, idemque multo magis in delegatis judicibus locum habere debeat, hi tamen judices, cum etiam per typographos ſententiam publicarint, pepercerint tamen nomina ſua aſſcribere. Cauſam conjecturis aſſequi facile eſt.

a *Bajardus qu.* 70. b *L. aut damnum §. ſolent. D. de pœnis. L. mandatis. ff. de pœn. L. Incredibile. ff. de pœnis.*

CAPUT

Caput XVIII.

De his quæ vitio aut iniquè in nos acta ſunt poſt ſententiam.

SI jus & æquum fuit aditum ad nos neceſſariis dari ſtatim ab habita quæſtione ante rem judicatam, multo magis poſt rem judicatam id factum oportuit, cum carcer duntaxat nobis cuſtodiendis ſerviret, quod ipſa etiam ſententiæ verba præferunt. Proinde ex propinquis noſtris aliquot poſt latam ſententiam ad nos admiſſi ſunt, Hagæ dum fuimus: ſed poſtea præcipui hujus negotii auctores, cum viderent non ſufficere carcerem ſolum, ut nos contra animi noſtri ſententiam acta ipſorum adverſum nos probare cogeret, partim palam, partim clam (quia publicè in ipſo procerum Federatorum conventu res peragi ob ſummam iniquitatem ſine multorum contradictione non poterat) intenderunt vexationem in noſtra corpora, exiſtimationem, bona, amicos, tantum (quod & inter ipſos nonnulli fatebantur) ut nos ad deprecandam culpam adigerent, atque ita ſe domi ac peregrè purgarent.

Bona quod attinet, quanquam oppida in quibus nati eramus aut quibus operam addixeramus, ac proinde jus omne municipum eramus conſecuti, antiquis legibus obtinuerunt, ut conjuges ac liberi damnatorum bonorum publicationem certa pecunia redimere poſſent, eæque leges ab oppidis etiam ſub Albanica præfectura magno ſtudio defenſæ fuerant nullorum criminum admiſſa exceptione, ac à nobis ad eas leges ſæpe provocatum erat; tamen uxoribus noſtris liberiſque legum earum beneficio frui permiſſum non eſt, ſed neceſſitas illis impoſita eſt adverſus fiſcum, durum adverſarium, inchoandi litem, de qua ne ſuper momento quidem judicatum eſt. Quin & uxorum bonis manus à fiſco injecta eſt. Tum mihi peculiaris querendi cauſa data eſt, quod chartæ meæ ex tablino meo abreptæ ſunt, ne facto quidem inventario, quanquam poſcente id mea uxore, quod ipſi, utpote jus ad eas chartas aut

partem earum habenti, nullo colore negari poterat.

Poſtquam Lupiſtenum Haga abducti ſumus ſeni patri meo nunquam mei videndi facta eſt copia, ſicut & Hogerbetii filius multis atque indefeſſis precibus vix tandem extorſit, ut patrem convenire poſſet, à quo deinde rurſum longiſſimo tempore abſtentus fuit.

Jam vero bonis noſtris publicatis, ac nobis per carcerem adempta omni rem faciendi libertate, attributi ad alimenta noſtra ſunt viceni quatuor aſſes in diem. Qui ſenſu communi non carent judicare facilè poſſunt an ſatis id fuerit ſuſtentandis nobis quos familiæ onus non leve urgebat. Sed conjuges noſtræ non gravatæ nos de eo quod ipſis reſtabat alere, nunquam eam pecuniam accipere voluerunt. Per tempus aliquod cuſtodibus noſtris mandatum erat cibos nobis dare: ſed ultro inſtitimus, ut ea moleſtia & quod ultra ſuſpicari non abs re erat, liberaremur.

Uxores vero ac liberi noſtri primum uſi ſunt libertate adeundi nos atque à nobis recedendi.

Sed paulo poſt arcano ductu decretum longe aliud cuſum eſt, uxores nobiſcum carceri includendas quamdiu adeſſe nobis vellent, neque vero abire permittendas ni veniam expreſſam ejus rei impetraſſent. Ex hoc decreto uxor mea, quanquam & hoc multum adnuente Daventrio qui jam imperium in cuſtodiam acceperat, vix obtinuit, ut Hagam proficiſci liceret: ibique oſtendit quam grave & iniquum eſſet cogi ſe aut in ea calamitate maritum deſerere, aut ipſam quoque damno valetudinis mavere captivam, projectis extra curam ſuam liberis natu minimis valde infantibus, quos ſecum in carcerem adducere non poſſet.

Re ſæpe negata, ſæpe dilata, tandem uxorum noſtrarum libertas ita coarctata eſt, ut manendum haberent intra arcem Lupiſteni, neque inde progredi, niſi quod bis intra dies ſeptem comparando victui aut ire poſſent, aut aliquem mittere: quod ita manſit per tempus aliquod.

Cum vero interim ab uxore ac liberis Oldenbarneveldii, item à propinquis noſtris impensè laboraretur ad obtinendam bonorum reſtitutionem, beneficio legum redemptionem, ut diximus, indulgentium, neque id effugiendi ſpecies ulla occurreret, niſi in Majeſta-

tem

tem deliquiſſe argueremur, quod ſententiæ verbis non continebatur, anno poſt eam latam à delegatis judicibus pronuntiatum eſt, mentem ſuam in judicando fuiſſe, peccatum à nobis in Majeſtatem. Quam circa rem advertendum eſt, ſi quo tempore lata fuit ſententia, ea mens fuiſſet judicum, etiam exprimi id ſecundum mores noſtros debuiſſe: tum vero huic declarationi non omnes eoſdem judices adfuiſſe, ſed præter quoſdam aut morte abſumptos, aut alioqui factos ad judicia inidoneos, aliquammultos fuiſſe abſentes, qui perſcriptam ſuper hac re ſententiam ſuam miſerant, contra jus ac mores, cum omnes quibus in judicio cenſendi jus eſt, uno in loco præſentes eſſe debeant, ut alius aliorum rationes intelligat. Præterea quod tertiò notandum venit, mos eſt in patria noſtra antequam ſententiæ interpretatio fiat, ſummario judicio partes audiri: nos vero neque auditi, neque compellati ſumus, quin illo ipſo tempore arctiſſimo carceri incluſæ ſunt uxores noſtræ, ne quid dicere poſſent adverſus id quod agere penitus erat conſtitutum, ut jam mox narrabitur. Repetitum hîc volo quod dixi ante, paucos judicum peritos juris fuiſſe, multos adeo illiteratos ut vocem ipſam Majeſtatis ignorarent, tantum abeſt ut vim ejus vocis ac criminis intelligerent. Nos vero habemus quod nos ſolemur multis veteribus noviſque exemplis. Pætus Thraſea, quantus ſenator, virique alii ſpectatæ probitatis Romanorum Imperatorum tempore procubuerunt in reatu læſæ Majeſtatis. Noſtra quoque ætate libertatis Belgico-germanicæ vindices, Princeps Wilhelmus Arauſionenſis, Comites Egmundanus & Hornanus, aliique damnati ſunt eodem titulo. Hinc nobilis inter Romanos ſcriptor auſus eſt dicere: *Crimen Majeſtatis ſingulare & unicum crimen eorum qui crimine vacant.* Bonus Imperator aiebat crimen Majeſtatis ſuo ſæculo ceſſare: admonentque *a* Juriſconſulti veteres, *crimen hoc non habendum in occaſionem ob Majeſtatis venerationem: perſonam ſpectandam an potuerit facere, & an ante quid fecerit.* Nos ex notiſſimo ſenſu, atque mandato eorum quibus parendum nobis erat, credidimus atque affirmavimus, Majeſtatem, id eſt, ſummum imperium, penes

a *L. 1. C. ad l. Jul. Ma.*

penes ſingulas eſſe nationes. Fac erraſſe nos: (quod ita ſe non habere ſupra demonſtratum eſt) tamen negari non poterat ſententiam noſtram multis ſapientibus ac doctis placuiſſe, quod quidem ſufficere debebat, ut crimini, præſertim tam gravi, eximeremur. Inter Romani juris conſultos egregius, *in civilibus*, inquit, *diſſenſionibus quamvis ſæpe per eas reſpublica lædatur, non tamen in exitiũ reipublicæ contenditur, quique in alterutras partes diſcedunt vice hoſtium non ſunt.* De ſui temporis diſſidio ita loquitur M. Tullius Cicero: *Erat obſcuritas quædam: erat certamen inter clariſſimos duces: multi dubitabant quid optimum eſſet, multi quid ſibi expediret, multi quid deceret, nonnulli etiam quid liceret.* Neque raro locum habet Phocionis illud: *mea meliora etiamſi hæc feliciora.* Noſtro ævo qui de jure ſcripſerunt, aiunt, civiles diſſenſiones trahi ad crimen Majeſtatis non debere *a*: imo ubi alia ſuppetit conjectura, nunquam cenſeri commiſſum id crimen.

Ad id quod dicere cœperam redeo, id nempe quod uxoribus noſtris iſtius pronuntiationis tempore contra jus ac juris ſpeciem evenit. Dixit cuſtodiæ præfectus mandatum ſibi uxores ac liberos qui nobiſcum erant captivos detinere: Rogatus documentum mandati oſtendere, recuſavit. cum quæreretur ex eo, an non diſcedere ipſis liceret, ita ut non redirent, niſi impetrata redeundi venia, negavit licere. Oratus iterum ut ad Federatos proceres ſcriberet, peti, ut matronarum alteri abire liberum eſſet, præſertim Hogerbetii uxori, quæ magna natu & jam anno toto non digreſſa à captivo marito ultra ferendo carceri non erat, hoc quoque abnuit. Ac ne illud quidem concedere voluit, ut uxores per amicos cibos ſibi emi curarent, cupiens ipſe eos emere & pretium ab uxoribus noſtris perſolvi. Interrogatus an ea quoque de re mandatum haberet, dixit, ſi non haberet, facturum ſe ut adipiſceretur. Hæc cum reſciviſſent propinqui noſtri, multis libellis conqueſti ſunt de injuria quæ uxoribus liberiſque noſtris fieret: neque tamen aliud impetrarunt, quam ut per amicos

a *Ruin. conſ.* 1. *num.* 5. *Dec. conſ.* 102. *num.* 17. *tom.* 1. *conſ. crim. Ceph. conſ.* 75. *num* 9. *& alii allegati per Bapt. Bajardum in tract. crim.* §. *Læſa Majeſt.*

amicos cibos emi & in arcem perferri curarent. Sed hoc ipſum ab ipſis proceribus Federatis decretum cum eſſet, præfectus cuſtodiæ ſequi noluit, gnarum ſibi dicens quæ mandata accepiſſet. Vetabat quoque ne quis hominum uxorem aut qui in miniſterio noſtro erant, verbo compellaret, ne quidem ſi quæreretur quota eſſet hora: ac ne prætereuntes ulla ſalutandi ſigna ipſis exhiberent: permittens interim famoſa ac plena calumniarum carmini apud feneſtras noſtras in noſtri injuriam cani. Interea Hogerbetii uxor, ſingulare probitatis ac pietatis exemplum, non ſatis tolerans tam ſeveri carceris, inclinante magis magiſque valetudine, tandem cum nova hæc vexatio CXL. ferme dies duraſſet, in mariti cubiculo atque oculis mortem obiit. Ægrotam adhuc uxor meo officii cauſa adire ut poſſet, rogaverat, ſed negatum id quoque. Ne corpus quidem exanime dimittere volebat præfectus cuſtodiæ, ni prius Hagam ſcripſiſſet: ac poſtea quoque dicere eum non puduit, ſi non dimiſiſſet rectè ſe facturum fuiſſe. Paulo ante hujus obitum uxor mea obtinuerat veniam abeunde. Lupiſteno, ſed non eò redeundi. Hagæ cum eſſet tum voce tum ſcripto paratam ſe oſtendit refellendis omnibus quæ ipſi aut alii cuiquam objici poſſent, unde hujus novæ male tractationis cauſa peteretur. Sed nemo repertus eſt qui cauſam redderet, niſi quod quidam hanc dixerunt, à me atque Hogerbetio reſponſum de jure ſuper controverſia feudali. Trium aut quatuor menſium interpellatione aſſidua vix tandem expreſſit uxor, ut, non bis ut ante, ſed ſemel in ſeptem diebus victus coëmendi cauſa arce exire ſineretur.

Cùm hunc in modum Hagæ ante ſententiam per menſes novem, poſt eam aliquam multis diebus, Lupiſteni vero per annum & menſes decem in ſumma mœſtitia ac ſolitudine vixiſſem de eo quod nobis reſtabat, ſine ullo quæſtu, ſine ullo neceſſitatis ſubſidio, tandem Deus mei miſertus eſt, atque eo ipſo tempore quo nova in me atque uxorem mala intendebantur, ſparſo rumore falſo de ſinibus ab uxore coemptis & in arcem perlatis (cui mendacio refutando cum veritatis teſtimonium à cuſtodiæ præfecto poſceremus, obtentum ne id quidem eſt) viam mihi monſtravit recuperandæ libertatis. Nam fortitudine atque induſtria uxoris

ris arcæ incluſus, in qua libri ferri ſolebant, Gorinchemum portatus ſum, atque inde perveni Walovicum & porro Antuerpiam; ubi ut calumniæ materiam præciderem intra domum Nicolai Grevinchovii paſtoris quondam EccleſiæRotterodamenſis me continui, numquam inde egrediens: atque hîc cum eſſem, animi mei integritatem Federatis ſignificavi hac epiſtola ad ipſos miſſa.

Sublimes ac potentes Domini:

Exſpectavi jamdiu ut veſtro juſſu ex graviſſima cuſtodia, quæ non me tantum, ſed partim quoque uxorem & liberos detinebat, eximerer. Sed comperto, quoſdam mihi peculiariter infeſtos novos quærere obtentus, ut calamitatem meam intenderent, in eam rem jactatis etiam rumoribus, rationem ipſe recuperandæ nativæ libertatis & excogitavi, & Deo juvante, ad exitum, ſine vi, ſine largitione perduxi. Cum nullum viderem receptum propiorem, Antuerpiam me contuli, diſpecturus ubi potiſſimum ſedem quieti meæ & litterarum ſtudiis ſim poſiturus. Valde mihi grave eſt, Domini, quod tam dura pati, libertatis ſimul & bonorum diſpendio, coactus ſum hactenus, & cogor etiamnum, intra intimos animi receſſus mihi conſcius, integerrimo affectu conſilia à me ſuppeditata quæ judicare potui utiliſſima medendis difficultatibus enatis antequam ego ad rempublicam vocarer, ſumma cum fide erga magiſtratus Rotterodamenſes qui miniſterio meo utebantur, parique obedientia erga Ordines Hollandiæ & Weſtfriſiæ quorum ſub imperio eram. Sed nec tolerata hactenus mala, nec quicquid ultra mihi eventurum eſt, unquam id in me habebunt juris, ut amorem patriæ mihi excutiant, quem ſemper corde geſſi, & quantum mearum fuit virium, quas exiguas agnoſco, opere oſtendi. Pro ejuſdem patriæ libertate, tranquillitate ac proſperitate Deum ſemper orabo, atque adeo ut in eum finem vobis,

Sublimes ac potentes Domini, bonum ac felix regimen largiatur. xxx. Martii CIↃ IↃ CXXI *Antuerpiæ.*

V. D. addictiſſimus
HUGO GROTIUS.

Antuerpiæ cum eſſem multis ab amicis admonitus ſum, facturum me rectius ſi in Galliam irem: cui conſilio morem geſſi. Lutetiam cum perueniſſem, Rege ejuſque conſiſtorio ad urbem non reperto, apud Boſſizium primo, deinde apud Vicum, qui nunc ſigilli cuſtos eſt, poſt apud Ianinum, quorum omnium conſiliis de republica Rex uti ſolebat, innocentiæ meæ reddidi rationem, ſimulque teſtatus ſum conſtantem meum in patriam amorem, ipſos rogans ut quantum poſſent apud Regem laborarent ut Rex quam pater ipſius æterna memoria digniſſimus, atque ipſe ſemper oſtenderant benevolentiam erga patriam meam, eam nunc quoque retineret, ſalutemque ac tranquillitatem ejus cordi ſibi eſſe oſtenderet. Ab ipſis vero amice admodum exceptus ſum. Ne tum quidem ceſſarunt inimicorum malæ artes: quibus effectum eſt ut ad proceres Federatos ſcriberetur dixiſſe me apud Regis conſiliarios ſuppliciter à me oratos Federatos proceres ut quod carcere elapſus libertati me reddidiſſem id ignoſcerent, meque poſthac curaturum qua verbis qua factis ut ipſis placerem: eamque in rem ſeriò admonitum me ab iiſdem regiis conſiliariis, qui & hoc addidiſſent alioqui non paſſurum regem ut in regno ejus viverem: quod ſi me componerem ad procerum Federatorum ſententiam fore ut à Rege congiarium acciperem.

Qui rumor me jam tunc coëgit rei veritatem ita ut nunc à me commemorata eſt publici juris facere, atque oſtendere quantum ſemper, etiam cum in malis ſummis verſarer, abfuiſſem à culpæ deprecatione, conſcius quippe mihi integri propoſiti & legitimarum actionum.

Ne poſt id quidem tempus deſitum eſt me extorrem, bonis ſpoliatum, egentem amicorum, calumniis inſequi, quaſi obtentu controverſiarum de religione, aut hoſtibus patriæ navaſſem operam, aut res novas quæſiiſſem. Deus, cui percognitum eſt quam non affinis ſim ei culpæ, patientiam mihi ſuppeditet, & huic & ſi quid malorum reſtat ferendo. Eidem grates ago quod innocentiam meam magis magiſque cognitam facit, & apud Regem ejuſque conſilium gratiam mihi conciliavit, ita ut non tantum Rex optimus ad ſalutationis officium admiſſum me benigniſſime exceperit, ſed & an-

nuo

nuo donativo honeſtaverit : atque etiam me apprecante ſublevaverit alios qui ob animi ſui religionem in eodem exilio verſantur.

Manet interim in duriſſimo carcere Hogerbetius vir eximię probitatis & quo candidiorem animam Hollandia non tulit, atque ibi ſuam ſenectutem & liberûm florem conterit : non impetrato levamento ullo ad tot totieſque admotas preces, quin ad hoc uſque tempus liberis ejus cum paternis bonis etiam materna ſubtrahuntur, neque illis aut beneficio legum datur frui (quas Hollandi proceres ſub Carolo V. ac Philippo tutati ſunt etiam eorum in uſus quorum parentes perduellionis damnati erant) aut jus etiam redditur.

Caput XIX.

Notæ ad ſententiam in me pronuntiatam cum indicatione multorum quæ ibi dicta contra rei veritatem.

Quæ dicta ſunt hactenus, ſi rectè intelligantur, valent ad ſolutionem præcipuarum rerum quæ ſententia in me lata continet, cum inde facile collectu ſit quę facta à me ſunt non privato nomine facta, ſed ut à miniſtro tum magiſtratuum Rotterodamenſium, tum Procerum Hollandiæ : præterea vero quicquid ejus factum eſt ab his qui in me imperium habebant, id optimo animo & pro jure ſuæ poteſtatis factum ab ipſis. ſed nequid intactum maneat, etiam particulares ad ſententiam notas addam, & quid in ea verum, quid non ſit, indicabo, & quoties ita uſus feret rejiciam lectorem ad ea quæ ſuprà dicta ſunt.

Quando Hugo Grotius) Hujus nominis non eſt quod me pudeat. Geſſi id nomen omni vitæ meæ tempore ac nunc etiam gero non in dedecus aut familiæ, aut patriæ meæ. At judices nomina ſua ſententiæ ſubſcribere puditum eſt, ut jam ante diximus.

Qui antehac aſſeſſor fuit magiſtratuum Rotterodamenſium) Commendatione utriuſque judicum conſeſſus & curatorum rei fiſcalis nominatus ab Hollandiæ con-

& à Principe Mauritio lectus ſum ad fiſci Hollandiæ, Zelandiæ & Weſtfriſiæ advocationem, quanquam valde juvenis. Cum in eo munere aliquandiu & proceribus Hollandiæ & illis conſeſſibus feciſſem ſatis, atque in teſtimonium bene navatæ operæ auctum mihi eſſet ſalarium, & in ſuperiore judicum conceſſu promiſſus ultro locus, ſeriò admodum à Conſulibus & decurionibus oppidi Rotterodamenſis rogatus ſum accipere vacantem tunc adſeſſuram, nullo meo ambitu neque ullo modo oblata opera. Re in conſilium miſſa cum amicis, accepi tandem munus, conſultis prius Hollandiæ primoribus, eoque munere functus ſum bona cum gratia & rectorum oppidi & municipum. Neque eo munere legitimè ſum deſtitutus: atque hoc ipſo ſententiæ tempore ne à novis quidem magiſtratibus renuntiatum mihi fuerat. Neque vero poteſtatem habent abdicandi me munere, cum in pactis conventis cum oppido factis jus mihi perpetuum quamdiu ego eo uti vellem quæſitum ſit, egoque per omnia pactorum legibus ſteterim.

Nunc captivus habetur) Captus ſcilicet ab his quibus capiendi jus non erat, nulla præcedente inquiſitione, contra manifeſtas leges & jura Hollandiæ. Vide ſupra caput XIII.

Apud delegatos ſublimium ac præpotentium procerum Federatorum, quibus datum erat in ipſum habendæ quæſtionis negotium) Hi delegati, judices non erant, ac proinde ab ipſis habita quæſtio pro judiciali valere non poteſt: cumque ea ipſa à datis judicibus repetita non ſit, ſequitur quicquid huic quæſtioni inædificatum eſt, nullarum eſſe virium. Vide caput ſupra XIV & XVI. Tum vero proceribus Federatis in nos juriſdictio non competebat, ac proinde non poterat ab illis jure mandatum dari habendæ in nos quæſtionis. Vide ad hanc rem caput XV. Præterea qui delegati ſunt, iniqui nobis erant & rem ſuam agebant ut XIV capite demonſtratum eſt.

Ac poſtea apud judices) Ambigua locutio. Id enim ita poſſet accipi, quaſi quicquid in ſententia, ſequitur id confitendo dictum fuiſſet, tum apud delegatos priores, tum apud judices, quod tantum abeſt ut multis de rebus apud judices ne interrogati quidem ſimus. Vide ad

hanc

hanc rem caput XVI. Hos autem judices partem maximam adverſarios fuiſſe noſtros indicatum eſt cap. XV.

Ab eiſdem proceribus Federatis datos ad rem ultra cognoſcendam atque dijudicandam) Hanc judicandi poteſtatem ſecundum jus legeſque publicas dari à proceribus Federatis non potuiſſe, clare oſtenſum eſt ſupra capite XV.

Extra tormenta ac ferrea vincula confeſſus eſt, ac de cætero ipſis judicibus paruit.) Etiam hoc ambiguum eſt, cum de plebe homines id ita accipiant, quaſi capita ſingula quæ ſententia continentur, non tantum probationibus, ſed & mea confeſſione judicibus conſtitiſſent, cum multa ſint à me disertè negata, adeo non confeſſa, & quæ confeſſus ſum poſita ſint in hac pronuntiatione omiſſis qualitatibus neceſſariis, adjectiſque illationibus nulla ratione ſubnixis: præterea vero ibidem poſita ſint alia de quibus nunquam fui interrogatus: multa inſuper quæ parere judicibus non potuerunt, cum falſa omnino ſint; ut mox ſingulatim indicabitur: cumque ego me adverſum ea defendendi, & refellendi quæ contra me adferri poterant aut teſtimonia, aut indicia poteſtatem non habuerim: qua de re vide caput XVI & XVII. Nihil hic me extra verum dicere toti humano generi conſtabit, ſi quando obtinere potero, ut quæ in quæſtione reſpondi plena edantur.

Cum licitum nemini ſit, vinculum ac leges in quibus reſpublica Federatarum nationum Belgico-germaniæ fundata eſt, ac per quas Deo aſpirante ea reſpublica contra vim arteſque hoſtium ac malevolorum hactenus ſtetit violare atque perfringere:) Lex ſumma legum omnium eſt, lex ſummi imperii quod ſemper fuit penes nationes ſingulas. Vinculum verò nationum inter ſe eſt Fedus Trajectinum, quo ſummum illud quod penes nationes ſingulas fuerat imperium non tollitur, ſed confirmatur, obligunturque ſibi mutuò nationes, ut in eo tuendo alia alii opem ferant. Ad hunc modum tum ante id fedus, tum poſt id factum feliciter reſpublica gubernata eſt, ut ſolet favere Deus his qui ſine dolo ac cavillatione bona fide pacta implent. Hanc legem, fundamentum imperii, hoc vinculum proceres Hollandiæ, quorum ſumma in nos poteſtas erat, rectores oppidorum qui opera noſtra utebantur, ac nos, ut eorum ſubditi ac miniſtri,

non violare, non perfringere ſtuduimus, ſed pie colere ac tueri. Vide hac de re caput primum.

Ipſum tamen auſum religionis ſtatum concutere) Hoc verus illud crimen eſt, quo probiſſimus quiſque appeti eſt ſolitus. Vere dictum eſt à Wilhelmo Principe Arauſionenſi eo libello quo ad diem ſibi dictum à procuratore Regio reſpondit: *innocentiſſimum quemque non in ſuſpicionem tantum vocari, ſed & odio objici poſſe, proenrato ut hereticus cenſeatur. Nam eo confecto* (inquit ibidem Princeps ille) *experietur non tantum oblivione ſepulta ſua bene facta ac merita, ſed & aqua omnia judicia, & qua pro ipſo facere poſſunt præſumptiones ſibi ſubtrahi, ita ut ab eis nudatus in periculo ſit cauſam dicendi de perduellione, ac ſeditione: ac breviter de omnibus criminibus atque delictis qua comprehendi poſſunt ſub nomine laſa Majeſtatis. Rurſum vero cum de religione accuſationes valde invidioſa ſint hoc præſertim tempore, neceſſarium ferme eſt, ſi quis pœnas à quoquam ea de cauſa exigere velit, neque tamen offendere aliorum animos, quorum opera uti cupiat, ei accuſationi velum obducere contextum ex criminibus violata majeſtatis: quorum tamen reus fruſtra ſe purget apud eos qui ſuſpectum ſe habent adulterata religionis. Nam cum illa majeſtatis qua dicuntur crimina, vera cauſa non ſint ob quam conquiritur, impetitur, capitur, accuſatur, abſolutionem ſane ſperare non poteſt, etiamſi certiſſima afferat innocentia documenta, ſed exſpectandum habet ut eorum criminum titulo atque prætextu damnetur, aut ſi nimium manifeſta ſit innocentia, ut ſine fine tracto negotio perpetuam atque miſerrimam ſentiat captivitatem.* O vera verba & vaticinium ferme ejus quod nobis evenit. Idem ille Princeps, & Hollandiæ proceres multis libris oſtenderunt ſub obtentu tuendæ majorum religionis hoc actum, ut libertati publicæ, & legitimæ regendi formæ fraus fieret. Similia conqueſti ſunt Electores & Principes Germaniæ, etiam Galliæ megiſtanes. Me quod attinet, accuſatio hæc in me intentata non tantum à vero abit, ſed ne veriſimilis quidem eſt. Sciunt omnes, antequam Rotterodamenſibus operam meam addixi, caviſſe me ne ullo modo controverſiis de religione me infererem, cum ſatis haberem ornare Spartam quam eram nactus, perſecutionem criminum & fiſci patrocinium. Sciunt & hoc omnes, antequam Rotterodamum immigravi, paſto-

paſtores Remonſtrantium ſententiæ ibi fuiſſe in publico munere atque uſos pro ſententia ſua docendi libertate : quod & in aliis oppidis locisque Hollandiæ fiebat. Colloquia apud ſuperiorem judicum conſeſſum, & in ipſo Hollandiæ conventu habita pridem erant: notæ ubique controverſiæ : de ferenda opinionum diverſitate decreta facta. quid ab eo tempore factum quo vel in ſpeciem dici poſſit concuſſus religionis ſtatus? Nihil ſane, niſi quod æquitas ferendi ſe mutuo obſervata non eſt, ſeceſſio Eccleſiaſtica primũ per artes impulſa, deinde iniquis judiciis confirmata, quorum omnium in culpa ego certè non ſum. Quæ dedi conſilia ea omnia congruentia fuerunt eis quæ magiſtratus Roterodamenſes ante miniſterii mei tempus ſenſerant dixerantque. Fac non ſapientiſſima fuiſſe ea conſilia: idne mihi præſtandum eſt qui ſecutus ſum imperia publica, & mandata eorum in quorum eram poteſtate, neque vero eorum conſiliorum repertor dici poſſum ullo modo? At contra ita ſentio meliora conſilia pro temporum ratione dari non potuiſſe, atque ea pertinuiſſe ad pacandum, non ad concutiendum religionis ſtatum : quod multis argumentis atque exemplis evictum eſt capite ſupra quarto & ſexto : unde & hoc diſcere eſt, quantopere aſſiduò laboraverim, ut ad ſententiam à nobis in conventu Hollandiæ diſcrepantium propius ac propius accederetnr, omniaque aggeſſerim per quæ citra condemnationem & manente Eccleſiarum unitate tranſigi negotium poterat. Ibidem videre eſt & à ſuperiore judicum conſeſſu, & à Rege Britaniarum datum hoc conſilium, ut ferrent ſe mutuo diſſidentes: tum vero & à paſtoribus quibuſdam Contraremonſtrantibus quos vocant, & ab oppidi Dordrechtani rectoribus probata decreta, & quæ meo tempore pacis cauſa in medium allata fuerunt, quos proinde omnes oportet culpam ſuſtinere perturbati ſtatus religionis ſi ego eam ſuſtineo. Quæ mens mea fuerit, apertè conſpicere eſt in oratione quam cum quæſitore Dordrechtano atque aliis habui apud rectores Amſtelodamenſes : ex qua liquet ſtudium meum fuiſſe, ut ſtatus religionis quietem acciperet, ac turbamenta omnia orta tollerentur, & quæ metui adhuc poterant, prævenirentur in tempore.

Deique Eccleſiam graviter premere ac contriſtare) Imo vero ſublevare Eccleſiam ab imminente divortio, & æqua pace exhilarare ſtudui, ut videre eſt capitibus jamiam allegatis. Audio quoſdam malevolos mihi in hanc rem abuti locis quibuſdam ex libro quopiam mentem procerum Hollandiæ contra calumnias defendi, quaſi ibi contra Eccleſiam conſtitiſſem. Editus eſt is liber probantibus reipublicæ Hollandicæ curatoribus, ab eruditis viris compluribus domi foriſque lectus & utilis fore judicatus. Propoſitum mihi fuit oſtendere, quaſi qui damnatis antiquitus erroribus faverent: ut ferrent ſe ſuper ortis apud nos controverſiis diſſidentes, neque ratione carere, neque exemplo: neque vero novum eſſe quod ſumma poteſtas ſe componendis Eccleſiæ diſſidiis interponeret: neque vero decreta convenientia cum lege divina, & uſu Eccleſiæ veteris ſola poteſtatis æmulatione ſugillanda. Ut oſtenderem ſummis poteſtatibus non minus juris eſſe, quam illis ſenioribus qui apud nos aſſidere paſtoribus ſolent, oſtendi (vere quantum arbitror) tale ſeniorum genus, qui ad tempus conſtituerentur, neque aliam in rem quam ut preſbyterio intereſſent, nulla de cætero functione Eccleſiaſtica ipſis impoſita, venire ab hominum inſtituto(quod tamen ego nec damnem, nec rejiciam) non ex ulla divina præceptione. Sane dixi etiam paſtores (qui ſæpe magiſtratuum vitia ſolent quantum poſſunt exaggerare) ne ipſos quidem ſemper extra eadem aut ſimilia vitia eſſe poſitos: eſſe inter eos qui ſe non contineant intra muneris ſui fines, ſed negotiis civilibus & magiſtratuum electioni ſe immiſceant. An hac in re verum exceſſerim, ſciunt plerarumque apud nos nationum atque oppidorum rectores qui judicio valent. Et tamen addidi neque ordinem totum, neque majorem ejus partem à me incuſari. Reges ac Principes effugere non poſſunt quominus in annalibus libriſque aliis ſpectandi exhibeantur cum ſuis vitiis. Quo ergo jure Eccleſiaſtici ordinis homines ab hac cenſura immunes ſint? Multi ægre ferunt quod ibi dicitur, paſtores in Flandria adverſos ſe objeciſſe Wilhelmi Principis conſiliis, paſtoreſque Hollandiæ à proceribus monitos ne æſtu inconſiderato cauſam darent exitio Hollandiæ, quomodo exitio Flandriæ jam dederant. Sed non à me hæc in

lucem

lucem protracta ſunt. Libelli adverſus Wilhelmum Principem, quibus acerbè traducitur ob pacem religionis ex pactorum fide à ſe cultam, & ob Galliæ amicitiam, Gandavi publicati ſunt. Etiam illa procerum Hollandiæ ad paſtores admonitio Liceſtrianę præfecturæ temporibus facta, tum ſeorſim vulgata eſt, tum in hiſtoriis legitur. Narravi rem, ut erat geſta, tum ut paſtores caverent ſibi ne per imprudentiam ſe atque alios læderent, tum ut cives cæteri intelligerent, non ſemper ſibi ac ſine diſcrimine ſequenda paſtorum conſilia præ conſiliis ac decretis poteſtatum, unde multa ſæpe ſequuntur incommoda. De Eccleſia & ipſo paſtorum munere (quod ſciam) niſi qua oportet reverentia locutus non ſum.

Cui fini aſſeruerit, & in rem contulerit enormia & pernicioſa in rempublicam effata:) Docent nos jura non eſſe vagandũ cum periculo alienæ exiſtimationis, ſed facta ſingulatim exprimenda. Quare & hîc effata illa nominata oportuit. nam quæ ſint de quibus loquantur judices, ſcire me nego. An illud forte quod dixi ſummæ poteſtati curam in res Eccleſiaſticas competere? Aſſertum hoc, & uſu probatum eſt ab Imperatoribus quorum nomina exſtant in Codice Juſtinianeo, à Juſtiniano in conſtitutionibus novellis quas vocant, à Carolo Magno ejuſque ſucceſſoribus in Capitularibus. Omnes qui de republica ſcripſerunt, hanc curam ponunt inter præcipuas imperii partes, ut videre eſt apud Bodinum, Toloſanum, Arniſæum, Lipſium, Keckermannum, Althuſium. Inter profeſſores divinarum rerum Marſilius Patavinus, Bucerus, Muſculus, Paræus & Anglorum doctiſſimus quiſque idem mecum dicunt. Qui certus ea de re eſſe volet, videat teſtimonia quæ ad propugnandum decretum anni CIↃ IↃ CXIV pro pace Eccleſiarum factum ad ſectionem primam allata ſunt. Prudenter addidi cautiones duas: quarum prior eſt, ſequendam poteſtatibus Dei legem, ac rationem quoque habendam ejus quod vetus Chriſtianitas crediderit, docuerit, fecerit: & in his quæ ad ſalutem æternam plane neceſſaria non ſunt, vergendum ipſis ad moderata & pacata conſilia quibus unitas quamvis inter diſſidentes contineatur. Poſterior, agere me de ordinando publico Eccleſiarum ſtatu, neque ullo modo me probare morem

ſæviendi in quenquam ob id quod animus ipſi bona fide de rebus ſacris dictat. Hæc effata exiſtimo non eſſe enormia, ſed æqua: non pernicioſa, ſed ſalutaria tum aliis civitatibus tum noſtræ. Sed effata contraria quæ in rebus ſacrorum ſimpliciter id ſequi jubent, quod proximè factitatum eſt, aut quod à Synodis ſæpe iniquis pronuntiatum eſt, aut quod majori plebis parti placet, enormia ſunt ac pernicioſa, & à Reformatis fortiter oppugnata ſub imperio Regis Hiſpaniæ libris editis, habitiſque orationibus.

Atque inter cætera potenter aſſeruerit, aliorumque animis infixerit, in publicis quoque conventibus, per ſcripta, orationes atque alios modos ubique ut aſſereretur atque infigeretur animis allaborarit, nationi cuique intra ſuos fines ſoli jus eſſe de religione ſtatuendi, neque licere aliis nationibus ſe ei negotio immiſcere:) Primùm hoc factum mihi imputari non poteſt. Nam quod ejus aſſerui in Hollandiæ conventu, feci id mandato magiſtratuum Rotterodamenſium: & quod aſſerui in conventu Federatorum, factum id mandato atque decreto procerum Hollandiæ. Neque vero quicquam hac de re aſſerui, quod non aſſeruerint mecum alii complures qui ne compellantur quidem. Hoc amplius, antequam ad rempublicam vocatus ſum, hoc ipſum defenſum & facto probatum eſt ab Hollandiæ conventu, ut in quo ante meæ functionis tempora de rebus religionis complura facta erant decreta vicinis nationibus inconſultis. Imo ſupra capite 11. oſtenſum eſt in eadem ſententia fuiſſe proceres Federatos, proceres Hollandiæ & Principem Mauritium anno CIↃ IↃXC, quin & poſt has enatas controverſias faſſos eſſe primores Zelandorum Hollandis jus eſſe de religione imperandi intra fines ſuos: neque alias nationes jus habere ſe ei negotio interponendi, niſi per amica conſilia: ſicut ibidem quoque probatum eſt Geldros, Trajectinos, Tranſiſalanos de religionis controverſiis conſtituiſſe quod ex uſu videretur: tum vero jus leges faciendi de gubernatione Eccleſiæ, quod ſemper penes nationes fuerit ſingulas, cum religionis imperio cohærere. Non ergo ego cum aliis idem ſentientibus, mandatu eorum quibus operam addixeram, rem novam aſſerui, ſed quod ſemper creditum aſſertumque fuerat à novis & inauditis commentis vindicavi, potenter

ſane.

ſane, quia ut cum Sophocleo Tireſia loquar

---- ſtat à me veritas, res prapotens.

Neque ego id aliorum infixi animis, ſed quod & Dordrechtani & Amſtelodamenſes prius nobiſcum ſenſerant, id defendi contra objectiones noviter quæſitas, neque jure aut vero ſubnixas. Si qua ad hanc rem argumenta attuli, nihil ea in re à meo officio alienum feci. nam ideo oppidorum magiſtratus adſeſſores ſibi adſciſcunt, ut quod illis viſum eſt, hi additis rationibus proferant: neque aliò ſpectabat hæc aſſertio, quam, ut pace inter diſſentientes conſtituta conſuleretur tranquillitati publicæ, adverſum eos qui per injuriam cogere nos volebant ut eo conſilio abſiſteremus.

Probaſſe quoque ipſum & ſcriptis editis fuiſſe adjutorem, ut multæ opiniones novæ pugnantes cum formulis Eccleſiaſticæ conſenſionis, ante in reformatis Eccleſiis non receptæ, neque legitimè expenſæ, non ordine neque ex more Eccleſiæ in Eccleſias harum terrarum importarentur atque defenderentur:) De hoc capite interrogatus non ſum, tantum abeſt ut faſſus ſim quod hic dicitur. Quin id quod hic dicitur, aperte repugnat notæ veritati. Nam ſi hic agitur de opinionibus extra quinque capita Remonſtrantium, ſemper quantum in me fuit obſtiti, ne eæ introducerentur defenderenturve, atque hoc egi, ut ſtaretur formulis Eccleſiaſtici conſenſus, quod decreta facta cum ego in republica eſſem, tum anno CIↃ IↃ CXIV tum poſtea, oratio à me habita Amſtelodami, labor meus contra Socinum, omneſque cæteræ actiones meæ teſtantur. Sin de ſententia agitur conveniente cum dictis quinque capitibus, ea publice defenſa erat ab Arminio coram ſuperiore judicum conſeſſu, deinde in conventu Hollandiæ: poſtea à paſtoribus Remonſtrantibus colloquio habito in eodem conventu. Et ut ferrent ſe mutuo diſſentientes, jam ſuperior judicum conſeſſus ſuaſerat, jam proceres Hollandiæ decreverant, antequam ego rempublicam attingerem, ita ut me adjutore facta dici non poſſint quæ ſine me jam facta erant. Tantum decreta ante mea tempora ſine me facta rectis (ni fallor) rationibus defendi, ſimulque operam dedi, ut illa mutuo ſe ferendi benignitas certis limitibus includeretur vitandis omnibus quæ modum excederent. Neque verò ſententia Remonſtrantium nova dici poteſt.

teſt: primum reſpectu univerſæ Chriſtianitatis, cum Chriſtiani prope omnes primis quatuor ſæculis, multi etiam ſerius idem ſenſerint: etiam eorum ductores eum in modum docuerint, qua voce, qua ſcripto: ſed nec ratione habita Reformationis, cum eandem ſententiam Melanchthon atque alii defenderint, imo nunc quoque in Anglia antiſtites ſint qui ita ſentiant, ut hæc ipſa ſententia mox dictura eſt, cum tamen fedus olim cum Anglia initum dicat, eam quæ eſt in Anglia quæque apud nos viget unam eſſe religionem: ſed neque dici id poteſt, ſi peculiariter patriæ noſtræ res ſpectetur, quando ea ſententia tolerata eſt in Holtmanno, Hermanno Herberti, Clemente Martini, Tacone Sibrandi apud Hollandos, in Huberto apud Trajectinos, in Gellio Snecano apud Friſios. Receptæ ergo ſententiæ ſi intelligantur eum in modum, ut paſtores omnes ad illas adſtringerentur, id verò ut fieret non egerunt Hollandiæ proceres: neque ego eam ad rem adjutor fui. Sin recipi intelliguntur quæ feruntur in Eccleſiâ, dico ſententiam hanc pridem receptam eſſe, etiam in Arminio Amſtelodami. Pugnare autem hanc ſententiam cum formulis conſenſionem teſtantibus, id vero à Remonſtrantibus negatum eſt conſtanter, qui ultro provocarunt ſæpe ad caput XVI Symboli Belgico-germaniæ, etiam ad illud in Catecheſi, Chriſtum peccata portaſſe totius humani generis, & quod verba ſolemnia excommunicationis & reſtitutionis in communionem inſinuant, poſſe aliquem ſcilicet per crimina atrocia excidere à participatione beneficiorum Chriſti, atque ea recipi interveniente pœnitentia, quæ omnia illi aiunt cum ſua ſententia ad amuſſim congruere. Addiderunt iidem Remonſtrantes Symbolum illud Belgico-germanicum explicandum ex concentu Symbolorum quæ aliæ Eccleſiæ ediderunt, in quibus ſunt quæ plane aiunt à ſe ſtare. Certe illud negari non poteſt hoc ipſum fuiſſe controverſum, an Remonſtrantium ſententia cum illis formulis pugnaret, ac conſequenter ſub colore talis pugnæ, quæ negabatur, æquum non fuiſſe hanc ſententiam repudiari. Legitima verò exploratio ad hanc rem non ultra erat neceſſaria, quam ut cognoſceretur an hæc ſententia religionis fundamenta ſubverteret, quod ſatis perquiſitum erat in Hagienſi colloquio,

com-

compertumque etiam partium confeſſione non ſubvertere. Hoc quod actum eſt, perperam dici non ordine neque ex more Eccleſiaſtico actum, primum inde apparet, quia in Reformatis Eccleſiis, ac nominatim apud nos de hiſce controverſiis conſenſum nunquam fuit, ne inter eos quidem qui à Remonſtrantibus diſſentiunt: atque etiam quia nemo reperitur antehac eo duntaxat nomine excluſus ab Eccleſia quod ea ſenſerit ac docuerit quæ nunc Remonſtrantes: imo vero Eccleſia Goudana (in qua & ſententia hæc & docendi libertas pridem viguit) ſemper membrum habita eſt Reformatæ Eccleſiæ in patria noſtra. Vide hac ſuper re caput ſupra III & IV. Non ergo in Eccleſias importata eſt hæc ſententia, ſed in Eccleſiis retenta: neque defenſa, niſi quia erat oppugnata, paſtoribus quibuſdam probare aggreſſis, pugnare hanc opinionem cum divinis oraculis & formulis conſenſionem teſtantibus. Me quod attinet, dici non poteſt per me controverſias has aliquò perveniſſe ubi ante non erant. Imo verò ad paſtorale munus commendavi homines modeſtos, monuique paſtores ut quantum ejus fieri poſſet, in publicis allocutionibus harum controverſiarum tractationem defugerent, cujus rei multos Rotterodami teſtes habeo. Et hæc quidem dicta ſint quod ad facti attinet quæſtionem. Nunc ad jus ut veniam, ſi peccatum eſt in Eccleſiam importare opiniones pugnantes cum formulis conſenſionem teſtantibus, quomodo inſontes haberi poſſunt Electores ac Principes qui Reformatorum de Euchariſtia ſententiam in poſſeſſionem miſerunt pugnantem certè cum conſenſionis teſtimonio, id eſt cum ſymbolo Auguſtano? Reſpondent Electores illi & Principes, Auguſtanum ſymbolum exponendum, & ſi opus ſit emendandum quoque ex divinis oraculis.

Tum vero ipſum in his rebus euſque pervectum) Quod hic ſequitur de edicto Sciano præſtare non eſt meum, neque mihi imputari poteſt citra iniquitatem maximam. Verum enim eſt (cui etiam probando me obtuli) mihi ut adſeſſori à conſulibus Rotterodamenſibus (qui oppidi ſui nomine acquiſiverunt poteſtatem quæſitoriam in agrum Scianum quæ proinde mandatu ipſorum exercetur) injunctum fuiſſe, ut conciperem aliquid in ſenſum quem continet illud edictum, ut id,

ipſum

ipſum poſtea à quæſitore, eximiis & judicibus agri Sciani expenderetur: à me vero diu id excuſatum, ut qui ſemper ad mitiſſima quæque & quam minimum irritantia prono fuiſſem animo: tandem vero, cum & ſpecialiter & ſæpius præceptum id mihi eſſet, feciſſe me imperatum. Mens vero Conſulum (quam tamen ut dixi præſtare meum non eſt) fuerat, ſola comminatione prævenire tumultum & cædis etiam periculum quod à nonnullis metuebatur. Sozomenus in Hiſtoria Eccleſiaſtica de Theodoſio narrat, leges quidem ſatis ſeveras ab eo factas adverſus temerarias Eccleſiæ divulſiones, non tamen ſecundum eas leges actum in eos qui deliquerant: quia non gravis eſſe ſubditis volebat, ſed metu eos continere. Teſtium fide conſtabat qui in agro Sciano eum in modum coibant non fuiſſe eorum ex numero qui larem ibi habebant, (extra quindecim aut ſedecim qui alio modo deſiderium ſuum implere poterant, ut infra oſtendetur) ſed quoſdam à Lugduno Flandros ortu, alios à Scidamo, alios ab Amſtelodamo, quibus cur illuc procurrerent nihil erat cauſæ, cum domi aut in proximo paſtores audire poſſent ſecum ſentientes. Sed & hi excurſores immodeſtis ſermonibus alios eis locis habitantes irritabant, aientes miſſum ſibi à rectoribus Amſtelodamenſibus paſtorem: illos facti auctoritatem præſtituros: ac ſi qua mulcta eo nomine penderetur, id de publicis vectigalibus deducturos: ſibi proinde decretum perſeverare in cœpto cum bona ſeu mala gratia quorumvis: neque multum ſe anxios etiam ſi id unius, aut alterius vita conſtaret. Quæ jactantia verborum in magnum malum proruptura timebatur. Hæc vero in ſententia fide non optima diſſimulantur, cum tamen judices hæc ita ſe habere ſcirent, certe ſcire poſſent, cum & ego apud illos hæc aſſeveraſſem & probationi me obtuliſſem. Sed & hoc ſubticetur quod æque probaturum me ſuſceperam, quamvis publicatum eſſet hoc edictum (de quo decretum à judicibus & eximiis agri Sciani factum erat me neque præſente, neque ſuaſore) operam in hoc poſuiſſe, ut nemini ob iſtam minime neceſſariam & periculo haud vacuam ſeceſſionem, imo nec ob perfractum horreum quod publico imperio obſignatum fuerat, noceretur: ſed contra ut vitandis cædibus aliiſque incommodis quæ metui

pote-

poterant hi ipſi qui ſegreges cœtus habebant non minus quam alii reciperentur in fidei publicæ tutelam: Sed & hoc inſuper verum eſt, cum poſtea à quibuſdam conſulibus verba facta eſſent, ut in Bleiſvicenſi agro, in quem juriſdictio ad oppidum Rotterodamum ex empto pervenerat, & ſeparatim à juriſdictione agri Sciani exercebatur, ſimilis publicatio fieret, id à me diſſuaſum. Præterea vero non ſine magna difficultate me annitente effectum, vt qui Rotterodami ab Eccleſia publica diverterant (quanquam in collatione ob eam rem inſtituta à decurionibus oppidi cauſas ejus divortii ſatis graves nullas attulerant, multaſque ſatis æquas ad reconciliationem conditiones rejecerant) intra ipſum oppidum cœtus ſuos habere ſinerentur, quia ita mihi perſuadebam, acribus remediis interdum aliquid profici circa ipſa ſeceſſionis temerariæ primordia, at eandem temporis auctu adultam tutius diſſimulari. Tam multa conſilia ſubinde à me data ad conſtituendam unitatem & reperienda remedia, quibus omnium animi poſſent acquieſcere eouſque, ut etiam conditio ferretur Nicólaum Grevinchovium, (qui maxime quibuſdam inviſus eſſe credebatur) ſponte ſua à muneris ſui functione ceſſaturum, ſatis oſtendunt quam à rigore alienus mihi animus fuerit. Hæc quoque probanda ſuſcepi, ſed facta mihi non eſt cjus rei copia.

Ut cum ſatis ſciret non eſſe in poteſtate eximiorum agri Sciani conſtitutiones ullas facere:) De hac re interrogatus non ſum: ac proinde contra jus & æquum ſententiæ inſerta eſt, tam non percognito negotio, ut hic ſoli eximii nominentur, cum tamen tam civilium rerum procuratio quam judicia agri Sciani ſint penes quæſitorem, judices & eximios. Conſtitutiones ſtricto ſignificatu leges ſunt communiter Hollandiam totam obligantes, quas facere ſe poſſe quæſitor, judices & eximii illi non ita amentes ſunt, ut afferant neque vero edictum, ut ab ipſis editum, eo tituloinſcribitur. At jura quæ in agro Sciano valeant, ab omni ævo facta ſunt à quæſitore, judicibus & eximiis agri Sciani, non minus quam à quæſitoribus & ingenuis agri Rhenani ac Delphici quibuſcum illi pari conditione cenſentur. Manifeſta ejus rei documenta præbent actorum libri, ubi & repertum iri puto leges Comitum Hollandiæ qui-

quibus Scianis poteſtas intra ſuos fines jus faciendi datur. Hoc certe ſcio, fiſci procuratorem in lite adverſus Limmanos & alios Canemarios hæc verba poſuiſſe. *Sic & quæſitor ac feudorum poſſeſſores in agro Vorenenſi, Putteño & Strideno, quæſitores etiam agri Sciani, Rhenani, Delphici, Canemarii cum ſuis aut feudorum poſſeſſoribus, aut ingenuis quas faciunt leges non faciunt vi ſuæ juriſdictionis, ſed permiſſu Principis, id eſt ex indultu ac privilegio dato à Comitibus Hollandiæ.* In hanc rem perquiſitum certe oportuit, aut ex me intellecta quæ docere judices poteram, antequam pro certo in ſententia ſcriberent quæſitori, judicibus & eximiis agri Sciani jus non eſſe edicta faciendi, ac mihi id fuiſſe cognitum, quod omnino falſum eſt. Fac tamen quæſitorem, judices & eximios vi ordinariæ poteſtatis edicta condendi jus non habuiſſe, (quanquam res ipſa aliter ſe habet) tamen hac in re ab ipſis Hollandiæ proceribus acceperant poteſtatem decreto quod XVIII Martii die, & XXVIII Aprilis ejus anni quo geſta hæc ſunt, factum erat: quo decreto etiam curatores reipublicæ Hollandicæ jubentur magiſtratibus, honoratis & judicibus auxilio eſſe ad ſeceſſiones prohibendas, ac nominatim ne quid ex aliis oppidis, aut locis fieret, quod alibi pacem ac tranquillitatem plebi excuteret. Paulo ante decretum quod pro pace Eccleſiarum factum erat menſe Ianuario anni CIϽ IϽ CXIV, cum parte legis conceptæ anno CIϽ IϽ XCI de negotiis Eccleſiaſticis, miſſum erat non tantum ad oppidorum magiſtratus, ſed & ad quæſitores agrarios, ac ſpeciatim ad Scianum, quo facto haud dubiè agri rectores poteſtatem acceperant in ſuo conſtituendi quod interna quies exigeret.

Eorum tamen nomine fecerit atque conceperit rigidam conſtitutionem) Jam dixi non meum hoc eſſe factum, ſed Conſulum, niſi quod ego ſcripſi. An vero qui alieno juſſu ſcribunt aliquid, eo nomine cauſam dicturi ſunt?

Quod editum eſt die XXI *Junii anni* CIϽ IϽ CXV *titulo quæſitoris, judicum & eximiorum agri Sciani*) Multo minus hoc ad me pertinet, cum decretum factum ſit me neque præſente, neque ſuadente, ut dicere occupavi.

Qui

Qui cum non ignorarent omnes Eccleſias publicas ejus territorii inſideri à paſtoribus infectis novo dogmate) Quod novitatem dogmatis & conſequenter infectionem attinet ſupra refutatum eſt. Ad rem ut veniam, nunquam hac de re auditus ſum: quæſitor, judices, eximii nihilo magis; tum plane veritati repugnat quod hic dicitur. Nam in vico cui nomen Noveceleſia in territorio quæſitoris Sciani eo ipſo tempore paſtor docebat plane ſtans à Contraremonſtrantibus, quem omnes ejus ſententiæ ſine tumultu, ſine offenſa ulla audire poterant, & cum eo ſacra participare. Rotterodami paſtor erat Henricus Niellius rectoribus oppidi commendatus à Synodo Eccleſiæ Gallici ſermonis, qui ad id tempus quid de controverſiis ſentiret, non patefecerat. Memini cum Feſtus Hommius & alii in baſilicam Rotterodamenſem veniſſent advocati à municipibus Eccleſiæ ſegregis, nihil ab ipſis Niellio objectum: ſicut Hellero quoque nihil quod ſciam vitio datum eſt. Sed nec qui in vico Capella paſtorem tum agebat controverſiis ſe inſeruerat. Scidami & in vico Tranſſciano (qui locus uterque non quidem ſub quæſitoris jure, quatenus eſt quæſitor, ſed ſub eodem ut aggerum præfecto ſitus eſt) & in portu Delphico, quæ omnia loca valde propinqua ſunt vicis agri Sciani, paſtores erant Contraremonſtrantes, ut & in vicis contiguis ad agrum Rhenanum pertinentibus. Horum publicis allocutionibus contenti eſſe poterant, certè donec tranquillandis omnium animis (quod unice tum agebant proceres Hollandiæ) propius aliquid eſſet repertum, ac non interim, dum id exſpectatur, novos cœtus conſtituere. Judicent æqui omnes cum in templis publicis religio expleri poteſt, an tum rectum ſit alios facere conventus, præſertim cum experimentis conſtet vix ſanari unquam adultum divortium. Hęc ratio Zelandos proceres impulit, ut legatis ſuis imperarent Hollandiæ proceribus conſilium dare ne Eccleſias contra Eccleſias presbyteria contra presbyteria erigi paterentur: quod tamen mandatum legati illi, aliorum inſtigatu, exſequi neglexerunt. Magnus ille in agrum Scianum à Scidamo, Lugduno, Amſtelodamo concurſus ſatis oſtendebat aliud quam meræ pietatis negotium agi.

Tamen ea conſtitutione vetuerunt omnes cœtus veræ Reformatæ religionis ergo alibi quam intra eas Eccleſias:) Quod in templis publicis ex animi ſententia haberi poteſt, id extra quæri non debet.

Iubentes publicari domum, horreum, fœnile, navem, cymbam, campum locave alia vel aliter ſacra fierent:) Convenit hoc communi juri. Auguſtinus contra epiſtolas Parmeniani libro VII. *Imperatorum autem juſtitiam legeſque quæ vehementes adverſus eos latæ ſunt quis ignorat? in quibus una generalis adverſus omnes qui ſe Chriſtianos dici volunt, & Eccleſiæ Catholicæ non communicant, ſed in ſuis ſeparatim conventiculis congregantur, id continet, ut vel ordinator clerici, vel ipſe ordinatus clericus denis libris auri mulctentur. Locus vero ipſe quo impia ſeparatio congregatur, redigatur in fiſcum.* a Conſtitutio Arcadii & Honorii quæ in Codice exſtat Iuſtinianeo ſic habet: *Conventicula illicita etiam extra Eccleſiam in privatis cœtibus celebrari prohibemus, proſcriptionis domus periculo imminente ſi dominus ejus in ea clericos nova ac tumultuoſa conventicula extra Eccleſiam celebrantes ſuſceperit.* b Inter poſtremas Iuſtiniani conſtitutiones una ſic habet: *Si quis in ſua domo aut in ſuburbano Eccleſiaſticum miniſterium præſumpſerit, aut aliis celebrare conceſſerit, ſine clericis ſanctiſſimo locorum epiſcopo ſubjacentibus, jubemus hanc domum aut ſuburbanum aut prædium, ubi tale aliquid delinquitur, loci illius ſanctiſſimæ eccleſiæ vindicari.* c Altera hunc in modum: *Et priſcis ſancitum eſt legibus nulli penitus eſſe licentiam domi quæ ſacratiſſima ſunt agere: ſed publice ſinere procedere incredulitatem & Dei culturam ſecundum ſanctionem de his ſacratis actibus traditam. Et nos etiam hanc in præſenti ponimus legem, quam etiam omni cautela tenere volumus. Omnibus enim interdicimus magnæ hujus civitatis habitatoribus: magis autem totius etiam noſtræ ditionis, in domibus ſuis habere quaſdam quaſi orationis domos, & in his ſacra celebrare myſteria.* Has leges exerceri ego ſane nolim, ubi ſunt qui in templis publicis religionem animi ſui explere non poſſunt. Sed, ut jam patuit, de ejus generis hominibus hîc non agebatur. Multo gravior pœna eſt carcer perpetuus in quem nunc damnantur paſtores qui inviti protruſi è tem-

a L. Conventicula C. de Epiſ. & cler. b Novell. de Eccleſ. titulis c. ſi quis. c Nov. ut in privatis domibus.

templis publicis aiunt, à ſe plebem ſuam pietate illæſa non poſſe deſeri.

Etiamſi loci dominus conſenſum non præbuiſſet, cui duntaxat actio ſervatur in conductorem, aut eum qui cœtum convocarit: Verba hæc, *etiamſi loci dominus conſenſum non præbuiſſet*, in Sciano edicto non apparent: ſed illud ibi legitur: *ut ſalva ſit domino loci actio*, quod intelligendum eſt valere, ſi dominus loci rem ſciverit, etiamſi non expreſſe conſenſum teſtatus ſit. *a* Nam verba generaliter concepta ad materiam idoneam reſtringenda ſunt: & quæ in municipalibus legibus indefinita leguntur, trahenda ſunt ad ea quæ jus civile conſtituit. Mos eſt in edictis magiſtratuum poni ut parentes ex facto filiorum, heri ex familiæ facto teneantur, etiam nulla addita exceptione, *b* quo major legi ſit reverentia: ſed & ratio & jus commune docent, edicta talia vim ſuam ita demum obtinere ſi ſcientia aut lata culpa intervenerit. Idem ſi opus eſſet evidenter poſſet probari exemplis edictorum quæ à conſeſſu judicum Hollandiæ aut ab oppidorum magiſtratibus fiunt. Quæſitor, judices & eximii Sciani cum intelligerent ex odio ſua verba ſiniſtrorſum rapi, edicto poſteriore ſignificarunt: *nunquam ſibi in animo fuiſſe, ut qui coitionis ignari eſſent in pœnas inciderent.* Ubi vero conſcius fuit loci dominus, ibi domus aut locus publicatur ex juris communis præſcripto.

Adſcripta inſuper trecentorum florenorum mulcta in eos qui populum allocuti eſſent, qui myſteria diſtribuiſſent, aut aliud quicquam ſacri actus feciſſent: quive conventum convocaſſent, quique habitarent ibidem quo coitum eſſet.) Multo major, ut referentem audivimus Auguſtinum, erat Romanarum legum mulcta, decem ſcilicet auri librarum. Iterum in memoriam revocandum eſt, territos hac mulcta qui in locis publicis paſtores habebant ſuæ ſententiæ: cum hi qui nunc rempublicam tenent, poſtquam ex publicis templis ubique dejecti ſunt Remonſtrantes, in eos qui domum locumve conventui locant, utendumve dant, qui cœtum convocant, qui ibi docent, aut explicant prælegunt ve quicquam, quive ſe gerunt pro ſenioribus aut diaconis, collectaſve faciunt,

a *L.* 1. *C. de ſacroſan. Eccl. & ibi gl.* b *Iul. Clarus.* §. *fin. qu.* 86. *nu.* 2. & 4.

facinnt, pœnam conſtituerint ccc florenorum, cum amiſſione munerum publicorum privatorumque, congiariorum, ſtipendiorumque, ac præterea majori animadverſione pro judicis arbitrio: inque eos qui paſtores acceptant, aut ſtipem ad eorum neceſſitates colligunt, mulctam ccc florenorum. omitto jam quod extra conſtitutionis verba, qui cœtus adeunt militum telis conficiuntur.

Cujus mulcta ergo reus illico duci poſſit, neque emitti antequam mulctam ſub fiducia exſolviſſet:) Apud nos mos eſt communiter receptus, ut mulctarum ergo manus injectio fit: Et cum quis in ipſo facto deprehenſus eſt, ut ſub fiducia ſolvere cogatur. At noviſſimum edictum quod in eos factum eſt qui in templis publicis religioni ſuæ ſatisfacere nõ poſſunt, longe ulterius procedit, jubet enim mulctas omnes ipſo facto exigi, quanquam interpoſita eſt querela aut provocatio, idq; ſine earũ fraude.

Cum inuſitatis appendicibus de agendi modo recuſationem reſpondendi pro confeſſione valituram:) Hoc vero non inuſitatum eſt, ſed juri civili congruens. In Trajectinis legibus ſub rubrica x ſectione xvi reperio, ſi quis vocatus ſit, ut ad interrogationes certas reſpondeat, idque non faciat condicto die, iterum ei diem dici, cum comminatione, ni pareat, quod interrogatur pro confeſſo habitum iri. Caput vero cxxviii. mandotorum quæ data ſunt conſeſſui judicum Hollandiæ ait, ſi qui ad reſpondendum vocatus eſt adſit, neque velit reſpondere, tum id quod interrogatur, ſive unum ſit, ſive plura haberi pro confeſſo. Idemque præcipitur capite clxxxvii mandatorum quæ datã ſunt conſeſſui judicum ſuperiori. Hoc ergo novum non eſt; ſed illud magis quod nunc uſurpatur, & quidem ex decreto conſeſſus judicum per Hollandiam antiquioris facto die ii Septembris anno cIↃ IↃ cxix, cujus verba ſic habent. *Magiſtratus oppidorum, tractuum agri, vicorumque ubi tales* (Remonſtrantium ſcilicet) *conventus habebuntur, aut ſponte pro officio ſuo, aut etiam quæſitore interpellante poſſunt, ac debent eos qui conventibus interfuerunt, aut qui argumentis probabilibus ibi fuiſſe dicuntur, aut ſub id tempus eo verſus ex oppidis proceſſerũt, ad ſe vocare, interrogare, ac jubere ut juramento ſe purgent, an talibus conventibus interfuerint nec-ne: qui jurare recuſant in eos*

manum

manum injicere, ac captos eos impenſis ſuis ipſorum detinere, ut eo modo ſine litis figura adverſus eos agatur ex edicto quod contra id genus conventiculi proceres Federati fecerant. Vile oportet ſit jusjurandum ubi quis tam levibus indiciis ad jurandum compellitur.

Et jus dicendum ſuper dictis teſtium:) Edictum Scianum ait, ſi quis confiteri nolit, audiendos teſtes, & eo facto pronuntiandum ſine alia litis forma: id eſt ita, ut opus non ſit litis acta perſcribi: ſed ex dictis inſtruatur judicis religio: quomodo plerumque in oppidis judicari ſolet, etiam ubi nulla eſt contumacia, quæ hic adeſſe ponitur. Quid ergo horum abit à jure aut moribus? Sed ut clarius pateat appendices quæ hic in odium recitantur non eſſe inuſitatas, exhibebo hic alterum ac ſerius decretum conſeſſus judicum Hollandiæ, quod factum eſt nonnullis eorum præſentibus qui inter judices noſtros ſederant: unde ſimul illud apparebit quantum id quod nunc facto peragitur, excedat noſtri temporis meras comminationes, cum tamen, ut jam monuimus, in quos nunc ita agitur divortium non ut illi concupiverint.

Conſeſſus judicum Hollandiæ, conſultato quis agendi modus obſervari debeat adverſus peccantes in edicta Federatorum procerum quæ facta ſunt die tertia Iulii anni CIƆ IƆ CXIX *& Kalendis Februariis anni* CIƆ IƆ CXX, *ut eorundem edictorum effectus ita ut oportet criminaliter, ſive extra ordinem agendo obtineatur: Cenſent ac nomine ſummæ poteſtatis imperant, ſi quando quæſitor aut ejus vicarius conventiculis per ea edicta prohibitis intervenerit, ut ſtatim ab his quos ibi deprehendet mulctam flagitet: qua ſpecie, ſine pronuntiatione aut damnatione ulla judicum vicanorum ſive ingenuorum quos vocant, ipſo facto mulctas edictis conſtitutas exigere licebit: quod ſi quis injuriam ſibi fieri exiſtimabit, conqueri poteſt apud judices vicanos aut ingenuos, qui de querela cognoſcere poterunt, dum tamen prius ſub fiducia, mulcta perſolvatur: ſed ubi quæſitores ex hoc delicto accuſare volent quempiam, quem ipſi ipſorumve vicarii manifeſtarium non deprehenderint, ſed alio modo crimen probare intendent, tum eis jus ſit reos vocare ad judices vel ingenuos & ſuper facto interrogare. Si id fateantur, judices vel ingenui, incontinenti eos damnanto: quæſitor vero reipſa & nullo effugie*

gio admiſſo damnationem exſequitor : Si negent, quæſitor de plano & quantum poteſt ſummariè adverſus eos agat, & præter teſtimonia aut indicia quibus interfuiſſe illi conventiculis ſignificabuntur, etiam conditionem jurisjurandi ferre illis poterit, an interfuerint : &, ni jurent, eam jurisjurandi negationem accedentem ad teſtimonia aut indicia judices vicarii ingenuive pro confeſſione accipere poterunt : ac quaſi confeſſos damnare in pœnas edictorum. Quod ſi reorum ulli adeo ſint re tenui, ut omnino ſolvendo mulctas non ſint, tum ut mulctas earumve partem mutare liceat in pœnam aliquot per dies pane & aqua victitandi, nimirum ut partem mulctæ quantum poſſunt in pecunia pendant, & quod reliquum eſt, aut totam etiam mulctam, ubi ſumma eſt inopia, ærumnabilis victus neceſſitate luant, prout res exiget, & habita ipſorum hominum accurata ratione.

Ipſum quoque captivum, ut impediret ne adverſus iſta :) Videntur hæc verba referri ad edictum Scianum, adverſus quod nullo opus erat remedio, cùm nunquam ulla ex parte ad effectum ſit perductum, quod fide non bona hic ſubticetur.

Adverſuſque nova iſtius opinionis invectionem illegitimam remedium adferretur & quod facto opus erat, fieret :) Opinionem non fuiſſe novam probatum eſt ſuprà. Proinde quærendum erat remedium non contra opinionem, ſed contra ſeceſſionem ob opinionem nondum damnatam.

Perpetuo obſtitiſſe quominus communis Synodus Federatarum nationum haberetur, indiceretur ve :) Hoc vero non modo faſſus non ſum, ſed negavi diſerte, & falſo dici probaturum me recepi. Revincitur hæc criminatio ex edicto procerum Hollandiæ, in quo componendo mei quoque uſus fuit : quo edicto aiunt proceres, non diſplicere ſibi, ut pro tempore inita reconciliandæ unitatis via, ſi qua capita definitionis egere comperirentur, ea ut per Synodum communem è nationibus ad majorem generalioremque alteram perferrentur, ut ibi tum veritas, tum neceſſitas eorum capitum ad divinas regulas expenderetur. Præterea revincitur ex conſilio quod poſtremis temporibus Principi Mauritio à me datum eſt, quod memoratum eſt ſupra capite ſexto. Verum quidem eſt, priuſquam ego rempublicam attingerem, ita exiſtimaſſe Hollandiæ proceres, abſque Synodo negotium

gotium omne tranquillari poſſe, quod & ego credidi, motus exemplis & rationibus quæ ſuprà eodem capite ſexto videre eſt: ſicut etiam arbitratus ſum, Hollandiæ Synodum recte gubernatam ad eum finem ſatis idoneam fore ob rationes eodem loco commemoratas. Sed & hoc verum eſt nihilominus, tantam fuiſſe æquitatem tum magiſtratuum Rotterodamenſium quibus operam addixeram, tum procerum Hollandiæ, quorum ſupremum in me jus erat, ut ad ſpem quoque faciendam communis è nationibus Synodi aliorum deſideriis ſe accommodarent, ſi modo placuiſſet illis aliis dirigere negotium, non ad damnationem & auctoritatem addendam occupatæ ſeceſſioni, (quorſum eam Synodum tendere paſtorum quidam diſerte affirmaverant) ſed ad conciliandas partes. Sed quomodocunque id ſe habeat, quæ tandem ratio patitur, mihi imputari ſententiam mihi imperantium quam ſum elocutus, & quam illis placuiſſe ante me rebus ſuis adhibitum, ſatis liquido conſtat? Dudum erat, cum Synodum communem Amſtelodamenſes (neſcio an quenquam eo tempore in conventu habuerint idem cenſentem) ſuaſerant, cumque ea à proceribus repudiata erat, iniquioris judicii metu.

Cum tamen Rex Britanniarum:) Hic primum cum Hollandiæ proceribus ſenſerat, publico imperio continendos paſtores, ut ſe mutuo ferrent, ut docet ipſius epiſtola. Verùm poſtea non ex vero edoctus à quibuſdam eſt, id agi ut prodigioſa ac pridem damnata dogmata in Eccleſiam inducerentur, ut ſexto capite à nobis ſuperius indicatum eſt: ita ut in hac cauſa provocare nobis merito liceat à Rege male edocto ad Regem eundem de rebus noſtris melius edocendum: præſertim cum Rex idem in Hamptonienſi colloquio inconſultum duxerit definitiones quaſdam Lambethi conceptas ſuper eiſdem controverſiis auctoritate donare: ac paſſim improbet in libris ſuis omnes definitiones non omnino neceſſarias. Si cum cura epiſtolam Regis poſtremam inſpicere libeat, apparebit per alias vias potuiſſe obtineri id quod Rex deſiderabat. Volebat controverſias à ſuggeſtu arceri. Poterat id fieri abſque Synodo. Volebat Eccleſias noſtras cum omnibus reformatis unitatem colere. Poterat id obtineri rectius per gene-

generalem Synodum, quæ ad tolerandam placide ſententiarum diverſitate dirigeretur. Quod ſi illi homines, qui tanti hîc facere videntur Regis Britanntarum conſilium, etiamſi ſecuti eſſent conſilium ab eodem Rege datum voce legati ſui Carletoni, die XXVIII. Februarii anni CIƆ IƆ CXVII, ut de capitibus controverſis definitio fieret ſecundum normam oraculorum divinorum, Synodorum veterum, & priſci ævi interpretum, melior communis Synodi eventus ſperari potuiſſet.

Princeps Mauritius:) Hic vero per annos multos poſtquam controverſiarum paſſim dedita erat fama, pacem Eccleſiaſticam inter diſſentientes ſuo exemplo confirmaverat, non tantum publice Johannem Utenbogardum audiens, ſed & cum ipſo Euchariſticum myſterium participans, cùm is pridem jam Remonſtrantibus acceſſiſſet. Etiam poſtquam idem Utenbogardus cognitus erat ejus eſſe ſententiæ, Princeps anno CIƆ IƆ CX & CIƆ IƆ CXIV ipſius tanquam domeſtici ſui paſtoris opera uſus erat in expeditionibus Reſana ac Iuliacenſi, & anno CIƆ IƆ CXIV, cùm Trajectini proceres jus ſibi quoddam in Utenbogardum aſſerentes enixe contenderent ut is ſibi concederetur, Princeps rogare perſtitit ut eum ſibi & Hagienſi Eccleſiæ relinquerent. Manſitque in Utenbogardi communione Princeps uſque ad invaſionem Eccleſiæ clauſtralis. Idem Princeps tot decreta pro pace Eccleſiarum facta ſilentio tranſmiſit, neque unquam monuit procéres peccari in eo, aut publico Eccleſiarumve bono aliam vam eſſe ineundam. At vero non fuiſſe pietatis momenta quæ impulerint poſtea quoſdam, ut Principi auctores eſſent, ſe decretis procerum objiciendi, nimis apud nos notum eſt.

Ac pars nationum major:) De ſeptem nationibus quatuor tolerandos diſſentientes cenſuerunt Geldri, Hollandi, Trajectini, Tranſiſalani. Cæteras res non tangebat quod has controverſias non haberent. Inducti quidem ſunt poſtea Geldri & Tranſiſalani ut communi Synodo indicendæ aſſenſionem præberent: ſed mens ipſis erat, ibi ſumendum laborem ad pacem componendam, non ad definiendam cauſam. Vide ſupra caput quintum.

Cum

Cum multis inſignibus Hollandiæ membris :) Dordrechtani diu nobiſcum ejuſdem ſententiæ fuerunt, publico imperio & pace inter paſtores medendum controverſiis. Amſtelodamum & Enchuſa magni ſane momenti ſunt, ſed non ut contra pendant ordini nobilium, oppidis Harlemo, Lugduno, Goudæ, Rotterodamo, Alcmariæ, Hornæ ac tot aliis, quæ ſimul juncta plus multo duobus illis oppidis inferunt in Hollandiæ ærarium. Edami & Purmerendæ ratio haberi nulla poteſt ſi magnitudo ſpectetur. alioqui cenſendi jus habent: ſed in eo nihil exſtant cæteris: ita ut vere dicere liceat inſignia maxime Hollandiæ membra à nobis ſtetiſſe, & in ipſo oppido Amſtelodami inſignes multos decuriones qui in conſilio publico ejus oppidi partem ferme alteram faciebant. Quid ſi verò non membra maxime inſignia, ſed pars membrorum major noſtræ fuiſſet ſententiæ, nonne ea jure prævalere debuit? Quid ſi etiam Rotterodamenſes, quorum eram in miniſterio, propriam & ab aliis omnibus ſeparatam habuiſſent ſententiam? Nonne ea tamen mihi fuerat enuntianda? Fac amplius, me auctorem fuiſſe Rotterodamenſibus, ut conſilium à Synodo communi diverſum proponerent, quia ita factu optimum mihi videretur, ſive rectè, ſive etiam errore quodam, idne mihi ut crimen erit expiandum? Decrunt ſuaſores, ſi ſuaſiſſe periculum erit.

Judicarent idipſum certum ac neceſſarium eſſe remedium ſanandis malis quæ in religione erant juſcitata:) Remedium hoc primo certum non fuit: nam exitu compertum eſt, divortium ea ratione adeo non ſanatum, ut potius factum ſit inſanabile; qua de re vide quæ ſuperius dicta ſunt capite quinto. At nec neceſſarium: nam & alia erant remedia, ut pax æqua ferentibus ſe mutuo paſtoribus, procurata vel imperio publico, vel conciliatoribus ex ſacro & profano ordine, vel per Synodum Hollandicam gubernatam poteſtate procerum Hollandiæ, & inſtructam fideli vicinorum conſilio. Vide hac de re & quartum & ſextum caput. Ex his multa ſæpe idonea ad faciendam morbo medicinam viſa ſunt Dordrechtanis: Imo Enchuſanis quoque & Amſtelodamenſium nonnullis, ut eodem ſexto capite demonſtratum eſt.

Eam in rem aſſertum ab eo Synodos noxias eſſe juri ſummarum poteſtatum in his terris) Falſum hoc eſt, nunquam à me confeſſum, imo adeo negatum, ut & probaturum me receperim id quod contrarium plane eſt aſſertum à me, nimirum ita regi poſſe Synodos ut jus ſummarum poteſtatum per eas neutiquam læderetur. Ipſe ergo, in libro quopiam mentem procerum Hollandiæ defendi, diſerte probatum ivi exemplis multis, complures olim Synodos convocatas incolumi jure ſummarum poteſtatum. Legatur is liber & deprehendetur per quantum injuriam hic accuſer. Idem ego de Synodo Hollandica habenda conſilium dedi, ac ſimul oſtendi quomodo celebrari ea poſſet, jure poteſtatum non imminuto. De communi nationum Synodo, ſemper diximus futurum ut ea haberi poſſet cum ſpe meliore boni eventus, ſi pace aliquamdiu culta inter diverſæ ſententiæ auctores coaluiſſent animi. Quomodo ergo dicere potui quod hic dixiſſe arguor? Hoc vero dixi, Synodi decretis vim legis tribuere, non permiſſo poteſtatibus libero de eis judicio, id vero juri poteſtatum eſſe contrarium. Puto ab omnibus reipublicæ adminiſtrandæ gnaris id agnoſci. Etiam hoc dixi in oratione ad ordinem Amſtelodamenſem, ſæpe Eccleſiaſticos homines ubi in unum locum collectos ſe vident, ea facere decreta de gubernatione Eccleſiæ quæ juri ſummarum poteſtatum damnoſa ſint. Verè id dictum apparet ex Synodo communi Hagæ habita temporibus præfecturæ Liceſtrianæ, quæ ejuſmodi decreta fecit de electione ad munera paſtoralia, ut Hollandiæ proceres neceſſarium judicaverint ſua contraria decreta iis opponere. Imo hæc ipſa Synodus tanto ambitu expetita, cui quod occurſum voluimus nobis pro crimine imputatur, hæc ipſa manifeſtè oſtendit verum eſſe quod dixi, quandoquidem non unius nationis proceres in ejus actis non unum caput deprehenderunt ſuo imperio ac poteſtati noxium, atque ea de cauſa acta nude confirmare abnuerunt.

In re Synodi neque cenſendi neque ſententiam numerandi jus eſſe.) Hæc non mea ſunt verba, ſed procerum Hollandiæ cum frequentes in Federatorum conventum veniſſent, voce quidem enunciata die XXVIII Iunii CIↃ IↃ CXVIII, Iulii vero III die tradita ſcripto, quod

qui-

quidem ſcriptum non à me (ut hujus ſententiæ auctores ſibi videntur perſuaſiſſe, cum tamen ea de re interrogatus non ſim, multoque minus rem faſſus) ſed ab Oldenbarneveldio erat compoſitum. Rem quod attinet, cum ſenſus idem ſit qui verborum ſequentium, quod ibi reſpondebitur, hîc quoque reſponſum putator. Alioqui poſſe & cenſeri de Synodo & Synodum etiam communem convocari conſentientibus nationibus, ſemper à nobis extra controverſiam poſitum eſt.

Ac pugnaturum cum jure atque imperio Hollandiæ, ſi communis Synodus invito Hollandiæ conventui aut parti ejus majori obtruderetur: Major pars Hollandiæ jus habet ipſius Hollandiæ, præſertim ubi negotio adhuc agendo intercedit. Vide hac de re caput VIII. Arbitrium de publico religionis ſtatu, præſertim ad pacem conſtituendam ſuper controverſiis hujuſmodi, penes nationes eſt ſingulas; ut in ſecundo capite videre eſt, ubi & illud fuit diſcere non aliam fuiſſe hac de re ſententiam procerum Federatorum, procerum Hollandiæ, procerum Trajectinorum, & Principis Mauritii anno CIↃ IↃ XC, poſt quod tempus nulla mutatio proferri poteſt. Cùm verò in his quæ nationum ſingularum ſunt propria, nulli nationi invitæ obtrudi quicquam jure poſſit, ſequitur id quod à nobis dictum eſt manifeſto jure niti. Neque reperietur antehac ulla communis Synodus convocata, niſi de communi nationum ſententia. Ad me ut veniam, quicquid hujus dixi in conventu Hollandiæ, id dixi mandatu ordinis Roterodamenſis, præſentibus atque ita faciendum cenſentibus aliis ejus oppidi legatis. Quod autem dixi in conventu Federatorum, id dixi mandatu procerum Hollandiæ. Quæ ergo æquitas patitur, ut id ego præſtem?

Eundem nunc captivum quo magis id impediret cum legatis oppidorum quorundam ſeparatos cœtus habuiſſe, ut ibi explorarent, alii aliorum ſententias, eas conciliarent, atque ita coïtione facta ſententias in Hollandiæ conventum perferrent:) Falſum eſt conventus oppidorum quorundam Hollandiæ peculiares in id habitos ut communis Synodi indictio impediretur. Nam multo antequam oppida noſtra inter ſe convenirent, proceres Hollandiæ Synodum talem negaverant, atque alias inierant vias, ita ut peculiares iſti conventus ad hanc rem neque

neceſſarii fuerint, neque uſum potuerint habere. Sed verum eſt aliquammulto tempore poſteaquam Amſtelodamenſes, Enchuſani, Edamenſes & Purmerendani inter ſe, quibus & Dordrechtani deinde acceſſerunt, conventus habuerant peculiares, ut coitione facta decreta procerum Hollandiæ oppugnarent, alia oppida, & in eo numero noſtra, legatis ſuis mandaſſe ut inter ſe de negotio conferrent, non ad coitionem faciendam, ſed ut decreta procerum ſecundum leges facta argumentis communibus defenderentur: ſimulque ad conſultandum quouſque diſſentientibus Hollandiæ membris concedi à nobis poſſet, ſine patriæ & oppidorum gravi detrimento. Legati oppidorum non quæ ſibi privatim ſed quæ oppidi cujuſque ordini viſa erant contulere, oppidorum rectoribus rem retulerunt, rationeſque & conſilia ſua ſine ulla diſſimulatione palam conventui patefecerunt. De me vere teſtari poſſum, dixique judicibus & probaturum me recepi, neque auctorem me, neque ſuaſorem fuiſſe ejuſmodi colloquiorum, neque aliud quam obedientiam præbuiſſe eorum imperiis quibus operam addixeram, ac proinde nihil eſſe cur ego hoc præſtare debeam. Attamen dicam ut fidelis miniſter eorum quibus in me poteſtas fuit, ex propoſiti diverſitate conventus tales bonos maloſve cenſeri: ac bonos haberi qui ad tuendum jus ac ſalutem publicam fiunt. Lex magna data Hollandiæ à Maria Burgunda ſic ait: *Liberum eſto oppidis Hollandiæ inter ſe aut etiam cum aliarum nationum proceribus convenire, & quotieſcunque viſum ipſis fuerit conventum indicere in quemcunque viſum fuerit locum, ut ibi colloquantur de negotiis ad patriam, aut oppida communiter aut ſeorſim pertinentibus: neque opus habento eam ad rem venia Comitis: neque eo facto in Comitem peccaſſe cenſentor, aut ulli calumniæ ſubjacento.* Mandata, quæ ab univerſis nationibus Senatui Federis data ſunt, ſic habent: *Ne Senatores de decretis, conſiliis ac deliberationibus conſeſſus ſui conferant extra conſeſſum, niſi fortè cum collegis, extra alios arbitros.* Scimus quomodo oppida quæ compendio navigationis per Hollandiã lædi ſe arbitrabantur, inter ſe conſilia participaverint, atque etiam pactis conventis ſe obſtrinxerint, cum tamen res ageretur privata ipſorum, patriæ publica. Princeps Wilhelmus Arauſionenſis Apologetico

tico ſuo primo agens de conventu nobilium anni CIↃ IↃ LXVI ait: *Non poſſe à ſe conventus ejuſmodi pro coitionibus haberi, cum qui ſe fœdere obſtrinxerant, in eo perſtarent, nihil ſibi propoſitum facere, aut attentare contra utilitatem publicam. Deinde: ſi, ait, in hac re coitionis, aut perduellionis crimen commiſſum dicitur, aut id in eo poſitum eſt quod fœderati nobiles orabant rationem haberi eorum quæ admonebant, aut quod eadem de re vellent proceres Belgicogermaniæ conſuli, aut quod generaliter ac ſine ullo diſcrimine conventus omnes ei crimini ſint affines: quorum trium nihil eſt* (inquit) *quod mihi ſe probet.* Confer jam illam conſiliorum participationem cum noſtra. Illi qui tum participabant privati erant, non oppida, nec mandata, ut nos, ab oppidis habentes: illorum participatio nitebatur peculiari quodam ac novo fœdere: noſtra veteri vinculo membrorum Hollandiæ, quo obligantur conſervare jus corporis, peculiari pactione nulla interveniente: illi quod convenerant, factum erat nolente Rege Hiſpaniæ tum Principe Belgicogermaniæ & contra ejus edicta: quod nos, id congruebat cum voluntate procerum Hollandiæ, quæ ſumma erat poteſtas apud nos, & ad eorum decreta tuenda ſpectabat. Et tamen illa conventio à Principe Arauſionenſi Wilhelmo probatur, noſtra damnatur a XXIV conquiſitis judicibus.

Deinde ipſum nunc capitvum injuſſu procerum Hollandiæ:) Verum hoc non eſt, ſi modo juſſus intelligatur ut jura præcipiunt. Nam procuratori aut patrono, cui cauſa mandata eſt, ſimul mandatum cenſeri debet ea expedire quæ ad cauſam utiliſſima judicat, in quibus eſt, & ejus nuntiationibus uti adverſus actus juris cujus res agitur, damnoſos. Qui à nationibus ſingulis ad conventum Federatorum mittuntur, generale mandatum habent tuendi jus mittentium, ac proinde etiam interponendi nuntiationes contra actus ipſis nocituros. Antequam à nobis nuntiatio interpoſita eſt die IV Auguſti anni CIↃ IↃ XVIII decretum fuerat ab Hollandiæ proceribus, *non poſſe conſentiri in Synodi communis indictionem, tum ne, quod ſecundum leges procerum Hollandiæ erat proprium, cum aliis communicaretur, tum ob alias graves admodum cauſas.* Die vero V. Auguſti in reſponſo dato Zelandiæ legatis dictum erat: *De habenda Synodo*

 ſæpius

ſæpius in hoc conventu conſultatum eſt: ſed majori parti viſum eſt pleroſque paſtorum nimiis ſtudiis teneri hujus aut illius ſententiæ, partim etiam decretis quibuſdam ac conventionibus obſtrictos eſſe, tum ad oppugnandum jus ſummarum poteſtatum, tum ad tuendam hanc vel illam ſententiam: quibus de cauſis non potuiſſe ſibi perſuadere proceres Hollandiæ, hoc animorum æſtu à Synodo communi controverſias æquo judicio diſceptari & bono Eccleſiarum definiri poſſe. En mandatum & non aſſentiendi in talis Synodi indictionem, &, ſi tentaretur indictio, jus Hollandiæ defendendi.

Cumque ipſi de juſſu procerum Trajectinorum & Tranſiſalanorum non conſtaret:) Quemque de ſuo mandato ſollicitum eſſe par erat. Cum mihi conſtaret de mandato eorum quibus parere debebam, meum non erat de aliorum mandatis curioſum eſſe. Tamen firme credo cæteros quoque mandatum habuiſſe. Nam Trajectini proceres ab anno CIↃ IↃCVII Synodum indicendam negaverant, ſimulque affirmaverant jus de rebus Eccleſiaſticis, atque etiam de religione imperandi ſibi intra ſuas terras deberi: Poſtquam nuntiatio, cujus hîc mentio fit, à nobis interpoſita eſt, perſtiterunt proceres Trajecti in vetere ſententia, etiam cum Princeps Mauritius Trajectum veniſſet. Neque minus nobilitas & oppida Tranſiſalanorum nuntiationem à ſuis legatis interpoſitam judicarunt ſuæ ſententiæ ac voluntati congruere, ac proinde poſt hanc nuntiationem die XII. Octobris ab aliis legatis dictum eſt in conventu Federatorum, quod à Daventrienſibus & Haſſelanis tum ore, tum ſcripto poſtulatum erat de Synodo communi nationum, id juri ac legibus nationis Tranſiſalanæ adverſari.

Auſum in domo Iohannis Oldenbarneveldii:) Oldenbarneveldius eo tempore affecta erat valetudine, ac proinde ſolebant qui in miniſterio erant Hollandiæ, nec minus legati nationum qui Federatorum conventui intererant, ad ipſum domum viſere & conſilium ejus expoſcere. Idemque non minus quam ego fecerunt cæteri quibus perſpecta viri peritia in civilibus negotiis. Conſilium audire ejus cujus potiſſimum conſiliis Hollandia utebatur, aut etiam concipere aliquid collegis oſtendendum, eſt-ne illud illicitum? Legati nationum qui Synodum communem depoſcebant, multo fece-

runt

runt amplius; cum ea quæ pro inſtituto ſuo videbantur, ſcripto conciperent, in peculiaribus ſuis cœtibus, ubi & oppidorum quorundam Hollandiæ legati aderant, quæ oppida eum in modum contra jus ab Hollandiæ corpore divellebantur.

Nomine nationum Hollandiæ, Trajectinæ & Tranſiſalanæ conjunctim:) Imo nomine legatorum ab illis nationibus Id vero à legatis una-ne charta, an pluribus fieret, nihil intererat. Etiam legati Ciſtavicani & Tranſlavicani conjunctim verba fecerunt in conventu procerum Hollandiæ & Weſtfriſiæ cum Synodum è nationibus communem commendarent. Notandum quoque nationes ſingulas ex primo capite Federis Trajectini teneri, auxilio eſſe aliam alii ad tuenda imperii jura, quod ſi nationes nonnullæ in officio negligentes ſint, aut ipſæ in aliena jura involent, non eo tamen tolli obligationem inter cæteras volentes ſtare pactis conventis.

Perſcribere nuntiationum:) Ubi auditum unquam eſt nudum ſcribendi miniſterium dictante altero crimen eſſe, præſertim cùm id eo ſit animo, ut ſcriptura oſtendatur conſeſſui, ac deinde id fiat quod conſeſſui viſum fuerit?

Quam etiam in conventum Federatorum Procerum intulerunt, qua pariter atque conjunctim adverſus morem in eo conventu uſitatum in modum coitionis adverſus aliarum nationum legatos teſtationem interponebant:) Quibus idem jus eſt, hi communiter cauſam agere non prohibentur, ut leges Romanæ nos docent: neque id ulla ſpecie coitionis nomine accuſari poteſt. Pugnare hoc cum conventu Federatorum aut legibus aut moribus, mihi non liquet: At vero Synodum communem una natione, nedum pluribus refragantibus, indicere, neque ullis amicis compellationibus (quales factæ ſunt complures) inde abduci, cum more conventus plane pugnat, quando uſitatum fuit hactenus, ut etiam in minoribus negotiis, & quæ nationes ſingulæ non tam apertè ſibi exceperunt, alii aliis obſecundarent, & ad communem gratiam cuncta dirigerent.

Fore eos auctores & cauſas malorum atque incommodorum per promotionem Synodi communis:) Dolendum eſt quod eventus oſtendit, ut Caſſandræ vaticinia, ita noſtra

tam vera fuiſſe quam non credita. Similes denuntiationes interpoſitæ olim ſunt à Principibus multis adverſus ſtudia Synodi Tridentinæ : à nonnullis etiam pariter atque conjunctim, quod hic immerito per coitionem vocatur. Sed quia ejuſmodi nuntiationum ratio non eſt habita, ideo immedicabile factum eſſe vulnus Eccleſiæ aiunt Proteſtantes.

Quam nuntiationem etiam modo inſolito antea in conſeſſum curatorum reipublicæ Hollandiæ intulerat, & prælegerat, non exſpectata perrogatione quæ rite atque ordine fieret :) Prælecta eſt in conſeſſu legitimè coacto: & aut concordibus aut pluribus ſententiis, ut lex habet conſeſſus, perrogatum eſt. Atque ideo neſcio quid hic ſit quod factum dicatur modo inſolito. Neque ante, neque poſt captivitatem meam quicquam memini afferri quod eo pertineret, niſi quod à quibuſdam dictum eſt non in ſedilibus, ſed ad focum perquiſitas ſententias. At lex conſeſſus noſtri nos ſedilibus non adſtringit. Totus illi locus negotiis publicis deſtinatus eſt : & ut hyeme ad focum conſultetur, ſolet fieri, licet denique. Qui conſeſſui interfuerunt, eorum id nemo ignorat. Si quid aliud de inſolito hoc modo dici poterat, id expreſſum oportuit, non ita poſitum indefinitè, ut refelli nequeat. Quod dicitur non ordine ac rite perrogatum, à vero abit : à me confeſſum non eſt : ſed negatum rotunde, oblata etiam in contrarium probatione, ad quam admiſſus non ſum. Et tamen hoc ſententiæ inſeritur. Quis iniquiorem unquam vidit agendi modum ? Qui contra decreta procerum Hollandiæ. & conſeſſus reipublicæ curatorum ſeparatim ſuorum oppidorum ſententias tentarunt perferre in conventum Federatorum, hi ſunt qui fecerunt quod nec rite, nec ordine fieri poterat. At iidem non impune tantum id ferunt, ſed gratiam & mercedem reportant.

Ipſum quoque aſſenſiſſe, & cum cæteris octo oppidorum legatis perpuliſſe, & quo effectum daretur adjutorem fuiſſe, ut magno ſociorum contemptu epiſtola procerum Federatorum ad convocationem Synodi communis ſcripta ad proceres Hollandiæ non reſignata remitteretur :) Non habebam ego hac in re jus dicendæ ſententiæ : Sed oppidum Rotterodamenſe cujus tum frequentes legati Hollandiæ conventui intererant, quibus hoc duntaxat viſum eſt, accedere ſententiis

tentiis prioribus, quod à me ipſorum juſſu enuntiatum eſt verbo uno atque altero, nulla mea apud legatos Roterodamenſes eam ad rem ſuaſione aut conſilio: ita ut hic accuſet tantum ob prolatam legatorum Roterodamenſium ſententiam. Octo oppida hac de re nunquam conſilia ſociarunt. Neque ipſorum magis res agebatur quam nobilium & oppidorum extra illa octo, quibus idem viſum eſt: nihil ergo hic perpulſum: nihil eſt quod ego effectum dederim: quapropter hæc narratio non modo confeſſionem meam excedit, ſed ſimul pugnat cum manifeſta veritate. Qui conſilium remittendæ epiſtolæ dederunt, ab his conſideratum eſt legatos aliarum nationum inſuper habitis argumentis, orationibus atque nuntiationibus, ipſo facto ire in poſſeſſionem juris quod non ipſis, ſed nationibus ſingulis intra fines proprios competeret: atque ea quoque in re extra controverſiam imperiū Hollandiæ ab ipſis invadi, quod litteris ſuis locum Synodi deſignarent Dordrechti intra Hollandiam impermiſſu procerum Hollandiæ, quorum eo loco ſumma poteſtas erat. Refutare tam noxiam ſcriptionem ſupervacuum erat, cum quæ eo facerent argumenta & ſæpè & quantum ſatis erat prolata eſſent, neque unquam ad ea directè reſponſum. Recipi literas & taceri pernicioſum fuerat juri Hollandiæ, quod tuendum omnino judicabant hi quorum ſub poteſtate nos eramus. Ut remittantur epiſtolæ per quas jus aut imperium arrogatur novum non eſt, ſed in Hollandia factitatum antiquitus etiam ab inferioribus adverſus ſuperiores, ſicut videmus ejus naturæ epiſtolas in jus vocantes à conſeſſu Hollandiæ judicum ad Machlinienſem conſeſſum remiſſas. Sed iniquitatem vide. Quod à tot hominibus pleno conventu factum eſt, duobus aut tribus imputatur, cum cæteri ne appellentur quidem, quidam horum etiam in republica retineantur.

Ipſius quoque opera auxiliante conceptas literas nomine procerum Hollandiæ ad Galliæ Regem:) Verum eſt à me juſſu conventus Hollandiæ conceptas epiſtolas diverſas ad regem Galliæ, ad Regem Britanniæ, ad alios Principes ac civitates, ad quos omnes aliarum nationum legati nomine Federatorum procerum ſcripſerant, ut legatos Eccleſiaſticos inde acciperent ad Synodi communis augmentum, & quanquam multum rogati ab Hollandis atque aliis, deſiſtere ab eo inſtituto

noluerant: quapropter conventui Hollandiæ viſum eſt neceſſarium eos Reges, Principes, ac civitates edocere rerum geſtarum veritatem & jus nationum ſingularum. Literæ ad Regem Galliæ ita ut à me conceptæ erant, quarum archetypum ſervavi, ſic habebant.

Ex quo arma pro libertate ac jure publico ſumpta primum à nobis ſunt, Rex potentiſſime, duo præcipua mala nos exercuerunt. prius horum eſt, quod multi paſtorum nobis nobilibuſque & oppidorum rectoribus non permiſerunt uti eò jure quo majores noſtri circa electiones ad munera paſtoralia, reſque alias uſi antiquitus fuerant nemine contradicente: alterum quod, orta per Eccleſias noſtras contentione de ſubtilibus rerum divinarum controverſiis, puta de Prædeſtinatione & quæ ei adhærent, paſtorum multi alios à ſe diſſidentes ferre placide non potuerunt, cum nos judicaremus id genus controverſias rectius arceri à cathedra, ac poſſe charitatem coli etiam inter diverſa placita in ejuſmodi rebus ſequentes. Spes nobis fuerat, poſtquam beneficio Regis in æternum memorandi parentis tui bello tam gravi eramus liberati, tempus nobis & occaſionem non defuturam mala iſta ſuperandi ſtabilito inter cives recto ordine atque unitate. Sed contra evenit, ut paſtorum nonnulli magis magiſque ſibi indulgentes non tantum Eccleſias miſerabiliter diſciderint, verum etiam cauſam dederint quibuſdam de plebe, externis præcipuè, ne in ea quiete atq; obedientia ſe continerent qualis deſiderari ab ipſis merito poſſet. Et quomodo id hominum genus antehac in Synodis communibus, quas Nationales vocant, ſæpè conati ſunt munire ſeſe contra jus illud rectoribus reipublicæ circa electionem ad paſtoralia munera ac res alias debitum, atque etiam ſuos collegas in illis controverſiis aliter ſentientes cenſuris vexare, ſic nunc etiam id agunt ut majori cum pompa propoſitum vetus effectum dent. Quanquam vero nationes quædam noſtri fœderis quas iſta incommoda minus urgent, ad indictionem talis Synodi permoveri ſe paſſæ ſunt, etiam nomine utentes in litteris indictitiis procerum Federatorum, nos tamen gnari alium eſſe apud nos quam apud ipſos Eccleſiæ ſtatum, tum vero fœdere quod cum aliis nationibus pepigimus, jus conſtituendi de publico Eccleſiarum ſtatu nobis reſervatum, ita ut nullius imperiis ea in re teneamur, alia oſtendimus remedia meliora, quæ incolumi libertate ac jure noſtro ad res tranquille componendas valerent, ut videre eſt in oratione quæ has litteras comitatur. Quare conſcii ſummæ benevolentiæ, qua pater tuus

tuus nunquam ſatis laudatus, tuque paternis inſiſtens veſtigiis rempublicam Hollandicam proſecuti ſemper eſtis, plane confidimus non permiſſuram tuam Majeſtatem, ut ſubditorum ſuorum opera quiſquam confirmetur in eo inſtituto quod juri noſtro adverſum eſt, ſed potius perſtantem te in ſumma noſtri caritate omni occaſione laboraturum, ut legitima poteſtas noſtra, te quoque ſuſtentante, ſalva ſit adverſus factiones ac tumultus, cunctaque dirigantur ad maximam concordiam, cujus pars magna ſita eſt in juris cuique proprii libertatiſque tutela. Quod nos ſuper tot alia accepta à te beneficia grato addictoque animo ſemper proſequemur, Deumque venerabimur, Rex potentiſſime, ut ſolium tuæ Majeſtatis ſtabiliat, tibique largiatur firmam valetudinem & florens imperium. Tuæ Majeſtati addictiſſimi proceres Hollandiæ ac Weſtfriſiæ.

Oratio, cujus in literis iſtis mentio apparet, eadem eſt quæ habita erat ab Hollandiæ proceribus in conventu procerum Federatorum die XXVII Junii & die Julii III ſcripto tradita, comprehendens conditiones ſatis commodas ad pacem conſtituendam etiam per Synodos & auxilia tum domeſticæ, tum externæ eruditionis, cujus orationis meminimus ſupra capite ſexto. Me poſtea Rotterodamum digreſſo formula iſta literarum, primum per eos qui id negotii acceperant, deinde à conventu recognita eſt, meque abſente nonnihil mutatum: quantum & quibus in partibus certo affirmare nequeam: confido factum id quà oportet prudentia. cæterum id præſtare non eſt meum.

Quibus hoc agitur ut contra rei veritatem Regi perſuadeatur Synodi communis indictionem hoc habere propoſitum ut ſummis poteſtatibus, nobilibus, ac inſignibus vaſallis adimeretur jus collationis ſive Eccleſiaſtici patronatus:) Contra rei veritatem procedit iſta narratio. Placuerat enim Regi Galliæ, Regi Britanniarum, ac Principibus aliis commonſtrari, non indictionis Synodi hoc eſſe propoſitum, quod perinde eſt quaſi legati nationum eò contendiſſent, verum non omnes quidem, *ſed aliquos paſtores per communes Synodos ſæpius id conatos:* quod ſane verum eſt, & verum eſſe apparet ex actis omnium antecedentium Synodorum, præcipue illius quæ habita anno CIↃ IↃ LXXXII Middelburgi, quæ circa electionem ad paſtoralia munera nullam magiſtratuum facit men-

ti mentum vero & ejus quæ auctore Comite Liceſtrio habita eſt anno CIↃ IↃ LXXXVI, contra quam proceres Hollandiæ ſpeciali decreto jus poteſtatis ſuæ ſervaverant, ut ſuprà capite VII narratum eſt. Dictum præterea eſt in litteris iiſdem etiam nunc quorundam paſtorum conatus eo tendere. Hoc vero ita eſſe non ſoli Hollandiæ proceres judicarunt, ſed & Tranſlavicani, qui propterea denuntiarunt nolle ſe pati ut jus patronatus apud ſe moribus receptum in controverſiâ vocaretur, ut eodem capite VII annotavimus. Ibidem commemoratum à nobis eſt, quomodo hujus indictionis impulſores (de Eccleſiaſtici ordinis hominibus intelligi me volo) libros ſcripſerint quibus rectores reipublicæ ab eo jure dejiciuntur, quomodo eo ſolo nomine cœtus ſegreges inceptaverint, & ad ſimile divortium alios arcanis promiſſionibus obſtrinxerint. Quî poteſt ergo de eorum animo dubitari? Neque vero acta Synodi ab horum hominum mente nimium diſcedere apparet ex decretis Synodi compluribus, in quibus mutationem eſſe neceſſariam gravibus de cauſis nationes aliquot judicarunt. Verum in illis ad Regem literis præter hoc incommodum, aliud quoque nihilo levius indicatur, nempe, *propoſitum paſtoribus nonnullis collegas ſuos de Prædeſtinatione & rebus annexis aliter ſentientes cenſuris vexare.* Cur hoc ſilentio diſſimulatur, cum etiam ſine altero hoc ſolum ſuffecerit, ut ſapientes viros omnes à Synodo eum in modum indicenda abſterreret?

Federatos proceres in ejus Synodi epiſtolis indictitiis nomen Federatorum procerum uſurpare:) Dici debuit, *quaſdam nationes nomen ſibi aſſcribere Federatorum procerum.* nam quod ſententia hîc loquitur, commodum ſenſum non habet. Res ita habet. Nomine Federatorum procerum legitime perſcribuntur acta omnia, etiam quæ ex partis majoris ſententia decreta ſunt, in rebus quæ legibus federis ad conventum Federatorum delatæ ſunt: in rebus aliis idem non licet, niſi de communi nationum conſenſu. Proinde merito proceres Hollandiæ & alii cenſuerunt, ſi vellent Geldri, Zelandi & Friſiicis atque vis Lavicam Synodum convocare citra conſenſum quarundam ex nationibus ſociis, licere id ipſis, ſed proprio ipſorum nomine præſcripto, non nomine

con-

conventus Federatorum, quia ea res ad univerſitatem ſocialem non pertinebat, ut ſecundo capite oſtenſum eſt.

Quibuſque Rex oratur non permittere ut ſuorum ſubditorum quiſquam ad Synodum veniat) Verba habent *Confidere Hollandos Regem* (idem ad Principes alios ſcribebatur) *non permiſſurum ut ſubditorum ſuorum opera uiſquam confirmetur in eo inſtituto quod juri Hollandiæ adverſum eſſet.* In epiſtolis ad Euangelicos Principes hoc amplius erat additum : *ſed potius operam eos daturos, ut unitati Eccleſiaſticæ, quæ plerunque ex gravium controverſiarum definitionibus periclitari ſolet, conſulatur per vias molliores, nimirum per Chriſtianam moderationem & ferendi ſe mutuo æquitatem.* Etiam alia epiſtola concepta erat ad reformatarum Eccleſiarum legatos qui Regi Galliæ adſunt, qua rogantur Eccleſiarum ſuarum conſilia ad pacem dirigere. Ego vero & apud Maurerium ſæpè & apud Boſſizium poſtea, Regis Galliarum legatos, precibus inſtiti ut idonei viri rerum ſacrarum periti ex Gallia mitterentur, qui pacis ſpem promoverent, & quæ eo facerent reperire juxta alios allaborarent. Unde promptum eſt intelligi, non id egiſſe noſtros, ne periti ſacrarum rerum aliunde huc mitterentur, ſed ne mitterentur cum definiendi mandato, & ad conventum eo modo ac forma indictum. Cæteroqui ut externi tum Principes civitatumque rectores, tum rerum ſacrarum interpretes rem totam rectius perſpicerent, eoque paratiores eſſent ad ſuggerenda ſalutaria conſilia: placuerat cum literis Hollandiæ ſimul ad eos tranſmitti capita Remonſtrantium, etiam illa capita quæ in colloquio Hagienſi deprehenſa fuerant inter partes convenire, decreta à proceribus Hollandis, Trajectinis, ac Tranſiſalanis facta pacis ergo, exemplum conciliationis olim factæ in Polonia cum parte literarum quas ſimilem in finem Elector Palatinus ad noſtros ſcripſiſſet. In epiſtola vero ad Regem Britanniarum multæ aliæ rationes, & exempla vetera producta erant eodem facientia, ex quibus omnibus conſtare poteſt de animo procerum Hollandiæ cum literæ iſtæ ſcriberentur.

Sed potius ut Hollandis adverſus aliarum nationum factionem (ut ibi appellatur) eſſet auxilio:) Manifeſta detorſio. Epiſtola agit, *de legitima procerum Hollandorum poteſtate adverſus*

generalem Synodum, quæ ad tolerandam placide ſententiarum diverſitate dirigeretur. Quod ſi illi homines, qui tanti hîc facere videntur Regis Britanniarum conſilium, etiamſi ſecuti eſſent conſilium ab eodem Rege datum voce legati ſui Carletoni, die XXVIII. Februarii anni CIↃ IↃ CXVII, ut de capitibus controverſis definitio fieret ſecundum normam oraculorum divinorum, Synodorum veterum, & priſci ævi interpretum, melior communis Synodi eventus ſperari potuiſſet.

Princeps Mauritius:) Hic vero per annos multos poſtquam controverſiarum paſſim didita erat fama, pacem Eccleſiaſticam inter diſſentientes ſuo exemplo confirmaverat, non tantum publice Johannem Utenbogardum audiens, ſed & cum ipſo Euchariſticum myſterium participans, cùm is pridem jam Remonſtrantibus acceſſiſſet. Etiam poſtquam idem Utenbogardus cognitus erat ejus eſſe ſententiæ, Princeps anno CIↃ IↃ CX & CIↃ IↃ CXIV ipſius tanquam domeſtici ſui paſtoris opera uſus erat in expeditionibus Reſana ac Iuliacenſi,& anno CIↃ IↃ CXIV, cùm Trajectini proceres jus ſibi quoddam in Utenbogardum aſſerentes enixe contenderent ut is ſibi concederetur, Princeps rogare perſtitit ut eum ſibi & Hagienſi Eccleſiæ relinquerent. Manſitque in Utenbogardi communione Princeps uſque ad invaſionem Eccleſiæ clauſtralis. Idem Princeps tot decreta pro pace Eccleſiarum facta ſilentio tranſmiſit, neque unquam monuit procéres peccari in eo,aut publicoEccleſiarumve bono aliam vam eſſe ineundam. At vero non fuiſſe pietatis momenta quæ impulerint poſtea quoſdam, ut Principi auctores eſſent, ſe decretis procerum objiciendi,nimis apud nos notum eſt.

Ac pars nationum major :) De ſeptem nationibus quatuor tolerandos diſſentientes cenſuerunt Geldri, Hollandi, Trajectini, Tranſiſalani. Cæteras res non tangebat quod has controverſias non haberent. Inducti quidem ſunt poſtea Geldri & Tranſiſalani ut communi Synodo indicendæ aſſenſionem præberent: ſed mèns ipſis erat, ibi ſumendum laborem ad pacem componendam, non ad definiendam cauſam. Vide ſupra caput quintum.

Cum

Cum multis inſignibus Hollandiæ membris :) Dordrechtani diu nobiſcum ejuſdem ſententiæ fuerunt, publico imperio & pace inter paſtores medendum controverſiis. Amſtelodamum & Enchuſa magni ſane momenti ſunt, ſed non ut contra pendant ordini nobilium, oppidis Harlemo, Lugduno, Goudæ, Rotterodamo, Alcmariæ, Hornæ ac tot aliis, quæ ſimul juncta plus multo duobus illis oppidis inferunt in Hollandiæ ærarium. Edami & Purmerendæ ratio haberi nulla poteſt ſi magnitudo ſpectetur. alioqui cenſendi jus habent: ſed in eo nihil exſtant cæteris: ita ut vere dicere liceat inſignia maxime Hollandiæ membra à nobis ſtetiſſe, & in ipſo oppido Amſtelodami inſignes multos decuriones qui in conſilio publico ejus oppidi partem ferme alteram faciebant. Quid ſi verò non membra maxime inſignia, ſed pars membrorum major noſtræ fuiſſet ſententiæ, nonne ea jure prævalere debuit? Quid ſi etiam Rotterodamenſes, quorum eram in miniſterio, propriam & ab aliis omnibus ſeparatam habuiſſent ſententiam? Nonne ea tamen mihi fuerat enuntianda? Fac amplius, me auctorem fuiſſe Rotterodamenſibus, ut conſilium à Synodo communi diverſum proponerent, quia ita factu optimum mihi videretur, ſive rectè, ſive etiam errore quodam, idne mihi ut crimen erit expiandum? Deerunt ſuaſores, ſi ſuaſiſſe periculum erit.

Judicarent idipſum certum ac neceſſarium eſſe remedium ſanandis malis quæ in religione erant ſuſcitata:) Remedium hoc primo certum non fuit: nam exitu compertum eſt, divortium ea ratione adeo non ſanatum, ut potius factum ſit inſanabile; qua de re vide quæ ſuperius dicta ſunt capite quinto. At nec neceſſarium: nam & alia erant remedia, ut pax æqua ferentibus ſe mutuo paſtoribus, procurata vel imperio publico, vel conciliatoribus ex ſacro & profano ordine, vel per Synodum Hollandicam gubernatam poteſtate procerum Hollandiæ, & inſtructam fideli vicinorum conſilio. Vide hac de re & quartum & ſextum caput. Ex his multa ſæpe idonea ad faciendam morbo medicinam viſa ſunt Dordrechtanis: Imo Enchuſanis quoque & Amſtelodamenſium nonnullis, ut eodem ſexto capite demonſtratum eſt.

Eam in rem aſſertum ab eo Synodos noxias eſſe juri ſummarum poteſtatum in his terris) Falſum hoc eſt, nunquam à me confeſſum, imo adeo negatum, ut & probaturum me receperim id quod contrarium plane eſt aſſertum à me, nimirum ita regi poſſe Synodos ut jus ſummarum poteſtatum per eas neutiquam læderetur. Ipſe ergo, in libro quopiam mentem procerum Hollandiæ defendi, diſerte probatum ivi exemplis multis, complures olim Synodos convocatas incolumi jure ſummarum poteſtatum. Legatur is liber & deprehendetur per quantam injuriam hic accuſer. Idem ego de Synodo Hollandica habenda conſilium dedi, ac ſimul oſtendi quomodo celebrari ea poſſet, jure poteſtatum non imminuto. De communi nationum Synodo, ſemper diximus futurum ut ea haberi poſſet cum ſpe meliore boni eventus, ſi pace aliquamdiu culta inter diverſæ ſententiæ auctores coaluiſſent animi. Quomodo ergo dicere potui quod hic dixiſſe arguor? Hoc vero dixi, Synodi decretis vim legis tribuere, non permiſſo poteſtatibus libero de eis judicio, id vero juri poteſtatum eſſe contrarium. Puto ab omnibus reipublicæ adminiſtrandæ gnaris id agnoſci. Etiam hoc dixi in oratione ad ordinem Amſtelodamenſem, ſæpe Eccleſiaſticos homines ubi in unum locum collectos ſe vident, ea facere decreta de gubernatione Eccleſiæ quæ juri ſummarum poteſtatum damnoſa ſint. Verè id dictum apparet ex Synodo communi Hagæ habita temporibus præfecturæ Liceſtrianæ, quæ ejuſmodi decreta fecit de electione ad munera paſtoralia, ut Hollandiæ proceres neceſſarium judicaverint ſua contraria decreta iis opponere. Imo hæc ipſa Synodus tanto ambitu expetita, cui quod occurſum voluimus nobis pro crimine imputatur, hæc ipſa manifeſtè oſtendit verum eſſe quod dixi, quandoquidem non unius nationis proceres in ejus actis non unum caput deprehenderunt ſuo imperio ac poteſtati noxium, atque ea de cauſa acta nude confirmare abnuerunt.

In re Synodi neque cenſendi neque ſententiam numerandi jus eſſe.) Hæc non mea ſunt verba, ſed procerum Hollandiæ cum frequentes in Federatorum conventum veniſſent, voce quidem enuntiata die XXVIII Iunii CIƆ IƆ CXVIII, Iulii vero III die tradita ſcripto, quod

qui-

quidem ſcriptum non à me (ut hujus ſententiæ auctores ſibi videntur perſuaſiſſe, cum tamen ea de re interrogatus non ſim, multoque minus rem faſſus) ſed ab Oldenbarneveldio erat compoſitum. Rem quod attinet, cum ſenſus idem ſit qui verborum ſequentium, quod ibi reſpondebitur, hîc quoque reſponſum putator. Alioqui poſſe & cenſeri de Synodo & Synodum etiam communem convocari conſentientibus nationibus, ſemper à nobis extra controverſiam poſitum eſt.

Ac pugnaturum cum jure atque imperio Hollandiæ, ſi communis Synodus invito Hollandiæ conventui aut parti ejus majori obtruderetur: Major pars Hollandiæ jus habet ipſius Hollandiæ, præſertim ubi negotio adhuc agendo intercedit. Vide hac de re caput VIII. Arbitrium de publico religionis ſtatu, præſertim ad pacem conſtituendam ſuper controverſiis hujuſmodi, penes nationes eſt ſingulas; ut in ſecundo capite videre eſt, ubi & illud fuit diſcere non aliam fuiſſe hac de re ſententiam procerum Federatorum, procerum Hollandiæ, procerum Trajectinorum, & Principis Mauritii anno CIↃ IↃ XC, poſt quod tempus nulla mutatio proferri poteſt. Cùm verò in his quæ nationum ſingularum ſunt propria, nulli nationi invitæ obtrudi quicquam jure poſſit, ſequitur id quod à nobis dictum eſt manifeſto jure niti. Neque reperietur antehac ulla communis Synodus convocata, niſi de communi nationum ſententia. Ad me ut veniam, quicquid hujus dixi in conventu Hollandiæ, id dixi mandatu ordinis Roterodamenſis, præſentibus atque ita faciendum cenſentibus aliis ejus oppidi legatis. Quod autem dixi in conventu Federatorum, id dixi mandatu procerum Hollandiæ. Quæ ergo æquitas patitur, ut id ego præſtem?

Eundem nunc captivum quo magis id impediret cum legatis oppidorum quorundam ſeparatos cœtus habuiſſe, ut ibi explorarent, alii aliorum ſententias, eas conciliarent, atque ita coitione facta ſententias in Hollandiæ conventum perferrent:) Falſum eſt conventus oppidorum quorundam Hollandiæ peculiares in id habitos ut communis Synodi indictio impediretur. Nam multo antequam oppida noſtra inter ſe convenirent, proceres Hollandiæ Synodum talem negaverant, atque alias inierant vias, ita ut peculiares iſti conventus ad hanc rem neque

neceſſarii fuerint, neque uſum potuerint habere. Sed verum eſt aliquammulto tempore poſteaquam Amſtelodamenſes, Enchuſani, Edamenſes & Purmerendani inter ſe, quibus & Dordrechtani deinde acceſſerunt, conventus habuerant peculiares, ut coitione facta decreta procerum Hollandiæ oppugnarent, alia oppida, & in eo numero noſtra, legatis ſuis mandaſſe ut inter ſe de negotio conferrent, non ad coitionem faciendam, ſed ut decreta procerum ſecundum leges facta argumentis communibus defenderentur: ſimulque ad conſultandum quouſque diſſentientibus Hollandiæ membris concedi à nobis poſſet, ſine patriæ & oppidorum gravi detrimento. Legati oppidorum non quæ ſibi privatim ſed quæ oppidi cujuſque ordini viſa erant contulere, oppidorum rectoribus rem retulerunt, rationeſque & conſilia ſua ſine ulla diſſimulatione palam conventui patefecerunt. De me vere teſtari poſſum, dixique judicibus & probaturum me recepi, neque auctorem me, neque ſuaſorem fuiſſe ejuſmodi colloquiorum, neque aliud quam obedientiam præbuiſſe eorum imperiis quibus operam addixeram, ac proinde nihil eſſe cur ego hoc præſtare debeam. Attamen dicam ut fidelis miniſter eorum quibus in me poteſtas fuit, ex propoſiti diverſitate conventus tales bonos maloſve cenſeri: ac bonos haberi qui ad tuendum jus ac ſalutem publicam fiunt. Lex magna data Hollandiæ à Maria Burgunda ſic ait: *Liberum eſto oppidis Hollandiæ inter ſe aut etiam cum aliarum nationum proceribus convenire, & quotieſcunque viſum ipſis fuerit conventum indicere in quemcunque viſum fuerit locum, ut ibi colloquantur de negotiis ad patriam, aut oppida communiter aut ſeorſim pertinentibus: neque opus habento eam ad rem venia Comitis: neque eo facto in Comitem peccaſſe cenſentor, aut ulli calumniæ ſubjacento.* Mandata, quæ ab univerſis nationibus Senatui Federis data ſunt, ſic habent: *Ne Senatores de decretis, conſiliis ac deliberationibus conſeſſus ſui conferant extra conſeſſum, niſi fortè cum collegis, extra alios arbitros.* Scimus quomodo oppida quę compendio navigationis per Hollandiā lædi ſe arbitrabantur, inter ſe cōſilia participaverint, atque etiam pactis conventis ſe obſtrinxerint, cum tamen res ageretur privata ipſorum, patriæ publica. Princeps Wilhelmus Arauſionenſis Apologetico

tico ſuo primo agens de conventu nobilium anni CIↃ IↃ LXVI ait: *Non poſſe à ſe conventus ejuſmodi pro coitionibus haberi, cum qui ſe fœdere obſtrinxerant, in eo perſtarent, nihil ſibi propoſitum facere, aut attentare contra utilitatem publicam. Deinde: ſi, ait, in hac re coitionis, aut perduellionis crimen commiſſum dicitur, aut id in eo poſitum eſt quod fœderati nobiles orabant rationem haberi eorum quæ admonebant, aut quod eadem de re vellent proceres Belgicogermaniæ conſuli, aut quod generaliter ac ſine ullo diſcrimine conventus omnes ei crimini ſint affines: quorum trium nihil eſt* (inquit) *quod mihi ſe probet.* Confer jam illam conſiliornm participationem cum noſtra. Illi qui tum participabant privati erant, non oppida, nec mandata, ut nos, ab oppidis habentes: illorum participatio nitebatur peculiari quodam ac novo fœdere: noſtra veteri vinculo membrorum Hollandiæ, quo obligantur conſervare jus corporis, peculiari pactione nulla interveniente: illi quod convenerant, factum erat nolente Rege Hiſpaniæ tum Principe Belgico germaniæ & contra ejus edicta: quod nos, id congruebat cum voluntate procerum Hollandiæ, quæ ſumma erat poteſtas apud nos, & ad eorum decreta tuenda ſpectabat. Et tamen illa conventio à Principe Arauſionenſi Wilhelmo probatur, noſtra damnatur a XXIV conquiſitis judicibus.

Deinde ipſum nunc capitum injuſſu procerum Hollandiæ:) Verum hoc non eſt, ſi modo juſſus intelligatur ut jura præcipiunt. Nam procuratori aut patrono, cui cauſa mandata eſt, ſimul mandatum cenſeri debet ea expedire quæ ad cauſam utiliſſima judicat, in quibus eſt, & ejus nuntiationibus uti adverſus actus juris cujus res agitur, damnoſos. Qui à nationibus ſingulis ad conventum Federatorum mittuntur, generale mandatum habent tuendi jus mittentium, ac proinde etiam interponendi nuntiationes contra actus ipſis nocituros. Antequam à nobis nuntiatio interpoſita eſt die IV Auguſti anni CIↃ IↃ XVIII decretum fuerat ab Hollandiæ proceribus, *non poſſe conſentiri in Synodi communis indictionem, tum ne, quod ſecundum leges procerum Hollandiæ erat proprium, cum aliis communicaretur, tum ob alias graves admodum cauſas.* Die vero V. Auguſti in reſponſo dato Zelandiæ legatis dictum erat: *De habenda Synodo*

ſæpius in hoc conventu conſultatum eſt: ſed majori parti viſum eſt pleroſque paſtorum nimiis ſtudiis teneri hujus aut illius ſententiæ, partim etiam decretis quibuſdam ac conventionibus obſtrictos eſſe, tum ad oppugnandum jus ſummarum poteſtatum, tum ad tuendam hanc vel illam ſententiam: quibus de cauſis non potuiſſe ſibi perſuadere proceres Hollandiæ, hoc animorum æſtu à Synodo communi controverſias æquo judicio diſceptari & bono Eccleſiarum definiri poſſe. En mandatum & non aſſentiendi in talis Synodi indictionem, &, ſi tentaretur indictio, jus Hollandiæ defendendi.

Cumque ipſi de juſſu procerum Trajectinorum & Tranſiſalanorum non conſtaret:) Quemque de ſuo mandato ſollicitum eſſe par erat. Cum mihi conſtaret de mandato eorum quibus parere debebam, meum non erat de aliorum mandatis curioſum eſſe. Tamen firme credo cæteros quoque mandatum habuiſſe. Nam Trajectini proceres ab anno CIↃ IↃ CVII Synodum indicendam negaverant, ſimulque affirmaverant jus de rebus Eccleſiaſticis, atque etiam de religione imperandi ſibi intra ſuas terras deberi: Poſtquam nuntiatio, cujus hîc mentio fit, à nobis interpoſita eſt, perſtiterunt proceres Trajecti in vetere ſententia, etiam cum Princeps Mauritius Trajectum veniſſet. Neque minus nobilitas & oppida Tranſiſalanorum nunciationem à ſuis legatis interpoſitam judicarunt ſuæ ſententiæ ac voluntati congruere, ac proinde poſt hanc nuntiationem die XII. Octobris ab aliis legatis dictum eſt in conventu Federatorum, quod à Daventrienſibus & Haſſelanis tum ore, tum ſcripto poſtulatum erat de Synodo communi nationum, id juri ac legibus nationis Tranſiſalanæ adverſari.

Auſum in domo Iohannis Oldenbarneveldii:) Oldenbarneveldius eo tempore affecta erat valetudine, ac proinde ſolebant qui in miniſterio erant Hollandiæ, nec minus legati nationum qui Federatorum conventui intererant, ad ipſum domum viſere & conſilium ejus expoſcere. Idemque non minus quam ego fecerunt cęteri quibus perſpecta viri peritia in civilibus negotiis. Conſilium audire ejus cujus potiſſimum conſiliis Hollandia utebatur, aut etiam concipere aliquid collegis oſtendendum, eſt-ne illud illicitum? Legati nationum qui Synodum communem depoſcebant, multo fecerunt

runt amplius; cum ea quæ pro inſtituto ſuo videbantur, ſcripto conciperent, in peculiaribus ſuis cœtibus, ubi & oppidorum quorundam Hollandiæ legati aderant, quæ oppida eum in modum contra jus ab Hollandiæ corpore divellebantur.

Nomine nationum Hollandiæ, Trajectinæ & Tranſiſalanæ conjunctim:) Imo nomine legatorum ab illis nationibus Id vero à legatis una-ne charta, an pluribus fieret, nihil intererat. Etiam legati Ciſlavicani & Tranſlavicani conjunctim verba fecerunt in conventu procerum Hollandiæ & Weſtfriſiæ cum Synodum è nationibus communem commendarent. Notandum quoque nationes ſingulas ex primo capite Federis Trajectini teneri, auxilio eſſe aliam alii ad tuenda imperii jura, quod ſi nationes nonnullæ in officio negligentes ſint, aut ipſæ in aliena jura involent, non eo tamen tolli obligationem inter cæteras volentes ſtare pactis conventis.

Perſcribere nuntiationum:) Ubi auditum unquam eſt nudum ſcribendi miniſterium dictante altero crimen eſſe, præſertim cùm id eo fit animo, ut ſcriptura oſtendatur confeſſui, ac deinde id fiat quod conſeſſui viſum fuerit?

Quam etiam in conventum Federatorum Procerum intulerunt, qua pariter atque conjunctim adverſus morem in eo conventu uſitatum in modum coitionis adverſus aliarum nationum legatos teſtationem interponebant:) Quibus idem jus eſt, hi communiter cauſam agere non prohibentur, ut leges Romanæ nos docent: neque id ulla ſpecie coitionis nomine accuſari poteſt. Pugnare hoc cum conventu Federatorum aut legibus aut moribus, mihi non liquet: At vero Synodum communem una natione, nedum pluribus refragantibus, indicere, neque ullis amicis compellationibus (quales factæ ſunt complures) inde abduci, cum more conventus plane pugnat, quando uſitatum fuit hactenus, ut etiam in minoribus negotiis, & quæ nationes ſingulæ non tam apertè ſibi exceperunt, alii aliis obſecundarent, & ad communem gratiam cuncta dirigerent.

Fore eos auctores & cauſas malorum atque incommodorum per promotionem Synodi communis:) Dolendum eſt quod eventus oſtendit, ut Caſſandræ vaticinia, ita noſtra

tam vera fuiſſe quam non credita. Similes denuntiationes interpoſitæ olim ſunt à Principibus multis adverſus ſtudia Synodi Tridentinæ : à nonnullis etiam pariter atque conjunctim, quod hic immerito per coitionem vocatur. Sed quia ejuſmodi nuntiationum ratio non eſt habita, ideo immedicabile factum eſſe vulnus Eccleſiæ aiunt Proteſtantes.

Quam nuntiationem etiam modo inſolito antea in conſeſſum curatorum reipublicæ Hollandiæ intulerat, & prælegerat, non exſpectata perrogatione quæ rite atque ordine fieret :) Prælecta eſt in conſeſſu legitimè coacto: & aut concordibus aut pluribus ſententiis, ut lex habet conſeſſus, perrogatum eſt. Atque ideo neſcio quid hic ſit quod factum dicatur modo inſolito. Neque ante, neque poſt captivitatem meam quicquam memini afferri quod eo pertineret, niſi quod à quibuſdam dictum eſt non in ſedilibus, ſed ad focum perquiſitas ſententias. At lex conſeſſus noſtri nos ſedilibus non adſtringit. Totus illi locus negotiis publicis deſtinatus eſt : & ut hyeme ad focum conſultetur, ſolet fieri, licet denique. Qui conſeſſui interfuerunt, eorum id nemo ignorat. Si quid aliud de inſolito hoc modo dici poterat, id expreſſum oportuit, non ita poſitum indefinitè, ut refelli nequeat. Quod dicitur non ordine ac rite perrogatum, à vero abit : à me confeſſum non eſt : ſed negatum rotunde, oblata etiam in contrarium probatione, ad quam admiſſus non ſum. Et tamen hoc ſententiæ inſeritur. Quis iniquiorem unquam vidit agendi modum ? Qui contra decreta procerum Hollandiæ. & conſeſſus reipublicæ curatorum ſeparatim ſuorum oppidorum ſententias tentarunt perferre in conventum Federatorum, hi ſunt qui fecerunt quod nec rite, nec ordine fieri poterat. At iidem non impune tantum id ferunt, ſed gratiam & mercedem reportant.

Ipſum quoque aſſenſiſſe, & cum cæteris octo oppidorum legatis perpuliſſe, & quo effectum daretur adiutorem fuiſſe, ut magno ſociorum contemptu epiſtola procerum Federatorum ad convocationem Synodi communis ſcripta ad proceres Hollandiæ non reſignata remitteretur :) Non habebam ego hac in re jus dicendæ ſententiæ : Sed oppidum Rotterodamenſe cujus tum frequentes legati Hollandiæ conventui intererant, quibus hoc duntaxat viſum eſt, accedere ſententiis

tentiis prioribus, quod à me ipſorum juſſu enuntiatum eſt verbo uno atque altero, nulla mea apud legatos Roterodamenſes eam ad rem ſuaſione aut conſilio: ita ut hic accuſet tantum ob prolatam legatorum Rotterodamenſium ſententiam. Octo oppida hac de re nunquam conſilia ſociarunt. Neque ipſorum magis res agebatur quam nobilium & oppidorum extra illa octo, quibus idem viſum eſt: nihil ergo hic perpulſum: nihil eſt quod ego effectum dederim: quapropter hæc narratio non modo confeſſionem meam excedit, ſed ſimul pugnat cum manifeſta veritate. Qui conſilium remittendæ epiſtolæ dederunt, ab his conſideratum eſt legatos aliarum nationum inſuper habitis argumentis, orationibus atque nuntiationibus, ipſo facto ire in poſſeſſionem juris quod non ipſis, ſed nationibus ſingulis intra fines proprios competeret: atque ea quoque in re extra controverſiam imperiū Hollandiæ ab ipſis invadi, quod litteris ſuis locum Synodi deſignarent Dordrechti intra Hollandiam impermiſſu procerum Hollandiæ, quorum eo loco ſumma poteſtas erat. Refutare tam noxiam ſcriptionem ſupervacuum erat, cum quæ eo facerent argumenta & ſæpè & quantum ſatis erat prolata eſſent, neque unquam ad ea directè reſponſum. Recipi literas & taceri perniciofum fuerat juri Hollandiæ, quod tuendum omnino judicabant hi quorum ſub poteſtate nos eramus. Ut remittantur epiſtolæ per quas jus aut imperium arrogatur novum non eſt, ſed in Hollandia factitatum antiquitus etiam ab inferioribus adverſus ſuperiores, ſicut videmus ejus naturæ epiſtolas in jus vocantes à conſeſſu Hollandiæ judicum ad Machlinienſem conſeſſum remiſſas. Sed iniquitatem vide. Quod à tot hominibus pleno conventu factum eſt, duobus aut tribus imputatur, cum cæteri ne appellentur quidem, quidam horum etiam in republica retineantur.

Ipſius quoque opera auxiliante conceptas literas nomine procerum Hollandiæ ad Galliæ Regem:) Verum eſt à me juſſu conventus Hollandiæ conceptas epiſtolas diverſas ad regem Galliæ, ad Regem Britanniæ, ad alios Principes ac civitates, ad quos omnes aliarum nationum legati nomine Federatorum procerum ſcripſerant, ut legatos Eccleſiaſticos inde acciperent ad Synodi communis augmentum, & quanquam multum rogati ab Hollandis atque aliis, deſiſtere ab eo inſtituto

noluerant : quapropter conventui Hollandiæ viſum eſt neceſſarium eos Reges,Principes,ac civitates edocere rerum geſtarûm veritatem & jus nationum ſingularum. Literæ ad Regem Galliæ ita ut à me conceptæ erant, quarum archetypum ſervavi, ſic habebant.

Ex quo arma pro libertate ac jure publico ſumpta primum à nobis ſunt, Rex potentiſſime, duo præcipua mala nos exercuerunt. prius horum eſt, quod multi paſtorum nobis nobilibuſque & oppidorum rectoribus non permiſerunt uti eò jure quo majores noſtri circa electiones ad munera paſtoralia,reſque alias uſi antiquitus fuerant nemine contradicente : alterum quod, orta per Eccleſias noſtras contentione de ſubtilibus rerum divinarum controverſiis, puta de Prædeſtinatione &. quæ ei adhærent, paſtorum multi alios à ſe diſſidentes ferre placide non potuerunt, cum nos judicaremus id genus controverſias rectius arceri à cathedra, ac poſſe charitatem coli etiam inter diverſa placita in ejuſmodi rebus ſequentes. Spes nobis fuerat, poſtquam beneficio Regis in æternum memorandi parentis tui bello tam gravi eramus liberati, tempus nobis & occaſionem non defuturam mala iſta ſuperandi ſtabilito inter cives recto ordine atque unitate. Sed contra evenit, ut paſtorum nonnulli magis magiſque ſibi indulgentes non tantum Eccleſias miſerabiliter diſciderint, verum etiam cauſam dederint quibuſdam de plebe,externis præcipuè,ne in ea quiete atq; obedientia ſe continerent qualis deſiderari ab ipſis merito poſſet. Et quomodo id hominum genus antehac in Synodis communibus, quas Nationales vocant, ſæpè conati ſunt munire ſeſe contra jus illud rectoribus reipublicæ circa electionem ad paſtoralia munera ac res alias debitum, atque etiam ſuos collegas in illis controverſiis aliter ſentientes cenſuris vexare, ſic nunc etiam id agunt ut majori cum pompa propoſitum vetus effectum dent. Quanquam vero nationes quædam noſtri fœderis quæ iſta incommoda minus urgent, ad indictionem talis Synodi permoveri ſe paſſæ ſunt, etiam nomine utentes in litteris indictitiis procerum Federatorum, nos tamen gnari alium eſſe apud nos quam apud ipſos Eccleſiæ ſtatum,tum vero fœdere quod cum aliis nationibus pepigimus, jus conſtituendi de publico Eccleſiarum ſtatu nobis reſervatum, ita ut nullius imperiis ea in re teneamur, alia oſtendimus remedia meliora, quæ incolumi libertate ac jure noſtro ad res tranquille componendas valerent, ut videre eſt in oratione quæ has litteras comitatur. Quare conſcii ſummæ benevolentiæ, qua pater

tuus

tuus nunquam ſatis laudatus , tuque paternis inſiſtens veſtigiis rempublicam Hollandicam proſecuti ſemper eſtis , plane confidimus non permiſſuram tuam Majeſtatem , ut ſubditorum ſuorum opera cuiſquam confirmetur in eo inſtituto quod juri noſtro adverſum eſt , ſed potius perſtantem te in ſumma noſtri caritate omni occaſione laboraturum , ut legitima poteſtas noſtra , te quoque ſuſtentante , ſalva ſit adverſus factiones ac tumultus , cunctaque dirigantur ad maximam concordiam , cujus pars magna ſita eſt in juris cuique proprii libertatiſque tutela. Quod nos ſuper tot alia accepta à te beneficia grato addictoque animo ſemper proſequemur , Deumque venerabimur , Rex potentiſſime , ut ſolium tuæ Majeſtatis ſtabiliat , tibique largiatur firmam valetudinem & florens imperium. Tuæ Majeſtati addictiſſimi proceres Hollandiæ ac Weſtfriſiæ.

Oratio, cujus in literis iſtis mentio apparet, eadem eſt quæ habita erat ab Hollandiæ proceribus in conventu procerum Federatorum die XXVII Junii & die Julii III ſcripto tradita , comprehendens conditiones ſatis commodas ad pacem conſtituendam etiam per Synodos & auxilia tum domeſticæ, tum externæ eruditionis, cujus orationis meminimus ſupra capite ſexto. Me poſtea Rotterodamum digreſſo formula iſta literarum, primum per eos qui id negotii acceperant, deinde à conventu recognita eſt , meque abſente nonnihil mutatum :quantum & quibus in partibus certo affirmare nequeam : confido factum id qua oportet prudentia. cæterum id præſtare non eſt meum.

Quibus hoc agitur ut contra rei veritatem Regi perſuadeatur Synodi communis indictionem hoc habere propoſitum ut ſummis poteſtatibus , nobilibus , ac inſignibus vaſallis adimeretur jus collationis ſive Eccleſiaſtici patronatus :) Contra rei veritatem procedit iſta narratio,Placuerat enim Regi Galliæ,Regi Britanniarum, ac Principibus aliis commonſtrari,non indictionis Synodi hoc eſſe propoſitum, quod perinde eſt quaſi legati nationum eò contendiſſent, verum non omnes quidem , *ſed aliquos paſtores per communes Synodos ſæpius id conatos :* quod ſane verum eſt, & verum eſſe apparet ex actis omnium antecedentium Synodorum , præcipue illius quæ habita anno CIↃ IↃ LXXXII Middelburgi , quæ circa electionem ad paſtoralia munera nullam magiſtratuum facit men-

conventus Federatorum, quia ea res ad univerſitatem ſocialem non pertinebat, ut ſecundo capite oſtenſum eſt.

Quibuſque Rex hortatur non permittere ut ſuorum ſubditorum quiſquam ad Synodum veniat) Verba habent *Confidere Hollandos Regem* (idem ad Principes alios ſcribebatur) *non permiſſurum ut ſubditorum ſuorum opera quiſquam confirmetur in eo inſtituto quod juri Hollandiæ adverſum eſſet.* In epiſtolis ad Euangelicos Principes hoc amplius erat additum: *ſed potius operam eos daturos, ut unitati Eccleſiaſticæ, quæ plerunque ex gravium controverſiarum definitionibus periclitari ſolet, conſulatur per vias molliores, nimirum per Chriſtianam moderationem & ferendi ſe mutuo æquitatem.* Etiam alia epiſtola concepta erat ad reformatarum Eccleſiarnm legatos qui Regi Galliæ adſunt, qua rogantur Eccleſiarum ſuarum conſilia ad pacem dirigere. Ego vero & apud Maurerium ſæpè & apud Boſſizium poſtea, Regis Galliarum legatos, precibus inſtiti ut idonei viri rerum ſacrarum periti ex Gallia mitterentur, qui pacis ſpem promoverent, & quæ eo facerent reperire juxta alios allaborarent. Unde promptum eſt intelligi, non id egiſſe noſtros, ne periti ſacrarum rerum aliunde huc mitterentur, ſed ne mitterentur cum definiendi mandato, & ad conventum eo modo ac forma indictum. Cæteroqui ut externi tum Principes civitatumque rectores, tum rerum ſacrarum interpretes rem totam rectius perſpicerent, eoque paratiores eſſent ad ſuggerenda ſalutaria conſilia: placuerat cum literis Hollandiæ ſimul ad eos tranſmitti capita Remonſtrantium, etiam illa capita quæ in colloquio Hagienſi deprehenſa fuerant inter partes convenire, decreta à proceribus Hollandis, Trajectinis, ac Tranſiſalanis facta pacis ergo, exemplum conciliationis olim factæ in Polonia cum parte literarum quas ſimilem in finem Elector Palatinus ad noſtros ſcripſiſſet. In epiſtola vero ad Regem Britanniarum multæ aliæ rationes, & exempla vetera producta erant eodem facientia, ex quibus omnibus conſtare poteſt de animo procerum Hollandiæ cum literæ iſtæ ſcriberentur.

Sed potius ut Hollandis adverſus aliarum nationum factionem (ut ibi appellatur) eſſet auxilio:) Manifeſta detorſio. Epiſtola agit, *de legitima procerum Hollandorum poteſtate adverſus*-

adverſus factiones ac tumultus ſuſtentanda. Quæ ſint illæ factiones ex his quæ in eadem epiſtola præceſſerant, facile erat intellectu, ubi dictum erat, *paſtorum nonnullos magis magiſque ſibi indulgentes non tantum Eccleſias miſerabiliter diſcidiſſe, verum etiam cauſam dediſſe quibuſdam de plebe; externis præcipuè, ne in ea quiete atque obedientia ſe continerent, qualis deſiderari ab ipſis merito poſſet.* Hæ factiones (Liceſtrianis illis non multum diſſimiles) palam uſitatæ erant Veteribus aquis, Harlemi, Lugduni, Huſdæ, etiam Hagæ. An vero etiam arcana decreta de indicenda Synodo communi facta à legatis quarundam nationum, adhibitis in conſilium quibuſdam legatis oppidorum Hollandiæ, atque eorum perpulſio in gratia Hollandiæ & nationum aliarum contra jus antiquum, factionis nomine appellari poſſit, hîc non diſputo, quando apertum eſt epiſtolæ verba non eo reſpicere. Beneficium quod his literis à Galliæ rege erat poſtulatum, idem placuerat poſtulari ab aliis; ad quos procerum Federatorum nomine deſtinatæ fuerant literæ. Epiſtola ad regem Britanniarum circa hæc verba deſinit. *His quæ ſincere; prout ipſa ſe res habet, Majeſtati tuæ ſignificantur, rogatur Majeſtas tua animum advertere, ſummiſque ſuis in hanc rempublicam beneficiis hoc adjungere, ut legitimos ejus rectores in coërcendis conatibus ſeditioſis, & tuendo imperii jure adjuvet: tum vero auctoritate ſua, qua merito pollet maxima, doctorumque Theologorum conſiliis à ſeceſſionis præcipitatæ propoſito eos avertat, qui ob controverſias ad ſalutem non neceſſarias, difficiles præterea & vix explicabiles, etiam legitimis Euangelicarum monitionum gradibus non obſervatis; mutuas congregationes deſerunt, & corpus Eccleſiæ lacerant. De Ordinibus viciſſim certo ſponderi poteſt eos in ſuo officio ſegnes non fore, ac præſertim diligentiam adhibituros, ut adverſantia receptæ veritati dogmata judiciis Eccleſiaſticis, & publica, ſi eam opus ſit accedere, animadverſione ex Eccleſia exterminentur, omniaque fiant quæ aut ſalutaris veritas, aut Chriſtiana charitas expoſcant.*

Quæ omnia eo pertinebant, ut communis Synodus & medicina malis in religione enatis impediretur: } Mens procerum Hollandiæ, quorum eram ſubditus, & rectorum Rotterodamenſium, quorum eram miniſter, fuit impedire talem Synodum qualis tum agitabatur, unde nihil

nihil exſpectandum erat, niſi definitio parum æqua, major divulſio, & reipublicæ rectorum mutatio. At alia multa meliora remedia ab Hollandiæ proceribus non ſemel commonſtrata fuerant. Vide ſuprà caput ſextum. Proinde ex verod ictum fuit in literis ad Regem Galliæ conceptis: *alia oſtendimus remedia meliora quæ incolumi libertate ac. jure noſtro ad res placipe componendas valerent*: Et in literis ad Principes Euangelicos: *alia remedia monſtravimus quæ ſalvo jure noſtro ac publicis legibus ad reſarciendam Eccleſiæ pacem rectius ducerent.*

Ipſum quoque nunc captivum in Anglia eo fini monitu Iohannis Oldenbarneveldii animos tentaſſe Epiſcoporum, ut, ſi eò omnino deveniendum eſſet, aliqui ad Synodum adhiberentur qui novæ opinioni non eſſent contrarii:) Primum apparet hinc verum non eſſe quod dictum eſt ſupra, me Synodo ſemper obſtitiſſe. Nam obſtare Synodo, & aliquos tentare, ut eos ad Synodum adhibeas, res ſunt pugnantes adverſis frontibus. Deinde patet hinc in Anglia, cujus religio cum noſtræ patriæ publica religione una atque eadem cenſetur, in dignitatibus Eccleſiaſticis, imo in eximiis dignitatibus, eſſe nonnullos Remonſtrantium dogmati conſentientes, quod dogma immerito hic iterum novitatis accuſatur, cum ab antiquiſſimis Chriſtianis magno conſenſu creditum traditumque ſit, atque in Proteſtantium grege non paucos habuerit propugnatores. Cur ergo apud nos tantæ ſunt excitatæ turbæ, ut ejicerentur ex Eccleſia & ex patriæ finibus qui illud adeo in Anglia non damnatum dogma defendunt? Tertio hinc diſcimus qua æquitate illa Synodus ſit indicta, in quam nemo admitti potuit, niſi qui Remonſtrantium ſententiæ eſſet contrarius. Ad rem ut veniamus, quod hic dicitur non eſt verum, neque à me confeſſum, quamquam ſi eſſet nihil in eo peccati agnoſcerem. Miſcuerunt hic judices duas diverſi temporis narrationes tam præcipites in ferenda ſententia quam in nobis interrogandis cunctabundi fuerant. Dixi anno CIↃ IↃ CXIII, cum miſſus in Angliam eſſem ob Indicana negotia, conciliante Caſaubono amicitiam mihi partam cum antiſtitibus Anglis, meque monitu Oldenbarneveldii ipſis aperuiſſe quæ eſſent apud nos controverſiæ, ut intelligerem quid ipſi auctores eſſent ea in re faciendi ad tranquillandas Eccleſias: ipſorum autem con-

conſilia congruentia fuiſſe menti procerum Hollandiæ, optimam ſcilicet medicinam fore, ſi diſſentientes ſe mutuo ferrent. Hoc eſt illud tentare animos. Verum itidem eſt anno CIↃ IↃ CXVII literas à me ſcriptas ad Marcum Antonium de Dominis, Archiepiſcopum Spalatenſem, conquerentes de his quæ non ut oportebat apud nos gerebantur, in quibus & hæc erant verba: *Utinam is cujus in manu ſunt corda regum Sereniſſimi regis animum inflecteret, ut miſſis viris idoneis ad diſceptandas hujus generis controverſias rerum noſtrarum ſtatum certius exploraret, cognito malo facile aptiſſima remedia inventurus.* Mea autem mens, cum id ſcriberem, non hæc erat, ut ad communem è nationibus Synodum aliqui inde mitterentur (nam eo adhuc tempore ſpes erat Synodum talem argumentorum pondere & conditionum æquitate poſſe declinari) ſed ut mitteret rex rerum ſacrarum peritos unum atque alterum; qui habito cum doctiſſimis partis utriuſque colloquio & controverſiarum naturam, & propoſita remedia intelligerent, atque ea renuntiarent, ut Rex Britanniarum deinde ex illorum atque aliorum qui apud ipſum eſſent conſilio excogitaret rationes quæ eſſent optimæ ad pacem ac tranquillitatem firmandam ſine veri ad ſalutem neceſſarii detrimento.

Cum tamen univerſæ nationes Federatæ multis relationibus.) Relationes fiunt ad deliberandum, ac proinde vim non habent obſtringendi nationes.

Federibus:) Federa quæ in hanc rem producuntur, non inter ipſas facta ſunt nationes, ut alias aliis obligarent, ſed cum externis quos in religionem apud nos nullum habere imperium res manifeſtiſſima eſt. Quare illa federa ad præſentem de jure imperii circa ſacra quæſtionem nihil pertinent.

Pactionibus:) Nullæ reperientur pactiones factæ inter nationes noſtras hac de re. Poſtrema pactio eſt Trajectinum fedus.

Decretis:) Sed nec decreta reperientur quæ mutuam inter nationes obligationem pariant. Imo contra anno CIↃ IↃ XC à Trajectinis proceribus decretum, & à primoribus tum Federatis, tum Hollandiæ probatum eſt, arbitrium religionis eſſe penes nationis cujuſque conventum. Vide ad hæc omnia caput II ſupra.

Alia

Alia aliis promiſerint capita fortunaſque objecturas pro tutela Reformatæ Euangelicæ religionis:) Nullo unquam tempore probari poterit talem promiſſionem eſſe factam. Videntur tralata verba ex relatione facta anno CIƆ IƆ LXXXIII, ſed quam nulla nationum obligatio ſecuta eſt. Hollandis quidem placuit : *Ut Euangelica Reformata religio, cujus publice uſus fuerat permiſſus receptuſque, & quæ tum publice in uſu eſſet, ubique intra Federatorum fines defenderetur, neque publice docendi aut ſacra faciendi ſecundum religionem aliam jus permitteretur.* Sed hæc ſententiæ dictio obligationem non peperit, cum de eo nihil inter nationes contractum ſit. Tum vero nihil ad rem hoc facit: neque enim aut Hollandi, aut Trajectini proceres aliam religionem à reformata publice defenderunt aut defendere voluerunt, ſed contra ſenſerunt congruenter peritiſſimis ſacrorum interpretibus controverſias quales hîc diſputabantur non efficere, ut alia atque alia ſit religio. Vide hac de re caput III.

Ubique per has terras receptas:) Ergo & in oppido Goudæ & in Eccleſia Iacobina urbis Trajecti, ubi illo ipſo anno CIƆ IƆ LXXXIII dogma Remonſtrantium palam docebatur, aliis nationibus nihil contradicentibus. Minime vero procerum Hollandiæ, quorum pars Goudani ſunt, ea fuit ſententia, ut decreto hujuſmodi ſibi adimerent poteſtatem illius quod nunc Remonſtrantium dicitur dogmatis paſtores in imperii ſui Eccleſiis tolerandi.

Neque ullam mutationem in ea facturas, fierive ſe paſſuras.) Non debebant ergo paſtores Remonſtrantium ſententiæ ex Eccleſiis eliminari. nam ea magna erat mutatio. Omitto nunc ne poſſe quidem ſummam poteſtatem ſe obſtringere, nequid mutare ipſi in religione fas ſit, ſi religionis nomine quævis dogmatum capita intelligantur, niſi intra animum ſuum certa ſit ſumma poteſtas omnia illa capita nullo excepto divinis oraculis conſentire. Hac vero de re certos fuiſſe proceres Hollandiæ anno CIƆ IƆ LXXXIII, ſi ratio habeatur eorum capitum quæ dicantur cum Remonſtrantium dogmate pugnare, ne ab ipſis quidem judicibus noſtris credi credo.

Et his conſequenter anno CIↃ IↃ LXXX *ſacramentum omnium præfectorum, ducum, centurionum & militum ita conceptum:*) Sacramentum præſtantes obligat, non eos quibus præſtatur.

Decretumque fuerit:) Non docebitur de hac re à nationibus rite deliberatum factumque decretum. Certe inter nationes ea ſuper re contractum non eſt. Neque tamen hoc ſacramentum attingit præſentem quæſtionem, ut jam ſubjicietur.

Ut fidem jurarent proceribus communibus qui in fœdere & tutela veræ Euangelicæ religionis eſſent perſtituri:) Ad diſcrimen communium procerum partis alterius, ut indicatum ſupra eſt ſecundo capite. Reſpicitur ergo hîc ad conſpicuas notas quibus illa religio à Romanenſi dignoſcitur. De dogmatibus Reformatæ religionis judicium neutiquam permittitur his qui in hæc verba adiguntur. Imo id confingere nihil eſſet aliud quam obſequium militare diſſolvere & illudere reverentiam jurisjurandi. Jam diximus ea quæ rerum ſacrarum periti ex principiis certis porro per argumentationem hinc inde inferunt, non eam habere vim, ut religionis diverſitatem pariant. Ita olim ſentiebant proceres non aliquarum duntaxat, ſed omnium, ni fallor, nationum.

Et leges in quas dedita ſunt oppida diſerte contineant, ut ab eis reciperetur uſus ejuſdem religionis:) Iure victoriæ, quod jus certe obtendi non poteſt adverſus proceres Hollandiæ & eorum membra, quorum opera ſimulque Zelandorum cæteræ nationes libertati ſunt reſtitutæ. At ne illa quidem oppida quæ ad leges accipiendas armis coacta ſunt, unquam adſtricta ſunt, ut ſuper agitatis inter nos ſacrorum controverſiis partem alterutram amplecterentur. Multoque minus is ſenſus fuit nationum ut ſeſe obligarent ad recipienda ac tuenda ea omnia quę paſtoribus in Synodis viſa eſſent. Ea enim intoleranda eſſet ſervitus. Adde jam quod ne Synodo quidem definitæ erant controverſiæ iſtæ quo tempore nos in republica fuimus.

Quomodo ea à ſociis ubique recepta erat:) Etiam Goudæ, ut dixi: etiam Trajecti in Iacobina Eccleſia. nam & hi inter ſocios erant. Euangelicam vero religionem cum tali libertate intellectam optima fide tueri propoſitum nobis fuit, multaque bona conſilia dedimus, ut ea libertas

bertas cum modo & fine offenſa exerceretur.

Neque intra hæc ſtetiſſe captivum, ſed auſum etiam reipublicæ ſtatum turbare, ut in ea quoque omnia ex ſua ſuorumque libidine agerentur:) Deus mentium cognitor ſcit neutiquam mihi fuiſſe propoſitum turbare rempublicam, non magis quàm Eccleſiam. Æqui omnes qui me noverunt antehac, ex rebus atque actionibus meis multo aliter judicabunt quam hæc fert ſententia. Res meas quod attinet, ex perturbata aut mutata republica nihil commodi ſperare poteram. Hollandus eram, natus oppido Delphis, cujus majores nuncupati Grotio & Cornetſio nomine per ſæcula aliquot ei oppido cum laude præfuerant. Eadem Grotiorum domus jam olim & Hollandiæ judicum conſeſſui, & adſeſſioni magiſtratuum Dordrechtanorum viros eximios dedit. Per aviam paternam genus trahebam ab Hemskerckiis, quæ domus antiquitus inter nobiliſſimas Hollandiæ habita eſt, cui & Jacubum Hemsk. patria debet, qui ad Calpen fortiter faciendo occubuit. Qui me ſanguine contingebant proximè, affinitatem contraxerant cum familiis valde nobilibus, qualis eſt Almondana veniens ex Toparchis Stridenis, & Reneſſia atque Utenengana apud Trajectinos. Propinquos habebam in republica non Delphis modo, ſed Lugduni quoque, Amſtelodami & in oppidis aliis, atque in honoratiſſimis patriæ conſeſſibus. Per uxorem filiam Petri Reigersbergii, Veriani ſæpe conſulis, qui & Zelandiæ & Naſſaviæ domo non inutilem operam navaverat, eamque ob cauſam Liceſtrianis temporibus ab inimica factione ejectus oppido exulaverat, Zelandorum potiſſimis eram innexus, & ibi quoque in oppidorum regimine atque conſeſſibus, habebam meas neceſſitudines. Tum vero literarum ſtudia & vitæ tenor honeſtam mihi famam circumdederant. Iam in miniſterio eram præclari in Hollandia oppidi, & quod, ſi ratio ineatur tam maritimorum vectigalium quam aliorum, publico ærario plurimum infert ſecundum Amſtelodamum. In eo oppido amabar tenerè nec à magiſtratibus tantum, ſed & à municipibus univerſis. Neque tantum ad Hollandiæ mittebar conventus, ſed & pars eram conſeſſus curatorum reipublicæ Hollandicæ, à quibus mos eſt Federatorum quoque conventum frequentari. Quos inter honores is erat honos maximus,

mus, quod benigna hominum judicia his honoribus non imparem me exiſtimabant. Facultates meas reipublicæ credideram, ut fortunas meas undique cum patriæ fortunis ſociarem. Nemo gratuitò malus eſt. Ergo ubi in ſuſpicionem delicti vocatur aliquis, ſuccurrit ſapientibus Caſſianum illud, Cui bono? Quid mihi tandem ex perturbata republica majus his quæ habebam poterat accedere; Rumor quidam, invito me ortus, Oldenbarneveldio me ſucceſſorem in grave illud & periculoſum onus deſtinabat. Vere teſtor; & norunt propinqui, non modo doluiſſe me hoc rumore, ſed ita judicaſſe, ſupra alia multa ad id munus neceſſaria quæ in me deſiderabantur, valetudinem quoque meam imbecilliorem eſſe, quam ut onus illud laboris perpetui, neque recreationem ullam animo indulgentis toleraret. Quod ſi etiam eò perveniſſem, nihilo meliore loco res mea futura fuerat, quam jam erat, neque vero reipublicæ perturbatio via erat quæ eò deduceret. Imo ſi hac tentatus fuiſſem ambitione, judicio communi non ego ab ea ſpe longius quam cæteri aberam. Quomodo igitur credibile cuiquam fiat ſtuduiſſe me *rebus novis*? Si actiones meæ inſpiciuntur, ne eæ quidem ullam præbebunt ei rei ſuſpicionem. Ab ætate prima ſectatus ſum honeſtiſſimas conſuetudines, & honeſtiſſimis negotiis me dedidi: cum cura legens, & divina oracula & quæ alia bene formandis moribus valent. Vita probro caruit. Poſtquam tradita eſt mihi fiſci advocatio, qua fide ac caſtitate in ea me geſſerim confeſſus judicum, fiſci curatores & quotquot actionum mearum inſpectores fuere, teſtes compello. Amor meus in patriam & præſentem reipublicæ ſtatum, inclitamque domum Naſſaviam ex omnibus libris meis cognoſcitur. Pro navigatione Indicana, pro ſervanda apud nos pannorum politura laboravi quantum alius quiſquam. Pro libero vero piſcatu in Oceano tantum, ut Carletonus regis Britanniarum legatus, cum ab inimicis meis incitatus eſſet, ut contra me jam captum aliquid publice diceret, nihil quod diceret aliud invenerit, quam me principium feciſſe ſermonum de ea libertate, ut quæ & jure gentium, & omnem memoriam excedente uſu niteretur, cum tamen à me in eo argumento nihil dictum ſcriptumve fuerit diverſum ab iis quæ anno CIↃ IↃ CX

Fe-

Federatorum procerum legati in Britannia defenderant, atque antehac majores noſtri etiam ante ſæcula aliquot. Et tamen aiebat is legatus, mei infortunii exemplo terreri alios debere, ne eam ſententiam tuerentur. Conſilia omnia mea quæ dedi aut Rotterodami, aut in conventu Hollandiæ, aut in conventu Federatorum ad egregium publicum tendebant, quod atteſtari poſſunt quicunque adfuerunt. Sancte & illud aſſeram, me ex quo reipublicæ admotus ſum à Principibus poteſtatibuſve externis nec teruncium accepiſſe: à civibus autem quibus gratum feceram tantillum ut negare ſuperbum fuerit. Qua ſpecie de eo qui ſic vitam ſuam inſtituerit, cogitari poteſt tam immane conſilium quale hîc mihi exprobratur? Tantum vero abſum ab hac culpa, ut & Principi & aliis ſignificaverim, ſi quenquam offenderem ego aut actiones meæ (quæ omnes ad oppidi Rotterodami & Hollandiæ ſalutem dirigebantur) ac proinde crederentur turbæ aliquæ mei occaſione poſſe oriri, libenter me ab omnibus honoribus exiturum: quod ſi id ſatis non eſſet, etiam ſponte patria, exceſſurum ſi vel eo modo tranquillitas publica poſſet redimi. Rogo omnes qui hæc lecturi ſunt, ne, quæ verè jam dixi, ea in jactantiæ partem accipiant, ſed ut extorta defenſionis neceſſitate.

Eundem nunc captivum adjutorem fuiſſe talis in republica gubernationis, ut diverſi tum Eccleſiaſtici, tum profani ordinis homines qui per injuriam ſe læſos, exſules actos, excedere juſſos aut aliter oppreſſos querebantur, in iure audiri, aut effectum judiciorum conſequi non potuerint, ſed oppidorum magiſtratus obfirmati ſint, ne præceptis quæ ſtebant ab ordinariis judicum conſeſſibus parerent:) Si quis fuit in omni Hollandia qui honorem habuerit judicum conſeſſibus, eorumque auctoritatem defenſam voluerit, eum me dicere audeo. Dum fiſci patronum egi, id ipſum oſtendi, quantũ mearum fuit virium, neque id ipſos judices latet. At rempublicam vocatus in eodẽ animo perſtiti, omneſq; arripui occaſiones gratum ipſis faciendi. neque id ſine cauſa. nam præterquam quod, ut id fieret, reipublicæ intereſſe credidi, ipſi judices multis modis me ornaverant: ſuperior conſeſſus etiam me commendaverat, ut in ſuũ cœtũ allegerer. Inter ipſos judices multi mihi erant amicitia juncti, quidam etiam propinquitate: ita ut manifeſta

ratio

ratio credi cogat quicquid à me aſſertum fuit contra ipſorum aſſertiones, non aliter à me factum quam ex officii neceſſitate. Ad rem ut veniam, primùm hæc diſputatio quæ nos cum judicibus commiſit, ad proceres Federatos pertinere neutiquam poteſt, cum conſeſſus illi neque in miniſterio ſint Federatorum procerum, neque illis fidem juraverint, ſed natio unaquæque curet jus reddi ſuo nomine, niſi quod Hollandia & Zelandia conſeſſus communes habent. Neque vero aut dixi, aut feci quicquam privatim, ſed expreſſo juſſu decurionum Rotterodamenſium, aut procerum Hollandiæ: quantumque ejus à me dictum factumve eſt, tantundem fecerunt oppidorum adſeſſores alii, qui ne appellantur quidem. In componenda demonſtratione juris, quod nos contra ea quæ à judicibus aſſerebantur tum conventui procerum, tum oppidis competere exiſtimavimus, non meæ tantum operæ uſus fuit, ſed juxta me adſeſſorum Dordrechti, Harlemi, Lugduni & ſcribæ Alcmariani. Quod de ea re perſcriptum, id primum à nobis univerſis, deinde ab ipſo conventu approbatum eſt. Nec novi quicquam dictum eſt à nobis, ſed quod oppida antiquitus defenderant, quodque decretis multis ante mea tempora factis erat confirmatum. Ipſi Amſtelodamenſes, Enchuſani, Edamenſes & Purmerendani in allocutione ad conſeſſus judicum aiunt, cauſarum genera quædam tum procerum conventui, tum oppidorum magiſtratibus præcipuo jure eſſe attributa. De hujuſmodi cauſis non de aliis nos agebamus. Certuſque ſum, ſi ſe occaſio dederit, novos reipublicæ rectores non aliud dicturos quam tum à nobis dictum eſt: quod quale ſit quibuſque rationibus nitatur hic non exſequar, cum præſtitum id ſit ſuprà capite XII. Quæ vero æquitas patitur, ut privatim nos luamus quod nos privatim non fecimus, ſed ut miniſtri oppidorum, aut ut negotium habentes à conventu mandatum, neque vero ſoli, ſed pariter cum aliis quorum nemo convenitur. Multo ſpecioſius illi conveniri poterant qui in cauſa Blauhulciana miſſos ad ſe judices prohibuerunt mandata ſuperioris conſeſſus implere. Atqui etiam inter judices noſtros ſedit, qui fixa ab illis quos miſſos tum dixi programmata refixit. Excuſat ſe mandato eorum quos ſuperiores habebat, negatque à ſe id privatim præſtandum.

dum. Mementote ergo, ô iſti, non aliter in cauſa alterius judicare quàm quod in veſtra æquum cenſeatis. Et tamen multum intereſt inter cauſam utramque: Nam cum Enchuſæ illud gereretur, nondum procerum Hollandiæ auctoritas ſe negotio interpoſuerat. Addam apud nos non tantum duobus illis notis conſeſſibus, ſed & conſeſſui curatorum reipublicæ Hollandicæ ordinariam eſſe de rebus multis juriſdictionem, ac proinde qui ibi audiuntur, iis judicium negatum dici non poſſe. Quantum attinet cauſam quorundam municipum Harlemenſium (nam ad eam præcipue reſpicere videntur hæc ſententiæ verba) Rotterodamenſes ita de ea cenſuerunt, præcipiendum conſeſſui judicum ſuperiori (quomodo factitatum antehac ſæpe fuerat) acta ut tranſmitterent accurate expendenda, ut cognoſceretur in modumne litis civilis, quod ordinarie dicitur, an ad formam publicorum judiciorum, quod extra ordinem vocant, cauſa proceſſiſſet: Si ad modum litis civilis aut alio quidem modo, ſed non legitime actum appareret, tum ut cognitio ſuperiori judicum conſeſſui redderetur: ſin criminaliter & legitime fuiſſet actum, indicaretur id ipſum dicto judicum conſeſſui, neque eo minus daretur opera, ut commodis rationibus municipes illi magiſtratibus ſuis reconciliarentur. Quod vero pertinet ad municipes Lugdunenſes, qui homines privati adverſus magiſtratum coitionem fecerant, hi neque à conſeſſu judicum ad provocationem admiſſi ſunt, nec quominus id fieret interdictum: ſed conventui placuit, ſiquid poſtulandum haberent, faciendum id ipſis non in modum corporis (nam corporis conſtituendi qualitatem non habebant) ſed viritim. Quoties vero judicum conſeſſus egreſſi poteſtatis ſuæ fines in jus vocarunt quenquam de cauſis quæ ſecundum leges veteres appellationi non faciebant locum, ſemper oppidorum magiſtratus cenſuerunt non eſſe cur obtemperarent. Imo decretum anni CIↃ IↃ XCI diſerte continet hanc ſanctionem, *ut epiſtolæ citatoriæ contra ejus decreti præcepta emiſſæ, & ſecuta diei dictio ipſo jure pro nullis haberentur, ac proinde ne quis teneretur eis morem gerere.*

Utque alii alios hac in re confirmarent:) Rotterodamenſibus eo opus non erat. Semper laboravi, ut cum judicum

cum conſeſſibus pax nobis eſſet. Semel literæ citatoriæ ſatis enormes in eos emiſſæ ſed revocatæ ſunt.

Atque procerum auctoritate totum hoc conſilium velarent:) Nihil opus erat eam in rem quicquam operæ ſumi, cum pridem edicta vulgata, decretaque facta eſſent idem jubentia quod nos poſtea cenſuimus, ut conſpicere eſt cap. XII.

Ipſum captivum de eo aliiſque negotiis cum dictorum oppidorum legatis, monitu Oldenbarneveldii, cœtus peculiares ac conventicula habuiſſe:)Nunquam hujus rei ergo legati oppidorum in unum convenerunt: ſed verum eſt à pleno conventu quibuſdam & eos inter mihi id datum negotii,ut contra libellos conſeſſuum judicialium conciperemus ſcripto quæ ex mente erant procerum atque oppidanorum magiſtratuum. Id conceptum cum eſſet, exhibitum eſt conventui,& à conventu ad oppida miſſū, ut ſiqui decepti hac in re erant vera edocerentur. Res cęteras quod attinet de quibus oppidorum legati inter ſe contulerunt (quod ipſum maxima ex parte factum eſt me abſente) & qua occaſione id evenerit,de eo actū ſupra eſt. Quoties juxta tam multos alios,quibus nulla lis eo nomine intenditur,his conventibus interfui,nō monitum Oldenbarneveldii ego reſpexi, qui officii ſui exiſtimabat monere membra,ut jus corporis ſalvum præſtarent, ſed juſſa ordinis Rotterodamenſis cujus eram in poteſtate.

Ut etiam ea de re alii alios audirent,atque ita coitione facta ſententias in conventum Hollandiæ perferrent, ac decreta formarent è re ſua:)Imo res eſt,antequam oppidorum legati peculiariter convenirent, atque adeo ante diem IV Auguſti anni CIↃ IↃ CXVII multa decreta facta contra id quod conſeſſus judicum aſſerebant. Et ut prætereamus tam edicta quam decreta quæ facta fuerant annis CIↃ IↃ LXXXV,CIↃ IↃ LXXXVI,CIↃ IↃ LXXXVII,ſimulque decretum factum quidem anno CIↃ IↃ XCI,confirmatum vero anno CIↃ IↃ XCIII (quorum omnium facta eſt mentio capite XII)multo ante dictum diem IV Auguſti anni CIↃ IↃ CXVII præceptum fuerat conſeſſui judicum antiquiori,ne cognoſceret de lite quę de Eccleſia Warmenhuſiæ exorta erat. Menſe Junio anni CIↃ IↃ CXIII concordibus ſententiis conventus decretum &ad eundem conſeſſum perſcriptum fuerat è re nata(Abrahamus,Vivenius quidam

dam Roterodamo exire juſſus erat) ne de ea ſimilibuſque cauſis cognoſcere vellent. Poſt id die XXIII Martii anni CIↃ IↃ CXVII ad ſuperiorem conſeſſum ab Hollandiæ conventu ſcriptæ erant literæ, quibus & illi vetabantur pati ſe appellari à paſtoribus miniſterio exauctoratis, aut ab his quos conſules, rectores & ordo oppidorum oppidis migrare juſſiſſent, neque itidem citationes decernere contra regulam præſcriptam decreto anni CIↃ IↃ XCI. Cumque adverſus hæc libellus à ſuperiore conſeſſu exhibitus conventui & ab altero conſeſſu epiſtola ad conventum ſcripta eſſet, die XXVII Aprilis anni CIↃ IↃ CXVII: placuerat, *adverſarium libellum componi, quo jura ac libertas publica, itemque jura ac leges oppidorum defenderentur, eumque jungi judicum ſcriptis, ut ſimul à magiſtratibus ac decurionibus expenderetur: pendente vero hac deliberatione imperari conſeſſibus judicum, ut parerent his quæ die* XXIII *Martii ad ipſos perſcripta fuerant.* Quæ omnia pluraque alia decreta facta, literæque perſcriptæ erant, priuſquam oppidorum legati mittentium mandatu conſilia ſociarunt ad tuendum jus publicum factaque decreta. Quare ut multæ aliæ, ita & hæc ſententiæ pars aliud dicit quam res habet.

Ubi etiam ſummatim repetita ſunt capita de quibus ſubinde ad proceres relatum fuerat, ut de illis perrogatio generalis fieret:) Hæc eum videntur ſenſum continere quaſi ſæpius inſtituta ſit talis repetitio, cum me quidem conſcio tale nihil factum ſit niſi ſub id tempus quo factum eſt decretum diei IV menſis Auguſti anni CIↃ IↃ CXVII. Perverſe & hoc dicitur, relatum duntaxat de capitibus ad conventum fuiſſe, cum ex vero dixerim capita ejus decreti omnia ſingulatim in conventu perrogata jam fuiſſe: legatos vero oppidorum collocutos, ut illa ſingula alii aliis in memoriam revocarent, nihil autem novi ab ipſis conſtitutum decretumve, deinde vero in ipſo conventu capita illa univerſa in unum collecta, voce pariter perrogata, & ab Oldenbarneveldio præſentibus è conventu plurimis qui à conventu id negotii acceperant perſcripta. Huic conſultationi tum oppidorum feorſim, tum apud Oldenbarneveldium interfuerunt non tantum quidam de oppidis octo, Harlemo ſcilicet, Lugduno, Gouda, Rotterodamo, Brila, Schonhovia, Alcmaria, Horna, ſed & de Delphis, Gorichemo,

 Me-

Medemelaca, puto & aliis. Scribundo adfuerunt etiam è nobilitatis ordine nonnulli, qui pro ſe ſententiam dixerunt, non cujuſquam mandatu, ut ego & adſeſſores cæteri. Tamen horum nemini negotium exhibetur, ſed ſoli mihi, qui neque voce, neque ſcripto quicquam feci præter cæteros, & quantum feci, id feci primum mandatu & in præſentia legatorum Rotterodamenſium ex juſſu ac mente ordinis oppidani, deinde ex imperio conventus. En ut undique in me conquiruntur crimina.

Quod factum quoque eſt & ab Oldenbarneveldio perſcriptum, ac collectim voce ipſius pronuntiatum.) Prius pronuntiatum, deinde perſcriptum ab his quibus à conventu id erat mandatum.

Acre illud decretum diei IV *menſis Auguſti anni* CIƆ IƆ CXVII:) Morbi acres quales ſunt motus plebis temerarii adverſum magiſtratus, acribus interdum remediis egent. At quiſquis cum hoc decretum alterum conferet factum die VI Feb. anni CIƆ IƆ LXXXVII, ſupra capite undecimo recitatum, multo illud reperiet acrius. Fateor alium tunc fuiſſe exitum, ſed

------ *nunquam ſucceſſu creſcit honeſtum.*

Neque vero tantum eſt fortunæ regnum, ut ex jure injuriam, aut ex injuria jus facere poſſit.

Quo præcepta ordinariorum judicum cum ipſorum inſtituto pugnantia pronuntiantur ipſo jure nulla, magiſtratuſque oppidorum confirmantur, ne iis pareant:) Iam à belli initio interdictum judicibus fuerat in jus vocare quenquam contra decreta procerum: unde ſequitur, ſi quid tale fiat, cenſendum eſſe vitio factum & ſine juris effectu, ac proinde vires non adeſſe ad obediendum quenquam obligandi: quod ipſum diſerte definitum fuerat decreto anni CIƆ IƆ XCI. Neque novum ergo hoc erat, neque præter jus. Vide caput XII.

Poteſtatemque accipiunt muniendi ſe novis hominibus armatis quos oppidatim conſcriberent, atque in ſua propria verba adigerent extra commune Federatorum ſacramentum:) Ait decretum, *rectoribus oppidorum poteſtatem fieri etiam plures conducendi homines armatos, ſi conſules & decuriones oppidorum hoc ad ſuam ſecuritatem & vim arcendam neceſſarium judicarent.* Oppidis per ſe antiquitus jus fuit homines quoſdam armatos habendi ſub ſuo imperio, ut capite decimo demonſtratum eſt. Atque adeo ante

id

id decretum quod hîc memoratur oppida complura jam habebant homines armatos. Cujus gratia id fiebat & honeſtum & juſtum erat, ut contra ſeditiones tuti eſſent magiſtratus, ut arceretur vis omnis in dejiciendis magiſtratibus, in extorquendis edictis, in domibus expilandis, in locis publicis invadendis & quæ alia ſunt ad eum modum. Nihil hoc ſocios tangit. nam ſicut de rebus civilibus imperium manſit penes nationes ſingulas, ita & imperii ejus tutela, & ipſius acceſſio. Ex fœdere tenentur quidem nationum ſingularum proceres auxilio eſſe alii aliis contra hoſtem externum, etiam contra vim internam, quoties interpellantur. Sed non eo proceres aut oppidorum rectores ſuæ tutelæ per ſe conſulendi libertatem abdicarunt. Iuramentum quod attinet, nuſquam ea lex invenietur, ne magiſtratibus cuſtodias in ſua verba adactas habere liceat: neque vero hinc quicquam abſurdi, aut quod cum fœdere pugnet, ſequitur. Namque homines iſti armati jurejurando obſtringuntur magiſtratibus oppidanis, magiſtratus oppidani proceribus ſuæ nationis ad facienda imperata, proceres vero nationum ſociis ſuis ad præſtanda quæ habet fœdus. Idem uſu venit in municipibus armatis oppidorum: nam & hi oppidis peculiariter jurant, non autem Fœderatis, quia non tenentur operam præſtare in bello quod commune eſt, quanquam etiam ad eam rem illorum opera uſui eſſe poteſt, volentibus oppidi rectoribus: quemadmodum tum de his municipibus, tum de conductis cuſtodibus conſpectum ſæpe eſt, adjutos eorum opera ſocios extra obligationis neceſſitatem: quod officium noſtra quoque oppida, ſi res id exegiſſet, atque ab ipſis id poſtulatum fuiſſet, ſociis non fuerant negatura. Cenſuiſſe ipſos proceres Fœderatos illicitum hoc non eſſe, capite decimo probatum eſt, ubi & hoc apparuit, tum olim, cum anno CIↃ IↃ CI à Lugdunenſibus editas leges quas præſcripſerant propriis ſuis cuſtodibus, qui fidem jurabant Conſulibus oppidique rectoribus, non autem ſociis, nulla cum ſociorum querela.

Quoque honorati, judices & quicunque Hollandiæ fidem juraſſent vi ejus juramenti adſtringuntur anniti ut decretum illud ad rem conferretur:) Ait decretum: *Teneri unumquemque eorum qui fidem jurarit, operamve addixerit,*

aut proceribus Hollandiæ, aut oppidis, interpellatione facta, ita ut oportet uſum ſui præbere pro negotii conditione, tum ad defendendam poteſtatem procerum & oppidanorum magiſtratuum, tum ad vim propulſandam. Certe arbitror ſuperiores inferioreſque poteſtates omnes ita cenſere, quicunque juramento aut addicta opera ipſis ſubiacent, eos ad talem obedientiam opemque obligari.

Præcipiturque præterea ut præfectis omnibus, tribunis, centurionibus ac gregariis ordinariæ militiæ ſerio mandetur atque imperetur, ut nationum ſingularum proceribus quibus mereant:) Illud *quibus mereant* in decreto non apparet. Nam milites proceribus nationis intra cujus fines degunt in paganicis negotiis omnibus obedientiam debent, etiamſi ab illis ſtipendium non accipiant: multoque magis ſi intra fines degant eorum à quibus æs ipſis numeratur.

Magiſtratibuſque oppidorum in quibus præſidium agitent:) Suo gradu ſcilicet, id eſt quatenus magiſtratus illi muniebantur decretis procerum ſuæ nationis, atque ea decreta ſequebantur: non ut adverſus ea quicquam attentare ipſis fas ſit.

Non habita ratione ejus quod alii quilibet imperarent:) Procerum nationis cujuſque ſummo loco, ac ſecundum illos magiſtratuum jus eſt curam gerere rei civilis, ut primo capite aperte demonſtratum eſt. Sicut ergo alii qui intra nationis alicujus fines degunt, obedientiam debent ſummis primum, deinde & cæteris qui ibi ſunt rectoribus, ita & milites: qui etiam ſpeciali ſacramento eam in rem adigi poſſunt, ex Federe Trajectino & uſu ſubſecuto, ubicunque id expedire judicatur. Etiam generalis juramenti formula intellecta ut oportet & ad reipublicæ noſtræ formam, idipſum exigit, ut capite undecimo explicatum eſt: Hoc juramento & obligatione nemo eſt qui ſolvere milites poſſit. Non proceres Federati, quibus non modo jura nationum ſingularum primoribus debita invadere non licet, ſed id etiam incumbit, ut interpellati eoſdem primores in jure quod ipſis competit tueantur. Sed neque præfectus, ut qui pollicitus ſit: *Se nobilitati & rectoribus oppidorum Hollandiæ & Weſtfriſiæ, qui earundem nationum ordines referunt, fidelem atque obſequentem futurum:* atque etiam *legibus atque imperatis procerum Hollandiæ peculiariter* (id eſt in negotiis

gotiis eam nationem ſpectantibus *)ſe pariturum* a. Quod quidam in ſenſum contrarium urgent verborum ordinem,quia prius Federati proceres, deinde proceres Hollandiæ nominentur, ſubtilitatis eſt nullo jure ſubnixæ. Docent enim nos jura ſpeciale generali præſtare, quoties generali ſubjungitur: quod tunc imprimis locum habet cum ſpecialitati additur vox aliqua gravidæ ſignificationis,qualis hic eſt vox *nominatim*. Secundo pugnat hoc ipſum cum reipublicæ noſtræ natura, quandoquidem nationis cujuſque proceres in rebus regiminis civilis (ſub quibus omnino comprehenſa quoque eſt magiſtratuum ſecuritas) non ſubiiciuntur Federatis proceribus, ſed ut ſociis pares ſunt. Tertio pugnat idem intellectus cum uſu perpetuo,& mente Federatorum procerum, qui tum in edicto quo Regis Hiſpani imperium ejuratur, tum in oratione habita anno CIↃ IↃ LXXXVII jus ſuum & jus nationum ſingularum ita diſtinguunt, ut illud pertineat ad negotia quæ nationes communiter contingunt, hoc ad negotia quæ nationes ſingulatim ſpectant.

Fidem atque obedientiam præſtent) Omittitur hic quod eſt in decreto & ad explicandam mentem procerum Hollandiæ ſummopere pertinet: *& promittant vim omnem ſe ut dictum ante eſt ſine ulla exceptione propulſaturos.*

Addita ſanctione ut non parentes miſſionem acciperent) Decretum memoratum antea,quod factum fuit VI Feb. anni CIↃ IↃ LXXXVII. ſic ait: *Præfecti vero militares, tribuni,ductores, centuriones, qui per oppida ac caſtella Hollandiæ, Zelandiæ & Friſiæ in præſidium miſſi ſunt aut mittentur, Hollandiæ & Zelandiæ proceribus ſacramentum dicent fidei atque obedientiæ: atque id quam poterit primum effectum dabitur, diſcingenturque qui nec parentes erunt.* Miſſio talis ſine ullo fit periculo publico, cum in locum miſſorum alii ſurrogentur implendis numeris. Notumque apud nos miſſionem militum decerni tam à proceribus nationum ſingularum, earumve reipublicæ curatoribus, quam à primoribus Federatis aut Senatu federis, ita ut inter eos jus ſit occupandi: ut & hoc,electionem eorum qui militibus præſunt, quod diſtributas centurias attinet, eſſe penes nationes ſingulas. K 3 *Ex*

a *Dd. in l. quoties C. famil. erciſc. & in l. Si ſervo manumiſſo ff. de pecul. leg. Canoniſt. in c.* I. *in fin.* X. *de reſcrip. in. c: ſi adverſus: de hæreſi & c. quanquam* XXIII. *diſt.*

Ex quibus conſecutum eſt ut amplius judiciis reſiſteretur :) Rotterodami factum id non eſt. Ideoque res hæc neque me tangit, neque eos qui proprie mihi imperabant. Alibi vero judicum conſeſſibus (qui tamen apud nos non ſoli judicia exercent) negatam obedientiam (quod hic reſiſtere appellatur) in negotiis quæ ſecundum leges, mores & ſummarum poteſtatum decreta ad ipſos pertinebant, ne id quidem probatur.

Ac nomine magiſtratuum Harlemenſium publicato edicto quod captivo conſcio factum & abipſo relectum fuerat.) Non optima fide hæc res narratur, quaſi ego edicti, ita uti publicatum eſt, tenorem totum approbaſſem. At contra interrogatus dixi, meque probaturum ſuſcepi, multa loca à me annotata quæ meo judicio aliter rectius poni potuerant, cujus etiam rei quoſdam legatorum Harlemenſium à me monitos. Addidi ſemper, ita ſenſiſſe me, rectores oppidorum debere quidem juſta ſua tueri contra judicum conſeſſus, ſed comiter ac modeſte. Sed rurſum id quoque ſenſi ſemper, judicum eſſe officium, ut procerum Hollandiæ ſubditos ac miniſtros ſe agnoſcant, & ut tales ſe gerant.

Iudices ſuperioris in Hollandia conſeſſus ipſi quidem tanquam immorigeri, & qui contra juratam fidem & honeſti regulam feciſſent.) Hæc verba in Harlemenſi edicto non reperio; ſed hoc, ſi judices proceribus Hollandiæ paruiſſent, aut rejiciendo, aut inhibendo cognitionem cauſarum quæ ibi commemorantur, quæque aſſeruntur moribus antiquis & ex multis decretis provocationem non recipere, id ipſum officio juratæque ab ipſis fidei non contrarium, ſed conſonans futurum fuiſſe. Id vero ipſum ea occaſione ibi dicitur, quod judices juramenti religionem pro ſe adferrent: quod tamen juramentum ex mente perpetua & procerum & oppidanorum magiſtratuum, neque obligabat ipſos, neque poteſtatem ipſis dabat, ut juriſdictionem exercerent contra procerum decreta. Iuris manifeſti eſt quod quis dicit juris ſui defendendi gratia, etiamſi id pugnet cum alterius cujuſquam dignitate, aut exiſtimatione injuriæ non teneri: tantum abeſt ut liceat cuiquam ex eo quod defendendo oppidorum juri dictum eſt per illationem dirivare quæ in partem injuriæ inter-

pre-

pretentur. Multo juſtius tempeſtate eadem Hollandiæ proceres ipſos judices accuſare potuerant, tanquam qui ſcriptis ſuis ipſos traducerent, ut plebis oppreſſores & perturbatores judiciorum, quod tamen proceres non fecerunt, ſed rationem objecerunt rationi.

Ipſorumque ſententiæ ut ipſo jure nullæ notantur) Congruebat hoc decreto anni CIↃ IↃ XCI aliiſque multis quæ capite duodecimo indicata ſunt.

Ideo quod jus dixiſſent quibuſdam qui ſe contra jus læſos querebantur) Si queri ſufficit, ſemper competens erit conſeſſuum iſtorum juriſdictio, nec quicquam reperietur quod à provocatione exceptum ſit. Quæ ſententia oppidi Rotterodami nomine in conventu dicta ſit ſuper negotio municipum Harlemenſium., dictum ſupra eſt. Certè mihi videntur in hoc negotio judices ſuperioris conſeſſus ad præceptum conventus Hollandici tam potuiſſe ſuſpendere cognitionem, uſque dum acta viſa fuiſſent, quam in cauſa Blauhulciana eam ſuſpenderant.

Cui conſequens fuit ut magiſtratus dictorum oppidorum) Ne hoc quidem verum eſt. nam nec Brilæ, nec Alcmariæ armati ulli conducti ſunt. Rotterodami vero ex jure ac poſſeſſione antiqua auctus fuerat cuſtodum numerus jam antequam decretum diei IV menſis Auguſti fieret: ac proinde non quadrant in ejus oppidi cauſam verba illa *cui conſequens fuit.* Adeo ſupine concepta fuit ſententia, quia res omnis ita compoſita putabatur ut nemo unquam futurus eſſet qui adverſus eam hiſcere auderet. Sed & hoc notandum, captioſè hæc verba cum ſuperioribus necti, cum vulgo qui hæc legunt aliter ea accipere vix poſſint, quam ut eorum quæ continenter narrantur ego credar auctor fuiſſe, aut adſuaſor, cum ad conducendos in aliis oppidis homines armatos neque opem, neque conſilium dederim, neque ei negotio me immiſcuerim. Nam Rotterodamenſis cauſa me quatenus tangat, quando ea de re caput proprium in ſententia factum eſt, proprio quoque loco explanabitur.

Sæpe moniti ab Iohanne Oldenbarneveldio, ut ſibi caverent ſuæque ſecuritati conſulerent) Nimirum adverſus tumultus, expilationes, & vim aliam poſtquam earum rerum exempla Veteribus aquis, Amſtelodami pluribuſque

que in focis viſitata erant:poſtquam etiam rectores paſſim famoſis ſcriptis inuſti erant; neque vero aut Federati proceres per edicta,aut per judicia conſeſſus judicum & oppidorum quorundam magiſtratus ei malo occurrerant, ita ut jus & rei magnitudo exigebant.

Novos homines armatos & ſub vexillo ordinatos conduxerint) Quid tandem ad hanc rem vexilla? Tamen memini cum primum ea de re verba fierent, monitos à me conſules Rotterodamenſes omitti vexillum poſſe declinandæ invidiæ. Sed ipſi reſponderunt velle ſe perſtare in more veteri, & antiquitus ſuis armatis hominibus vexilllum fuiſſe quod in baſilica ſuſpenſum mihi oſtentabant. Nonne & armati municipes ſua habent vexilla? Qui minus conductis cuſtodibus habere ea liceat?

Aut ante conductos mutaverint,auxerintque) Vel hinc appareat rem fuiſſe non novam. Jus numerum augendi pro temporum uſu ſemper in arbitrio fuerat eorum qui oppidis præerant. Vere autem dici poteſt, vix unquam majorem incubuiſſe neceſſitatem.

In ſua propria ac peculiaria verba adactos) Nec hoc fuiſſe novum neque incommodis obnoxium demonſtratum ante eſt.

Excluſa Federatorum communitate & Principe Mauritio,ut magiſtro militum) Aliud eſt non nominare,aliud excludere. Ut excluſio inferatur, primum poni debet jus tumFederatorum,tum magiſtri militis quod jus non extenditur niſi in milites quos communis Notitla continet,non autem in oppidorum cuſtodes conductos, non magis quam in municipes armatos, Cur hac de re conqueſti non ſunt proceres Federati anno CIↃ IↃ LXXXVII & anno CIↃ IↃ CI, cum rectores *a* Lugdunenſes homines armatos conduxerunt & ſacramentum ab eis exegerunt,neque tamen eos ſacramento ullo,aut proceribus Federatis devinxerunt, aut Principi Mauritio *b*? Alienum ab hoc argumento non eſt quod juris magiſtri nos docent,quicquid poteſtatis ab eo qui ſummum imperiū habet cuiquam conceditur, id conceſſum cenſeri communicando alteri,non adimendo ſibi,id eſt penes ſummo imperio utentem manere jus id per ſe exercendi quod alteri permittit.

a *Chaſſ. ad conſti. Bur. rubr.* 11. §. 1. *in gloſ.* [*ult. num.* 30. b *Bal. in proœm.feud.verſ.expedito nu.* 32.

Juſ-

Juſſoſque ſuorum magiſtratuum imperiis ſolis obſequi) Ego vero id uſquam factum haud ſcio : Imo quod hic dicitur alienum à vero arbitror. Contra Rotterodami cuſtodes ; primo ac præcipuo loco adſtricti ſunt in obſequium procerum Hollandiæ, ut mos antiquus ibi habebat. quod ſi etiam expreſſum id non fuiſſet, tamen aperta erat mens magiſtratuum, ut qui nihil agerent niſi virtute decreti publici, & ad jus procerum atque eorum decreta tuenda. Sed odio concitando poſitum hoc cum in modum in ſententia eſt, ut perſuaderetur lectoribus id actum, ut cujuſque oppidi magiſtratibus ſummum imperium aſſcriberetur : quod planè pugnat tum cum mente , tum cum ſæpe dictis eorundem magiſtratuum.

Etiam contra communitatem federis & Principem Mauritium) Verba hæc à vero abeunt. Oppidorum magiſtratibus nihil propoſitum erat extra tutelam ſui & poteſtatis publicæ procerum Hollandiæ : non ut in Federatos proceres, Principemve Mauritium quicquam molirentur, aut ipſorum jura involarent. Quanquam vero confido,tum Federatos proceres,tum Principem , de re omni edoctos, facile intellecturos ſuum non eſſe in negotiis peculiaribus reipublicę Hollandię imperare quicquam contra decreta procerum Hollandiæ,tamen cuſtodibus nihil ejus indicatum eſt, neq; ea de re mandatum quicquam , quia cum primum facta conſcriptio eſt , ad vulgi tumultus ſpectabatur : ac poſtea etiam , ſubortis majoribus diſſidiis , in ſpem pacis intenti erant noſtrorum animi,cui conciliandæ æqua multa ſunt allata. Hoc amplius dicam,ex animo me credere , ſi ita exegiſſet rerum neceſſitas , libenter oppidanos magiſtratus conceſſuros fuiſſe,ut cuſtodes ſui pro finibus excubarent,bono Federatorum & ſub ductu Principis.

Quoties dicti magiſtratus exiſtimarent ab illis attentari quicquam quod ipſi ſuo juri libertatique adverſum crederent) Et hoc extra verum ponitur. Nam primum nunquam datum eſt mandatum ejuſmodi ; ſed & quod dicitur alienum eſt à mente magiſtratuum, qui in negotiis nullis(ne dum in illis in quibus aut Federatos proceres,aut Principem Mauritium haberent ſibi adverſantes) quicquam agere voluiſſent,niſi quod forte Hollandię proceres ſervandi juris certi minimeque controverſi , ac poſ-

 ſeſſior

ſeſſionis ſuæ cauſa rite erant decreturi, idque intra fines neceſſariæ tutelæ, qua etiam ſpecie cuſtodes conducti in nihil amplius obligantur quam antiquitus obligati erant municipes armati. Iam vero tanta fuit magiſtratuum æquitas, ut etiam neceſſaria tutela uti perpercerint, qua ſi uti voluiſſent, quantum conjecturis eſt aſſequi,

Troiaque nunc ſtares, Priamique arx alta maneret.

Sed illi, quod ſuæ adminiſtrationis temporibus libertatem ſuſtentaſſent, potabant.

Sat Troiæ Priamoque datum:

At cum eo jam eſſet ventum ut

Non ex jure manu conſertum ſed mage ferro res ageretur, maluerunt aliis permittere rempublicam quam eam adductam videre in majus periculum per motus civiles. Et hi viri optimi hic traducuntur, tanquam ſi aliquid moliti eſſent aut contra Federatos proceres, aut contra Principem Mauritum.

Ab ipſo quoque captivo monitum illud Iohannis Oldenbarneveldii acceptum) Auditum à me verum eſt: nec quequam ultra: ita ut hic iterum à vero diſcedatur.

Aſſenſumque, ut Roterodami talis conſcriptio fieret) Aſſentiri meum non erat. nam adſeſſores magiſtratuum jus ſententiæ dicendæ non habent. Relatio ea de re facta eſt ab uno Conſulum, me non præmonito. Collegio Conſulum primo, deinde ordini placuit cuſtodiam in melius reformari. Qui hoc decreverunt, eorum exiſtimatio illæſa ſervatur, quidam eorum etiam in republica habentur. Ego qui jus ſententiæ non habebam, qui auctor non fui, tantis malis obruor. Quis non videat quæſita undique pigmenta ſævitiæ?

Utque vi dicti decreti Brilam legati è conventu mitterentur) Nihil ego hujus intellexeram antequam in conventu agi de eo cœpit, verba facientibus rectoribus Brilanis, qui deferebant querelas de ſermonibus turbidis ac minis auditis ex quibuſdam præſidium ibi agitantibus. Nec quicquam ea de re locutus ſum, niſi quod mandatu Rotterodamenſium qui ad conventum miſſi aderant dixi, nos accedere ſententiis ante nos dictis. Quæ tandem ratio patitur mihi id imputari?

Ignaro Principe Mauririo, militum magiſtro) An præmonitus fuerit de ea re Princeps Mauritius equidem neſcio. præmonitum tamen arbitror. Hoc ſcio, decretum ipſum

ipſum per legatos è conventu aliquam multos ipſi ſignificatum, auditis quæ eo facerent rationibus. Edoctus quoque ſum Principem Mauritium jam ante, dum conventus habebatur, conventu inconſcio, præcepta dediſſe centurionibus quibuſdam, quid agendum haberent ſi qua vis fieret ex occaſione controverſiarum de religione: quod gravis erat exempli.

Ad cogendos in dictum juramentum milites ibi præſidium habentes aut militia mittendos) Non memini aliud ab eo milite exactum quam pollicitationem parendi proceribus Hollandiæ & tuendi contra vim Briſanos magiſtratus, quæ pollicitatio generali ſacramento congruebat. Quanquam etiamſi peculiare eo nomine ſacramentum exactum ab eis eſſet, jure fieri id quoque poterat ex lege federis Trajectini & ſerundum morem locis multis obſervatum, ut ſupra capite undecimo diſcere licuit.

Satis vero cognitum ipſi captivo fuiſſe novos hos milites non conductos duntaxat adverſus vulgi motus) Ergo inter cætera etiam adverſus vulgi motus conducti erant, quod unum ſufficit, ut juſta ſit hæc ſive conductio, ſive potius adauctio cuſtodiarum. Dico inſuper primitivum propoſitum non alio ſpectaſſe: Sed cum poſtea exceptæ eſſent paſſim voces ordinarii militis quæ ad magiſtratus contemnendos pertinebant, acceſſit alterum, ut cuſtodum novorum reſpectu impediretur ſi quid ordinarius miles attentare alioqui vellet contra jus procerum aut oppidanorum magiſtratuum.

Tum quia conducti ſunt etiam Goudæ) non principio (ſed ſero admodum, cum magiſtratus cauſas datas ſibi crederent diffidendi ordinario militi. Sed me res iſta non tangit: neq; inde evincitur à Rotterodamenſibus auctã cuſtodiam alia de cauſa quam reprimendis vulgi motibus.

Et Hornæ ubi non erat quod vulgi motus metuerentur) Hac de re interrogatus non ſum: nec eam cognitam habui, credo tamen ab ejus oppidi rectoribus nihil factum niſi gravibus de cauſis. Et quantum de rebus Hornanis ego intellexi, ſatis comprehendere nequeo, quo argumento dicantur vulgi motus ibi metuendi non fuiſſe, præſertim poſt tot alibi exempla, quæ concitare ſolent etiam ſponte quieturos. Notandumque hic eſt, Hornanos poſtremos fuiſſe qui cuſtodias adauxerint, cum jam clare appareret, non caſu, ſed de compoſi-

to ac conſpirato impeti magiſtratus qui pacem Eccleſiæ tutandam cenſerent, ac tum ob animi ſui religionem, tum boni publici cauſa adduci non poſſent ad proculcandos Remonſtrantes.

Ac Trajecti etiam quæ urbs ab anno CIↃ IↃ CX *ad comprimendos vulgi motus valido præſidio tenebatur*) Hac quoque de re interrogatus non ſum; neque vero ad me pertinet, cum quicquid ejus factum eſt à primoribus Trajectinis me conſulto factum ſit. Tamen illud vere profiteor ita exiſtimare me Trajectinis proceribus eaſdem eaſdem fuiſſe ita faciendi cauſas quæ noſtris rectoribus fuerant. Agnoſco poſt ſeditionem anni CIↃ IↃ CX res Trajectinas ſatis tranquillas fuiſſe, quam ad rem Oldenbarneveldii apud Federatos proceres conſilia non parum momenti attulerant. ſed propinquum à Veteribus aquis exemplum Trajectinos adverterat, ut crederent ſi quid motum fuiſſet à plebe quæ ſe ab Eccleſia publica ſubduxerat, adverſus eam, ut pote puræ religionis titulo conſpicuam, nihil rectoribus futurum fuiſſe ſubſidii in Principe & multis qui eum ſectabantur. Docuit autem exitus, ſub religionis nomine non tantum rectores legitimos ab honoribus dejectos, ſed reſſuſcitatas quoque partes quæ anno CIↃ IↃ CX repreſſæ fuerant, multoſque è præcipuis ſigniferis tum iſtius, tum Liceſtrianæ olim factionis ad rempublicam aliaque munera provectos. Quid vero frequentius eſt, quam ut qui in locum legitimorum reipublicæ præſidum irrumpere volunt, puriora dogmata & religionis ſtudium acrius venditent? Sed ut intelligantur cauſæ conductorum apud Trajectinos cuſtodum, vide epiſtolam à proceribus Trajectinis ſcriptam ad proceres Federatas & hic ſupra recitatam capite decimo. Verum inſuper eſt Trajectinis proceribus etiam à proceribus Federatis, quanquam opus id non erat, poſt annum CIↃ IↃ CX poteſtatem attributam militem proprium conſcribendi ſi tempora id exigerent.

A Rotterodamenſibus quoque ad Trajectinis novos milites ſuos tranſmiſſos, ut oppidum Schonhoviam, ubi duæ Centuriæ Federatorum præſidium agebant, in factionis ſuæ poteſtatem redigerent) Quid Trajectini fecerint neque me tangit, neq; mihi ſatis cognitum eſt. Rotterodamenſes non milites ſibi addictos Schonhoviam miſerunt, ſed quibuſ-

buſdam militum ſuorum miſſionem dederunt, qui deinde Schonhoviam ſe contulerunt: idque ipſum me fa-ctum eſt inconſulto. Fac vero feciſſe eos quod hic dicitur. Quæ lex obſtat, quominus aut ejuſdem nationis, aut ejuſdem federis magiſtratus aut municipes armatos, aut cuſtodes à ſe conductos vicinis commodent quo vis à magiſtratibus propulſetur? Quod duas illas centurias attinet, quæ in oppido Schonhoviæ præſidium agebant, magiſtratus oppidani, poſtquam apparuerat quæ mens eſſet Principis Mauritii ſuper vi arcenda, cauſas habebant cur eum militem metuerent magis, quam ei ſe crederent, eoque magis quia ignaris magiſtratibus nitrato & glandibus ſe armaverant. Verbum factionis quod attinet eo perverſe notantur magiſtratus lecti ſecundum leges, quibus neminem munere ſuo aut poſſeſſione dejicere, ſed publica decreta tueri & vim omnem arcere propoſitum fuit. Qui contra agunt, his nomen factionis juſtius debetur, etiamſi religionis perſonam ſibi induant.

Sicut ipſe captivus etiam decurionibus quibuſdam Delphicis perſuadere conatus eſt ab ipſis quoque novum militem conducendum) Hac de re interrogatus vere dixi me ejus non meminiſſe : ac ne nunc quidem memini. Siquid cum quoquam ea de re collocutus ſum, factum id eſt diſſerendi occaſione, non ſuaſionis modo. Fateor tamen non leves cauſas datas magiſtratibus Delphicis quo ſibi ſuæque tutelæ proſpicerent; quia tempore ſeditionis ibi exortæ ob onera quædam oppidi propria, magiſtratibus per vim atrocem oppugnatis centuria quæ ibi agebat è militibus ordinariis non ſuccurrerat, cum alioqui in ejus poteſtate eſſet tumultum reprimere: & quia nonnulli eorum qui centuriæ iſti præerant deprehenſi erant concitare municipes contra magiſtratus, & in arcano conſilia ſociare cum paſtorum uno qui magiſtratus oppidanos ſolitus erat apud concionem traducere, & vulgi odiis objicere : ad quæ acceſſerat, quod homo externus auſus erat municipes armatos convocare inconſcio magiſtratu, jactans id ſibi à Principe Mauritio mandatum.

Tum vero ad vulgi tumultus arcendos tanto novi militis numero opus non fuiſſe) Neque credidi hoc, neque nunc etiam credo omnes conducti cuſtodes, ni fallor, ad mille octingentos non perveniebant, cum in ſolis oppidis duobus

duobus Harlemo & Lugduno multa eſſent peregrinorum millia intenta in res novas. Multo major militum numerus nunc ad Remonſtrantium cœtus diſturbandos impenditur.

Neque propterea habendos illos fuiſſe extra ſacramentum in verba Federatorum & magiſtri militum) Hac de re dictum ante eſt antiquitus cuſtodes oppidorum non minus quam municipes armatos ſacramentum nullum aut Federatis, aut magiſtro militum dixiſſe, ut qui non bello quod eſt commune, ſed propriæ tutelæ adhiberentur. Apparet hoc inter alia ex legibus militaribus quas rectores Lugdunenſes anno CIↃ IↃ CI publicarunt contradicente nemine. Non ergo ratio reddi debet cur nunc quoque ita factum ſit, ſed qui aliter fieri oportuiſſe contendunt ab his ratio exigenda eſt, quam ex legibus patriæ nunquam reddere poterunt.

Ipſum captivum pariter cum aliis conſultaſſe de impendiis novi militis inter oppida quorum res agebatur diſtribuendis) Cum audita Harlemenſium oratione Dordrechtani, Amſtelodamenſes atque alii, cauſas non invenirent quibus jus ipſum oppidorum ad ſui tutelam refellerent, tantum de impendiis moverent controverſiam ac negarent onerandum illis corpus Hollandiæ, (quamquam Amſtelodamenſium & Septentrionalium oppidorum cuſtodiæ corpori Hollandiæ imputantur) Oldenbarneveldius mecum ea de re agens hunc negotii exitum propoſuit, ut oppida quorum res erat alia aliis per pecuniam mutuo datam aut alio modo ſuccurrerent, quod ego ad Rotterodamenſes retuli, à quibus nihil ea de re conſtitutum eſt. Quod ſi id decretum etiam foret non video quod in re peccatum argui poſſit, cum omnes oppidorum magiſtratus teneantur opem inter ſe præſtare, præſertim ubi de tuendis decretis publicis conventus agitur.

Aut etiam referendis in onera communitatis Federatorum) Hoc plane à vero alienum ac proinde à me pernegatum eſt. neque judices ulla hujus rei documenta habuerunt, ſed tantum hoc affirmarunt pro ſua lubidine. Mens eorum quibus in nos jus erat hæc fuit, jure defendi poſſe impendia hæc, ut quæ ſubirentur ad publici imperii tutelam, imputanda Hollandiæ, ſicut Lugdunenſes pari de cauſa idem defenderant anno CIↃIↃLXXXVII.

At

At Federatorum univerſitatem hoc onere gravare nunquam animus fuit, imo mentem contrariam & noſtri rectores & TrajectiniFederatis primoribus teſtatam fecerunt. Verum quidem eſt, aliquanto prius tempore conſultatum fuiſſe de ſubſidiario milite conſcribendo in locum Gallicarum cohortium quæ tum in Galliam diſceſſuræ putabantur, imperio ac ſumptu Federatorum. Sed ea conſultatio nihil habet commune cum eo quod ſerius aliquanto ſive ante decretum factum die IV Augusti, ſive poſt id decretum fieri cœpit ad defendenda procerum Hollandiæ & oppidanorum magiſtratuum jura, ut ſupra capite decimo annotaſſe meminimus. Qui affectibus vacant, facile vel ex hoc uno diſcere poſſunt quibus artibus graſſati ſint qui huic ſententiæ ſcribendæ adfuerunt.

Fatente tamen captivo non obligatum fuiſſe hunc militem Federatis proceribus obedire, ſi magiſtratuum oppidanorum imperia repugnarent:) Dici debuit, ſi imperia procerum Hollandiæ acWeſtfriſię & oppidanorum magiſtratuum repugnarent: Neque id abſurdum eſt, quando iſti cuſtodes Hollandiæ ſumptibus conducti erant, non in communes belli uſus, ſed ad internæ quietis tutelam ex eo jure quod nationis cujuſque proceres &oppidani magiſtratus ſemper habuiſſent: ac proinde eodem loco erant quo municipes armati, qui ne ipſi quidem Federatis jurant. Attamen ut dictum antea eſt non gravatim oppidorum rectores, ſi ita res exegiſſent, horum cuſtodum operam ſociis commodaturi fuiſſent.

Ipſum quoque captivum cum aliis conſultaſſe de Gallico milite dimittendo, aut recidendis numeris centuriarum majorum:) Res ita habet. Cum appareret graviter premi Hollandiam prorogatione ſtipendiorum quæ Gallicæ cohortes tres & turmæ duæ accipiebant, quia biennium aut triennium erat ex quo pecunia è Gallia non venerat, cæteræque nationes ſæpè interpellatæ de reſtitutione nihil darent niſi verba: unde rationes ærarii Hollandici valde perturbabantur, quia nulla vectigalia deſtinata erant ad prorogationem hanc faciendam, ut quæ inexſpectato eveniſſet, conſentienter Hollandiæ placuerat, apud Federatos inſiſti ut in Galliam hæ copiæ remitterentur; ac reſpublica exoneraretur impendio quod induciarum tempore vitari poſſe videbatur, quando

do graviſſimis belli temporibus ſæpe minoribus præſidiis fines tuiti fuiſſent. Sed quia nationes quædam perſuaſæ erant ut huic miſſioni intercederent, quas ſecuti ſunt poſtea Amſtelodamenſes quoque, Enchuſani, Edamenſes, & Purmerendani, alia conſultatio conventui propoſita eſt, an ſublevari ærarium poſſet reſciſſis majorum centuriarum numeris: qua de re tamen nihil perrogatum eſt. Hæc palam in ipſo conventu geſta cum ſint, hîc tamen ita narrantur. quaſi in arcano fuerint conſultata.

Ut comparſa eum in modum pecunia novus miles aleretur:) Hoc vero & cum his quæ interrogatus dixi & cum rei veritate pugnat: neque vero conſentit cum eo quod dictum ſupra eſt de conſilio diſtribuendi inter oppida oneris. Vera cauſa erat, ut reſpublica Hollandica, cujus rationes magis magiſque implicabantur, quia vectigalia, ut dixi, ad has expenſas nulla erant deſtinata, & nova reperire induciis manentibus vix conſultum videbatur, eo modo ſublevaretur, æquatis inter ſe oneribus atque obventionibus, quod Dordrechtanis non minus quam cæteris placebat. Quod ſi etiam perſtitiſſent oppidorum rectores in eo quod dixerant, novum militem Hollandiæ corpori imputandum, tamen hoc onus multum à Gallicarum copiarum onere vincebatur. Cuſtodes, ut dicere cœpi, non perveniebant ad mille octingentos. At Gallorum tres erant cohortes, turmæ duæ. Gallicæ copiæ perpetuo adhæſuræ metuebantur: cuſtodes oppidorum non diutius, quam donec pacata eſſent Eccleſiaſtica diſſidia, aut certe donec Federatorum decreto cautum eſſet magiſtratuum ſecuritati. Amplius dicam. Fac proceres Hollandiæ turbidis temporibus pro externo milite, cui nulla reipublicæ ut alienæ cura, & quod genus ſæpe ab officio abduci exempla teſtantur, domeſticum maluiſſe. quid ea in re factum fuiſſet, aut juris aut prudentiæ regulis contrarium?

Eundem captivum vi dicti decreti) non tantum ejus decreti vi, ſed & antiqui juris morumque, edicti quoque de ejurato Regis Philippi principatu, orationum quas Federati proceres temporibus Liceſtricis habuere, poſtremo ipſius ſacramenti militaris.

Eam interpretationem ordinarii militis ſacramento datam voluiſſe & ut daretur fuiſſe adjutorem) nunquam facto

ex-

externo: neque enim cum quoquam ea de re contuli, niſi Trajecti ex publico mandato: ſed intra meum ita ſacramentum interpretatus ſum, ut & paulo ante & capite XI explicavi: qua de re à judicibus interrogatus rotunde prompſi quid ſentirem. Quod autem ſenſi & nunc quoque ſentio, id non habui proprium ac peculiare, ſed commune cum omni, ni fallor, conventu Hollandiæ, qualis is erat meo tempore.

Teneri eos ſcilicet præcipuo loco nationum ſingularum proceribus quibus mererent) Nempe ſi intra fines nationis, unde ſtipendia acciperent, ipſi verſarentur, quæ prima cauſa videtur fuiſſe diſtributi nationatim militis. Cæteroqui notum eſt eum qui territorio imperat, jus habere validius quam eum qui æra numerat.

Eorumque decretis parere atque obſequi) In rebus ſpectantibus ad nationis regimen peculiare, non in his quæ ad belli ductum pertinerent.

Atque etiam magiſtratibus oppidorum in quibus præſidium agerent) ſecundum ſcilicet ipſos proceres nationis: quod pertinet ad ea confirmanda quæ de mente procerum Hollandiæ ſuper hoc negotio ſupra dixi, ac refellendæ calumniæ qua rectores quondam noſtri traducuntur, quaſi plenam nullique obnoxiam poteſtatem aſſcripſiſſent oppidanis magiſtratibus.

Etiam contra Federatorum univerſitatem & Principem Mauritium) Dictum id à me non eſt: ſed cum urgerer à judicibus, ut quæ hac de re ſententia animi mei eſſet promerem, dixi conventum Hollandiæ ita ſenſiſſe, quantum mihi conſtaret, neque Federatis proceribus neque Principe Mauritio jus eſſe in negotiis regimen peculiare nationis alicujus ſpectantibus jubere quicquam contra juſſum procerum ejus nationis.

Ut in popularium ſuæ factionis) Perperam hoc vocabulo notantur rectores legitimi. Propoſitum mihi fuit Roterodamenſibus, quorum eram miniſter, & proceribus Hollandiæ, quorum eram ſubditus, fidelem operam navare, quod à factioſo ſtudio longiſſimè abeſt.

Poteſtatem redigerent maximam partem militis intra has terras agentis, tum per iſtam ſacramenti explicationem, tum per conductionem novi militis) Non tantum pars maxima, ſed omnes omnino milites, qui intra Hollandiæ fines degebant, tenebantur Hollandiæ proceribus (qui im-

immeritò hîc factio vocantur) obedientiam præſtare in negotiis ad proprium Hollandiæ regimen pertinentibus: ut ſæpe jam dictum eſt. Non ergo in poteſtatem procerum redigere militem voluerunt eorum temporum rectores, ſed retinere in ea poteſtate unde contra leges ab aliis dejecti ſunt. Attamen, quanquam jure proceribus Hollandiæ hæc poteſtas in militem ſuos intra fines agentem debebatur, nemo tamen adeo erat rerum imperitus, ut neſciret quā milites omnes Principi Mauritio eſſent addicti atque obnoxii; ac proinde ſciebant oppidorum rectores eos milites aut partem eorum maximam non ultra ſibi parituros quam Principi videretur: quod ipſum, conjunctum cum profeſſione Principis de vi naſcente ex negotio religionis, cauſam dedit conducendis aut augendis peculiaribus oppidorum cuſtodiis, ut eo modo magiſtratus ſibi tutandis ſufficerent. Alia mens hic non fuit, neque ulla veri ſpecie fingi poteſt.

Ipſum captivum in ante dicto ſegrege conventu aſſenſiſſe) Hujus nihil à me factum niſi ex imperio ordinis Rotterodamenſis & præſentibus aliis indidem legatis. Harlemenſium legati capita quædam conceperant, quæ juri conſentanea arbitrabantur, ut de illis cæterarum conventus partium ſententiam expoſcerent. Audire voluerunt quid nos ea de re ſentiremus: nos id negare amicis atque vicinis non potuimus. Quicquid à nobis illis conſilii datum eſt, pertinuit ad molliendum negotium & declinanda quæ in offenſas patebant. Interdictumne igitur eſt oppidorum magiſtratibus conſilio adeſſe aliis alios? Id vero ita ſe non habere ſupra eſt demonſtratum.

Ut profeſſio quædam à ſe Hanio & Hogerbetio perſcriberetur) Perſcripta fuit ab Harlemenſibus: aliorum vero oppidorum legati ipſos id rogantes participes fecerunt eorum quæ ſibi videbantur. Et hæc res ita hic narratur, quaſi facta eſſet à ſolis oppidorum aſſeſſoribus, cum & alii qui ab oppidis aderant ſibi viſa prompſerint.

Conſilio Johannis Oldenbarneveldii) Puto ab illo id datum conſilii, ut in profeſſione illa quam fieri poſſet pleniſſimè teſtatum fieret, judicum confeſſibus paritum iri in negotiis omnibus ad ipſorum notionem ſpectantibus, idque minuendæ invidiæ.

Ac nomine Harlemenſium perferretur in conventum Hollandiæ) Nempe per conſultationis modum, & rogatis aliis Hollandiæ membris, ut aut idem cenſerent, aut meliora ipſos edocerent, paratos cedere nationi. Hæc amice admodum ac benigne ab Harlemenſibus dicta ſunt.

Et ab aliis ſua factionis popularibus probaretur) Legati oppidorum profeſſionem ſcriptam acceperunt, retulerunt ad ſui oppidi quiſque ordinem, & ex mandato eidem profeſſioni, ut æquæ, acceſſerunt. Ac ut æqua an iniqua fuerit liberum ſit omnibus judicium, ipſam cum ſubſecuto Rotterodamenſium decreto adſcribam.

Legati ab oppido Harlemo, cum antehac ſæpius ante per rogationem de tributis in annum hunc CIↃ IↃ CXVIII *tum ore tum ſcripto expoſuerint mandata ac mentem rectam eorum à quibus miſſi adſunt, obtinlerintque ſi opus eſſet, etiam ſpecialius ſenſa ſua exprimere, tum congruenter his quæ dixerunt ante, dicunt nunc quoque Harlemenſes in principio æſtuque ſæviſſimo belli inter primos fuiſſe qui magno animo ac conſtantia ferocem atque horribilem hoſtis communis Hiſpani exercitum ad mœnia portaſque intrepidi exceperint, adverſos ſe fortiter tulerint, ac Deo aſpirante vim cuncta pervaſuram ſtare coëgerint, obſidionem tam difficilem ac diuturnam pertulerint, tot ac tanta pro republica perpeſſi ſint, & qui ad hunc uſque diem nullis incommodis, nullis periculis deterriti fuerint, quo minus pro virili jura ac libertatem tuerentur, tum publica Hollandiæ & Weſtfriſiæ, tum propria partium ejus atque habitatorum, ac nominatim libertatem circa ea quæ animi religio cuique dictat: ac nunc quoque parati ſint capita & fortunas objectare ad arcendam dominationem Hiſpanicam, inquiſitionem in animos, legum violationem, vimque aliam: atque ei ſimi agnoſcere tributa atque onera quæ ad hunc diem exercita fuere. Ab eiſdem vero intra animum ſuum ſerio expendi, quam arcto vinculo tum muneris ſui, tum præſtiti diſerte jurisjurandi & ipſi & alii in hac patria magiſtratus obligentur ad tuendas leges, jura, libertatem, legitimumque reipublicæ regimen, ac nominatim poteſtatem procerum Hollandiæ & oppidanorum magiſtratuum: tum vero ad præſtandam bonis civibus atque habitatoribus ſecuritatem adverſus cædem, expilationem & aliam vim, neque patiendum ut cuiquam ob ſententiam de religione injuria fiat, noxave inferatur, ex præſcripto fœderis inter oppida Hollandiæ & Weſtfriſiæ initi-*

ac Federis quod Trajecti inter nationes coiit. Simul autem non ſine mœrore ab ipſis cogitari, quomodo in contemptum regiminis ac legitimæ poteſtatis procerum, ab aliquo jam tempore, multa decreta admodum neceſſaria à majore parte rite facta per calumnias inique traducta ſint, fructuque & effectu ſuo caruerint: libellos quoque dicto regimini ac poteſtati contrarios palam volitaſſe: Epiſtolas citatorias emiſſas contra leges & decreta dictorum procerum, etiam contra leges, jura, moreſque oppidorum: Magiſtratibus oppidorum quorundam alibi minas, alibi vim incuſſam: electionem magiſtratuum, quæ libere ex legum norma facienda erat, per ſeditiones, minas & vim extortam: ita ut manifeſte appareat quibuſdam turbulentis factioſiſque hominibus id eſſe propoſitum, ut, ſub ſpecioſo velo pietatis ac ſacrorum optimos ac fideliſſimos cives, qui vitæ fortunarumque ſummo cum periculo indubitata dederunt documenta in patriam fidei, variis modis ac viis de republica dejiciant: Deinde vero paſtores, plebem, bonoſque municipes perſtantes in religione reformata, ſed tantum ab aliis diſſentientes in capite de Prædeſtinatione & rebus annexis, per vim aliorum aut minas eccleſiis expelli, per vias publicas ac domi ſuæ terreri, injuriis vexari ac male tractari, quin etiam aut fortunis ſpoliari, aut in diſcrimen adduci vitæ ac facultatum: quæ facinora barbara, atque immania ex odio religionis aut eo obtentu, cum omnium vere Chriſtianorum inſtituto, & vere Hollandorum ingenio directe pugnantia in his terris, ex quo libertas armis repeti cœpit, uſitata nunquam fuerant: ad quæ accedere, quod inquieti quidam paſtores non vereantur ſe à collegis ſuis alioqui de Prædeſtinatione & quæ adhærent idem ſentientibus ſubducere, ac triſte divortium in Eccleſiam invehere ac fovere, hac una de cauſa, quod iidem collegæ ac plebes, ut bonos ſubditos ex divinæ legis præſcripto facere oportet, in electione ad paſtoralia munera, ſecundum rectorum ac magiſtratuum ſuorum præcepta, ſequuntur legem Eccleſiaſticam anni CIↃ IↃ CXI, *quam ipſi Hollandiæ proceres ſuo nomine atque imperio exerceri voluerunt quibuſcunque in locis oppidani aut agrarii magiſtratus ita opus factu arbitrarentur: ſupra quæ homines diverſorum in religione inſtitutorum qui in his terris ad hæc uſque tempora quiete ac placide vixerunt, intactos à factionibus ac ſeditionibus, percelli injecto exſilii metu, ut ex libello cui nomen Querela Eccleſiæ, aliiſque id genus turbidis carminibus, libris atque ſermonibus manifeſtum fit: Quibus*

bus omnibus malis obviam hactenus itum non eſt pœnas exigendo, pro meritis aut etiam providendo ne ſæpius hæc fierent, publicatis edictis, præſidiis diſpoſitis per loca ſeditionibus opportuna, amotis qui cauſam dederant, cum tamen ſerio admodum poſtulatum id eſſet, tum in conventu Hollandiæ, tum apud Federatos, idque ad vetera ſimilium temporum exempla: Imo vero palam apparet eos qui à magiſtratibus pro ſui imperii poteſtate exire juſſi ſunt oppidis, quo iiſdem oppidis pax & quies conſtarent, ab aliis receptari & in turbido propoſito confirmari: oppida Hollandiæ & Weſtfriſiæ procul ab hoſtico ſita præſidiis teneri, quæ rectoribus pariter ac municipibus invisa ſint, incerto an non is miles ſub obtentu controverſiarum de ſacris aliquid ſit auſurus contra magiſtratus & oppidorum pacem, aut ſi ab aliis tale quid fiat, an ipſe ad pacem ſervandam magiſtratibus præſto ſit futurus, ita ut ſacramenti verba & Federis Trajectini leges exigunt. Qua poteſtatis publicæ diſſolutione, delictorum impunitate, licentia ac temeritate hominum, quorum facta omnia evincunt nihil ipſis minus quam religionem eſſe cordi, cives & qui alii has terras colunt, perpetua formidine tenentur, pars etiam malo publico diſceſſum cogitant ni prompta medicina ſubveniat. Quapropter Harlemenſes ſolliciti ut cum jure ac libertate ſimul reditus quoque publici Hollandiæ & Weſtfriſiæ bono publico ſerventur, ac gnari, ſicut ſubditi tenentur onera ferre quæ legitimo imperio ipſis imponuntur(quod ſumma cum obedientia ab habitatoribus harum terrarum factum eſt hactenus) rectorum viciſſim eſſe officium ſubditos tueri ac defenſare: ac proinde dantes operam quo omnes boni cives atque incolæ ſecuri de animorum libertate, de exiſtimatione, de vita, deque fortunis tanto lætius ſubeant onera quæ tolerare neceſſe eſt, operæ pretium arbitrati ſunt à ſe ante pollicitationem tributorum hanc edi profeſſionem.

Principio promptos ſe paratoſque pro viribus defendere jus atque imperium procerum Hollandiæ & Weſtfriſiæ, Principis Mauritii, ut præfecti, curatorum reipublicæ in negotiis ad pacis bellique & ærarii regimen ſpectantibus & quæ alia cum his connexa ſunt: conſeſſuum judicialium in communi jure dicundo, honoratorum ac magiſtratuum per oppida atque agros in his quæ ipſorum ſunt muneris, ſecundum mandata, decreta procerum ac mores: arcere ac prohibere quicquid verbis factiſve contra tentetur: decreta procerum quæ aut concorditer, aut extra negotia tributorum, ſufſe-

ceptionem belli ac mutationem ſtatus publici,majori parte ſententiarum perrogata erunt,effecta dare quantum in ſe ſit.

Neque minus paratos ſe exſequi fœdera ac pacta conventa quæ antehac facta ſunt,aut inter membra Hollandiæ & Weſtfriſiæ, aut cum ſociis, ac proinde ope conſilio adeſſe illis adverſus dominationem Hiſpanicam, vimque omnem externam & internam, ac rupturam juris, libertatis, legumque tum publicarum tum municipalium, eamque ad rem nec vitæ nec facultatibus parcere,neque periclitantes deſerere.

Eidem fini rectores oppidorum majorum minorumque tueri in legitimi imperii poteſtate, vim ab eis propulſare, neque pati ut ad rempublicam quiſquam accedat niſi ſecundum jura ac leges electus: ſecus quæ facta ſunt adverſus ea rem in integrum reſtituere.

Sacra quod attinet, paratos ſe publice tueri pro ſua parte religionem Euangelicam Reformatam, neque tamen pati ut in cujuſquam animi ſententiam inquiſitio fiat, aut eo quis nomine damnum, noxam, injuriamve patiatur, utve vicinæ nationes invitis proceribus Hollandiæ & Weſtfriſiæ ea de re quicquam imperent, quandoquidem id adverſum ſit juri atque poteſtati procerum Hollandiæ & Weſtfriſiæ ac fœderi quod Trajecti initum eſt. De controverſiis vero ortis per Reformatas Eccleſias ſuper divina Prædeſtinatione & cohærentibus rebus, ſicut antehac optaſſent præventum quod ea de re natum eſt divortium, ita nunc nihil ſe malle quam ut ineantur æquabiles viæ quibus id divortium ſanetur: Interea vero, quod ſine præjudicio in partes diſſidentes fiat, templorum poſſeſſio maneat penes paſtores rite electos & eorum plebem: ſecus facta quæ ſint per vim, adverſus ea res in integrum reſtituatur.

Promptos quoque ſe agnoſcere ac revereri conſeſſus judicum in rebus ad judicia pertinentibus, eoſque conſeſſus tueri ſecundum mandata & codicillos ipſis datæ poteſtatis,hac lege ne citationes decernantur contra edicta decretave procerum, aut manifeſtas leges moreſve oppidorum, ac præſertim adverſus morem Hollandiæ antiquiſſimum, ne à judiciis oppidanis in cauſis criminum tractatis criminaliter,ſive extra ordinem, ad eos conſeſſus provocatio ſit.

Publici reditus ut impendantur tum ad arcendos hoſtes externos,tum ut tuta ſit adverſus vim ac turbas vita & fortunæ civium atq; incolarum,etiamſi vis ea ſive turbæ occaſionem aut prætextum ſumant ex odio ſententiæ cujuſquam de religione.

Ut

Ut milites qui intra fines Hollandiæ ac Weſtfriſiæ degunt, aut etiam qui alibi degunt, ſed qui in numeros Hollandiæ ſunt diſtributi, interpellatione facta teneantur ex VII *capite Trajectini federis ſupra ſacramentum generale etiam peculiare ſacramentum præſtare nationi, urbi, oppidove ubi agunt, magiſtratibus ſe auxilio, municipibus vero atque incolis præſidio futuros adverſus vim omnem quæ ipſis immineat etiamſi ea qua dictum modò eſt occaſione ſive prætextu.*

Simul profitentur cenſere ſe officii eſſe ſui ex præſcripto federum ac pactorum quæ facta ſunt antehac, ſi cui rerum ante memoratarum nomine noceatur metuſve inferatur, eum vel vitæ ſuæ bonorumque impendio defendere, & ſi quid ſecus fiat id illico demere.

Orant vero legati ab Harlemo eorum nomine à quibus miſſi adſunt cætera hujus conventus membra, ut ante tributorũ pollicitationem de rebus ante dictis palam atque apertè parem edant profeſſionem: ut firmata fide mutua, caritate ac ſecuritate tributa eo latius indicantur, inferanturque. Si quis vero (quod futurum non exiſtimatur) inveniat in illis quod ſibi non probetur, is quoque ut ſimpliciter & fide qua agi oportet inter amicos, federatos & unius corporis membra, & ut antehac ſimili temporum neceſſitate cum laude ac bono publico factum eſt, animi ſui ſenſa expromat.

Conſules ac decuriones oppidi Rotterodamenſis expenſa in cœtu ſuo diligenter oratione Harlemenſium quæ ſupra ſcripta eſt, imperant legatis ſuis ituris ad conventum procerum Hollandiæ & Weſtfriſiæ, ut in eo conventu hujus oppidi nomine parilem edant profeſſionem & in eandem cum Harlemenſibus ſententiam concedant. Actum ab ordine Rotterodamenſi die XI *menſis Februarii anni* CIϽ IϽ CXVIII. *Signatum eorum juſſu Cornelius Smontius.*

Ad hanc profeſſionem non modo ab oppidis octo, ſed & à majore conventus parte dictum eſt, nihil ſe habere quod contradicerent, præſertim cum Harlemenſes atque alii dicerent nolle ſe urgere reſtitutionem in integrum niſi quatenus effecta dari ſine magno negotio poſſet. Paucorum oppidorum legati in rebus eccleſiaſticis à nobis diſſentientes haud rectè, ut quidem nos judicabamus, idem profiteri recuſarunt: neq; tamẽ ab alis rogati recuſationis ſuæ cauſas protulerunt, ne aut ſi aliud dicerent, appareret iniquitas, aut ſi idem, prohiberentur pridem deſtinata exſequi. *Qua*

Quæ dicunt non paſſuros ſe ut ab aliis Federatis nationibus quicquam fiat in negotio religionis ſe invitis:) Profeſſio Harlemenſium ait: invitis proceribus Hollandiæ & Weſtfriſiæ, atque agit de eo quod per Hollandiam imperetur. Alioqui nemo obſtabat quominus intra ſuum facerent nationes quod viſum ipſis eſſet. Sed ut nationes aliæ Hollandis hac in re leges darent, id vero iniquum erat. Vide caput 11.

Contra ſua decreta à conſeſſibus judicum citationes decerni vetant:) Ait profeſſio *contra edicta ac decreta procerum*, quæ ipſa ſunt verba pactionis initæ inter Hollandos & Zelandos. Vide ſupra caput XII.

Ad ea arcenda impendi volunt reditus publicos:) Manifeſta detorſio nam verba profeſſionis modò recitata, agunt de civibus atque incolis contra vim ac tumultum tuendis. Quis inficiari audeat pecuniam publicam hunc ſui uſum præcipuè debere?

Ac jurare militem magiſtratibus apud quos præſidium acturi eſſent, ſe ipſis præſto futurum:) Hoc dicitur, militem interpellatum teneri id jurare quod dictant Trajectini Federis verba. neque tantum agit profeſſio de magiſtratibus, verum etiam de civibus atque incolis. imo quod continenter ſequitur, id proximè adhæret civium tutelæ. Omnino enim ad id reſpicitur quod Remo Epiſcopio ex religionis odio evenerat.

Etiamſi quid ipſi imperaretur, quod occaſionem aut prætextum ſumeret ex cauſa religionis) Omnino hoc à vero abit. nam verba profeſſionis hunc ſenſum continent, ſed longè alium, ut miles municipibus atque incolis præſidio ſit adverſus vim omnem quæ ipſis immineat etiam occaſione aut prætextu ſententiarum de religione. Hæc quantum diſtent facilè videbit cui aliquid eſt ſenſus communis. Vis ex cauſa aut prætextu religionis cum ipſa religioni pugnat. Quare Princeps Arauſionenſis Wilhelmus & eorum temporum Reformatæ Eccleſiæ privatos iconoclaſtarum auſus improbarunt, quanto magis improbaturi quæ nos vidimus, templorum invaſionem, dejectionem magiſtratuum, aut inſultum in eos, domuum direptionem aliaque à pietatis regula longiſſimè recedentia.

Quibus illi conditionibus pollicitationem tributorum novo more adſtringebant) Quicunque conventui interfuerunt

runt,ſciunt inſolitum non eſſe,ut promiſſioni tributorum antecedant ſtipulationes quædam etiam tales ſæpe quæ non jus publicum, ſed oppidorum proprium ſpectant. Quanquam vero cauſa juſta non erat cur Dordrechtani atque alii parem cum Harlemenſibus profeſſionem defugerent, quando ea juri communi,federibus compluribus, edictis atque decretis conſonans erat, tamen, ut ante diximus, non omiſſa fuit ob eam rem tributorum condictio.

Aliaque oppida & membra reipſa ad novum fedus invitabant.) Minime vero ad fedus novum, ſed ad implenda federa pridem facta ad quæ ipſa profeſſio digitum intendit. Nihil hujus clam actum eſt. Dicta ſententia in pleno conventu, &c, ut dictum jam eſt, oratum ſi quis contrarias rationes habere ſe exiſtimaret eas audire ut liceret. Pactio illa quæ inter Hollandos Zelandoſque inita olim fuit diſerte continet,teneri magiſtratus alios aliis auxilio ſubſidioque eſſe. Quid ſi jam quidam magiſtratus hac in re ceſſatores ſint? nonne cæteri nihilominus inter ſe obligati manent ex pactione antiqua, ita ut nova opus non ſit,

Quam profeſſionem etiam in Gallicum ſermonem transferri & in terras exteras mitti curaverunt) Hoc vero nunquam ego ſum confeſſus; neque verum eſt. Ego illam profeſſionem ad terras exteras nunquam miſi, neque alium quenquam feciſſe id ſcio. Ex judicibus intellexi in menſa dixiſſe quempiam hanc profeſſionem ad externos miſſam. inde hæc fabula ut videtur in ſententiam ingeſta eſt.

Eaque de re ipſum captivum cum externo legato ſermones ſociaſſe) Res ita habet. Cum in ſermone dixiſſet mihi Maurerius Regis Galliæ legatus traduci rectores noſtros, quaſi tributis intercederent,judicia opprimerent,Principi Mauritio jus ſuum demptum irent, dixi certum me falſa hæc eſſe, & ut ipſum quoque certum facerem exhibui ei profeſſionem Harlemenſem, Gallicè redditam; quæ arcana non erat, quippe non tantum in conventu magno pronuntiata,ſed jam tum typis quoque vulgata. addidi deprehenſurum hinc legatum quam falſa eſſet illa calumnia. Hoc illud eſt de ſermone ſociato, nec ultra quicquam. Semper ita credidi, referre publice ut amici omnes præſertim Reges Galliæ & Britanniæ quam optime ſentirent de conſiliis atque actionibus procerum Hollandicæ nationis, ut quæ potentia & magnitudine tributorum cæteras federis ſupereminet. Atque ideo amicitia, quam iſtorum Regum legati, etiam Carletonus mihi offerebant, uſus

ſum omni occaſione in eum finem, ſperans ipſorum conſilio ac monitis rectius omnia componi poſſe ſi de animo noſtrorum recte edocti eſſent: Quæcunque apud me locutus eſt Maurerius de controverſiis noſtris, ea omnia ad pacis inveniendæ rationes ſpectabant: quod vere apud judices dixi. Quod ego feci ad tuenda publica conventus decreta, id Amſtelodamenſium adſeſſor non omiſit etiam apud eundem Maurerium ad ſuorum magiſtratuum conſilia approbanda quæ cum publicis decretis pugnabant. Viderint alii qui nobis hoc negotium exhibuerunt, quouſq; ipſorum cum externis commercia ſe protulerint. Ego hoc rigide inquirere nolo: ſed ſancte teſtor nihil mihi propoſitũ fuiſſe niſi ut maneret reſpublica in eo ſtaſtu ſub quo eram natus. Neque vero ex quo reipublicæ admotus ſum aut dignitatẽ me, aut pecuniam, aut beneficium ullum ab externo quoquã principe accepiſſe. Honos qui ad me pervenit, unus hic eſt, quod legati tum Galliæ, tum Britanniæ me ſibi interdum convivam vocarunt, quod commune habui cum multis tum qui ſupra, tum qui infra me erant.

Eundem captivum ſigna dediſſe offenſi animi, cum oppidum Brila inſeſſum eſt præſidio ordinarii militis Federatorum, ne novus miles ibidem conduceretur) Hac de re interrogatus non ſum: atq; adeo mirum eſt poni id in ſententia. Res autem ita ſe habet. Cum nomine presbyterii ſegregis Brilani conſeſſui judicum antiquiori libellus eſſet exhibitus, hoc ferme continens, appariturũ brevi utris pugni eſſent duriores, multaq; alia turbide geſta eſſent, ibidem conſultatum inter magiſtratus fuerat de alterutro horum, aut de conducendis cuſtodibus in uſum oppidi, aut de accipiendis præſidio centuriis non ingratis, quæ promitterent tutelam magiſtratuum locorumq; publicorum adverſus vim omnem. Dum pendet hæc deliberatio, Princeps Mauritius ſubito itinere nocturno, inſalutatis reipublicæ Hollandicæ curatoribus, Brilam contendit, & magiſtratu fruſtra connitente ut mora interponeretur, duas centurias immitti juſſit, quarum altera magiſtratibus multis de cauſis inviſa erat. Idem Princeps rogatus admodũ, ut eas centurias pateretur loco jurisjurandi nude polliceri, magiſtratibus ſe parituras & imprimis vim omnẽ ſe propulſaturas, ut polliciti erant milites qui ante id oppidum inſederant, dixit id ſibi non placere, cæterum ſe proviſurum nequid turbarum daretur: neque verò diſceſſurum ſe oppido antequam centuriæ intraſſent. Factum hoc non mihi magis doluit

quam

quam cæteris qui mecum in conſeſſu erant reipublicæ curatorum: primũ quia Princeps Mauritius & ante eum præfecti non ſolebant Haga diſcedere niſi ſalutatis Hollandiæ primoribus reive publicæ curatoribus: deinde quia mandata tum Principi, tum curatoribus reipublicæ Hollandicæ data id continent ut de præſidiis Princeps conſtituat de conſilio curatorum Scio deſuetudinem quandam hujus rei obtendi: ſed Oldenbarneveldius ſæpe teſtatus eſt ſolitum Principem de præſidiis mutandis ſecum conferre. Apud Friſios notum eſt non paſſuros reipublicæ curatores de præſidiis imperari quicquam ſe inconſultis. Puto apud Zelandos idem juris habitum factitatumque. Tertium erat, quod in republica noſtra, præſertim extra belli tempora & dempto obſidionis metu, uſitatum ſemper fuerat, ut oppidanis magiſtratibus commodaretur hactenus, ne præſidio acciperent centurias niſi quæ ipſis gratæ eſſent: quia ſi ſecus fiat, non poſſunt non inde offenſæ exoriri. Quartum eſt, quod magiſtratus oppidani jus habent à centuriarum ductoribus exigendi peculiare ſacramentum ex lege ſeptima federis Trajectini: multoque magis depoſcendi nudam pollicitationem obſequii auxiliique. Sed ſine tali inſeſſione videbatur deſtinata mutatio magiſtratuum contra leges haud æque facile proceſſura.

Qua de re effecit ipſe cum aliis quibuſdam reipublicæ Hollandicæ curatoribus, ut ad Iohannem Oldenbarneveldium literæ conſcriberentur in receſſu neſcio quid occultantes) Ne hac quidem de re interrogatus ſum. Id memini de literis ad Oldenbarneveldium ſcribendis verba primùm facta à Duickio ſcriba conſeſſus, atque ita miſſas literas, ut ipſe eas conceperat: ita ut ego ad eas literas nihil attulerim niſi nudam aſſenſionem inter cæteros. Quid occultari hac in re ſuſpicio ſit quod ad Hollandiæ adſeſſorem miſſus eſt nuntius rei tam palam geſtæ, mihi adeo occultum eſt, ut ſuſpicari id nequeam.

Similiterque ad oppida Hollandiæ) Mos eſt reipublicæ curatoribus, oppidis ſignificare ſiquid rei majoris & exempli ad oppida pertinentis geſtum eſt.

Atq; ex ipſorum numero legati Brilam mitterentur qui Principi eo in negotio obſtarent) Literæ continebant, ut legati conſilium Principi præberent ſecundum mandata conſeſſui curatorum data. Mens hæc erat ut Brilæ rectores, pars fida reipublicæ, æqua omnia obtinerent. opera in hanc rẽ à legatis data eſt: ſed fruſtra. Quid vero ea res me magis tangit quã collegas alios?

 Ipſum

Ipſum præterea captivum, quo magis ipſorum factio munire-tur cum octo oppidorum legatis) Non factioſa fuiſſe conſilia noſtra, ſed id unum ut poteſtas cui juramento addicti e-ramus ſalva eſſet ſuprà annotatum eſt.

Concepiſſe actum mandati die XIV *Maij anno* CIↃ IↃ CXVIII *quod oppida legatis ſuis dederunt*) Hujus mandati dandi conſilium à me profectum non eſt. Imo maxima ex parte conceptum eſt me abſente, cum adeſſent alii à Rotterodamo legati. neque memini vel unum verbum à me ad eam rem collatum. Nam recordor me ex hoc ope-re ad aliud quoddam univerſitatem Federatorum ſpectans fuiſſe evocatum, & cum redirem vidiſſe me mandatum conſcriptum eodem ferme tenore quo ante annos triginta legati oppidorum acceperant.

Cujus vi ac poteſtate ipſi nulla relatione ad alios facta conſti-tuere poſſent) Non hoc dicit actus mandati: ſed permiſſum hoc erat arbitrio legatorum pro rerum magnitudine, pro ut eæ moram ferrent vel non ferrent, pro ut ipſis conſtaret vel non conſtaret de mente eorum qui ipſos miſerant. Atq; in eum modum mandata dari ſolent miſſis ad conventum.

Per vias aut jam initas, aut etiam nunc ineundas facto ipſo reſiſtendum) Actus mandati ſimpliciter ait reſiſtendum, quod fieri ſæpe poteſt argumentis atque aliter. Atque in-ter cætera ex hoc mandato placuit orationem ſcribi tum ad proceres Federatos, tum ad Principem pro tuendis magi-ſtratibus.

Omnibus illis qui Synodum communem vellent promovere, aut qui conarentur diſcingere novum militem ab ipſis condu-ctum, quod in neminem alium directum eſſe poterat quam in Principem & proceres Federatos qui utrunque id negotium urgebant) Captioſe hoc eum in formam conceptum & cum ſequentibus continuatum eſt, ut fides plebi fieret propoſi-tum fuiſſe rectoribus noſtris adverſus verborum conatus vim ſolidam opponere, quod ab ipſorum mente abeſt lon-giſſime: Sed & à verbis actus quæ primo narrant, *cœpta fie-ri multa quæ cum ſummo imperio ac poteſtate procerum, cum jure, libertate, legibus publicis oppidorumque ac par-tium, cum federibus ac pactionibus inter nationes factis pugna-rent: quodque eſſet pejus, ſpargi rumores de vi Hollandiæ ac Weſtfriſiæ, ac nominatim oppidis ibi quibuſdam inferenda:* deinde poteſtas fit reſiſtendi ejuſmodi conatibus. Re-vera conſilium fuit, ut teſtari poſſunt omnes qui tum con-ventui interfuerunt, omnia in medium adferre quæ perti-

nere

nere poſſent ad componendas controverſiasEccleſiaſticas, & tutandos magiſtratus atque in iis rebus tantum concedere nationibus aliis ac Principi quantū publica ſalus ferret: cui conſequenter multæ conditiones latæ ſunt,tum in conventu Hollandiæ,tum apud Principē,tum apud Federatos. Quod ſi nequicquam tentatis iſtis omnibus ipſo facto pergeretur ad deſtituendos magiſtratus atque paſtores contra procerum decreta, tum ut conſultaretur, ſatiuſne eſſet defenſionem aggredi (quæ habita erat legitima in Regem Hiſpaniæ tunc Principem harum terrarum, ut videre eſt tum in edicto ejurati principatus,tum in altero edicto quo Hollandiæ proceres anno CIↃ IↃ LXXXVII jus ſuum exponunt) an majoris periculi vitandi cauſa injuriam pati, quod tandem prælatum eſt.

Ipſiſque legatis liberum eſſet alios aliis caveri, ſecuritatemque præſtare talibus promiſſis, ope, auxlio, damnorum ſuſceptione) Non hoc ait actus mandati, ſed *promiſſis opis, auxilii, damnorumque ſuſceptionis*. Hæc promiſſio à legatis fieri poterat, ita tamen ut conſultatio de modo auxilii maneret penes eos à quibus legati venerant: Atque adeo hîc rurſum res invertitur.

Qualia ipſi neceſſaria judicarent.) Hæc verba in actu mandati referuntur ad ſola promiſſa, & additur *ad defendenda jura ac libertatem publicam, ſervandaque federa & pactiones.*

Qui proinde actus vim habebat federis inter ipſos initi:) Minime vero: nam eo hic actus pertinebat ut bona fide implerentur ea ad quæ membraHollandię ex præſcripto primitivi federis,atque etiam ex præſcriptoTrajectini federis tenebantur, id eſt ut tuti eſſent magiſtratus contra vim,& ut illegitima eorum deſtitutio prohiberetur.Vide hac de re Harlemenſem profeſſionem.Nam actus hic mandati nihil aliud reipſa continet quam illa ipſa profeſſio; multaque decreta ante eum diem in conventu facta. Similis damni communiter ſuſcipiendi promiſſio facta erat anno CIↃ IↃ LXXXVII. Fac etiam novum fedus fuiſſe. Jam ante Wilhelmum PrincipemArauſionenſem dicentem audivimus,non omnia nova federa illegitima cenſeri poſſe, ſed ea demum quæ in perniciem juris publici fierent. Belgico-germanicæ nationes devinctæ inter ſe erant vinculo pacis Gandavenſis,non eo tamen minus liberum ſibi judicarunt nationum nonnullæ fedus inire propius & arctius Trajecti. Et hoc ipſum fedusTrajectinum non impedit,quo minus compre-

in eo nationes inter ac fedus arctius faciant,aut vetera federa renovent, ut apparet ex decreto facto ab Hollandiæ proceribus die XVII Iulii CIƆ IƆ LXXXIV.quod ſic habet: *Cum reipſa comperiant proceres Hollandiæ rempublicam Hollandicam ejuſque regimen bene ordinari non poſſe niſi prius nobiles & oppida omnino perſtent in federe quod anno* CIƆ IƆ LXXVII *re bene expenſa ſolemniter admodum inter Hollandos Zelandoſque factum eſt: quo vinculo tum in tributis, tum in rebus aliis ea nationes concordes retineri poſſunt: teſtati ſunt nobiles atque oppida à ſe dicti federis facti anni* CIƆ IƆ LXXVII *leges ſingulas probari ac ratas haberi, obligaruntque ſe denuo quod in ſe eſt eis legibus ſtaturos eaſque ſervaturos, ſic tamen ut opera detur ut Zelandi idem faciant atque etiam Trajectini: utque in eo federe confirmando diligenter ratio habeatur eorum quæ in federe Trajectino aut alibi ſunt comprehenſa, & ex eis augeatur idem fedus peculiare ac corroboretur, negotium datum eſt principi conſeſſus judicum cæteriſque judicibus ut cum adſeſſore conventus Hollandiæ & quos alios ex oppidanis adſeſſoribus ad ſe adſument, relegant capita tum Federis inter Hollandos Zelandoſque initi, tum Trajectini, atque inde formula inſtituatur federis inter dictas jam nationes faciendi.*

Cui illigare etiam Trajectinos proceres laboratum eſt:) Nunquam cum proceribus Trajectinis, aut quoquam eorum egi hac de re: nec quicquam hujus mihi cognitum fuit. tantum intellexi Moerſbergium ab Hogerbetio poſtulaſſe exemplum actus mādati facti à Lugdunenſibus non addito quam ob cauſam. Quare omnino extra verum hoc mihi imputatur. Interim illud verum eſt, proceres Hollandiæ & Trajectinos obligatos fuiſſe inter ſe ut legitimum regimen alii aliorum à vi defenderent, primum ex Trajectino federe cujus vinculo ſolvi non poterant ceſſatione aut detrectatione cæterarum nationum, quando fedus non tantum univerſas obligat nationes, ſed & in ſolidum ſingulas ad ea quæ diximus præſtanda: tum vero ex aliis etiam pactionibus quæ antiquatæ non apparent: ut ea quæ facta eſt, cum profanum omne imperium in Carolum Imperatorem tranſiret: deinde altera quæ inita eſt, cum Trajectini poſt pacem Gandavenſem vicinis reconciliarentur, qua proceres Hollandiæ ſpoponderunt ſe eam ad rem ipſis adjutores fore: poſtremo ex eo quod proceres Hollandiæ, quo tempore Principi Mauritio mandata præfecturæ Trajectinæ ſunt data, promiſerunt auxilio ſe futuros ut leges mandatorum (in quibus prima eſt de religionis arbitrio)

im-

implerentur: unde liquet opus non fuiſſe ut nova pactio ulla inter proceres Hollanda & Trajectinos iniretur.

Quorum nomine die III *Iunii anni* CIↃIↃCXVIII *ſecundum vetus Kalendarium ſimilis actus mandati editus eſt: ſed magiſtratus urbis Trajectinæ, ſentientes quorſum expoſceretur, aſſentiri noluerunt, niſi certa lege quam ſequente die* X *Iunii addiderunt, ne legatis ſuis uti poteſtate conceſſa liceret eum in finem ut ad vim atque extrema veniretur, aut uti extra fœdus commune novæ pactiones fierent:*) De eo quod hîc narratur nihil plane mihi compertum eſt, neque ad cauſam meam hoc pertinet. Si ita res acta eſt, male edocti fuerunt magiſtratus Trajectini de animo eorum qui nobis præerant, cum alioqui ſatis intellecturi fuiſſent illa lege adſcripta nihil fuiſſe opus. Nam propoſitum noſtris erat ſtare federi Trajectino; &, ſi ſumma neceſſitas ingrueret, conſultare an ad ſui tutelam ſe componerent, ut clare ſupra commonſtratum eſt.

Cumque proceres Trajectini deprehenderent alendo in longum novo milite ærarii ſui rationes labare, ac propterea menſe Iunio anni CIↃ IↃ CXVIII. *legatos de ſuis aliquammultos Hagam miſiſſent, ut de miſſione danda novo militi cum Principe Mauritio agerent, ipſum captivum cum Hanio & Hogerbetio itidem oppidorum adſeſſoribus veniſſe domum Ioannis Utenbogardi: atque ibi ea cum Ledenbergio Trajectinorum ſcriba commentos, argumenta, ac rationes, quibus cæteri à Trajecto legati moverentur non aperire quod ipſis ea de re mandatum fuerat:*) In hoc negotio multa de vero ſubticentur: multa etiam narrantur extra verum. Ledenbergius me atque alios duos adſeſſores conventos voluerat. domi Ioannis Utenbogardi viri conſpectæ dudum fidei in Eccleſias, proceres Hollandiæ & ipſum Principem, quicum Ledenbergio vetus notitia intercedebat, cum ego Ledenbergium numquam vidiſſem niſi in via publica; aut in conventu Federatorum, neque ullam cum ipſo amicitiam contraxiſſem. In eam domum ventum ubi erat, cœpit quidem Ledenbergius narrare quædam de propenſione procerum Trajectinorum ad liberandos ſe novi militis onere, ſi nempe id cum ſecuritate ipſorum procerum conſiſtere poſſet. nam plene illud ac definite decretum fuiſſe ex eo non didici. Illud ſimul intellexi, non abs re proceribus Trajectinis videri, ſi eo de negotio Princeps compellaretur: diſtricte vero mandatum ne hoc quidem perſentire potui. Mens eſſe hæc vi-

debatur, proponere miſſionem novi militis hac lege, ut centuriæ militis ordinarii tum Trajecti præſidium agitantes (quæ extra ſuſpicionem non erant) amoverentur, earumque in locum ſubmitterentur aliæ, quarum ſtipendia à Trajectinis ſolvi ſolerent. Hac ſuper re objectæ ſunt difficultates non à nobis, ſed à Ledenbergio metuente ne Princeps nollet proceribus & magiſtratibus urbanis quantum ſatis eſſet cavere, præſertim de tuendo publico religionis ſtatu ſecundum procerum conſtitutiones: tum ne colloquium cum Principe, re infecta, tacitum non maneret, atque adeo magiſtratuum infringeret animos, ſimulque irritaret, tum ordinarium militem prodita in ipſum ſuſpicione; tum novum militem miſſione tentata. Hæ rationes ipſius erant, quæ nobis non ſpernendæ videbantur; nos vero nulla in medium attulimus argumenta aut rationes quæ legatis aliis exponerentur. Imo cum abiremus à Ledenbergio, mihi ne in mentem quidem veniebat futurum, ut legatos Trajectinos hac de re conveniremus. tantum diximus, nos negotium omne renuntiaturos aliis qui ab oppidis noſtris ad conventum miſſi erant: exploraturos quoque conſilium Oldenbarneveldii ut peritiſſimi rerum civilium.

Renuntiataque re Iohanni Oldenbarneveldio) Ut conſilium ipſius exploraretur ſicut diximus, qui non multum nobis reſpondit, ſed Ledenbergii rationes non levis momenti judicabat, auctorque nobis erat, cum aliis oppidorum noſtrorum legatis ageremus, &, ſi ipſis conſultum id videretur, etiam cum legatis Trajectinis ad conſultandum an res Hollandica & Trajectina, tum in collatione cum Principe, tum in eo quod præterea faciendum reſtaret, communi conſilio atque opera tractari poſſet, ad implendam fidem earum pactionum quas Hollandiæ ac Trajectinis intercedere iram diximus.

Ipſum deinde captivum cum cæteris duobus adſeſſoribus in juſſu eorum quorum in miniſterio erat, acceſſiſſe ad legatos Trajectinos in ædibus Danielis Treſelii) Hic ſilētio tranſmittitur Langius, optimus civis & dudum ſpectatæ virtutis, qui non tantum nobiſcum Trajectinos legatos acceſſit, ſed etiam ipſe unà cum illis adſeſſoribus me compellavit, ut ſe comitarer, juſſu (quantum intelligere memini) legatorum ab oppidis, tum noſtris, tū aliis quæ cauſam eandem tuebantur. nam ego occupatus in conſeſſu reipublicæ Hollandicæ curatorum, conventui legatorum ab oppidis noſtris non interfueram.

fueram. Eos quod attinet quorum eram miniſter, ordinem ſcilicet Rotterodamenſe, ei ſæpe placuerat non dimittendos cuſtodes niſi communiter. Imo ipſi de ſcribis ſuis unum miſerant Trajectum, ut ibi rectorum animos pertentaret & offerret conſiliorum commercia. Quare hoc in negotio cum certam voluntatem eorum quibus ſuberam (quam me probaturum quoque ſuſcepi) ſecutus fuerim, immerito accuſor quidquam injuſſus feciſſe: Nam juris notiſſimi eſt *a*, miniſtris, præſertim qui abſentium gerunt negotia, non exſpectandum ad ſingulas circumſtantias mandatum ſpeciale: ſed ea quæ occurrunt regenda ab ipſis ex mandato generali & mandantium voluntate. Cum ergo Trajectini legati jam jam eſſent diſceſſuri, noſtrorum rectorum intererat, ut ipſi illorum, illi ipſorum viciſſim animum intelligerent: cui fini, non ad aliquod negotium contrahendum, inſtitutum erat iſtud colloquium. Talia verò amica colloquia inter miniſtros diverſorum oppidorum aut etiam nationum, ad tutelam legitimæ poteſtatis factorumque decretorum; illicita eſſe, nulla cum ratione aſſeri poteſt: imo ne mandato quidem opus eſt ad colloquia ejuſmodi. Sed qui hujus nos incuſant, ipſi viderint quomodo æquis judicibus approbare poſſint, arcana illa & ſecreta conſilia, quæ nationum aliquot legati ſociarunt cum oppidis Hollandiæ nonnullis contra decreta procerum Hollandiæ: ſimulque illa arcana colloquia, quibus Amſtelodamenſes & alii oppida quædam in ſuas partes pertrahere ſtuduerunt. In eo vero conſpectiſſima eſt iniquitas, quod mihi & adſeſſoribus illis hæc res datur crimini, cum Langius, me non invidente, ne conveniatur quidem. atqui nihil dictum eſt niſi omnium nomine, re communiter conſultata, nihil quod non communiter ſit approbatum.

In hanc rem proprie congregatos) Nimirùm ut nos audirent, quod noſtræ dignitatis hominibus negari non ſolet.

Ibique uſum acribus, pernitioſis, & in rem at quietem publicam nocentibus argumentis atque effatis) Iterum hîc vagatur calumnia famæ noſtræ malo. Nam argumenta illa atque effata exprimi debuerant, ut judicare lector poſſet eſſentne illa acria, pernicioſa, ac nocentia, an vero æqua ac ſalutaria. Multis in partibus ſententiæ injuria mihi facta eſt: nuſquam vero magis quam in hujus colloquii narratione. aptatus eſt morbus meus ut hac de re interrogaret:

a *ad rem. l. legatum de procurat. Rom. conſ.* 94.

interrogationes conceptæ ſunt captioſum in modum:quæ reſpondi non ut volui perſcripta : quamobrem hujus præcipue partis recognitionem apud judices petii, affirmans certo me ſcire, non hujuſmodi fuiſſe mea verba qualia mihi imputarentur. Et tamen ne ſecundum illam quidē extra judicium factam ac præcipitatam quæſtionem concepta ſunt ſententiæ verba : ſed partim ex renuntiatione legationis perſcripta à legatis Trajectinis, qui forte in largius omnia extenderunt, quo facilius eos à quibus miſſi erant ad retinendum novũ militem permoverent,maxima vero ex parte ex privatis annotationibus unius qui ab eo tempore decreta omnia ſe adjuuante facta reſcindere, & proceres Trajectinos deſerere conſtituerat, ut ex mutatione reipublicæ quæſtum faceret. Ego contra provocavi ad teſtimonia non Hanii tantum & Hogerbetii, ſed Langii quoque. Ut ego generaliter primum quæ in eo colloquio acta ſunt repetam, poſtulatu Hanii,Hogerbetii, Langii, legatos Trajectinos ſalutavi : expoſui quæ in conventu Hollandiæ decreta erant aut deliberata: etiam ſententiam octo oppidorum, ut expoſita erat profeſſione Harlemenſi, ita ut ad eam nihil adderem. Eo autem tendebat expoſitio iſta, ut legati Trajectini hac expenſa conſiderarent an cum bono terræ Trajectinæ & cum mente procerum à quibus miſſi aderant, conveniret rem integram ſervare, donec communis quædam ſecuritatis inita eſſet ratio:quæ mens clare apparuit, cum antequam diſceſſiſſent Trajectini legati, è conventu Hollandiæ triginta amplius,cum nobiles, tum oppidorum magiſtratus ad Principem Mauritium miſſi voce Oldenbarneveldii ipſi oſtenderunt, nihil aliud armatorum hominum conductione quæſitum, quam ſui tutelam contra vim : ex legatis autem Trajectinis compertum ſibi ejus nationis proceribus idem eſſe mentis : proinde facile componi negotium poſſe, ſi Principi placeret peregrinos quoſdam milites, quibus haud ſatis fidebatur, amovere, urbemque Trajectum & oppida nonnulla Hollandiæ, ubi id opus eſſet, cuſtodire indigena milite, quod fieri poſſet per centurias viginti magna cum gratia tot oppidorum optime meritorum de republica. Argumenta ac rationes quod attinet, quæ à me prolata dicuntur, perſuadendis legatis ne quæ mandata ipſis erant aperirent, ea vero non id quod dicitur habuerunt propoſitum, ſed demonſtrare quæ facta eſſent hactenus ab Hollandiæ proceribus, ea facta ſecun-

dum

dum leges publicas. Ea verò argumenta atque rationes non aliæ fuerunt, quam illæ ipſæ quæ multis ſcriptis editis in vulgus explicabantur, multiſque decretis erant approbatæ, puta nationi cuique jus eſſe imperandi de publico religionis ſtatu ſecundum fedus Trajectinum, & mandata præfecturæ Trajectinæ Principi Mauritio data: jus eſſe nationum atq; oppidorum rectoribus ſecuritati ſuæ proſpicere contra vim contraq; mutationem cum legibus pugnantē. Iudicent nunc omnes boni cives hæc argumēta ac rationes an ejuſmodi ſint, cujuſmodi eſſe hic dicuntur.

Etiam auxilii pollicitatione) Auxilium plane nullum promiſſum eſt, ſed dictum generaliter, ita nos confidere, proceres Hollandos adverſum Trajectinos functuros officio fidelium ſociorum, atque impleturos quæ federibus ac pactionibus continerentur. Imo cum poſtularent Trajectini, ut à proceribus Hollandiæ, aut oppidis quibuſdam mutuam pecuniam acciperent, diximus nihil ejus à nobis promitti poſſe: ſed his qui nobis præerant rem renuntiandam.

Ipſos perſuaſiſſe atque induxiſſe) Quod dictum à nobis eſt, non eſt dictum ſuadendi modo, ſed ut legatis ipſis expendere liceret, quid factu optimum eſſet. Et tamen conſilium bona fide dare peccatum non eſt.

Ne Principi Mauritio aperirent quod mandatum ipſis erat) Imo vero quæ à nobis dicta ſunt, eo pertinebant ut communiter res Principi aperiretur.

Sed Trajectum redirent) Id vero fecerunt legati nullo ſuaſu noſtro, imo ignaris nobis, ut quæ ex nobis intellexerant, tum quæ à delegatis è conventu Hollandiæ dicta apud Principem fuerant, & quomodo is difficilem ſe præbuiſſet, ſuis renuntiarent.

Magno periculo ac malo reipublicæ Trajectinæ atque urbis) Contra ſe res habet; nam ſi accepta fuiſſet æqua illa conditio de ſecuritate rectoribus præſtanda, mutata non eſſet contra leges reſpublica Trajectina, neque everſæ leges Eccleſiaſticæ quæ magno conſenſu tum procerum, tum paſtorum perrogatæ fuerant.

In iis rationibus proceres Federatos ac Principem ab ipſo notatos ut adverſarios, averſos, malevolentes) Non ita ſe res habet. ſed de induſtria ad me traducendum confuſa ſunt, quæ dicta à me fuerunt de paſtoribus nonnullus aliiſque è plebe vim ac ſeditionem contra rectores moventibus, ut Veteribus aquis, Huſdæ, Harlemi, Lugduni: quæque

dicta à me fuerunt de proceribus Federatis ac Principe Mauritio, circa negotium indicendæ Synodi nationibus quibuſdam invitis, deque exauctorando milite novo. Certus ſum, neque proceres Federatos, neque Principem Mauritium à me nuncupatos aut deſignatos nomine malevolentium, aut alio tantundem valente: ita ut hac in re inſignis mihi facta ſit injuria.

Quibus cordate contra eundem eſſet, atque in id primo loco impendenda reipublicæ vectigalia) Rurſum hic connectuntur quæ ſuper diverſis rebus prolata à nobis ſunt. Fieri poteſt ut dixerim, pacem eccleſiaſticam inter diſſentientes ſuper notis controverſiis, ut rem Chriſtianos decentem, animoſe defendi, argumentiſque eo pertinentibus muniri jure poſſe ac debere etiam: neque minus jus nationis cujuſque in ſacra, uti à Trajectinis factum fuerat antehac, tum ſcriptis literis, tum voce in conventu Federatorum. De vectigalibus nihil dixi, niſi ex profeſſione Harlemenſi, oppidorum noſtrorum mentem eſſe, impendenda vectigalia tum ad propulſandos hoſtes externos, tum ad tuendos magiſtratus ac municipes contra ſeditionem ac vim. Qua ratione etiam Lugdunenſes nixi fuerant anno CIↃ IↃ LXXXVII, cum ſimiliter dicerent, onus novi militis à ſe neceſſario conſcripti, ab omni Hollandia agnoſcendū. Sed captioſum in modum concepta ſunt ſententiæ verba, ut fides lecturis fieret dictum à me, publica vectigalia præcipuo loco impendenda contra proceres Federatos ac Principem, quod neque dictum fuit à me, neque in mentem mihi venit.

Miſſionem novi militis addituram infeſtis animos) Dixi hoc præcipue reſpiciens ad reliquias factionis anni CIↃ IↃ CX ex Trajecti, ac ſecundo ad peregrinos quoſdam Harlemi & Lugduni.

Ipſorumque factionis inflicturam vulnus inſanabile) Satis quivis intelligere poteſt à me vocem factionis non uſurpatam. Dixi miſſionem novi militis nullo alio reperto ad ſecuritatem præſidio (id quippe diſerte additum) inflicturā vulnus inſanabile, nimirum quia rectorum mutatio, quantum prudentibus conjectare licebat, eam ſuquebatur Trajecti, manaturo longius in Hollandiæ oppida, Harlemum præcipue Lugdunumq; exemplo. Immerito legitimum regimen factionis nomine appellari ſupra demonſtratū eſt.

Et cum periculo conjunctam ne in diſcrimen majus res adduceretur) Quod dixi ſemel, multis hic verbis repetitur, ex annotationibus diverſis quas quiſque fecit privatim, ut memoria ſuppetebat.

Com-

Commoturamque animos per alia oppida quorum item res agebatur) Turbaturam oppidi quietem auctu licentiæ. Senſus idem quem jam dixi: ita ut crebra hæc iteratio circumveniendæ plebi ſit, quaſi aliud quid occultetur quam nobis propoſitum fuit.

In ordinario milite haud ſatis certum eſſe præſidium) Generaliter hoc dictum non eſt; ſed de quibuſdam centuriis, præſertim externis: quamobrem curam adhibendam in delectu centuriarum, quo rectoribus ſecuritas conſtaret. Dictum hoc à nobis partim ſecundum ea quæ ex Ledembergio intellexeramus, partim ex periculo facto per Hollandiam, ubi ordinum ductores nonnulli ita edocti erant, ut ſacramentum de parendo proceribus perſtantibus in reformata religione extenderent ad excludendos eos omnes qui pacem Eccleſiaſticam ſuper controverſiis de prædeſtinatione & capitibus cohærentibus tuerentur, quaſi ipſorum judicii eſſet, quid de religione ſtatuendum eſſet à reipublicæ præſidibus, quod revera erat poteſtatem ſibi aſſcribere in eos quibus obſequium ex ſacramento debebant. Sapientes omnes judicent, an non rectores nationum atque oppidorum cauſas habuerint cur non ſatis ſecuritati ſuæ cautum putarent, ſi talia præſidia aut acceptarent, aut retinerent.

Oſtendendos hac in re animos) Aliis verbis iterum hic repetitum quod ante poſitum fuerat De oſtendendis animis dixi nihil, niſi eo ſenſu qui ſuprà explicatus eſt.

Oppida ac membra Hollandiæ, quorum item res agebatur auxilio ipſis futura) Hoc verò neque confeſſus ſum, neque verum eſt: ac nova eſt, ſed detorta repetitio ejus quod jam dictum fuit, confidere nos proceres Hollandos adverſum Trajectinos functuros officio fidelium ſociorum atque impleturos quæ federibus ac pactionibus continentur. Conſilium non erat oppidorum nomine quicquam cum Trajectinis agere: ſed in ipſo conventu diſpicere, ſi de invenienda alia ſecuritatis ratione cum bona omnium gratià non ſuccederet negotium, ecquid Trajectinis commodari poſſet, pecunia credita, aut interpoſita fide.

Ac communiter rem exſecutura, & in ea perſtitura, nihilque omiſſura quod eò pertineret:) Neque dixi hoc, neque dixiſſe faſſus ſum: ſed detorta iterum explicatio eſt ejus quod ante dictum eſt de federibus ac pactionibus implendis.

Hollandos ita ærario ſuo conſulturos ut Trajectinis quoque levamen inde accederet:) Et hoc non rectè narratur. Dixi in

Cumque Federati proceres à Principe Mauritio petiiſſent & de ſuis legaſſent quoſdam ut Trajectum proficiſcerentur, ibique diſcinctionem novi militis, & indictionem Synodi communis è Federatis nationibus reſque alias quaſdam promoverent:) Notandum eſt, quod probatum manifeſtiſſime ſupra eſt capite XIII, mandatum à Federatis proceribus datum Principi ac legatis ſuis de novo milite dimittendo, non ultra pertinuiſſe quam ad amice perſuadendos proceres Trajectinos ut ipſi eum militem dimitterent, non autem ut Princeps Mauritius aut Federatorum legati invitis proceribus Trajectinis militem juberent militia abire.

Ipſum captivum à paucis nobilium & trium oppidorum legatis, pauciſque è republica Hollandica curatoribus, quibus id negotii à ſuis rectoribus datum non erat, paſſum ſe legari ut cum Hogerbetio adſeſſore atque aliis Trajectum profiſciſceretur:) Rei veritas doloſe hîc tenebris involvitur. ipſa ſic habet. Cum Proceres Hollandiæ menſe Julio CIↃ IↃ CXVIII conveniſſent, dieque ejus menſis viceſimo quidam oppidorum legati domum abire vellent in dies aliquot, exquiſitis ſententiis placuit continuari conventum, rediri autem ad negotia die XXIV. Eo autem die XXIV habitus eſt conventus in loco majorum, & cum à nonnullis oppidis legati abeſſent, curatores reipublicæ ex eiſdem oppidis miſſi: quibus mandatum erat abſentibus legatis adeſſe conventui, oppidi quiſque ſui locum occuparunt, ſententiamque dixerunt prout congruere exiſtimabant ad rectorum ſui oppidi mentem, more ante id tempus ſæpius uſurpato. Vere ſupra diximus tum ſecundum leges communes, tum ſecundum patriæ noſtræ conſuetudinem hos qui oppidorum vicem ſuſtinent non debere, neque vero poſſe peculiari mandato inſtrui ad negotia ſingula, quę ſępe improviſa ingruunt, neque differri ſe patiuntur: ſed ex mandato generali faciendum ab ipſis quod factu optimum cenſent. Conſtabat ergo conventus ex nobilitate, ex oppidis Harlemo, Delphis, Lugduno, Amſtelodamo, Gouda, Rotterodamo & Alcmaria. Alia oppida quod attinet quæ necdum advenerant, noti juris eſt abſentes vocatos pro præſentibus haberi, & pro ſubſcribentibus parti ſententiarum majori. Sententiæ autem præſentium omnes concordes fuere dempta Amſtelodamenſi. Perrogatum eſt legitime ac more majorum ab adſeſſore Hollandiæ, literæque confectæ à Duickio procerum ſcriba, qui pœnam debiturus fuerat eo nomine, ſi uſus eſſet proce-

procerum Hollandiæ ſigillo ac manus ſuæ ſubſcriptione ad literas, de quibus ſcribendis à proceribus decretum factum non eſſet. Præterea ſilentio in hac ſententia prætereuntur res quædam partim ante geſtæ,partim ſubſecutæ, quæ plane ad intelligendam hujus legationis qualitatem ſunt neceſſariæ. Nam primum legatio hæc noſtra conveniebat cum decretis prioribus, quando pleno Hollandiæ conventu ſæpe placuerat, non eſſe proceribus Federatis jus imperandi de milite ad nationum oppidorumque cuſtodia in conducto: tum verò officium eſſe nationum ut eo in jure tuendo alia alii eſſent auxilio. Legatio quoque noſtra ter poſtea approbata eſt Primum poſtridie quam digreſſi eramus, die ſcilicet xxv cum Moersbergius miſſus à proceribus Trajectinis ad conventum Hollandiæ jam integriorem poſtulaſſet ut ex Hollandia legati mitterentur, qui proceribus Trajectinis adeſſent: cui reſponſum à conventu eſt, jam miſſos aliquos ei fini cui id poſcebatur. Deinde cum die eodem xxv orationem habuiſſemus apud proceres Trajectinos, exemplo ejus ad Hollandiæ conventum jam auctiorem tranſmiſſo,die xxviii ab ipſo conventu reſcriptum nobis eſt, quæ ſignificata à nobis erant,atque inſtitutum agendi modum placere, atque ita pergendum nobis ad mandata exſequenda:quod ipſum quo majore auctoritate ac conſilio pleniore fieret,collegę nobis ſubmittebantur Ruichaverius reipublicæ Hollandiæ curator,& conſularis oppidi Harlemi, & Joannes Joannides Anglus cognomento conſularis oppidi Hornani. Horum mandatum noſtri mandati confirmationem continens ſic habebat.

Die xxviij Julii anni CIƆ IƆ CXVIII. *Hollandiæ & Weſt-friſiæ proceres legarunt ad negotia obeunda,quo proceres Trajectini juventur in arcenda vi omni quæ ipſorum voluntati decretiſque ſit contraria,Weſſelium Boetſelarium toparcham Aſprenæ,Martinum Ruichaverium curatorem reipublicæ & conſularem oppidi Harlemi,eos qui legati ſunt ante hac Franconem Torenvlitium, Rumbaldum Hogerbetium Juriſconſultum. Didericum Jacobi Schonhovium reipublicæ curatorem, & Johannem Johannidem Anglum cognomento conſularem oppidi Hornani: promittuntque ratum à ſe habitum iri, quicquid ab eiſdem legatis ex mandato ſuo,decretoque aut hodie facto,aut poſthac faciendo ipſiſque tranſmittendo, aut factum jam eſt,aut poſtmodum fiet. Signatum impreſſo ſigillo.*

Poſtre-

Poſtremo ab itinere Trajectino reverſi legationem noſtram conventui renuntiavimus, ac pro opera navata gratiæ nobis actæ ſunt: perſcriptumque pittacium de ſolvenda impenſa itineris,ac laboris remuneratione. Cùm ergo manifeſtum ſit,neq;ſemel, à conventu ipſo teſtatum, legitime nos legatos,ſi quis arguere velit exceſſos mandati fines,id ab his qui nos legaverant,non ab aliis dijudicandum eſt:ſin hoc dicitur, quod mandatum nobis erat id fieri jus non fuiſſe,non nos eo nomine, ſed qui nos miſerant appellandi ſunt. nam juraveramus nos cum primum in conventum admiſſi ſumus, *legationes ac mandata nobis à conventu injuncta à nobis pro viribus atque ingenii facultate fideliter impletum iri,& ut impleantur datum iri operam.* Quandoquidem verò omnis ſævitia in nos exercita à multis impitatur profectioni Trajectinæ (quam defugere per jurisjurandi religionem & neceſſitatem officii nobis liberum non fuit) quam inique nobiſcum actum ſit, vel hinc apparet, quod Ruichaverius, Schonhovius, Anglus qui omnia juxta nos egerunt, non conveniuntur omnino: Torenvlitius autem, qui ab initio legatus eſt nobiſcum, nobiſcum profectus, poſt mutatos etiam rectores in republica retinetur. Quanquam vero, ob eas quas diximus rationes, ſufficere nobis debebat, allegaſſe mandatum, tamen, Hollandiæ pro cerum reverentia, demonſtrabimus,quod mandatum erat, id juſtum & æquum fuiſſe.

Atque ibi proceribus & urbis magiſtratibus opem conſiliumque offerrent:) nimirum pro captu noſtro qui ferro pugnare non ſolebamus. Atque hujus oblatæ opis pars erat, ut oraretur Princeps Mauritius, nequid injuſſu procerum Trajectinorum agere inſtitueret, ſed ut gratum haberet communem aliquam iniri rationem qua tam Hollandis quam Trajectinis rectoribus ſecuritatis fiducia daretur. ea enim ratione inventa nihil fore quod militis novi miſſionem moraretur: quæ nos omnia Principi ſtatim ut in urbem venerat,traditis ipſi procerum Hollandorum literis, comiter ſignificavimus.

Et ſi Princeps ac legati ab univerſitate Federatorum conarentur novum militem exauctorare in gratia procerum Trajectinorū) quod ſcilicet extra mandata erat ipſis data,neq;vero à proceribus Federatis per leges mandari potuerat,quando cura publicæ ſecuritatis,ut pars præcipua imperii civilis, penes ſingulas eſt nationes.

Ad

Ad id facto ipſo prohibendum adjutores eſſent:) Non ita:ſed ut centurias Hollandis merentes procerum Hollandię nomine admonerent ex fœdere Trajectino & ſacramento militari, ne ſui uſum præberent ad vim ullam invitis proceribus Trajectinis, qua æquiſſima cautione vis omnis præveniri potuit.

Fatente ipſo captivo ſibi ac collegis ſuis propoſitum fuiſſe Trajectinis proceribus in ipſorum propoſito morem gerere :) Nempe ut proceres Trajectini retinerent quæ tum habebant ſecuritatis ſuæ præſidia, donec alia conſenſu communi reperta eſſent.

Et efficere ut ab ordinariis militibus mos ipſis gereretur:) nempe ne quid contra per vim fieret: ſed ut decretis procerum Trajectinorum de negotiis ad imperium civile ſpectantibus parerent ſecundum formulam ſacramenti.

Cui rei literas ſecum tulerant ad ductores militis ordinarii Hollandiæ merentis conceptas ab Johanne Oldenbarneveldio, at non lectas in illo qualicumque Hollandiæ conventu :) At argumentum literarum voce expoſitum probatumque fuerat: imò hoc amplius decem ante menſibus à reipublicæ Hollandicæ curatoribus literæ erant ſcriptæ ad ductores militum eodem tenore. Et poſt nos legatos, cum ductores alii cum Principe, aut ejus accitu in urbem veniſſent, ſimiles literæ ad eos ſcriptæ ſunt, lectæ in conventu Hollandiæ, ab eo probatæ, nobiſque tranſmiſſæ.

Quibus ad eos ſcribebatur, officium ipſorum eſſe ſtipendiorum ſolutoribus atque etiam proceribus nationum ſingularum apud quas degerent fidem & obedientiam præſtare, & auxilium præbere, omnia decreta ipſorum obſervando & efficiendo ut obſerventur :) Vox *omnia* extra literarum complexionem addita hic eſt, cum tamen ſatis conſtet non actum hic de decretis ad rem militarem pertinentibus, ſed ad imperium publicum, tum in ſacra, tum in profana, ejuſque tutelam.

Ita ut ipſis non liceat contra facere, aut tentare quicquam, pative ut fiat tenteturve.) Certum eſt qui decreta alicujus ſervare tenetur, ei liberum non eſſe adverſus ea facere, aut quantum in ſe eſt ut fiat pati. At verò mandata quæ à Trajectinis proceribus Princeps ipſe Mauritius accepit, hoc continent *teneri Principem proceribus Trajectinis auxilio eſſe, eorumque edicta, decreta & conſtitutiones tueri, effectaque dare & curare ut effecta dentur.* Tum verò militum ſacramento hoc ineſt, *ut teneantur fidem atque obſequium præſtare*

proceri-

proceribus nationum apud quas præſidium agitant. Vide hac de re caput XI.

Ipſum captivum cum celeriter Trajectum veniſſet,) Imperatum nobis erat ut iter quantum fieri poſſet celeraremus.

Atque ibi in peculiari conventu cum Ledenbergio conſultaſſet de argumentis ac conditionibus quæ proceribus Trajectinis proponi poſſent , ut novi militis ſive cuſtodis miſſionem non probarent , ſed impedirent ,) Neque verum hoc eſt , neque à me confeſſum. Res ſic habet. Trajectum ut veneramus, Ledenbergium oravimus per nuntium , ut ad nos accederet. Cum acceſſiſſet, narravimus quorſum miſſi eſſemus, ac petiimus operam daret ut à proceribus Trajectinis quam primum audiremur : quod ille recepit , addens gratiſſimum fore proceribus Trajectinis adventum noſtrum. nam & miſſum jam Moersbergium ut legatos ex Hollandia poſtularet. Hoc illud omne eſt quod tunc actum eſt inter nos. En quid ſit quod peculiaris conventus ac conſultationis nomine notatur. De argumentis atque conditionibus dictum nihil eſt: ſed tantum de mandatis ita ut data nobis erant. Neque vero mens noſtra hæc erat, ut Trajectini proceres indefinite miſſionem nō probarent, aut impedirent: ſed omnem amicam ac vicinalem operam ipſis navare ut res integræ manerent, donec rectorum ſecuritati cautum de communi conſenſu eſſet , ut jam diximus. Quo clarius appareat meum meorumque collegarum circa hanc rem conſilium, ſciri oportet antequam Haga Trajectum mitterer , injunctum mihi & aliis è conventu Hollandiæ nonnullis adire Federatos proceres, eoſque orare ut differrent Trajectum de ſuis legare, donec rediiſſent Trajectinorum ad ipſorum Federatorum conventum legati, qui tum abierant domum: quo tempore dixi Federatis proceribus, ſi placeret ipſis fidem dare rectoribus Hollandis ac Trajectinis de auxilio adverſus vim omnem, etiam ea vi non excepta quę nomine religionis velari poſſet, nihil obſtiturum miſſioni novi militis. Sed qui aderant à nationibus legati ſententiam ſuam ſuper ea re promere defugerunt. Trajectum cum veniſſem, quæſivi ex Ledembergio, an non excogitaſſent proceres Trajectini rationem aliquam quæ Principi & nationum legatis placandis eſſet. Reſpondit , ſe judice rectiùs ea de re in Hollandia agi poſſe quam apud Trajectinos. Etiam hoc propoſui , cum ex colloquio cum Principe intellexiſſem adventum noſtrum minus gratum ipſi eſſe ; an proceres Trajectini pati poſ-

poſſent nos abire : ſed illis hoc inconſultum videbatur. Bis autem cum Principe collocuti ſumus, eique memoravimus id quod in conventu Federatorum ad concordiam prolatum fuerat, ſed reſponſum quale optabamus, non reetulimus. Contra deprehendebamus plane decretum Principi indictionem communis Synodi, & quæ porrò ad eam rem neceſſaria judicabat promovere. In conventum Trajectinorum procerum iterum ingreſſi, non ſponte noſtra, ſed ipſorum vocatu, retulimus ad ipſos, quando rumor eſſet, plebi ſegregis eccleſiæ conſilium eſſe de templis unum manu facta invadere, multique ex Hollandia & in eis nonnulli ob turbidum ingenium oppidis exire juſſi in urbem veniſſent, quantum conjicere licebat ad eam molitionem auxilio futuri, an non ex re ipſis videretur cuſtodiæ urbis formam quandam præſcribere & de ea cum Principe agere. Quæ omnia valde facientia ad docendum, quam longe mea meorumque collegarũ mens abfuerit ab eo quod hîc perverſe traditur, in quæſtione habita aſſerui, meque probaturum recepi, ſed probandi copia mihi facta non eſt.

Cum Hogerbetio aliiſque criminis conſortibus) Ita hic vocantur hi qui nobiſcum legati erant ab Hollandiæ proceribus. Si criminis conſortes fuerunt, cur non accuſantur? Hoc vero manifeſtâm arguit iniquitatem.

Orationem habuiſſe in conventu procerum Trajectinorum :) ita ut mandatum nobis erat. Eadem oratio perſcripta eſt miſſa ad Hollandiæ proceres, & ab eis probata ut ſuæ menti conveniens.

Opemque & conſilium obtuliſſent dictum ante eſt :) tantum reſpectu federis & peculiarium pactionum, ut jam mox apparebit.

Additis etiam rationibus quæ adverſum proceres Federatos & Principem Mauritium neſcio quid occultabant) Hic iterum vagatur criminatio, neque exprimuntur rationes illæ quas expreſſas oportuit. Sed ut conſtet quam hoc à vero abſit, ipſam orationem ita ut apud proceres Trajectinos habita eſt exhibebo.

Hollandiæ & Weſtfriſiæ primores nos, quorum infra ſcripta nomina apparent, huc legatos miſerunt, ut vobis nobiles potenteſque proceres, ipſorum nomine omnia offerremus officia quæ à bonis amicis atque vicinis exſpectari par eſt, cum voto bene feliciterque gerendæ reipublicæ : Certoſque vos eſſe volunt, ſicut ab ipſis hactenus nihil emiſſum eſt quod ad ſervandum imperium, ſalu-

ſalutem, regimenque legitimum nationis Trajectinæ ejuſque partium ſpectans ſuarum virium eſſet, ita nunc quoque ſe perſiſtere ſemperque perſtituros in eodem benevolo ac fideli animo.

Quapropter dolori ipſis fuit intelligere, quod cum menſe Septembri anni qui exiit, graves ac validæ rationes liberaliter allatæ à vobis eſſent de conducto milite ad tutandum ſtatum nationis atque urbis Trajectinæ per hæc tempora turbida ac periculoſa, nihilominus nuper à quarundam nationum legatis in conventu Federatorum iterum conſultari cœperit, ac decerni etiam procurandam ejus militis miſſionem: cum tamen eiſdem legatis ab integro Hollandiæ Weſtfriſiæque conventu demonſtratum eſſet, inter jura ſummi imperii ad nationem quamque pertinentis contineri etiam jus peculiariter proſpiciendi tutelæ ſuæ, neque id jus ſedere Trajectino abdicatum tranſlatumve eſſe, ſed ſervatum potius, tum lege federis prima ſub jure ac libertate ſingularum nationum, tum VII *&* XXXII *capite mandatorum quæ data ſunt ſenatui, ac proinde fas non eſſe nationibus quicquam in alias nationes imperare ea de re aut impedimento ipſis eſſe quominus ſuo arbitratu agerent: manifeſtum quoque eſſe juris iſtius ſervati uſum ante & poſt belli tempora, cum ante, tum poſt initum fedus Trajectinum. His vero commonſtrandis etiam ex conventu Hollandiæ delegati ſunt qui Principem Arauſionenſem convenirent, ac ſententia ſcripto tradita proceribus Federatis: & cum nationum aliarum legati perſtantes in propoſito ſenatus conſilium depopoſciſſent, ab Hollandiæ ac Weſtfriſiæ proceribus literæ ad ſenatum directæ ſunt, quæ ipſos memores facerent tum quod jus eſſet nationum ſingularum, tum quid mandata ipſorum ferrent. Iterumque retractato negotio in Federatorum conventu ab Hollandiæ & Weſtfriſiæ legatis, ſæpe ſerio admodum ac connixe poſtulatum eſt, ne in ea deliberatione pergerent, ſed legatos veſtros opperirentur, qui tum omnes à conventu aberant, ſperato interim Hollandiæ quoque & Weſtfriſiæ conventu, qui ſolutus quidem aut intermiſſus non erat, imo vero decreto facto continuatus, ſed diſceſſu quorundam imminutus, ad ſuam plenitudinem rediturum, ut negotium illud, quod duas nationes & vicinas & tot inter ſe vinculis colligatas ſummopere ſpectaret, conſideraret expenderetur. Sed quia his omnibus poſthabitis lecti ſunt qui ad vos mitterentur, Hollandiæ & Weſtfriſiæ proceres conſcii quam ipſi non Trajectino tantum federe, ſed & multis pactionibus vetuſtis obligati ſint ad defendendam veſtram poteſtatem, veſtrumque regimen, ſimul memoria recolentes amicitiam*

ſingu-

ſingularem, at bonæ fidei plenam neceſſitudinem quæ inter ſe voſque perpetuo fuit exercitata, omittendum non putarunt, quin gnaros vos facerent operæ à ſe hactenus navatæ, ac dubitare vos vetarent ſe conſtanter perſeveraturos in propoſito fideliter ſervandi federis Trajectini; aliarumque pactionum, omniaque conferendi quæ ipſorum in poteſtate ſunt ad tuendum imperium veſtrum, libertatemque, jus ac ſecuritatem veſtræ nationis, & partium ejus ſingularum. Tum vero hoc quoque oratos vos volumus, ut hanc legationem ab optimis ac propinquiſſimis ſociis venientem gratam habeatis, ac de nobis ita exiſtimetis, nullam nos occaſionem elabi paſſuros qua opera & obſequium noſtrum probari vobis poſſint.

Dictum die XXV *Iulii anni* CIↃ IↃ CXVIII *ſecundum novum Kalendarium, perſcriptum vero ac traditum die* XXVII.

Quid vero hic ſuſpectum occultatur? Sententiam noſtram non obſcure expreſſimus, jus conſulendi ſuæ ſecuritati à nationum ſingularum proceribus nunquam abdicatum diximus: quod verum eſſe probatum ſupra eſt capite X.

Quæ omnia eò pertinebant ut Trajectinis adderentur animi, ne ſine conſenſu ſuo diſcingi novum militem paterentur:) Nihil ad eam rem opus erat animis additis. nam ſatis docet ipſa natura, nemini ut tale quid ſine ſuo conſenſu fiat volenti eſſe. ſed eò tendebat oratio, quod ipſa præfert, ut ſecundum imperata proceribus Trajectinis operam noſtram deferremus.

Cumque eodem veniſſet Princeps & Federatorum legati & orationem ex mandato habuiſſent, ipſum captivum uſum ſui præbuiſſe in concipienda reſponſione quam darent Proceres Trajectini:) Quid autem in hac re peccatum eſt? venit ad me Ledembergius, ſatiſque copioſè ſententiam ac mentem procerum Trajectinorum mihi expoſuit, meque rogavit ut eum ſenſum ſcripto complecterer, quando ipſi nunc id per negotia minus vacaret, eo conſilio, ut quod ſcripturus eram ipſe cum Trajectinorum procerum adſeſſore recognoſceret, emendaret ſi opus eſſet, ac Trajectinis proceribus exhiberet. Morem ei geſſi, ac conceptam formulam collegis meis oſtendi, qui eam placere ſibi teſtabantur: deinde eam, ſi ſatis memini, adſeſſori procerum Trajectinorum & Ledembergio tradidi.

In qua ipſe legatos noluit agnoſcere ut legatos procerum Federatorum, quæ tamen qualitate ipſi & literas fidem legationis facientes tradiderant & orationem habuerant:) Nolle aut

velle

velle hac in re meum non erat, ſed feci quod velle Trajectinos proceres ex Ledembergio didiceram. Reſponſum tale erat: *Trajectini proceres cum cura expenſis quæ in conventu ſuo dicta ſunt à Principe Arauſionenſi, & ab iis qui miſſi ad ſe ſunt ex numero legatorum ex Geldria cum Zuthphania, ex Zelandia, Friſia Ciſlavicana, Tranſiſalana, Tranſlavicana ad conventum Federatorum, primum gratias agunt*, & quæ ſequuntur. Apparet hinc ita temperata verba, ut qualitas quam ſibi adſcribebant directe nec tribueretur illis, nec negaretur. Cum vero directè eam qualitatem illis tribuere gravati ſint proceres Trajectini, cauſas has fuiſſe ſuſpicor. Primum, quia nomen Federatorum procerum jure præſcribi poſſe non arbitrabantur, niſi in negotiis ad federis communitatem pertinentibus, in quibus non eſt aut proprii in quaque natione regiminis tutela ac ſecuritas, aut etiam de ſacris imperium. Deinde quia decreta hæc legati fuerat abſentibus legatis Trajectinis, qui pars conventus Federatorum erant; ac tum juſta de cauſa domum iverant, nimirum ut proceres ſuos edocerent ea quæ gerebantur & propiora mandata acciperent. Quamobrem, præſertim cum res hæc moram ferret (jam enim toto anno novus miles urbem cuſtodierat, neque ullum inde incommodum) debuerant ſocii aut Trajectinorum reditum ad ſe opperiri, aut etiam nationem novis literis ad conventum evocare: ut habet lex XIX federis Trajectini. Tertio, quia Hollandia, quæ apud Federatos merito magnam habere ſolet auctoritatem, in hoc decretum non aſſenſerat, ſed poſtulaverat Trajectinorum reditum exſpectari, quo & Tranſiſalani initio ferri videbantur.

Ipſum captivum Trajecti cum eſſet operam poſuiſſe in rebus procerum Trajectinorum) Ad id enim miſſi eramus ut in eorum rebus operam poneremus, offerendo quæ ſupra diximus, non poteſtatem arrogando, quod nec factum eſt à nobis.

Et in ſeparato conventu aſſenſit ut Harteveldio centurioni imperium in novos milites daretur) Significaverant nobis proceres Trajectini aliquos à ſe delegatum iri qui nobiſcum colloquerentur. Ex eo ſæpe ad nos de proceribus Trajectinis aliqui venerunt. is hic dicitur conventus ſeparatus. inter ſermones dixerunt quid facere conſtituiſſent nullo ad hoc noſtro impulſu ſuaſuve, id hic aſſentire dicitur, cũ non poſſemus non audire quod dicere aliis libebat. Inter

ca-

cætera dixerunt, ſibi hoc viſum, Harteveldio, ut qui inter centuriones primus ordine eſſet, ex communi conſuetudine & ibi quoque ſervato hactenus more, in novos milites imperium generale deberi, ſi quis motus ex templorum invaſione aut aliunde oriretur. Id hic dicitur imperium dare. In verbis quam paucis quam multa obtorta? Tum vero quod hac in re meum eſt factum? adeſſe & audire non eſt quicquam facere.

Conatum quoque ipſum privatim uni conſulum Trajectinorum, perſuadere ut novos milites retinendos cenſeret) Verum eſt, cum ex proceribus Trajectinis quidam ad nos convivæ veniſſent, atque inter eos conſul Pollio, quem audiebam anno CIↃ IↃ CX fidum fuiſſe legitimis rectoribus, ſed in hac re ab aliis tranſverſum agi, incidiſſe inter nos duos ſermones an ex re eſſet dimittere novum militem, antequam rectorum ſecuritati aliter ſatis cautum eſſet, quo ſuper negotio quæ conſideranda exiſtimabam, congruenter menti procerũ Hollandiæ & ordinis Rotterodamenſis aperui. ſperabam eo tempore brevi omnia compoſitum iri communi cum gratia, quia Trajecti cum eſſem, intellexeram Boſſizium è Gallia extra ordinem legatum adveniſſe, virum cui fama conſentiens ſapientiæ, experientiæ, probitatis, bonitatiſque laudem aſſignabat, & qui quanquam in Romanenſi erat communione, apud Proteſtantes tamẽ tam in Germania quam in Gallia gratioſus ſemper fuiſſet. ob quas virtutes ſimulque ob beneficia quæ Rex & ejus parens, cujus nunquam interitura eſt memoria, patriæ noſtræ contulerant, plane mihi perſuaſeram, ſicut rectores noſtri parati erant accipere omnes conditiones æquas tranſigendis controverſiis, ita Principem quoque & aliarum nationum legatos in eaſdem conditiones deſcenſuros. Simul eidem conſuli propoſui quædam quæ ad eccleſiaſticas diſputationes ſopiendas pertinere mihi videbantur. Quæ omnia cum ſufficiant indicare animum meum cupidum pacis rerumque ſervandarum citra mutationem rectorum illegitimam, in quæſtione dixi & probaturum me recepi.

Etiam cum præfecto urbis conſultaſſe quid faciendum eſſet, ſi Princeps ipſo facto ad militem exarmandum progrederetur:) De hac conſultatione nihil mihi conſtat. neque hoc confeſſus ſum. De eo addubito an percunctando dixerim: Quid eſt quod fieri poſſet, ſi Princeps ipſo facto peragere exarmationem vellet? Ita enim judicabam, ſi Princeps ipſe

ipſe operam in ea re ſumeret, impediendi ſpem nullam oſtendi, ob eam qua is apud milites valeret auctoritatem. Sed Principem ad eam rem copiam ſui facturum non putabam ob cauſas multas: Primum, quia conſilium datum à ſenatu, cui tum Princeps interfuerat, tantum hoc habebat, amice permovendos proceres Trajectinos ut militem dimitterent: deinde, quia ipſum Federati conventus decretum non ulterius tendebat, quam ut miſſio benigne procuraretur. Tertio, quia Princeps Mauritius, ut vicarius ac magiſter militum in terra Trajectina: obligatus erat proceribusTrajectinis legibus mandati inter quas hęc erat: *Princeps Mauritius, terram Trajectinam nemini ſubjicito, neque ſemetipſum quantum ad Trajectinam præfecturam pertinet, niſi Federatis proceribus & Senatui, qui pro tempore ad regimen federatarum nationum conſtitutus eſt, idque in negotiis bellicis.* Jam vero hæc res ad bellum non pertinebat, ſed ad propriam rectorum ſecuritatem. Quarto Ledembergius dixerat certo ſe didiciſſe ſi Principis opera ad exarmandum novum militem poſceretur, futurum ut ſe excuſaret allegando quas diximus mandati leges.

Laboraſſe quoque ipſum ut proceres Trajectinos ad vim opponendam permoveret.) Verum hoc non eſt, nec confeſſus ego hoc ſum. Neque vero hoc ſequitur ex his quæ proxime connectuntur.

Suadens ut ad portas curarent diligentes cuſtodias agi, atque ſecuritati ſuæ proſpicerent, ſimulque baſilicæ, ibique excubitores ponerent ex municipibus armatis:) Tantum generaliter dixi expedite bene agi cuſtodias ut templorum invaſio, ſeditio adverſus rectores viſque omnis arceretur. Nam his curatis omnes judicabamus neminem quicquam per vim cœpturum. De baſilica cuſtodienda à me verba facta non ſunt: ſed è Trajectinis rectoribus quoſdam tale quid dixiſſe puto, memores eorum quæ acta erant anno CIↃ IↃ CX.

Et intellecto centurionem Harteveldium difficilem ſe præbere ad navandam operam contra proceres Federatos & Principem) Perperam hoc narratur. Dictum tunc eſt, difficilem præbere ſe Harteveldium in recipiendo munere agendæ cuſtodiæ, quæ ipſi à proceribus Trajectinis aut magiſtratibus urbanis mandanda eſſet: quam cuſtodiam ad vim arcendam negabam ego adverſus Principem quicquam facere. Hæc à me dicta ipſi illi qui præfuerunt quæſtioni ex teſtibus à ſe auditis compererunt: & tamen ita res hic deſcribitur, quaſi miratus eſſem ab Harteveldio operam

negari adverſus proceres Federatos & Principem, cum notiſſimum ſit nihil proceribus Trajectinis propoſitum fuiſſe extra ſui tutelam.

Dixiſſe captivum, eſſe hoc flagitium militare ac fidei deſertionem quæ neque ad decus, neque ad bonum publicum pertineret: valdeque de hac re miratum eſſe) Verba ipſa non memini, ſed in quæſtione fidei teſtium rem permiſi. Quod ſi dixi fidei deſertionem aut flagitium militare eſſe, ſi qui per annum totum à proceribus Trajectinis æra receपiſſent, nunc operam denegarent in agenda cuſtodia, quid in ea re à vero abeat, intelligere nequeo.

Eundem captivum ut etiam ordinarium federatæ communitatis militem ad ſimilem vim opponendam permoveret) Etiam hoc extra confeſſionem & verum abit. Tam verba noſtra quam mens ipſa huc tantum ferebantur ut milites ordinarii, qui non minus Hollandiæ (cui merent) quam federatæ communitatis milites dici poſſunt, monerentur nihil agere adverſus decreta procerum Trajectinorum in negotiis quæ non ad rem bellicam, ſed ad proprium regimen nationis Trajectinæ ejuſque ſecuritatem pertinerent, congruenter mandatis quæ nobis data erant, & epiſtolis quas adferebamus.

Sacramentum illis ſuum prælegiſſe) Adfui cum id à legatis Hollandiæ fieret, ut mandatum ipſis erat. à me peculiariter nihil actum eſt hac in re.

Quod ipſum ita voluit interpretari) Ego vero ſacramenti interpretationem nullum feci: tantum in peregrinorum quorundam gratiam, ut recte intelligere poſſent quod juraverant, verbum verbo reddidi. Antequam vero epiſtolas militum ductoribus traderemus, ipſiſque prælegeremus ſacramentũ adieramus Principem, atque ei dixeramus diſtuliſſe nos hactenus id negotium: ſed cũ mandata ad nos repetita eſſent, ac metueremus ne culpæ nobis imputaretur ſegnitia, nõ poſſe rem à nobis ultra proferri. Dixi quoque militum præfectis, neque à Trajectinis, neque ab Hollandis controverſiam ullam moveri adverſus proceres Federatos aut Principem ſed id tantum ab illis curari ut ſuam poteſtatem integram ſervarent. Neque vero à nobis arrogari jus ullum imperii in ipſos præfectos militum, ſed nomine procerum Hollandorum, à quibus ſtipendia acciperent, voce noſtra moneri ipſos, nequid tentarent adverſus proceres Trajectinos eorumque decreta in negotiis ad propriam ipſorum rempublicam ſpectantibus.

Non

Non teneri eos parere communitati Federatorum ac Principi) Hi à nobis nominati hîc non ſunt.

In his quæ cum procerum Trajectinorum imperatis pugnarent) In negotiis pertinentibus ad proprium regimen nationis Trajectinæ.

Sed contra imperata ac decreta eorum quibus mererent) Nomine eorum quibus merebant ad nulla eos imperata aut decreta aſtrinximus. neque vero attinebat id fieri. Tantū monvimus nequid in terra Trajectina facerent adverſum rectoribus Trajectinis in eo quod diximus negotiorum genere.

Et procerum Trajectinorum ipſis exſequenda, & ut exſequerentur alii dandam operam) Militum officium eſſe adeſſe proceribus ad decreta tuenda dicebant epiſtolæ quæ ferebamus. Non tamen eouſque nō proceſſimus, cum ſatis nobis eſſet ſi à vi facienda eos abſtineremus: quanquam haud dubie ad exſequenda etiam decreta obligabantur in negotiis ejuſmodi, ut jam diximus.

Nec quicquam contra agendum ipſis tentandumve) Per vim nam de eo agebatur.

Aut ut fieret patiendum) Dictum hoc à nobis non eſt. Et tamen congruebat hoc epiſtolis, federi, ac ſacramento.

Comminatione addita de non perſolvendis ſtipendiis ſi contra facerent) Ego tali comminatione uſus non ſum. ſed ab aliis collegis meis generaliter dictum puto, quid proceribus Hollandiæ faciendi jus eſſet, ſi milites hac in parte ſacramento nō ſtarent, ſed proceribus Trajectinis impedimēto eſſent in exercendo quod ipſorum eſſet imperio.

Ipſum quoque & criminis conſortes) De hac appellatione criminis conſortium dictum ſupra eſt.

Non veritos præfecto urbis præcipere ne cui niſi ipſis) Nobis parendū nō diximus. neque vero opus erat, ut jā indicatū eſt.

Et proceribus Trajectinis pareret) In negotiis dicti jam generis & de quibus ſolis hic quærebatur. Nam in belli rebus diſerte diximus ipſius eſſe officium parere Federatis proceribus Principi ac Senatui. Ego vero nihil hac in re peculiariter dixi.

Utque animum ſuum de vi opponenda plane oſtenderet) Non de vi opponenda: ſed de vi modis commodis prævenienda, ut dictum ante eſt ſæpius.

Ipſum captivum pridie quam exauctoratus eſt novus miles literas quas habebant ad militum ordinariorum ductores tradere aggreſſos) Male cohærens dictio oſtendit præcipita-

tum laborem in concipiendis ſententiæ verbis, quod & ſupra annotatum eſt. Rem quod attinet,ea geſta eſt eo ipſo tempore quo facta eſt illa ad ductores militum admonitio hactenus memorata,ita ut cauſa non fuerit cur hoc factum ab illo ſejungeretur. Tum vero geſtum poſt repetita mandata, poſt additos nobis legatos alios, poſt ſimpliciter & aperte de mandatis edoctum Principem, quæ omnes circumſtantiæ ad rem vel maximè pertinentes non recte hîc ſubticentur.

Saltem ut quietos ſe continerent) Mendoſe hic adſcribitur illud ſaltem cum ulterius, aut aliud quicquam à nobis concupitum non ſit.

Quod ſi fieret, ajebant Ledembergius atque alii, facile ſe voti compotes futuros; quippe bene diſpoſito per novos milites negotio) Nihil aliud ipſis in voto erat quam vim omnem evitare reſque retinere eo in ſtatu quo per annum integrum fuerant, ad conſervandum ſtatum civilem & eccleſiaſticum.

Ipſum quoque captivum ſecuta nocte ſermonem conſeruiſſe cum præfecto urbis, cumque eo conſultaſſe) Hoc & quicquid cohæret extra verum extraque mihi confeſſa memoratur. At res ſic habet.Cum intellexiſſent proceres Trajectini ipſum Principē ad exarmandum novum militem accingi, (quod futurum ante non crediderant) expenſo periculo conſtituerant potius injuriam pati,quam ad extrema deſcendere. Præfectus urbis, à Principe accitus cum eſſet, noctu venit ad nos in lectulis cubantes, qua occaſione haud ſatis ſcio, dixitque nobis juſſum ſe venire ad Principem. Reſpondimus nos recte facturum ſi Principem accederet,& quod in ſe eſſet, id omne conferret quo res ſine ſanguine abiret. Deliberatum inter nos extra hæc nihil.confido præfectum urbis Oglejum, virum nobilem, dignitatis equeſtris, & noſtræ reipublicæ fidum, non aliud quam quod dixi dicturum.

Quibus modis prohiberi poſſet ne Princeps plus militis in urbem induceret) Plane à vero abit quod hac de re cum præfecto conſultaſſe dicimur. Neque vero credibile id eſt, quando proceres Trajectini conſtituerant injuriam perpeti.

Et de cam in rem cuſtodia diſponenda ad portam Amersfordianam:) Res diverſæ confunduntur. Cum præfecto urbis eo tempore de porta Amersfordiana nihil eſt actum. Sed, cum primum Trajectum venimus, quibuſdam procerum dixeramus videri Oldenbarneveldio, non abs re fore ſi

cuſtodiæ diligenter haberentur ad portam Amersfordianam, ne præſidium in urbem induceretur niſi conſciis quos conſcios eſſe oporteret. Quam ad rem notari convenit per Hollandiæ & Trajectinæ oppida, ut quæ in limite poſita non ſint, moris eſſe centurias præſidio miſſas extra portas haberi, donec inſpectum ſit diploma attributæ ſedis. Goudæ, Gorichemi atque alibi inſuper portis diſtinentur milites, donec aut jurejurando, aut pollicitatione fidem ſuam oppidanis magiſtratibus adſtrinxerint. Tum vero etiam quæ ſub Rege Hiſpaniæ, ac poſtea ſub Archiduce fuerunt oppida, ut Ipera, Duciſſilva, atque alia, ab his quoque ſæpe recuſata præſidia. neque id pro crimine ipſis imputatum. Albanicis temporibus urbs Trajectina aliaque oppida accuſata eo nomine quod cuſtodias auxiſſent, unde regius procurator inferebat regium ab ipſis militem pro hoſte haberi. Hornano quoque & Egmondano objectum quod oppidis quibuſdam auctores fuiſſent ne præſidia admitterent: Verum ſuper his accuſationibus & illationibus, ut iniquis admodum, graves tum ortæ ſunt querelæ. Adde jam in codicillis, quos Trajectini proceres Principi Mauritio dedere, hæc verba contineri: *Si neceſſe judicatur ut præſidia aliqua in urbe oppidiſve locentur, fieri id nequito niſi diplomate Principis & conſenſu procerum aut curatorum reipublicæ Trajectinæ ſi Princeps intra fines Trajectinos erit. Extra eos fines ſi erit Princeps, tum diploma ad proceres curatoreſve tranſmittitor, ut ab eis curetur effectumque detur, niſi quid ipſis occurrat cur aliter faciendum ſentiant, cujus tum Princeps illico monetor.* Poſtea: *Ipſe*, Princeps ſcilicet, *generaliter ex conſilio & voluntate procerum aut curatorum, urbem, oppida, caſtella terræ Trajectinæ, quæque facta ſunt, quæque facienda erunt, cuſtodito, perque homines ex legibus idoneos, quos proceres Principi nominaturi ſunt, cuſtodiri facito.* Intelligo etiam urbis Trajectinæ nomine ſpecialiter ſtipulatum ne præſidium recipiat niſi volentibus magiſtratibus. Ex quibus omnibus liquido apparet, nullum præſidium ignaris rectoribus (præſertim manentibus induciis. & cum ab hoſtico Trajectum longè abeſſet) ſecundum leges induci potuiſſe: at contra licuiſſe rectoribus excludere militem præſidio miſſum aut accitum, donec inſpectis codicillis de ea re deliberatum eſſet.

Ac vim nominaſſe ſi Princeps eam ob cauſam portas aperiri faceret:) Imo verò hoc tum dicebatur, velle Principem

invitis proceribus & magiſtratibus Trajectinis portas malleo perfringere: qua occaſione dixi me, ſi militatem & Proceribus Trajectinis dixiſſem ſacramentum, libentius ſpectatorem ejus rei quam adjutorem futurum. Vim an futuram id dixerim haud ſatis recordor. Illud ſcio Hollandis ingenium non eſſe factum ad aulam, ſine circuitione rem ſignant ſuo quamque nomine: & ſcapham non aliter quam ſcapham vocant.

Quæ actiones tetenderunt omnes) Facta quæ hactenus narrata ſunt toties extra verum, nondum tamen ſufficiebant concitando in nos plebis odio, niſi adderetur hæc atrox illatio. Si id efficere quod hic ſequetur animus nobis fuit, mortem & quidem exquiſitiſſimam eramus commeriti. Cur ea affecti non ſumus, quandoquidem ut gratia nobis fieret non oravimus? Sin hoc dicitur, extra propoſitum noſtrum imminuiſſe tamen ex noſtris factis hæc mala, jam imprudentiæ rei ſumus, quæ certè nec perpetua captivitate, nec bonorum publicatione fuit luenda. Adde jam eadem ſenſiſſe rectores noſtros ante nos reipublicæ admotos, ita ut hujus rei auctores dici non poſſimus. Sed enim tantum abeſt ut ex factis noſtris mala illa ſecutura fuerint, ut multo majori cum ratione adverſariis noſtris (qui pro judicibus ſe venditant) id poſſit reponi.

Ut non tantum urbs Trajectina ſanguine miſceretur:) Verum dixit qui mihi in carcere conſtituto dixit: *Proceres Federati* (id eſt homines octo ut dictum eſt antea:) *te in carcerem compegerunt, voluntque civibus atque exteris cauſam facti ſui approbare*: iſt eſt, quando eò jam deventum eſt aut tibi deprecanda eſt culpa, aut exſpectandum judicium infame. Captores noſtri in illo non ſignato programmate, quod ſtatim à nobis captis prodiit, vulgaverant, futurum fuiſſe ut facto noſtro urbs Trajectum ſanguine miſceretur. Di[illegible] hoc erat: probari oportebat. Et ideo hæc verba ſententiæ inſerta ſunt, ſed plane contra veritatem. Nam bene ordinare cuſtodias, ut factum erat antehac, & Hollandicas centurias monere nequid adverſus legitimum regimen Trajectinæ nationis tentarent, non ad cædes faciendas ſed ad eas cavendas pertinebat. Sed ex conſilio exarmandi militis invitis primoribus Trajectinis, imo etiam injuſſo procerum Federatorum, ut legitimum regimen contra leges mutaretur, ex inductione præſidii in urbem non conſentientibus quorum conſenſus requirebatur, potuerant cædes oriri, niſi bonitas Trajectinorum procerum, ei periculo prævertendo, ſucceſſiſſet injuriæ.

Sed

Sed & reſpublica :) Rempublicam dileximus ſemper. Oſtendunt id apertiſſime conſilia omnia quæ unquam à me ſunt data , & libri editi ad tuendum ornandumque præſentem ſtatum. Salva republica honores, exiſtimatio, gloria , bona, amici ſalvi mihi eſſe poterant : ea ſi in periculum adduceretur, & ipſe ſimul de omnibus quæ in hac vita homines cara habent periclitabar. Vide de hac re quæ ſupra ad verba de turbando reipublicæ ſtatu notata à nobis ſunt. Majores noſtri ita ſunt arbitrati, rempublicam ſalvam eſſe poſſe etiamſi nationes aliæ Romanſem, aliæ Reformatam religionem amplexarentur : atque ipſe Princeps Mauritius terram Arauſionenſem pacatam regit ubi utraque religio colitur. Et nunc reſpublica conſtare non potuit, temperata quædam libertas ſuper iſtis controverſiis adhiberetur ; Minuſne bene in rempublicam animatum fuit oppidum Goudanum, quàm oppida alia, quia Goudæ Remonſtrantium dogma laudabatur ? longe aliter Wilhelmus Princeps Arauſionenſis atque ejus temporis proceres judicarunt, nimio rigore in rebus ſacrorum, cui nos pares non ſumus rempublicam in diſcrimen adduci.

Ipſeque Princeps in ſummum adduceretur periculum) Principem colui ſemper & bona fide dilexi : neque ullam occaſionem paſſus ſum elabi qua id teſtatum facerem. Oſtendunt id libri. ſed & honos mihi obtigit ut in rebus privatis ſuis mea opera Princeps uti vellet, quàm ipſi non diſplicuiſſe confido. Quod proceribus Hollandiæ & magiſtratibus Rotterodamenſibus parvi in negotiis de quibus alia erat Principis ſententia, nō eſt cur eo nomine mihi Princeps ſuccenſeat Pars hæc eſt ejus pro qua pugnavit libertatis. Poteſtatem quæ delata ipſi eſt imminutam nunquam volui; poterat eam retinere & nationis cujuſq; proceribus ſuā relinquere. At qui ſui commodi cauſa Principem negotiis ingeſſerunt adeo non apud nobiles tantum & rectores ſed & apud cives plurimos odioſis, nunc ut novos milites exarmaret, nunc ut legitimos rectores dejiceret, nunc ut paſtores pelleret, plebique adimeret Deum ex animi ſententia colendi poteſtatem, hi ſunt qui palam fecerunt ſibi ſe ſtudere, non Principi, cujus vitam ſine ulla neceſſitate aut ratione periculis objecerunt. Nos initio non credidimus Trajecti Principem operæ ſuæ facturum copiam: eum id facturum intelleximus, ut ipſi cederetur conſilium dedimus. Ego peculiariter Rotterodami laborem

ſumpſi,ut contra jus ac poſſeſſionem ejus oppidi data miſſione novo militi gratia Principis redimeretur, (ſcit ipſe) idque ne ad extrema truderemur. En vero quod hujus facilitatis noſtræ pretium reportamus.

Ex quo cæteriſque ipſius coitionibus ac molitionibus ſecutum eſt) Nihil à me non palam factum eſt. Etiam quæ oppidorum legatis in conventu ſuo peculiari viſa fuerant, perlata fuerunt in communē Hollandiæ conventum. ad nullam rem coivi,ſed explevi officium obedientiæ quod Hollandiæ proceribus rectoribuſqueRotterodamenſibus debebā, firmo propoſito bonā fide obſervandi federa & pactiones pridem factas. Si quid ultra ea quæ objecta ſupra ſunt & à me refutata objici potuit, ſpecialiter id expreſſum oportuit,non iis verbis ad quæ reſponderi non poteſt, niſi hoc unum me neque coitionem, neque pravas molitiones mihi conſcire, ut qui hoc unice egerim ut egregio publico per vias quam juſtiſſimas irem conſultū. Viderint an coitionis molitionumq;immunes ſint, qui in cœtibus arcanis conſtituerunt eccleſiaſticum divortium impellere, ut pacē ſuper controverſis quęſtionibus & jus magiſtratuum circa paſtores eligendos everterent: quiq;in iiſdem cœtibus decreverunt Synodum è nationibus communęm obtinendam,ut factę jam ſeceſſioni auctoritas circumdaretur:Quique privati cum eſſent contra magiſtratus ſe pactionibus mutuis colligarunt, imo magiſtratibus quæ vellent extorſerunt,vi eos aggreſſi ſunt ac pro libidine mutarunt: quippe templa in quæ proceribus poteſtas erat privato auſu invaſerunt.

Ut in procerum corpore proceres alii) Non poteſt hoc nobis imputari, quibus hic ſemper animus fuit, decreta procerum Hollandiæ de negotiis ad ipſorum rempublicam ſpectantibus tueri, proceribus federatis fidelem opem præſtare in his omnibus quę ſecundum federis leges ad ipſos ſpectabant.Illi viderint annon in procerum corpore proceres alios fecerint, qui primi inſtituerunt, ut oppida quædam peculiariter convenirent,idque ad impugnanda procerum decreta,qui alia oppida in eandem ſocietatem pellexerunt, effeceruntque ut exemplum à procerum corpore membra diſcerpendi in Hollandia cœptum ad Tranſiſalanos manaret.

Imperium in imperio)Imo vero in Hollandia unum ſummum imperium ſecundum leges, mores ac fedus retinere conati ſumus,permittentesFederatis arbitrium rerum belli. At

li. At vero oppida quædam colligere ut manu facta decretis publicis contra eatur, id vero meo judicio eſt in imperio imperium ædificare.

Novaque fœdera in ipſo federe ac contra fedus erigerentur:) Diſſentaneum & hoc à vero eſt. Provocamus ad federa, tum id quod inter Hollandos ac Zelandos primo initum eſt, tum id quod Trajecti factum eſt poſtea, quorum utroque jus ſummum imperii,etiam circa ſacra,cuique nationi ſervatur: Verba à nobis ſtant. Mutatio,quæ quidem aptari poſſit his quæ noſtro tempore controverſa fieri cœperunt, nulla oſtenditur. Hortati ſumus alii alios & rotunde ſententiam expoſuimus ad ea federa obſervanda,non ad nova facienda. Qui federa & vim eorum intelligunt,facile judicaturi ſunt,an non illi contra fedus faciant,qui invitis nationibus leges præſcribunt ex quibus eccleſiam gubernare debeant:qui nationum proceres & oppidanos magiſtratus vetant adverſus vim ac ſeditiones tutelę ſuæ proſpicere:qui ſociorum in gratiam edictum facere nolunt ſeditioſis vocibus factiſque comprimendis: qui militem ordinarium abducunt ab officio quominus proceribus nationis ac magiſtratibus oppidanis præſto ſit ac pareat in negotiis ad propriam ipſorum rempublicam ſpectantibus: qui edicta faciunt & in Hollandia evulgant proceribus Hollandiæ nolentibus: qui capiendos decernunt eos qui ad Hollandiæ conventum miſſi ſunt,atqui in fide publica ſunt Hollandiæ, & ad eam rem præfecti Hollandiæ opera abutuntur: qui nobiles oppidanoſque rectores contra leges honoribus dejiciunt, qui oppida procul à limite ſita, externis præſidiis inſident invitis magiſtratibus ac municipibus, quæ præſidia militũ numero vincunt quatuor illa millia de quibus Philippi II. principatu tanquam palam violato jure publico tam graves querelæ motę ſunt:qui juriſdictionem ſibi arripiunt in cives ac miniſtros Hollandiæ, erecto novo tribunali contra leges & ſine ullo exemplo niſi temporum Albanenſis præfecturæ.

Utque in univerſum ſtatus civilis & eccleſiaſticus perturbaretur:) Quominus de rebus divinis alii alia ſentiant, ſæpe nulla vi nullaque ſapientia prohiberi poteſt. Certè à nobis id præſtari nequibat, qui ad rempublicam venimus multo poſt quam & ortæ erant & celebres factæ controverſiæ. Sed ad præveniendas quæ inde naſci poſſunt turbas valent remedia à nobis indicata: interdictio obtrectandi ad exemplum Palatinatus cum hortamento ad retinendam unita-

unitatem inter diſſentientes: aut delectorum ex civili & eccleſiaſtico ordine labor ad tranſactionem, aut Synodus convocata ad conciliandas partes regente eam ſumma poteſtate, aut interpoſitio hominum ſacra intelligentium, quibus moderatum ſit ingenium, & qui ſe controverſiis quam minimum immiſcuerint. Contra vero turbis cauſæ datæ ſunt dum repudiantur illa remedia, dum permittuntur in allocutionibus ad populum convitia, ſæpe & calumniæ, dum infeſtis animis definitio proceditur. Statum civilem quod attinet, eum imperturbatum haberi poſſe, quanquam alii alia ſentiant ſuper quæſtionibus controverſis rerum divinarum, & ante hoc ipſo capite & ſuperius capite quarto ac ſexto demonſtratum eſt. Si regendæ reipublicæ modus aſpicitur, obſervatio federis non mutato aut ſtatu qui per annos quadraginta bene ceſſerat, aut rectoribus quorum fides longis experimentis erat probata, turbis cauſam præbere non poterat; ſed id poterant præcipites conatus ad ancipitia & ad vim in ſocios, quæ agendi ratio, ut veru[illegible]cam, venenoſa eſt & hoſtibus in rempublicam noſtra[illegible] occaſiones ſuppeditat. Qui ergo nunc ſunt qui contenti ſuo fuerunt & qui illi qui res novas quæſiverunt? Res manifeſta eſt, ſed ſemper habet lupus in agnum jurgii cauſam.

Cur, inquit, turbulentam mihi feciſti aquam
Iſtam bibenti?

Nec quicquam agno prodeſt reſpondere:

Qui poſſum, quæſo, facere quod quereris lupe?
A te decurrit ad meos hauſtus liquor.

Quidam cum alterum atrociter verberaſſet in jus eum vocare voluit & dicam ſcribere, quod caput durum haberet. Si de ſenſu federis convenire no ponterat (quanquam aperta erant verba) proximum erat venire ad amicos communes, ut ad Reges Galliæ, Britanniæ, Sueonum & Principes Euangelicos. Speraveramus nos Boſſizi advent eò res perducendas, neque futurum ut adeo faſtidiretur conſilium Regis cujus tanta in rempublicam noſtram merita exſtarent. Sed ad ultima quæque impulſum eſt negotium, ne amicæ compoſitioni eſſet locus. Proinde neque per nos perturbatus eſt ſtatus reipublicæ, neque per nos ſtetit quominus exorta turbamenta placide ſedarentur.

Exhauriretur ærarium ac reſpublica uſque ad decies non ſemel ſumptus faceret:) Siquis fuit qui pecuniæ publicæ quæſivit parcere, quique ex ea locupletatus minime eſt, eum me pro-

profiteri audeo: neque metuo teſtes citare omnes eos qui me noverunt, etiam inimicos. Si vero hoc dicitur, profuſionem tamen ex noſtro aut (ut dici oportuit) ex eorum qui nobis præerant facto ſecutam, ne hoc quidem verum eſt. Impendia novi militis, quæ anno longius non durarunt, tolerata non ſunt à communitate federis, ſed à republica Trajectina & per Hollandiam ab oppidis, neque poſſunt, quantum mihi dictat memoria, pertingere ad bis centena millia Florenorum. Multum hoc abeſt à ſæpius decies. Conventus Hollandiæ (nam & quod hi crebro haberentur, obtrectatione non carvit) non reipublicæ Hollandicæ ſed propriis oppidorum ſumptibus ſuſtinentur: quodque habiti ſunt tam crebri, illis eſt imputandum quibus nulla decreta unquam potuerunt ſatisfacere. Qui res patriæ noſtræ intelligunt, judicent an non cauſam potius dicere debeant de exhauſto ærario & ſumptibus factis uſque ad decies non ſemel, primum nationes quæ jam per annos multos tributa ut poſtulata erant à præfectis & ſenatu polliceri abnuerunt, & tamen quæ erant pollicitata non pependerunt: tum qui vetuerunt ne copiæ Gallicæ ex quo è Gallia pecunia defecit, cum honore ac gratia ad ſuos ire permitterentur cum id poſtulatum eſſet: oppida præterea quæ centum millia florenorum & amplius reipublicæ Hollandicæ reliquabantur: illi etiam qui auctores fuerunt colligendæ Synodi cujus impendia maxima ultro jactitant, nimirum ad multos cives optimos opprimendos, & qui contra leges tribunal inſtituerunt quod non minus ſeptuaginta millibus ſtetit, ut alia prudens taceam.

Diſſenſio ac diffidentia paſſim inter federatos ac populares ſereretur:) Pax eccleſiaſtica inter ſententiis diſcrepantes, & fides de ope mutua inter rectores, veræ erant rationes non ſerendæ ſed eradicandæ tum diſſenſioni, tum diffidentiæ. Contra vero & diſſenſioni & diffidentiæ cauſa data eſt ex licentia declamandi apud populum etiam in magiſtratus, & quia obſtitum eſt ne ei malo medicina adhiberetur: quia ſeditioſa ac famoſa ſcripta vulgare impune licuit: quia de publica ſpoliatione ac vi alia jus dictum non eſt: deinde ex legationibus & colloquiis, quibus id actum eſt ut plura Hollandiæ oppida tranſirent in eorum partes qui ſe conventui, conventuſque decretis opponebant.

Fœdus frangeretur:) Ante ad hoc crimen reſponſu eſt. Na-

tioni cuique ſalvum relinquere jus ſummum imperii circa ſacra ac profana, tutari publicos rectores, hæ vero federis præcipuæ ſunt partes. Ut uni cœtui paucorum hominum poteſtas omnis deferatur, federi non convenit, neque vero durabile eſt. Quod Carolus Burgundiæ Dux, quod ex eadem domo alii, quod Imperator Carolus, quod Rex Philippus effectū dare non potuerunt, ut ſcilicet per omnes nationes noſtras una duntaxat eſſet reſpublica, unumq; imperium, id ſi hodie haud ſatis ſuccedat nihil mirandum eſt. Amant populi omnes gubernari ſecundum majorum inſtituta.

Patriæ ſibi tuendæ impar fieret:) Imo in hoc ſemper laboravimus ut fines tantis militum copiis cuſtodirentur, quantas neceſſarias eſſe animo concipi poterat: utque munimenta omnia firma ac valida haberentur. Id videndum potius, an non patriam ſibi tuendæ imparem faciant, qui milites tuendis finibus neceſſarios non in hoc impendunt, ſed ut decretis Synodi vim addant, maximo cum dolore multorum millium, qui indicta ad patriam tutandam onera prompto ſemper animo tulerunt.

Adductaque ſit in periculum aut paſſionis ignominioſæ:) Quam procul hoc ſemper ab animo meo abfuerit, ſcit omnipotens Deus. Multos aliud ſcire arbitror, etiam eorum qui huic ſententiæ ferendæ adfuerunt. Summum imperium libertatemque patriæ in omnibus ſcriptis meis defendi: omnia mea conſilia eò tetenderunt: quicquid ad patriæ rem ſtabiliendam augendamque pertinebat, id fide optima & animo integro procuravi. Eccleſiæ divortium, rectorum mutatio illegitima, bonorum civium oppreſſio, hæ vero ſunt viæ quæ ad tam miſerabiles exitus rempublicam ſolent perducere, non eccleſiæ unitas, publici imperii defenſio & in re pietatis moderata libertas.

Aut pleni exitii:) Abſit hoc à nobis qui incolumitatem noſtram in patriæ ſalute poſitam habuimus. Qui à prima ætate vitam ſuam inquinarunt, hi ſuſpecti eſſe poſſunt, ne rem eò perducant, non qui à pueritia honeſtis ſtudiis ac proborum hominum conſuetudini ſe dediderunt. Deum veneror patriam ut ſoſpitet. Quod ſi quid ei impendet mali ob contemtam veritatem ſalutiferam, ob ruptas leges juratas ac federa, ob effuſum ſanguinem innoxium, illos non tenebit culpa qui perſeverare voluerunt in ſtatu publico quem Deus tamdiu ſecundaverat, qui æquiſſimas ad concordiam conditiones tulerunt, qui nihil fece-

fecerunt niſi publico vocatu, poſtremo qui ut ſanguini parceretur, ad ferendam injuriam ſe compoſuerunt.

Ac proinde in bene conſtituta republica toleranda non ſunt, ſed puniendæ ut aliis exemplo ſint:) Concedo, imo etiam morte punienda. Hæc enim illatio jure ſequeretur, ſi vera eſſent quæ proxime anteceſſerunt. At ea nihil minus quam vera ſunt, Iudicabit ſuo tempore is cui perſpecta ſunt omnia.

Ob eam rem dicti judices) Adverſarii noſtri contra leges in nos judices dati, ut demonſtratum ſupra eſt.

Exacto conſilio, viſis expenſiſque omnibus quæ ad cauſam pertinebant, quæque ipſos movere poterant:) Dempto quod maxime erat neceſſarium, noſtra ſcilicet defenſione ut videre eſt capite XIV & XVI.

Ius reddentes nomine ac vice procerum Federatorum Belgicogermaniæ: Imo vero injuriam facientes eorum nomine quibus in nos juriſdictio non erat, & quorum præterea cauſa agebatur; ut diſcere eſt ex capitibus XIII. & XV.

Captivum eundem damnarunt, damnantque ad carceres perpetuos:)Ad pœnam legibus moribuſque adverſam ut capite XVII probatum eſt. Sed nimirum id quoq; faciendum ita fuit, ut crederet vulgus nullā nobis factam injuriam ab illis qui nos per menſes novem in tali cuſtodia detinuerant, qualis apud nos poſt Albanica tempora audita non erat. Eſt quod nos ſolemur magnis exemplis. Ioſephus Iacobi filius ad adulterium ſollicitatus cum eſſet, diu in vinculis fuit, quia id facinus noluerat committere, tam inſons ejus criminis quā nos ſtupri in Hollandiā, quæ virginis habitu apud nos pingi ſolet. Elector Saxo & Haſſiæ Comes diu in carcere habiti ſunt tanquā Germaniæ perturbatores, ideo quod Concilio Tridentino interceſſiſſent: nos quia eorū qui nobis præerant mandato Synodum Dordrechtanam probare non potuimus. Miltiades, qui pro Athenarum libertate tam fortiter fecerat, in carcere exſpiravit. Qui unquam fuerunt viri plæclare de patria meriti in liberis præcipue civitatibus (quam tamen gubernationis formam non ideo aſpernor gnarus eſſe & aliis ſua incommoda) qui non aut interfecti ſunt, aut vincti, aut in exſiliū ejecti? Publicam libertatem animoſe tueri quicunque vis, ſcias minoris id non conſtare quam tuæ periculo.

Eoque fini deportandum in bene cuſtoditum locum aſſignandum à proceribus Federatis atque ibi per omne vitæ tempus habendum aſſervandumque:) Hic adſcriptum non eſt, ne pater, frater alii-

illique neceſſarii ad me adire permitterentur. ita tamen uſurpatum eſt. Vide caput XVIII.

Bona vero ejus publicanda pronuntiant:) Bona certe exigua, quæ aut ex annuo ſalario meo & reditu uxoriæ dotis conparſa ſunt, aut magno cum labore operis forenſibus quæſita. Hoc ſaltem hinc apparuit quam ego ex publicis muneribus rem non auxiſſem. Iam pridem peregre oblati mihi fuerant honores non aſpernandi, nec infructuoſi. ſed patriam ſemper prætuli, nec eam incuſo, quando hæc mala, non patria inferente, ſed pro patria & cum patria fero.

Actum in judicum catu) Cætu novo atque inaudito Deus ſimiles à patria avertat.

Hagæ Comitatenſi:) Quo in loco illorum, quibus nos ſecundũ leges parueramus, ſummum imperium ac poteſtas erat.

Pronuntiatumq; die XVIII *Maii* CIↃ IↃ CXIX.) Serius nono menſe poſt me captũ: ipſo pervigilio Pentecoſtes, quo die ante an. LI. à conſeſſu, quẽ ſanguinariũ vocamus, ſententia in Comites Egmundanum & Hornanũ pronuntiata fuerat.

Juſſu dictorum judicum ſignatum H. Potſius.) Hoc unum nomen eſt quod ſententiæ ſubſcribitur, ejus qui tum ad lites procurator erat Principis, ſed ad hanc cauſam ſcribæ uſum præbebat, atque eo merito factus deinde eſt ſcriba conſeſſus judicum Hollandiæ vetuſtioris. Judices noſtri (de parte majore loquor) ex hac re plus emolumenti quam gloriæ ſperarunt, atque adeo nomina ſua, quod fieri ſolet, ſententiæ non addiderunt. Vide cap. XVII.

CAPUT XX.

De mea notitia cum aliis pariter damnatis.

CUm Oldenbarneveldio notitia mihi aliqua, non familiaritas interceſſit, antequam in adſeſſionem Roterodamenſem fratri ejus ſucceſſi. Quicunque in republica erant, ſapiente ejus conſilio uti ſolebant: præcipue oppidorum adſeſſores. Ego quoque oblata occaſione uſus ſum, non ut ex ejus amicitia quæſtum facerem (neq; vero feci) ſed ut quod peritiæ per annos mihi deerat, id ſupplerem ex inſtitutione ipſius qui oppido Rotterodamenſi per annos novem, reipublicæ vero Hollandicæ plus annis XXX in adſeſſoris officio operam navarat, in expeditionibus fuerat ſæpe, legationes obierat maximas, reditus publicos auxerat, ſocietates cum externis egregias publico nomine contraxerat, domique ac foris magnam prudentiæ famam

erat

erat conſecutus. Eo autem cupidior hujus amicitiæ fui, quod ſermones ejus omnes ad poteſtatem procerum Hollandiæ tutandam pertinebant, eumque animum, quem & in me eſſe ſentiebam, omnibus occaſionibus teſtatum faceret. Credidi eo ipſum melius mihi velle quod ita me animatum conſpiceret. Mos agendi quo in conventu utebatur erat admirabilis, tum ob honorē quem habebat conventui, tum ob lenitatem, qua ſententias diſſidentes audiebat, rationum momenta ponderabat & ad concordiam reducebat: quod & plerunq; feliciter ei ſucceſſit, extra poſtremas de ſacris controverſias ob perpetuam adverſationem. Quos mecum privatim de iis controverſiis ſermones habuit, ii à publicis non differebant, de tuendo imperio procerum quibus miniſtrabat, de ferenda ſententiarum diverſitate ſuper controverſiis, de prædeſtinatione & cohærentibus, adhibita commoda explicatione ac limitum deſignatione, de præveniendis aliis rerum divinarum quæſtionibus. Sæpe mihi dixit poſt factum fedus Trajectinum ita paſſim habitum, ita factitatum, ut nationibus ſingulis jus eſſet de ſacris non minus quam de aliis negotiis civilibus imperare ad ſuam quietem: oppidis hactenus non motam controverſiam de ſui tutela: Semper hanc nationum fuiſſe ſententiam, officium eſſe militum in rebus ad belli diſpoſitum pertinentibus Parere proceribus Federatis, ſenatui, præfectis: at in negotiis ad nationis oppidorumque regimen pertinentibus parere proceribus cujuſq; nationis, & poſt eos oppidanis magiſtratibus. Sæpe admodum contulimus inter nos quo potiſſimum modo exortæ controverſiæ tranſigi poſſent ſalva legitima reipublicæ conſtitutione & eccleſiaſtici corporis unitate. Unde etiam ab ipſo & à me diverſis temporibus varia conſilia ſunt data, quæ ego intra mentē meam & æqua & temporibus apta fuiſſe judico, ſed quæ ab aliis perpetuo ſunt repudiata. Motū nullū in ipſo fuiſſe animi, quo Hiſpanis, aut iis qui Hiſpanicarum ſunt partiū gratum faceret, neq; exactionibus ejus, neq; ex verbis comperire potui, atq; ideo valde mihi doluit cum in carcere meo à nonnullis qui tū quæſtioni præerant, ac poſtea inter judices conſederunt, affirmatè admodū mihi diceretur, in manibus ſe habere documenta earum rerū quæ continerentur libellis nuper in Oldenbarneveldiū editis, quibus nomē ***Pravia detectio, Diſſertatio neceſſaria, & Hiſpanici conſilii artes***, ac ſpeciatim pecuniæ quam ab Hiſpanica parte clā accepiſſet, quo tempore induciæ contrahebatur: cujuſmodi

modi ſermones eodem tempore ab aliis quoque habiti ſunt ad Principes ac legatos. Quod ſi ita fuiſſet, merito ſane ſuſpectas reddidiſſet omnes ejus actiones,quas alioqui benigne interpretari par erat, non modo ob communem æquitatis regulam, verum etiam ob ſummam caritatem in patriam, quam ille etiam privatus,ut Harlemi obſidio ſolveretur in militiam profectus voluntariam,poſtea confectis ſe ſuaſore tot decretis, in corpus unum redactis Indicanis ſocietatibus,atque in ejus corporis negotia prono ſtudio, ſplendide teſtatam fecerat. Didici poſtea, ſicut in tractatione cauſæ noſtræ multa per obliquas artes gerebantur,ita & iſtud repertum ut ad defendendam cauſam bonam animus mihi excuteretur.Apparuit id primum ex ſententia quæ tale nihil ipſi objicit: deinde epiſtola poſt ſententiam edita,tantum ut falſus rumor, quo tamdiu circumventa plebs fuerat, poſt mortem quoque ipſius aleretur:quæ epiſtola nomen quidem præfert procerum Federatorum, ſed opus erat quorundam è judicibus qui tum conventui Federatorum intererant: neque enim hujus rei amplius quicquam ſcire poterant Federati quam judices ipſius renuntiaverant. Hæc ergo epiſtola à maxime infeſtis Oldenbarneveldio hominibus conſcripta non de probationibus repertis loquitur, ſed de ſuſpicione, nec quaſi hoſtem reſpexerit, ut gratum ei faceret(qua etiam in re non addito)ſed quaſi eum reſpicere potuerit.Nam quod aſcriptum eſt,tormentis abſtentum ob gravem ejus ætatem, minime eſt probabile, cum illi ipſi ſenectutem ejus adeo non ſint reveriti,ut paucos annos, qui ei reſtare poterant ad vitam in miniſterio publico detritam, lictoris manu præſciderint, ſpretis etiam Galliæ regis precibus, cujus amicitiæ patria noſtra tā valde indigebat. Utilitas publica (quæ & ipſa obtenditur) longè aliud exigebat. nam ejus vel maximè intererat, ut cum hoſte commercia (ſi qua fuiſſent)penitus recluderentur. Non leve profecto peccatum eſt, cui vitam ademeris, eidem bonam quoque exiſtimationem adimere falſo rumore tam horrendi criminis. At certè ſi quis judicio imperturbato rem hanc penitus inſpexerit, inveniet ne veri quidem ſpeciem adeſſe huic calumniæ.NamqueOldenbarneveldius honores maximos,neque mediocres divitias obtinebat. domum quoque ſuam præclaris affinitatibus fundaverat.Qui ita ſunt,hi res novas quęrere non ſolent. Tum vero nationes apud nos plures ſunt,oppida multa quæ corpus federis conſtituunt: in his nonnulla in quibus Oldenbar-

barneveldius neque auctoritatem, neque amicos habebat. Solus rem tantam exſequi non poterat. Eorum qui honoribus nunc demoti ſunt (quorum haud dubie opera indiguiſſet) nemo eo nomine accuſatur. imo omnibus ſua exiſtimatio illibata relinquitur. Ipſum Oldenbarneveldium ſancte ſemper aſſerentem audivi, quod & edita oratione & jamjam moriturus, tum apud paſtores, tum apud mortis ſuæ ſpectatores teſtatus eſt, intactum ſe plane hujus criminis: nihil in arcano ſibi cum hoſte actum: nulla inde ad ſe munera perveniſſe niſi palam juxta cum aliis noſtrorum legatis quo tempore induciæ fiebant. Quod ipſam induciarum pactionem attinet, ea cum fieret, admodum eram juvenis: neq; me immiſcui negotio ad meum munus non pertinenti. Neque vero ita percognitæ mihi ſunt opes vireſque tum quas Rex Hiſpanię eo tempore, tum quas noſtri habebant, ut certo judicare poſſim quid in ea re utriuſque boni malive ſitum fuerit. Hoc tantum ſcio, ex duabus ſententiis quæ tum magnis argumentis magniſque auctoribus ſe tuebantur, eam quæ erat mitior & humano ſanguini parcebat, utiliorem etiam viſam, non Oldenbarneveldio tantum, ſed & ſummis reipublicæ noſtræ ſociis Regibus Galliarum ac Britanniarū, poſtquam in ipſorum conſiſtorio res erat ampliter tractata. Manifeſtum & hoc eſt poſt factas inducias præclaris ſocietatibus & munitam ornatamque rempublicam & oppida exſoluta quæ pignoris nexu tenebantur. Sed & illud Oldenbarneveldio fuiſſe conſilii, ut imperium patriæ externo cuipiam tranſcriberet, neque comperire neque credere potui: quia ſermones ipſius, tam domeſtici quam publici, omnes ad ſervandum penes proceres imperium pertinebant: quibus hoc addebat, ſi quæ inſignes Hollandiæ partes exiſtimarent è re eſſe publica ut Principi Mauritio poteſtas major tribueretur, paratum ſe ea de re ad conventum referre, ut negotium hoc ritè atque ordine & animis concordibus pertractaretur. Verū eſt, accepta ab ipſo munera, non tantum ab Henrico Galliæ Rege, qui operam rebus ſuis adverſis navatam jam regni plene compos regia liberalitate repenſare voluit, ſed & à Rege Britanniæ, tum per ſe, tum per liberos ſuos; ſed nondum erant ea de re in republica noſtra leges ſcriptæ: adde quod alii non minora acceperunt. Semper illum dicentem audivi, omnes amicitias ac ſocietates diligenter colendæ, præcipue autem Galliæ & Britanniæ, ut quæ optima ac certiſſima eſſent præſidia noſtræ libertatis. Propoſitum ipſi, Principem Mauritium

tium abjgere aut adimere ei poteſtatem legibus delatam, ne hoc quidem aut compertum mihi aut creditum: Contra plurimæ ipſius actiones indicium dederunt ſingularis ſtudii in inclitam domum Naſſaviam, tum Liceſtrianis temporibus, tum in multis negotiis aliis ipſum Principem fratreſve ejus aut ſorores ſpectantibus. Quanquam vero ipſius conſilium non ſemper idem fuit quod Principis præſertim cum de induciis diſputatum eſt, nunquam tamen exiſtimare potui à Principe ipſum haberi inimici loco, multoque minus ſuſpectum eum eſſe Principi, aut de conſpiratione cum publicis hoſtibus, aut de ullis adverſus ſtatum publicum conſiliis, quia Princeps ubique præclara reddebat teſtimonia ejus meritis, ac poſt factas etiam inducias filium ejus natu majorem ſaltuarium Hollandiæ fecerat, alterum vero filium, cum jam de ſacris controverſiæ ad ſummum veniſſent, præfectum oppidi Bergarum ad Zomam: quæ ego facturum fuiſſe Principem minime arbitrabar, ſi de Oldenbarneveldii in patriam fide ſequius ſenſiſſet. Atque ideo non eſt quod ægre Princeps ferat, ſi alii amicitia ac conſuetudine uſi ſunt viri poſiti in tam excelſo miniſterio publico, tum vero ornati Principis teſtimonio, qua verbis, qua factis. Scio ab aliquo tempore fuiſſe qui auctoritatem ejus obtrectarêt. ſed ſimul conſideravi ex opera diu fideliter navata & magnis dotibus (quas in eo omnes agnoſcebant) ſequi eam ſolere, multaſq; ad res publicè utilem fuiſſe ejus auctoritatem. Ipſi proceres Hollandiæ ita ſe ſentire non ſemel oſtenderunt. Nam cum periculoſiſſimis Liceſtrianæ præfecturæ temporibus ad hoc munus enixi poſtulatus eſſet, & poſt multas excuſationes tandem id recepiſſet, jamque res ex turbis maximis ipſius præcipuè fortitudine ac prudentia (quis hoc poteſt negare;) ad tranquillitatem perductæ beneque ordinatæ eſſent, ipſi proceres ipſum ut miſſionem acciperet orantem, viciſſim orarunt amiceque ab eo contenderunt ut id onus perferret. rurſum cum de pace aut induciis ageretur, ac tunc quoq; non minus quam olim Liceſtrianis, ac poſtea noſtris temporibus per libellos famoſos minaſq; impeteretur, iterumq; otium rogaret, teſtati ſunt proceres gratã ſibi ipſius operam, & ut in ea pergeret à ſe poſtulari: ipſum etiam, quantum ejus opus eſſet, in ſuam fidem ac tutelam receperunt. Tertiò, poſt orta ſacrorum diſſidia ſimilibus malis redardeſcentibus denuo in fidem publicam receptus tum ejus muneris ergo quo fungebatur, tum ob diu

fideli-

fideliter navatam operam conſciis non tantum proceribus ipſis ſed univerſo generi humano, ut habent decreti tum facti verba. Neque vero tam gravis fuit ejus auctoritas, ut non & ego & alii ſæpe ab ipſo diverſum cenſeremus. Si quis plenius cognoſcere avet res ejus geſtas atq;animum,is interim videat orationem ad proceres Hollandiæ ſcriptam ab ipſo, & editam anno CIↃ IↃ CXVIII, hiſtoriam carceris ejus vulgatam anno CIↃ IↃ CXX cui inſertæ etiam ſunt literæ ipſius quas clam diverſis temporibus è cuſtodia emiſit, ac de cætero exſpectet quod generi liberique ejus, ubi commodum erit, pro memoria ipſius edendum judicabunt.

Hanium noſcitare primitus cœpi in Hollandię conventu, hoc pluris ejus amicitiam faciens quod paſſim teſtimonium ei redderetur probitatis teſtatæ primum cum conſeſſui curatorum rei maritimæ in oppido Rotterodamo ſcribundo adeſſet,ac poſtea cum magiſtratibusHarlemenſibus adſideret, ad id munus ab ipſis vocatus. Quæ dicta ſunt ab eo aut mihi aut in oppidorum colloquio, ea congruebant cum his quæ publice in Hollandiæ conventu Harlemenſium nomine dicere jubebatur, pertimebantque ad pacem Eccleſiaſticam retinendam inter paſtores & populos utriuſque ſententiæ, tuendamque poteſtatem ac magiſtratuum. Sed & hoc ex Harlemenſibus miſſis ad conventum plane intellexi, quicquid hujus,aut in conſcribendo libro apologetico adverſus acta conſeſſus judicum ſuperioris ab eo factum eſt,id omne factum mandatis rectorum. Innocentia hinc quoque conſpicitur,quod & liber iſte apologeticus, & profeſſio Harlemenſis & actus mandatis oppidorum legatis (quæ ferme ſunt capita quorum accuſatur) omnibns nota erant, ut quæ typis vulgata eſſent ante nos captos. Et tamen ipſe poſt nos captos permiſſus eſt venire in conventum Hollandiæ: quin poſt mutatos quoque magiſtratus per menſes duos liber incedere nemine ipſi negotium exhibente. At poſtea cum ſpes eſſet illam immitem noſtri cuſtodiam ad ipſum ne ſe ſiſteret terendum valituram, edicto citari cœpit: quo intellecto ipſe ad laudatum exemplum Principis Arauſionenſis periculo ſe ſubduxit, ſcripto interim complexus cauſas quibus oſtenderet tum ſe ad judicem non ſuum vocari,tum nullius ſe criminis teneri, ſpeciatim etiam refellens quæ tum falſo ſpargebantur, de coitione facta, de collegio oppidorum in quibus ipſe atque alii vicibus præſiderent, de auxilio Tra-

jectinis

jectinis promiſſo, atque alia quæ ſupra ex vero & ita ut ab ipſo factum eſt à nobis ſunt refutata. Addidit ſolennem teſtationem nunquam à nobis intellexiſſe quicquam quod non eſſet pro jure publico. Tamen effugere non potuit, quin exſilio in annos quindecim & bonorum partis dimidiæ publicatione mulctaretur. Et quanquam omnes qui judicio valent facile intelligunt eam pœnam neutiquam reſpondere crimini læſæ majeſtatis, tamen ipſe non minus quam nos anno poſt comprehenſus fuit in ea pronuntiatione qua non Oldenbarneveldius tantum, ſed & alii cum eo damnati ejus criminis convicti dicebantur: ac nunc cogitur cum uxore, cujus pater olim libertatis ac religionis ergo exſulatum ivit, cumque liberis quieti ſuæ ſedem quærere in locis exteris, ne hoc quidem ipſi conceſſo ut eo jure fruatur, quod lex notiſſima Harlemenſibus indulget (quæ lex nullo delictorum diſcrimine etiam Albanicis temporibus exercita eſt) de redimenda bonorum publicatione. Non dubito quin dux Holſatiæ, qui nunc eum in honorato miniſterio habet, eandem in ipſo fidem ac probitatem ſit reperturus quam patriæ oppidoque Harlemo præſtitit.

Angor animi cum ad Hogerbetium venio, cujus vincula ac mœror hoc magis me cruciant, quod ſupra officia multa quæ liber libero fecit, etiam in Lupeſteniana cuſtodia, prohibito nobis conſpectu mutuo, ſolatus me ſæpe eſt literis, indubitatis teſtibus tum probitatis ipſius, tum in Deum pietatis, quas virtutes tum ipſe, tum uxor ipſius (quæ captivitati conjugis immortua eſt) omnibus vitæ ſuæ partibus oſtenderunt, ut uſurpare de illis Claudiani illud liceat:

Cen ſibi certantes ſexus quid poſſet uterque
Hunc legère thorum.

Digni ambo majoribus ſuis, quos ille habuit præcipuos ac rectores oppidi Hornani, illa vero Dordrechtanorum genere clariſſimos. Ipſe, poſtquam cauſas egerat, adſeſſor factus eſt Lugdunenſium, deinde in conſeſſu ſupremo judicavit per annos viginti, ea ſanctitate, ut perfectiſſimi judicis exemplum haberetur. Extrema hac reipublicæ neceſſitate oratus ab oppido Lugdunenſi ut vacuum adſeſſoris locum iterum impleret, aſſenſu procerum Hollandiæ eò ſe adduci paſſus eſt, neque longius octo menſibus id munus obiit. intra quod tempus judicio horum hominum, quos affectus ſui excæcarunt, commeritus eſt carcerem

cerem perpetuum & bonorum publicationem, cum tamen omnibus notum ſit res præcipuas quæ ipſi objiciuntur decretas fuiſſe antequam ipſe ad rempublicam rediret, etiam novos milites Lugduni conductos. Alia geſta quod attinet mihi cum ipſo communia, (id vero ego in non exigua laudis parte pono, virum eum judicans probitate cedentem nemini eorum quos in Hollandia novi) de eis ſupra reſponſum eſt. De tribus rebus quæ ipſi ſpecialiter objiciuntur tantum eſt quod intellexi. Actum mandati legatis ſuis ad Hollandiæ conventum datum à conſulibus Lugdunenſibus, ſed vi decreti antecedentis facti ab ordine, quod eundem ſenſum continebat quem actus mandati. De negotio Wordano nihil aliud quam diſſertatum inter rectores Lugdunenſes, ſi magiſtratus Wordani impares ſe crederent ad vim (quæ ipſis ſpeciatim comminata fuerat) propulſandam, rectius facturos ſi ſe pro tempore propriis cuſtodibus munirent ex decreto facto IV Auguſti die anni CIↃ.IↃCXVII, quam ſi majus præſidium expoſcerent, quando appareret ordinarios milites difficiles ſe præbere in juvandis magiſtratibus contra vim quæ religionis nomine velaretur: ei autem ſermoni cauſam fuiſſe ex cura quam antiquitus rectores oppidi Lugdunenſis pro oppido Wordano geſſiſſent, quod ejus quies ob vicinitatem ad ſe quoque pertineret: neque tamen ex eo ſermone ſecutum quicquam, aut conſilia cum magiſtratibus Wordanis ſociata: Super ſubito neque prius ſignificato Principis Mauritii adventu Lugdunum, deliberatum quidem inter magiſtratus Lugdunenſes præſente Hogerbetio, ſed antequam ille in ipſorum eſſet miniſterio: ſub idem tempus à cuſtodibus exaudita verba quorundam minacia, quibus impulſos rectores ad oppidi pacem tutandam municipum corpus armaſſe, conſtituto etiam, mittendos ad Principem ſuo de numero qui benigna nuntiatione curarent ne ipſe hanc rem acciperet ſiniſterius. Verùm quia Princeps non Lugdunum, ſed alio iter deflexit, ideo id non peractum. qua in re rectores Lugdunenſes invenire non poſſe quicquam à ſe peccatū, cum ex actis publicis diſcant à majoribus olim ſuis Carolum Burgundum Principis filium & miſſum à patre qui vice ejus rempublicam regeret, porta interclusum, quod metuerent ne præſentia exſulum qui ipſum comitabantur, oppidi quies turbaretur: neque eos tamen eo nomine reos actos criminis, quia quod in rebus ejuſmodi bona mente fit, ad cujuſquam contumeliam

accipi

accipi non debet. Qualiſcunque vero hæc res habeatur, certe Hogerbetium, ut & multæ aliæ, non tangit.

Apud Johannem Utenbogardum habitavi adoleſcens per annos aliquot, ſollicitis parentibus meis ut in Dei cultu educarer, quamobrem Lugduni quidem apud Franciſcum Junium, Hagæ vero apud Utenbogardum me collocarunt. Gratias illi magnas debeo tum Chriſtianæ inſtitutionis, tum quod vitæ exemplo mihi præluxit. Nec poſtea deſii tum allocutionibus ejus ad populum intereſſe, tum inchoatam amicitiam fovere, mirari ſolitus tum ingenium ejus, tum eloquentiam quæ à Deo eximia acceperat quorumque nomine juxta virtutes alias ita placuerat Principi Mauritio, ut non tantum in aula & caſtris illo paſtore ſibi gratiſſimo uteretur, ſed & privatis eum rebus ſuis (ut intellexi) vellet admovere, quod ab ipſo comiter excuſatum eſt. Ex ſermonibus factiſque ejus nihil aliud comperi, quam dogmati Remonſtrantium ex animo eum eſſe addictum, ut quod non tantum divinis oraculis conſentire crederet, ſed & ad promovendam pietatem magni eſſe momenti: ſimul tamen paratum fide optima cum paſtoribus aliter ſentientibus fraternam unitatem ſervare, ferreque eos & ab eis ferri. De republica oſtendit ſemper ſe mecum & cum aliis multis credere, proceres Hollandiæ ſibi colendos ut ſummum in ſe poteſtatem eorumque imperatis parendum ſecundum divina juſſa, quod & perpetuo fecit. Colloquio, quod domi ejus Ledembergius nobiſcum habuit, non adfuit continenter: ſed ingreſſus & à Ledembergio rogatus nobis a eſſe quietum ſe continuit, nihil ad rem quæ agebatur locutus quod ego meminerim. Cæteras res quod attinet quarum accuſatur, de iis ſe defendit libris editis, reddito etiam teſtimonio quid de noſtris conſiliis ex ore noſtro intellexiſſet. Tamen hic quoque nobiſcum damni ac probri conſors fuit, multis calumniis petitus, edicto vocatus ad judices, actus in exſilium, bonis inſuper publicatis: quodque plus, ſecuta poſt ſententiam pronuntiatio ipſum quoque crimini Majeſtatis involuit.

Cum aliis multis ejuſdem ſententiæ paſtoribus, qui itidem nunc ob ſententiæ ſuæ profeſſionem coguntur patria care, aut clam eam uſurpare perpetui carceris periculo, notitia mihi interceſſit: atque eos inveni viros eruditos, pios & magiſtratuum ſuorum reverentes. Semper auctor illis fui ut dogma de cujus veritate ac utilitate perſuaſi in ani-

mo ſuo eſſent ſuper prædeſtinatione & rebus cohærentibus ad frugem bonam & ſemota acerbitate proponerent, atque ulteriores controverſias declinarent, quo pax eccleſiæ, ubi ſupereat, retineri, ubi luxari aliquatenus cœperat, hoc facilius reſtitui poſſet.

Danielem Treſelium, qui primus fuit inter operas ſcribæ Federatorum, vix novi antequam exſilio conjungeretur. Cum hic ſpeciatim exemptus ſit ab eorum numero qui in majeſtatem deliquiſſe arguuntur, ſatis intelligere non poſſum, quibus vocatio ad judices & ſententia in eum lata (nam cauſam non continet, ut nec illa Hanii & Utenbogardi) nitatur. Quod ſermonis ac literarum commercium habuerit cum his qui ad conventum Federatorum miſſi erant, in quibus erat & Oldenbarneveldius, eoſque certos fecerits de his quæ de die in diem gerebantur, id vero nec ſcribam Arſenium, nec cæteros ejus conventus participes latuit: neque ei interdictum unquam eſt. Id ſcio non adfuiſſe eum colloquio quod domi ipſius inter nos & legatos Trajectinos habitum eſt.

Jamque expleto officio quod mihi, quod conjugi, quod liberis, quod aliis debebam, in monumentum & noſtræ & venturis ætatibus, Deum optimum precor, ut quicunque in me aut alios peccarunt iis id clemens ignoſcat: patriam meam mihi dilectiſſimam ſoſpitet adverſus perniciem internam externamque: Principi Mauritio indulgeat ut eam patriam feliciter cum civium caritate & gratia gubernet: dogma ad pietatem pertinens intra hominum mentes fœcundet: meque & alios eandem ob cauſam dura ſuſtinentes aura cœleſti fulciat, ut crucem qua nos honeſtat non tantum feramus patienter, ſed & ea exciti vitam noſtram emendemus magis magiſque, ac tandem immenſa ipſius miſeratione ex hoc lachrymoſo ergaſtulo vindicati partem accipiamus ejus gloriæ quam Dominus noſter, unicus ſalutis auctor, nobis peperit.

F I N I S.

A01 145008

Digitized by Google

Digitized by Google

B